SILII ITALICI, POETAE CLARISSIMI,

De Bello Punico libri ſeptemdecim.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI,

1547.

FRANCISCVS ASVLANVS ILLVSTRISSIMO D. *Domino Innocentio cibo, & Cardinali Reuerendißimo.* S. P. D.

CVM *uiderem me quamplurimum esse uoluptatis studiosis allaturum, atque emolumenti, si Silij Italici poëma nostris typis excusum proferrem, quoad eius fieri potuit, operam dedi, ut in manus hominum quàm emendatissimũ ueniret. Itaq; multa mutauimus, nõnulla restituimus, & in principio octaui libri quatuor & octuaginta uersus, qui in alijs omnibus desiderabantur, inseruimus. Qui quidem Silius sub tuo nomine Innocenti Clarißime legetur, cùm meo in te amore uirtutũ tuarũ admirabiliũ fama excitato, tum Bernardini Sandri Pescienses opera, & singulari illius animi grati in te uolũtate. Nam is cùm sua natura est omnium gratißimus, tum humanitate tua ita se tibi obligatũ putat, ut in tota reliqua uita tibi, tuisq; studium omne, mentemq;, ac se totũ dicarit. Itaque tibi ego hoc cõfirmo, atq; recipio, Bernardinum non solùm operam daturum, ut dignus familiaritate iudicetur tua, sed studio etiã & fidelitate effecturum, ut maiorẽ in dies tua in ipsum benignitatis fructũ, et uoluptatem capias. Et hoc tempore ita à me Silium accipito, ut hoc totũ quicquid est, ab eodẽ pro-*

fectum arbitreris. Sed pro tua humanitate, animiq; magnitudine par est, te non tam rem ipsam, quam uoluntatem hominis metiri: nec enim ille hac una re studet, ullam tuorum in se meritorum partem assequi, aut omnino parem uirtuti existimat tuæ: cùm tu is sis, qui & maiorum dignitate, & probitate tua longè inter cæteros Christianæ Reip. principes excellas. Sed de singularibus uirtutibus tuis non nunc dicēdi est locus: tu si aliquādo Siliū in manus sumpseris, incredibilē uoluptatē ex lectione illius percipies, & studij fructū non mediocrem. Complexus est enim decē & septē libris belli punici secundi historiā, quo Annibal per sexdecim annos Italiā igni, ferroq; uastauit. et cùm nominis Romani dignitatē, & amplitudinē summis laudibus ad cœlū fert: tum uerò ita uniuersam Italiā, regiones, ac cæteras ferè totius orbis terrarū partes celebrat, ut in hac una re ingenij laudē quæsisse uideatur. Quæ cùm ita sint, non uereor, ne tu operam sis, & diligentiā probaturus nostrā, & ut tuo dignū otio libēter accepturus. Vale, & Bernardinum cōmendatum habeas.

VITA SILII ITALICI PETRO CRINITO AVTORE.

Silius Italicus Heroicus ex Hispania oriūdus traditur, deducto genere ab Italica urbe nobili, unde cognomē reportauit. Sed Romæ natus est (ut creditur) atq; etiā educatus, neq; obscura fama est. principio adolescētiæ præ se tulisse optimā indolē capiē-

dis literis, cumq; studio, & diligentia uehementer præstaret, breui consecutus est, ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores. nam magna solertia, & incredibili cura conatus est exprimere M. Tullij eloquentiam, quem præ cæteris omnibus sibi proposuerat imitandum. sub Imperatore Nerone dicitur famam suam læsisse, accusatis atq; insimulatis nonnullis apud sæuissimum principē. cum Vitellio gessit se prudenter, & egregia uitæ honestate. mox factus est Asiæ procōsul, in quo manifestò apparuit, quanta modestia præstaret, ut qui eam dignitatem gesserit singulari continentia, & integritate maxima, Domitiano Augusto gratißimus fuit, eoq; au tore perductus est ad tertiū consulatū honestißimis suffragijs. de quo leguntur adhuc uersiculi poëtæ Martialis, quibus uenerationem suam profitetur.

Augusto pia thura, uictimasq;
Pro nostro date Silio Camœnæ.
Bissenos iubet en redire fasces
Noto consule, nobiliq; uirga
Vatis Castaliam domum sonare
Rerum prima salus, & una Cæsar.
Gaudenti superest adhuc, quod optet
Felix purpura, tertiusq; consul.

C. Plinius permulta refert de poëta Silio in epistolis, quare minime alienū fuerit particulā subijcere, quo facilius atq; cumulatius percipiatur, quàm eleganti ingenio fuerit, atque studio in prosequendis optimis exemplis. plures uillas inquit poßidebat,

adamatisq; nouis priores negligebat. multum ubique librorum, multum statuarũ, multum imaginum, quas non habebat modò, uerumetiam uenerabatur. Vergilij ante omnes, cuius natalē religiosius, quàm suum celebrabat, maximeq; Neapolim, ubi monumentum eius adire, ut templum solebat. opus cōposuit libris. XVII. de Bello Punico secundo non uulgari, neq; absurdo carmine, & si illud maiore cura (ut traditur) quàm ingenio perfecit. præcipue Maronem imitatus est, cuius ingeniũ, atq; felicißimam maiestatē admirabatur in describēdis carminibus. de hoc poëmate Silij Martialis sic refert.

Sili castalidum decus sororum
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore, perfidosq;
Fastus Annibalis, leuesq; Pœnos
Magnus cedere cogis Africanis,
Nostris ocia commoda camœnis.

Complura leguntur apud eundē Martialem de lau de ingenij, atq; optimæ eruditionis Silij. quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit, in quo cum frequenter secederet, maxima animi uoluptate cōsucuit suum otium transire. neq; dubium est eundem ad extremam penè senectutem deuenisse, ut qui maior septuagenario uitam finierit. nam morbo detentus insanabilis claui singulari constantia obitum præposuit. felix propemodum, & beatus usque ad extremum diem, ut copiosè relatum est à Plinio in epistolis.

SILII ITALICI DE BELLO PVNICO SECVNDO

LIBER PRIMVS.

ORdior arma, quibus cœlo se glo-
ria tollit
Aeneadum, patiturq; ferox
Oenotria iura
Carthago. Da Musa decus me-
morare laborum
Antiquæ Hesperiæ: quantosq; ad bella crearit,
Et quot Roma uiros, sacri cùm perfida pacti
Gens Cadmæa super regno certamina mouit:
Quæsitumq; diu, qua tandem poneret arce
Terrarum Fortuna caput. Ter marte sinistro
Iuratumq; Ioui fœdus, conuentaq; patrum
Sidonij fregere duces, atq; impius ensis
Ter placidam suasit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello, excidiumq; uicißim
Molitæ gentes: propiusq; fuere periclo,
Queis superare datum. reserauit Dardanus arces
Ductor Agenoreas: obsessa palatia uallo
Pœnorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum, odiumq; perenni

Seruatum studio, & mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi, superasq; recludere mentes.
Iamq; adeo magni repetam primordia motus.
Pygmalioneis quondam per cærula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum,
Fatali Dido Libyes appellitur ore.
Tum pretio mercata solùm, noua mœnia ponit,
Cingere quà secto permissum littora tauro.
Hic Iuno ante Argos (sic credidit alta uetustas)
Ante Agamẽnoniã, gratißima tecta, Mycænen
Optauit profugis æternam condere sedem.
Verum ubi magnanimis Romã caput urbibus alte
Exercere, ac missas etiam trans æquora claßes,
Totum signa uidet uictricia ferre per orbem:
Iam propius metuens, bellandi corda furore
Phœnicum extimulat. Sed enim conamine prima
Contuso pugnæ, fractisq; in gurgite cœptis.
Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens
Arma remolitur: dux agmina sufficit unus
Turbanti terras, Pontumq; mouere paranti.
Iamq; Deæ cunctas sibi belliger induit iras
Annibal: hunc audet solùm componere fatis.
Sanguineo cum læta uiro, atq; in regna Latini
Turbine mox sæuo uenientum nescia cladum,
Intulerit Latio spreta me Troius inquit
Exul Dardaniam, & bis numina capta, Penates:
Sceptraq; fundarit uictor lauinia Teucris,
Dum Romana tua Ticine cadauera ripæ
Non capiant, similisq; mihi per celtica rura

Sang

Sanguine pergameo Trebia, & stipantibus armis,
Corporibusq; uirûm retro fluat, ac sua largo
Stagna reformidet Thrasimenus turbida tabo.
Dum Cannas tumulũ Hesperiæ, campumq; cruore
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam.
Teq; uadi dubium coëuntibus Aufide ripis,
Per clypeos, galeasq; uirùm, cæsosq; per artus
Vix iter Adriaci rumpentem ad littora ponti.
Hæc ait, ac iuuenem facta ad Mauortia flamma.
Ingenio motus auidus, fideiq; sinister
Is fuit: exuberans astu, sed deuius æqui.
Armato nullus Diuûm pudor, improba uirtus,
Et pacis despectus honos: penitusq; medullis
Sanguinis humani flagrat sitis. His super aui
Flore uirens, auet Egates abolere, parentum
Dedecus: ac siculo demergere fœdera ponto.
Dat mentem Iuno, ac laudum spe corda fatigat.
Iamq; aut nocturno penetrat Capitolia uisu,
Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina somno,
Expauere trucem per uasta silentia uocem:
Ac largo sudore uirum inuenere, futuras
Miscentem pugnas, & inania bella gerentem.
Hanc rabiem in fines Italûm, Saturniaq; arua
Addiderat quondam puero patrius furor. Ortus
Sarrana prisci Barcæ de gente, uetustos
A Belo numerabat auos. nanq; orba marito
Cum fugeret Dido famulis Tyron, impia diri
Belides iuuenis uitauerat arma tyranni,

Et se participem casus sociarat in omneis.
Nobilis hoc ortu, & dextra spectatus Hamilcar
Vt fari, primamq; datum distinguere lingua
Annibali uocem, solers nutrire furores,
Romanum seuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media sacrum genitricis Elisæ
Manibus, & patria Tyrijs formidine cultum,
Quod taxi circum, & piceæ squalentibus umbris,
Abdiderant, cœliq; arcebant lumine, templum.
Hoc sese (ut perhibent) curis mortalibus olim
Exuerat regina loco. Stant marmore mœstæ
Effigies, Belusq; parens, omnisq; nepotum
A Belo series: stat gloria gentis, Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix:
Ipsa sedet, tandem æternum coniuncta Sychæo:
Ante pedes ensis phrygius iacet: ordine centum
Stant aræ, cœliq; Deis, Hereboq; potenti.
Hic crine effuso, atq; Aetneæ numina diuæ,
Atq; Acheronta uocat, Stygia cũ ueste sacerdos:
Immugit tellus, rumpitq; horrenda per umbras
Sibila, & accensi flagrant altaribus ignes.
Tunc magico uolitant cantu per inania manes
Exciti, uultusq; in marmore sudat Elisæ.
Annibal hæc patrio iussu ad penetralia fertur:
Ingreßiq; habitus, atq; ora explorat Hamilcar.
Non ille Euantis Maßylæ expalluit iras,
Non diros templi ritus, aspersaq; tabo
Limina, & audito surgentes carmine flammas.
Olli permulcens genitor caput, oscula libat,

Attol

Attollitq; animos hortando, & talibus implet.
Gens recidiua Phrygum Cadmeæ stirpis alumnos
Fœderibus non æqua premit. Si fata negarint
Dedecus id patriæ nostra depellere dextra:
Hæc tua sit laus, nate uelis. age, concipe bella
Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos: partusq; recusent,
Te surgente puer latiæ producere matres.
His acuit stimulis, subicitq; haud mollia dictu,
Romanos terra, atq; undis ubi conferet ætas
Ferro, igniq; sequar, rhetæaq; fata reuoluam.
Non Superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsæ abstulerint Alpes, Tarpeiaq; saxa,
Hanc mentem: iuro nostri per numina Martis,
Per manes Regina tuos. Tum nigra triformi
Hostia mactatur Diuæ: raptimq; recludit
Spirantes artus, poscens responsa sacerdos,
Ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast ubi quæsitas artis de more uetusto
Intrauit mentes Superûm, sic deinde profatur.
Aetolos latè consterni milite campos,
Idæoq; lacus flagrantes sanguine cerno.
Quanta procul moles scopulis ad sydera tendit,
Cuius in aërio pendent tua uertice castra!
Iamq; iugis agmen rapitur: trepidantia fumant
Mœnia: & Hesperio tellus porrecta sub axe
Sidonijs lucet flammis: fluit ecce cruentus
Eridanus: iacet ore truci super arma, uirosq;
Tertia qui tulerat sublimis opima Tonanti.

Heu

Heu quæ nam ſubitis horreſcit turbida nimbis
Tempeſtas, ruptoq́; polo micat igneus æther!
Magna parant Superi: tonat alti regia cœli:
Bellantemq́; Iouem cerno. Venientia fata
Scire ultra uetuit Iuno, fibræq́; repentè
Conticuere: latent caſus, longiq́; labores.
Sic clauſum linquens arcano pectore bellum,
Atq; hominum fines Gades, Calpenq; ſecutus,
Dum fert Herculeis Garamantica ſigna columnis,
Occumbit ſæuo Tyrius certamine ductor.
Intereà rerum Haſdrubali traduntur habenæ:
Occidui qui ſolis opes, & uulgus Iberûm,
Beticolasq́; uiros, ſpatijs agitabat iniquis.
Triſtia corda ducis, ſimul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas. erat aſper amore
Sanguinis, & metui demens credebat honorem.
Nec nota docilis pœna ſatiare furores,
Ore excellentem, & ſpectatum fortibus auſis
Antiqua de ſtirpe Tagũ, Superûmq́; hominumq́;
Immemor, erecto ſuffixum robore, mœſtis
Oſtentabat ouans populis, ſine funere regem.
Auriferi Tagus adſcito cognomine fontis,
Perq́; antra, & ripas, Nymphis ululatus Ibêris:
Mœonium non ille uadum, non Lydia mallet
Stagna ſibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atq; illatis Hermi flaueſcit arenis.
Primus inire manu, poſtremus ponere martem,
Cùm rapidum effuſis ageret ſublimis habenis
Quadrupedem: non enſe uirum, non eminus haſta

Siſte

Sistere erat, uolitabat ouans, aciesq; per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem postquàm diro suspensum robore uidit
Deformem, lacerum famulus: clàm corripit ensem,
Dilectus domino, pernixq; irrumpit in aulam,
Atq; immite ferit geminato uulnere pectus.
At Pœni succensa ira, turbataq; luctu,
Et sæuis gens læta ruunt, tormentaq; portant:
Non ignes, candensq; chalybs, non uerbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificæ'ue manus, penitus'ue infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes uulnere flammæ
Cessauere, Ferum uisu, dictuq; per artem
Sæuitiæ, extenti quantum tormenta sinebant,
Creuerunt artus: atq; omni sanguine rupto,
Ossa liquefactis fumarunt turbida neruis:
Mens intacta manet: superat, ridetq; dolores,
Spectanti similis: fessosq; labore ministros
Increpitat, dominiq; crucem clamore reposcit,
Hæc inter spretæ miseranda piacula pœnæ
Erepto trepidus ductore exercitus, una
Annibalem uoce, atq; alacri certamine poscit.
Huic studia accendit patriæ uirtutis imago:
Huic fama in populos iurati dedita belli:
Huic uirides ausis anni: feruorq; decorus,
Atq; armata dolis mens, & uis insita fandi.
Primi ductorem Libyci clamore salutant:
Mox & Pyrenes populi, & bellator Ibêrus.
Continuoq; ferox oritur fiducia menti,

Ceßisse imperio tantum terraq;,marisq;
Aeolijs candens Austris,& lampade Phœbi,
Aestifero Libye torquetur subdita cancro,
Aut ingens Asiæ latus,aut pars tertia terris.
Terminus huic roseos amnis Lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum.
At qua diuersas clementior aspicit Arctos,
Herculeo dirimente freto,diducta propinquis
Europes uidet arma iugis:ultra obsidet æquor:
Nec patitur nomen proferri longius Atlas.
Atlas subducto tracturus uertice cœlum:
Sydera nubiferum fulcit caput,ætheriasq;
Erigit æternum compages ardua ceruix:
Canet barba gelu,frontemq; immanibus umbris
Pinea sylua premit,uastant caua tempora uenti,
Nimbosoq; ruunt spumantia flumina rictu.
Tum gemina laterum fauces maria alta fatigant,
Atq; ubi fessus equos titan,immersit anhelos.
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
Serpentum largo coquitur fœcunda ueneno:
Felix qua pingues mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Aetnea,Phario nec uicta colono:
Hic paßim exultant Numidæ,gens inscia freni,
Queis inter geminas per ludum mobilis aures,
Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis:
Altrix bellorum,bellatorumq; uirorum
Tellus,nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
Altera complebant hispanæ castra cohortes,

Aux

Auxilia Europa genitoris parta tropheis.
Martius huic sonipes campos hinnitibus implet:
Huic iuga cornipedes erecti bellica raptant.
Non Eleus eat campo feruentior axis.
Prodiga gẽs animæ,& properare facillima mortẽ,
Nanq; ubi transcendit florentes uiribus annos,
Impatiens æui spernit nouisse senectam,
Et fati modus in dextra est. Hic omne metallum
Electri,& gemino pallent de semine uenæ,
Atq; atros chalybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed scelerum causas operit Deus. Astur auarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imis:
Et redit infelix effosso concolor auro.
Hinc certant Pactole tibi Duriusq;,Tagusq;,
Quiq; super Grauios lucentes uoluit arenas,
Infernæ populis referens obliuia Lethes.
Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho,
Nullaq; Palladia sese magis arbore tollit.
Hæ postquam Tyrio gentes cessere Tyranno,
Vtq; dati rerum freni,nunc arte paterna
Conciliare uiros,armis consulta Senatus
Vertere nunc donis:primus sumpsisse laborem,
Primus iter carpsisse pedes,partemq; subire,
Si ualli festinet opus:nec cætera segnis,
Quæcunq; ad laudem stimulant:somnũq; negabat
Naturæ noctemq; uigil ducebat in armis:
Interdum proiectus humi,turbæq; Libyssæ,
Insigni sagulo duris certare maniplis,
Celsus at in magno præcedens agmine ductor,

Imperium perferre suum: tum uertice nudo
Excipere insanos imbres, cœliq; ruinas.
Spectarunt Pœni, tremuitq; exercitus Astur,
Torquentem cùm tela Iouem, permistaq; nimbis
Fulmina, & excussos uemorum ex flatibus ignes
Turbato transiret equo, nec puluere fessum
Agminis ardenti labefecit Syrius astro.
Flammiferis tellus radijs cùm exusta dehiscit,
Candentiq; globo medius coquit æthera feruor,
Fœmineum putat inuenta iacuisse sub umbra:
Exercetq; sitim, & spectato fonte recedit.
Idem correptis sternacem ad prælia frenis
Frangere equum, & famam letalis amare lacerti,
Ignotiq; amnis tranare sonantia saxa
Gaudet, & aduersa populos arcessere ripa.
Idem expugnati primus stetit aggere muri:
Et quoties campo rapidus fera prælia miscet,
Qua sparsit ferrum, lato rubet æquore limes.
Ergo instat fatis: & rumpere fœdera certus,
Qua datur, intereà Romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulsat Capitolia terris:
Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
Bellaq; sumpta uiro, belli maioris amore.
Haud procul Herculei tollunt se littore muri,
Clementer crescente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit colle Zacynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas,
Gerione extincto, cœloq; ea fata serebat.
Tris animas nanq; id monstrũ, tris corpore dextras

Armarat, ternaq; caput ceruice gerebat.
Haud alium uidit tellus, cui ponere finem
Non posset mors una uiro, duraq; Sorores
Tertia bis rupto torquerent stam[illegible]o.
Hic spolia ostentabat ouans, capt[illegible] uictor
Armenta, ad fontes medio feruore [illegible]bat:
Cùm tumidas fauces accensis sole ueni[illegible]
Calcatus rupit letali uulnere serpens:
Inachiumq; uirum terris prostrauit Ibêris.
Mox profugi ducente Noto aduertêre colon[illegible]
Insula quos genuit Graio circunflua ponto,
Atq; auxit quondam Laërtia regna zacinthos,
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes,
Sedis inops, misit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata uiris, nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto seruata, decusq;
Maiorum, & Pœnis postquam imperitare negatũ:
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius castra, & lætas quatit agmine causas.
Ipse caput quassans circunlustrauit anhelo
Muros sæuus equo: mensusq; pauentia tecta
Pandere iamdudum portas, & cedere uallo
Imperat: & longè clausis sua fœdera, longè
Ausoniam fore, nec ueniæ spem Marte subactis:
Scita patrum, & leges, & iura, fidemq;, deosq;
In dextra nunc esse sua. uerba ocius acer
Intorto sancit iaculo, figitq; per arma
Stantem pro muro, & monstrantem tela Naicum.
Concidit iniecto medius per uiscera telo,

Effusisq; simul prærupto ex aggere membris,
Victori moriens tepefactam rettulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore secuti,
Inuoluunt ac[illegible]lorum mœnia nube
Clara, nec in numero uirtus latet: obuia quisq;
Ora duci portans, ceu solus bella capessat.
Hic cre[illegible]ram fundit baleari uerbere glandem:
Terq[illegible] cui ducta circum caput altus habena,
P[illegible]ussum uentis abscondit in aere telum.
[illegible]ic ualido librat stridentia saxa lacerto.
Huic impulsa leui torquetur lancea nodo.
Ante omnis ductor patrijs insignis in armis,
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma:
Nunc sude, nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas
Contendit neruo, atq; insultat fraude pharetræ.
Dacus ut armiferis Geticæ telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuisse ueneno
Fundit apud ripas inopina binominis Histri.
Cura subit collem turrita cingere fronte,
Castelloq; urbem circumuallare frequenti.
Heu priscis numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota fides. stat dura iuuentus:
Ereptamq; fugam, & claudi uidet aggere muros.
Sed dignam Ausonia mortem putat esse Saguntũ
Seruata cecidisse fide, iamq; acrius omnes
Intendunt uires: adductis stridula neruis
Phocais effundit uastos balista molares,
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli

Ferra

Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.
Alternus resonat clangor, certamine tanto
Conseruere acies: ueluti circundata uallo
Roma foret: clamatq; super tot milia, Gentes
Inter tela satæ, iam capto stamus in hoste?
An'ne pudet cœpti? pudet omnis? En bona uirtus,
Primitiaq; ducis, tali'ne implere paramus
Italiam fama: tales præmittere pugnas?
Accensæ exultant mentes, haustusq; medullis
Annibal exagitat, stimulatq; sequentia bella.
Inuadunt manibus uallum: cæsasq; relinquunt
Deiecti muris dextras, subit arduus agger,
Imponitq; globos pugnantum desuper urbi.
Armauit clausos, ac portis arcuit hostem
Librari multa consueta fallarica dextra:
Horrendum uisu robur, celsisq; niuosæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis:
Vix muris tolleranda lues, sed cætera pingui
Vncta pice, atq; atro circunlita sulfure fumant.
Fulminis hæc ritu summis è mœnibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aëra flamma.
Qualis sanguineo præstringit lumina crine,
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas.
Hæc ictu rapido pugnantum sæpe per auras,
Attonito ductore, tulit fumantia membra.
Hæc uastæ lateri turris, ceu turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adustis,
Arma, uirosq; simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis actæ testudinis armis

Subducto Pœni uallo, cæcaq; latebra
Pandunt prolapsam suffoßis mœnibus urbem.
Terribilem in sonitum procumbens aggere uicto
Herculeus labor, atq; immania saxa reuoluens,
Mugitum ingentem casu dedit. Alpibus altis
Aëria rupes scopulorum mole reuulsa,
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantum prorutus agger.
Obstabatq; iacens uallum, ne protinus instent
Hinc, atq; hinc acies media pugnare ruina.
Emicat ante omneis primæuo flore iuuentæ
Insignis rutulo Murrus de sanguine, & idem
Matre saguntina Graius, geminoq; parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios Naidum clamore uocantem.
Qua corpus loricam inter, galeamq; patescit
Conantis motus speculatus, cuspide sistit,
Prostratumq; premens telo, uoce insuper urget.
Fallax Pœne iaces. certe Capitolia primus
Scandebas uictor. quæ tanta licentia uoti?
Nunc Stygio fer bella Ioui. tunc feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine Ibêri:
Oraq; dum calcat iam singultantia leto,
Hac iter est, inquit, nobis ad mœnia Romæ:
O metuenda manus, sic quo properatis, eundum.
Mox instaurantis pugnam circunsilit arma:
Et rapto nudum clypeo latus haurit Ibêri.
Diues agri, diues pecoris, famaq; negatus,
Bella feris arcu, iaculoq; agitabat Ibêrus:

Felix

Felix heu nemorum, & uitæ laudandus opacæ,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto uulnere Ladmus.
Cui sæuum arridens: narrabis Hamilcaris umbris,
Hanc inquit dextram, quæ iam post uulnera uulgi
Annibalem uobis comitem dabit, Et ferit altè
Insurgens gladio cristatæ caßidis æra,
Perq; ipsum tegmen crepitantia dißipat ossa.
Tum Masulus, crudaq; uirens ad bella senecta
Harcalo non pauidus fœtas mulcere leenas.
Intonsamq; crines frontem uibrante capillo
Septus, & horrentes effingens crine galeros,
Flumineaq; urna celatus Bragada parmam,
Et uastæ Nasamon syrtis populator Hyempsal,
Audax in fluctu laceras raptare carinas.
Vna omnes dextraq; cadunt, iraq; perempti.
Nec non serpentes diro exarmare ueneno
Doctus Atyr, tactuq; graues sopire chelidros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare cerastæ.
Tu quoq; fatidicis Garamanticus accola lucis,
Insignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu frustra reditum sortes tibi sæpe locutas,
Mentitumq; Iouem increpitans occũbis Hyarba.
Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Confusæq; atra feruebat cæde ruinæ,
Tum ductorem auido clamore in prælia poscit.
Fulmineus ceu spartanis latratibus actus
Cùm syluam occursu uenantum perdidit, hyrto,
Horrescit sanus dorso, & postrema capeßit

Prælia, feruentem mandens aper ore cruorem:
Iamq; gemens geminum contra uenabula torquet.
At parte ex alia, qua se insperata iuuentus
Expulerat portis, ceu spicula nulla manusq;
Vim ferre, exitium'ue queant, permistus utrisq;
Annibal agminibus paßim furit, et quatit ensem
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Littore ab Hesperidûm Rhemisus, q carmine pollẽs
Fidebat magica ferrum crudescere lingua.
Quantus bistonijs latè Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru: telumq; coruscans,
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum afflatu domat, & stridoribus axis.
Iamq; Hoscũ, rutilumq; Pholũ, ingentemq; Metiscũ.
Iam Lygdum, Dyriumq; simul, flauumq; Galesum,
Et geminos Chronũ, atq; Gyam demiserat umbris.
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
Voce mouere fora, atq; orando fingere mentes.
Nec legum custos solertior, aspera telis
Dicta admiscentem, Quo nam te Pœne paternæ
Huc adigunt furiæ? non hæc Sidonia tecta
Fœminea fabricata manu, pretio'ue parata,
Exulibus'ue datum dimensis littus arenis.
Fundamenta Deûm, Romanaq; fœdera cernis.
Ast illum toto iactantem talia campo
Ingenti raptum nisu, medioq; uirorum
Auulsum inter tela globo, & post terga reuinctũ,
Annibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ:
Increpitansq; suos, inferri signa iubebat:

Perq;

Verùm ipsos cædis cumulos, stragemq; iacentum
Monstrabat furibundus iter: cunctosq; ciebat
Nomine: & in prædas stantē dabat improbus urbē.
Sed postquam à trepidis allatum, féruere partem
Diuersam Marte infausto, Murroq; secundos
Hunc Superos tribuisse diem: ruit ocius amens,
Lymphato cursu, atq; ingentes deserit actus:
Letiferæq; micant fulgentes uertice cristæ.
Crine ut flammifero terret fera regna cometes,
Sanguineum spargens ignem: uomit atra rubentes
Fax cœlo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sydus, terrisq; extrema minatur.
Præcipiti dant tela uiam, dant signa: uiriq;
Atq; ambæ trepidant acies: iacit igneus hastæ
Dirum lumen apex: ac latè fulgurat umbo.
Qualis ubi Aegæo surgente ad sydera ponto,
Per longum uasto Chori cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare: frigida nautis
Corda tremunt: sonat ille procul, flatuq; tumescens
Curuatis pauidas transmittit Cycladas undis.
Non cuncta è muris unum incessentia tela,
Fumantesq; ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent. Vt tegmina primùm
Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit.
En qui res Libycas incœptaq; tanta retardet,
Romani Murrus belli mora. Fœdera saxo
Iam noscas quid uana queant, & uester Iberus.
Ferto equum, castamq; fidem, seruataq; iura:

Deceptos mihi linque Deos. cui talia Murrus.
Exoptatus ades, mens olim prælia poscit,
Speq; tui flagrat capitis: fer debita fraudum
Præmia, & Italiam tellure inquirè sub ima:
Longum in Dardanios fines iter, atq; niualem
Pyrenem, Alpesq; tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens subeuntem comminus hostem,
Præruptumq; loci, fidum sibi corripit ingens
Aggere conuulso saxum, & nitentis in ora
Deuoluit pronoq; silex ruit incitus ictu.
Subsedit duro concussus fragmine muri.
Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco: frendens luctatur, & ægro
Scandit in aduersum per saxa minantia nixu.
Sed postquam propius uicino lumine fulsit,
Et tota se molle tulit: uelut incita clausum
Agmina Pœnorum cingant, & cuncta pauentem
Castra premant, lato Murrus caligat in hoste.
Mille simul dextræ, densusq; micare uidetur
Ensis, & innumeræ nutare in casside cristæ.
Conclamant utrinq; acies: ceu tota Saguntos
Igne micet: trahit instanti languentia leto
Membra pauens Murrus, supremaq; uota capissit.
Conditor Alcide, cuius uestigia sacra
Incolimus, terra minitantem auerte procellam:
Si tua non segni defenso mœnia dextra.
Dumq; orat, cœloq; attollit lumina supplex,
Cerne, ait, an nostris longè Tyrinthius ausis
Iustius affuerit: ni displicet æmula uirtus.

Haud

Haud me dißimilem Alcide primoribus annis
Agnosces inuicte tuis. fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis,
Dexter ades Phrigyæ delenti stirpis alumnos.
Sic Pœnus, pressumq; ira simul exigit ensem,
Quoad capuli statuere moræ: teloq; relato,
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
I licet ingenti casu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma uiri, corpusq; superbo
Victori spoliare negant: coit aucta uicißim
Hortando manus, & glomerata mole feruntur.
Hinc saxis galea, hinc clypeus sonat æreus hastis.
Incessunt sudibus, librataq; pondera plumbi
Certatim iaciunt: decisæ in uertice cristæ,
Direptumq; decus nutantum in cæde iubarum.
Iamq; agitur largus per membra fluentia sudor,
Et stant loricæ squamis horrentia tela:
Nec requies, tegmen'ue datur mutare, sub ictu.
Genua labant, fessiq; humeri gestamina laxant.
Tum creber, penitusq; trahens suspiria sicco
Fumat ab ore uapor: nisuq; elisus anhelo
Auditur gemitus, fractumq; in caßide murmur:
Mente aduersa domat, suadetq; nitescere duris
Virtutem, & decoris pretio discrimina pensat.
Hic subitus scisso densa inter nubila cœlo
Erupit quatiens terram fragor: & super ipsas
Bis Pater intonuit, geminato fulmine, pugnas.
Inde inter nubes uentorum turbine cæco,
Vltrix iniusti uibrauit lancea belli:

Ac femore aduerso librata cuspide sedit.
Tarpeia rupes, superisq́; habitabile saxum:
Et uos uirginea lucentes semper in ara,
Laomedontea Troiana altaria flammæ.
Heu quantum uobis fallacis imagine teli
Promisere Dei: propius si pressa furenti
Hasta foret. Clausæ starent mortalibus Alpes.
Nec Trasimene tuis, nunc Allia cederet undis.
Sed Iuno aspectans Pyrenes uertice celsæ
Vana rudimenta, & primos in Marte calores:
Inualidam duris euellit ab ossibus hastam.
Ille tegit clypeo fusum per membra cruorem:
Tardaq́; paulatim, & dubio uestigia nisu
Alternata trahens, auersus ab aggere cedit.
Nox tandem optatis terras, pontumq́; tenebris
Condidit: & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes: molemq́; reponunt,
Noctis opus: clausos acuunt extrema pericli
Et fractis rebus uiolentior ultima uirtus.
Hinc pueri, inualidiq́; senes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubijs miserando uana labori:
Saxaq́; mananti subuectat uulnere miles.
Iam patribus, clarisq́; senum sua munia curæ
Concurrunt: lectosq́; uiros hortantur, & orant,
Defessis subeant rebus, reuocentq́; Sagunto
Sidonias flammas. Nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum castris clausa est fera: tempore Martis
Vtendum est rupto, et grassandũ ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, murosq́; ruenteis,

Antiq

Antiquaq́; domo meliora accersite fata.
Mandati summa est:dum stat,remeate,Saguntos.
Ast illi cele rant,qua proxima littora,gressum:
Et fugiunt tumido per spumea cærula uelo.
Pellebat somnos Tithoni roscida coniux:
Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
Afflarat montis,roseasq́; mouebat arenas.
Iam celsa è muris extructa mole iuuentus,
Clausam nocturnis ostentat turribus urbem.
Rerum omnes pendent actus,& milite mœsto
Laxáta obsidio,ac pugnandi substitit ardor,
Inq́; Ducem uersæ tanto in discrimine curæ.
Interea rutilus longinqua per æquora uectis
Herculei ponto cœpere existere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Menecei.
Thracius hos Boreas scopulos,immitia regna
Solus habet,semperq́; rigens nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis tangit stridentibus Alpes.
Atq; ubi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud ulli contra fiducia surgere uento:
Vorticibus torquet rapidis mare, fractaq́; anhelãt
Aequora,& iniecto conduntur gurgite montes.
Iamq́; uolans Rhenũ,Rhodanumq́; in nubila tollit.
Hunc postquam Boreæ dirum euasere furorem,
Alternos mœsti casus belliq́; marisq́;,
Et dubium rerum euentum,sermone uolutant.
O patria,ô fidei domus inclyta:quo tua nunc sunt
Fata loco?sacræ'ne manent in collibus arces?
An cinis,heu Superi,tanto de nomine restat?

Ferte

Ferte leues auras, flatusq; ciete secundos:
Si nondum insultat templorum protinus ignis
Culminibus, latiæq; ualent succurrere classes.
Talibus illacrymant noctemq;, diemq; querelis:
Donec laurentes puppis defertur ad oras,
Qua pater, acceptis Anienis ditior undis,
In pontum flauo descendit gurgite Tybris.
Hinc consanguineæ subeunt iam mœnia Romæ.
Concilium uocat Augustum, castaq; beatos
Paupertate patres, ac nomina parta triumphis
Consul & æquantem Superos uirtute Senatum.
Facta animosa uiros, & recti sacra cupido
Attollunt, hirtæq; comæ, neglectaq; mensa,
Dexteraq; à curuis capulo non segnis aratris.
Exiguo faciles, & opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant sæpe penates.
In foribus sacris, primoq; in limine templi
Captiui currus, belli decus, armaq; rapta
Pugnantum ducibus, sæuæq; in Marte secures,
Perfossi clypeiq;, & seruantia tela cruorem,
Claustraq; portarum pendent. Hic punica bella
Egatis cernas, fusaq; per æquora classe
Exactam ponto Libycn testantia rostra:
Hic galeæ Senonum, pensatiq; improbus auri
Arbiter ensis inest: Gallusq; ex arce fugatis,
Arma reuertentis pompa gestata Camilli:
Hic spolia Aeacidæ, hic epyrotica signa:
Et Ligurûm horrentesq; comæ: parmæq; relata
Hispana de gente rudes, Alpinaq; gesa.

Sed

Sed postquam clades patefecit, & horrida bella
Orantum squalor, præsensq; astare Sagunti
Ante oculos uisa est extrema precantis imago?
Tum senior mœsto Sycorus sic incipit ore.
Sacrata gens clara fide, quàm rite fatentur
Marte satam populi ferro parere coacti:
Ne crede emensos leuia ob discrimina pontum.
Vidimus obsessam patriam, murosq; trementes:
Et quem insana freta, aut cœtus genuere ferarum,
Vidimus Hannibalem. Procul hîs à mœnibus, oro,
Arcete ô Superi: nostroq; in Marte tenete
Fatiferæ iuuenem dextræ. Qua mole sonantes
Conijcit ille trabes? & quantus crescit in armis?
Trans iuga Pyrenes medium indignatus Iberûm,
Exciuit Calpen, & mersos Syrtis arenis
Molitur populos, maioraq; mœnia quærit.
Spumeus hic medio qui surgit ab æquore fluctus,
Si prohibere piget, uestras effringet in urbes.
An tanti pretium motus, ruptiq; per enses
Fœderis, hoc iuueni iurata in bella ruenti
Creditis, ut statuat superata iura Sagunto?
Ocius ite uiri, & nascentem extinguite flammam:
Ne seræ redeant post acta pericula curæ.
Quanquàm ô si nullus terror, non obruta iam nunc
Semina fumarent belli, uestræ'ue Sagunto
Spernendum consanguineam protendere dextram:
Omnis Iber rapidis, omnis fera Gallia turmis,
Omnis ab æstifero sitiens Libys imminet axe,
Vos per culta diu Rutulæ primordia gentis,

Laur

Laurentemq; larem, & genitricis pignora Troiæ
Conseruate pios, qui permutare coacti
Acrysioneis Tirynthia culmina muris.
Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium: uos & Campana tueri
Mœnia, depulso Samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis aquis. Vetus incola Dauni
Testor uos fontes, & stagna arcana Numici,
Cùm felix nimiùm dimitteret Ardea pubem
Sacra, domumq; ferens, & aui penetralia Turni
Vltra Pyrenen Laurentia numina uexit.
Cur ut decisa, atq; auulsa è corpore membra
Despiciat? uesterq; luat cur fœdera sanguis?
Tandem ut finitæ uoces, miserabile uisu,
Affigunt proni squalentia corpora terræ.
Inde agitant consulta Patres, curasq; fatigant.
Lentulus, ut cernens accensæ tecta Sagunti,
Poscendum pœnæ iuuenem: celeriq; negantis
Exuri bello Carthaginis arua iubebat.
Ast Fabius tuta speculator mente futuri,
Nec lætus dubijs, paruisq; lacessere Martem,
Et melior clauso bellum producere ferro:
Prima super tantis rebus pensanda, Ducis'ne
Ceperit arma furor, Patres an signa moueri
Censuerint: mittiq; uiros qui exacta reportent.
Prouidus hæc ritu uatis, fundebat ab alto
Pectore, præmeditans Fabius surgentia bella.
Vt sæpe è celsa grandæuus puppe magister,
Prospiciens signis uenturum in carbasa Chorum:

Summo

Summo iam dudum substringit lintea malo.
Sed lacrymæ, atq; ira mistus dolor impulit omnis,
Præcipitare latens fatum: lectiq; Senatu,
Qui Ductorem adeant: si perstet surdus in armis
Pactorum, uertant inde ad Carthaginis arces:
Nec Diuûm oblitis indicere bella morentur.

SILII ITALICI
LIBER II.

CAeruleis prouecta uadis iã Dardana puppis,
Tristia magnanimi portabat iussa, Senatus,
Primoresq; patrum. Fabius Tirynthia proles
Ter centum memorabat auos, quos turbine Martis
Abstulit una dies: cùm Fors non æqua labori,
Patritio Cremera maculauit sanguine ripas.
Huic comes æquato sociauit munere curas
Publicola ingentis Volesi Spartana propago.
Is cultam referens insigni nomine plebem
Ausonios atauo ducebat Consule fasces.
Hos ut depositis portum contingere uelis
Allatum Annibali, consultaq; ferre Senatus,
Iam medio seram bello poscentia pacem,
Ductorisq; simul conceptas fœdere pœnas:
Ocius armatas passim per littora turmas
Ostentare iubet minitantia signa, recensq;
Perfusos clypeos, & tela rubentia cæde:
Haud dictis nunc esse locum: strepere omnia clamo
Tyrrhenæ clangore tubæ, gemituq; cadentum.

Dum

Dum detur, relegant Pontum: neu se addere causis
Festinent: notum, quid cæde calentibus armis
Quantum iræ liceat, motus'ue quid audeat ensis.
Sic Ducis affatu per inhospita littora pulsi,
Conuerso Tyrios petierunt remige patres.
Hic alto Pœnus fundentem uela carinam
Insequitur: uerbis acuens trepidantia castra,
Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis.
Heu cæcæ mentes, tumefactaq; corda secundis,
Armatum Annibalem pœnæ petit impia tellus.
Ne deposce, adero, dabitur tibi copia nostri,
Ante expectatum, portisq; focisq; timebis,
Quæ nunc externos defendis Roma Penates.
Tarpeios iterum scopulos: præruptaq; saxa
Scandatis licet, & celsam migretis in arcem.
Nullo iam capti uitam pensabitis auro.
Incensi dictis animi, & furor additus armis.
Conditur ex templo telorum nubibus æther,
Et densa resonant saxorum grandine turres.
Ardor agit, prouecta queat dum cernere muros,
Inq; oculis profuge Martem exercere carinæ.
Ipse autem incensas promissa piacula turmas
Flagitat insignis nudato uulnere ductor:
Ac repetens questus furibundo personat ore.
Poscimur ô socij, Fabiusq; è puppe catenas
Ostentat, dominiq; uocat nos ira Senatus.
Si tædet cœpti, culpanda'ue mouimus arma,
Ausoniam Ponto properè reuocate carinam.
Nil moror. en uincta lacerandum tradite dextra.

Nam

Nam cur Eoi deductus origine Beli,
Tot Libyæ populis,tot circunfusus Ibêris
Seruitium perferre negem? Rheteius immo
Imperet æternum,& populis,sedisq; propaget
Signa ferox:nos iussa uirûm,nutusq; tremamus.
Effundunt gemitus,atq; omnia tristia uertunt
In stirpem Aeneadũ,ac stimulãt clamoribus iras.
Discinctos inter Libycos,populosq; bilingues,
Marmaricis audax in bella Oenotria signis,
Venerat Hasbyte proles garamantis Hyarbæ.
Ammone hic genitus Phorcinidos antra Medusæ;
Cynyphiumq; Macen,& iniquo sole calentis
Battiadas,latè imperio sceptrisq; regebat.
Cui patrius Nasamon,æternumq; arida Barce,
Cui nemora Autololûm,atq; infidæ littora Syrtis
Parebant,nullaq; leuis Getulus habena.
Atq; is fundarat thalamos Trytonide nympha:
Vnde genus,proauumq; Iouem regina ferebat,
Et sua fatidico repetebat nomina luco.
Hæc ignara uiri,uacuoq; assueta cubili,
Venatu,& syluis primos assueuerat annos:
Non calathis molita manus,operata'ue fuso
Dictynnam,at saltus,& anhelum impellere plãta
Cornipedem,at strauisse feras immitis amabat.
Quales Threiciæ Rhodopen,Pangeaq; lustrant
Saxosis nemora alta iugis,cursuq; fatigant
Ebrum,innupta manus:spreti Ciconesq;,Getæq;,
Et Rhesi domus,& lunatis Bistones armis.
Ergo habitu insignis patrio religata fluentem

Hesperidum crinem dono, dextrumq; feroci.
Nuda latus Marti, ac fulgenti tegmine læuum,
Thermodoontiaca munita in prælia pelta,
Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
Pars comitum bijugo curru, pars cætera dorso
Fertur equi: necnon Veneris iam fœdera passæ
Reginam cingunt, sed uirgine densior ala est.
Ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos
Ante aciem ostētabat equos: tumuloq; propinquo
Dum sequitur gyris campum uibrata per auras.
Spicula contorquens, summa ponebat in arce.
Hānc hasta toties intrantem mœnia Mopsus
Non tulit: & celsis senior Cortynia muris
Tela sonante fugat neruo, liquidasq; per auras
Dirigit aligero letalia uulnera ferro.
Cres erat ærisonis Curetum aduectus ab antris,
Dictæos agitare puer leuioribus annis
Pennata saltus assuetus arundine Mopsus.
Ille uagam cœlo demisit sæpe uolucrem:
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere sistebat: rueretq; inopina sub ictu
Ante fera incauto, quām sibilia poneret arcus.
Nec se tum pharetra iactauit iustius ulla,
Eois quanquam certet Cortyna sagittis.
Verūm ut opum leuior uenatu extendere uitam
Abnuit, atq; arctæ res exegere per æquor:
Coniuge cum Meroe, natisq; inglorius hospes
Intrarat miseram, fato ducente, Saguntum.
Coriti fratrum ex humeris, calamiq; paterni

Pend

Pendebant, uolucerq; chalybs Minoia tela.
Hic medius iuuenum Maßylæ gentis in agmen
Crebra Cydonæo fundebat spicula cornu.
Iam Grauium, audacemq; Tyrum, pariterq; ruētes
Gisgonem, leuemq; Bagam, indignumq; sagittæ
Impubem malas tam certæ occurrere Lisum
Fuderat, & plena tractabat bella pharetra.
Tum uultum intendens, telumq; in uirginis ora,
Desertum non grata Iouem per uota uocabat.
Nanq; ut fatiferos conuerti prospicit arcus,
Opposito procul insidijs Nasamonia Sarpe
Corpore, præripuit letum: calamumq; uolantem,
Dum clamat, patulo excipiens transmisit hiatu:
Et primæ ferrum à tergo uidere sorores.
At comitis casum frendens labentia uirgo
Membra leuat, paruaq; oculos iam luce natantes
Irrorat lachrymis: totisq; annixa doloris
Viribus, intorquet letalem in mœnia cornum.
Illa uolans humerum rapido transuerberat ictu
Conantis Dorilæ. Iunctus iam cornibus arcus,
Et ducti spatium nerui complente sagitta,
Excutere in uentos resoluto pollice ferrum.
Tum subitum in uulnus præceps deuoluitur altis
Aggeribus muri: iuxtaq; cadentia membra
Effusi uersa calami fulsere pharetra.
Exclamat paribus frater uicinus in armis
Icarus, ulcisciq; parat lachrymabile fatum.
Atq; illum raptim promentem in prælia telum
Annibal excußi præuertit turbine saxi.

Labuntur gelido torpentia frigore membra,
Deficiensq; manus pharetra sua tela remisit.
At pater in gemino natorum funere Mopsus,
Correptos arcus ter mœsta mouit ab ira,
Ter cecidit dextra,& notas dolor abstulit artes.
Pœnitet heu sero dulceis liquisse penates:
Arreptoq; auide,quo concidis Icare,saxo.
Postquam auum senior,percussaq; pectora frustrà
Sentit,& ut tantos compescat morte dolores,
Nil opis in dextra,uasta se culmine turris
Præcipitem iacit,& delapsus pondere prono
Membra super nati moribundos explicat artus.
Dum cadit externo Cortynius aduena bello,
Iam noua molitus stimulato milite Teron,
Alcidæ templi custos,aræq; Sacerdos,
Non expectatum Tyriis effuderat agmen:
Et fera miscebat reserata prælia porta.
Atque illi non hasta manu,non uertice cassis,
Sed fisus latis humeris,& mole iuuentæ,
Agmina uastabat claua,nihil indigus ensis.
Exuuiæ capiti impositæ,tegmenq; leonis
Terribilem attollunt excelso uertice rictum.
Centum angues idem cœlatum insigne gerebat
In clypeo, & sectis geminam serpentibus hydram.
Ille Iubam,Tapsumq; patrem,clarumq; Micipsam
Nomine aui,Maurumq; Sacen à mœnibus actos,
Palantesq; fuga,præceps ad littora cursu
Egerat,atq; una spumabant æquora dextra.
Nec contentus Idi leto,letoq; Cothonis

Marmaridæ, nec cæde Rothi, nec cæde Iugurthæ,
Hasbytes currum, & radiantis tegmina leuæ
Poſcebat uotis, gemmataq; lumina peltæ,
Atque in belligera uerſabat uirgine mentem.
Quem ruere ut telo uidit regina cruento,
Obliquos detorquet equos, læuumq; per orbem
Fallaci gyro campum ſecat: ac uelut ales
Auerſo rapitur ſinuata per æquora curru.
Dumq; ea ſe ex oculis aufert, atq; ocius Euro
Incita puluerem campo trahit ungula nubem,
Aduerſum latè ſtridens rota proterit agmen:
Ingerit & crebras uirgo trepidantibus haſtas.
Hic cecidere Lycus, Thamyriſq;, & nobile nomen
Eurydamas, clari deductum ſtirpe parentis,
Qui thalamos auſus quondam ſperare ſuperbos,
Heu demens Ithaciq; torum, ſed enim arte pudica
Fallacis toties reuoluto ſtamine telæ
Deceptus, merſum pelago iactarat Vlyſſem.
Aſt Ithacus uero ficta pro morte loquacem
Affecit leto, tedæq; ad funera uerſæ.
Gens extrema uiri, campis deletur Ibèris
Eurydamas. Nomados dextra ſuper inſtrepit acer,
Et ſeruat curſum perfractis oßibus axis.
Iamq; aderat remeãs uirgo inter prædia, poſtquàm
Diſtringi Terona uidet, ſæuamq; bipennem
Perlibrans mediæ fronti, ſpolium inde ſuperbum
Herculeaſq; tibi exuuias Dictynna uouebat.
Nec ſegnis Teron tantæ ſpe laudis, in ipſos
Aduerſus conſurgit equos: uilloſaq; fului

Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
Attoniti terrore nouo, rictuq; minaci
Quadrupedes, iactant resupino pondere currum.
Tum saltu Hasbyten conantem linquere pugnas
Occupat, incussa gemina inter tempora claua,
Feruentisq; rotas, turbataq; frena pauore
Disiecto sparsit collisa per ossa cerebro.
At rapta properans cædem ostentare bipenni,
Amputat è curru reuolutæ uirginis ora.
Nec dum iræ positæ: celsa nam figitur hasta
Spectãdum caput: id gestent ante agmina Pœnûm
Imperat, & properè currus ad mœnia uertant.
Hæc cæcus fati, diuûmq; abeunte fauore
Vicino Teron edebat prælia læto.
Nanq; aderat toto ore ferens irasq;, minasq;
Annibal: & cæsam Hasbytem, fixiq; tropheum
Infandum capitis furiata mente dolebat.
At simul ærati radiauit luminis umbo,
Et concussa procul membris uelocibus arma
Letiferum intonuere: fugam percussa repentè
Ad muros trepido conuertunt agmina cursu.
Sicut agit leuibus per sera crepuscula pennis,
E' pastu uolucres ad nota cubilia Vesper:
Aut ubi Cecropius formidine nubis aquosæ
Sparsa super flores examina tollit Hymetos,
Ad dulcis ceras, & odori corticis antra
Mellis apes grauidæ properant, densoq; uolatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.
Præcipitãt metus attonitos, cæciq; feruntur.

Heu blandum cœli lumen: tanto'ne cauetur
Mors reditura metu? nascentiq; addita fata?
Auxilium clamant. portis atq; aggere tuto
Erupisse gemunt: retinet uix agmina Teron.
Interdumq; manu, interdum clamore, minisq;
State uiri: meus ille hostis: mihi gloria magnæ,
State, uenit pugnæ: muro, tectisq; Sagunti
Hac abigam Pœnos dextra: spectacula tantum
Este uiri: uel si cunctos metus acer in urbem,
(Heu deforme) rapit, soli mihi claudite portas.
At Pœnus rapido præceps ad mœnia cursu,
Dum pauitant, trepidi rerum, fessiq; salutis,
Tendebat: stat primum, urbem, murosq; patenteis,
Postposita cæde, & dilata inuadere pugna.
Id postquam Herculeæ custos uidet impiger aræ,
Emicat, & uelox formidine præuenit hostem:
Gliscit eliso uiolentior ira tyranno.
Tu solue interea nobis bone ianitor urbis
Supplicium: ut pandas, inquit, tua mœnia læto.
Nec plura effari sinit ira, rotatq; coruscum
Mucronem: sed contortum prior impete uasto
Daunius huic robur iuuenis iacet: arma fragore
Icta graui raucùm gemuere: alteq; resultant
Aere illisa cauo nodosæ pondera clauæ.
At uiduus teli, frustrato proditus ictu,
Pernici uelox cursu rapit incita membra,
Et celeri fugiens perlustrat mœnia planta.
Instat atrox, terga increpitans fugientia uictor.
Conclamant matres, celsoq; è culmine muri

Lamentis uox mista sonat. Nunc nomine noto
Appellant: seras fesso nunc pandere portas
Posse uolunt: quatit hortantum præcordia terror,
Ne simul accipiant ingentem mœnibus hostem.
Incutit umbonem fesso, assultatq; ruenti
Pœnus: & obtestans spectantē è mœnibus urbem,
I, miseram Hasbyten leto solare propinquo.
Hæc dicens, iugulo optantis dimittere uitam,
Infestum condit mucronem, ac regia lætus
Quadrupedes spolia abreptos è mœnibus ipsis,
Queis aditum portæ trepidantum sepserat agmen,
Victor agit, curruq; uolat per ouantia castra.
At Nomadū furibūda cohors, miserabile humādi
Deproperat munus, tumuliq; adiungit honorem,
Et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
Hinc letale uiri robur, tegmenq; tremendum
In flammas iaciunt: ambustoq; ore, genisq;
Deforme alitibus liquere cadauer Ibêris.
Pœnorum intereà queis rerum summa potestas
Consultant bello super: & quæ dicta ferantur
Ausoniæ populis, oratorumq; minaci
Aduentu trepidant. Monet hinc fœdusq;, fidesq;,
Et testes Superi, iurataq; pacta parentum.
Hinc popularis amor captantis magna iuuentæ,
Et sperare iuuat belli meliora. Sed olim
Ductorem infestans odijs gentilibus Hanno,
Sic adeò increpitat studia, incautumq; fauorem.
Cuncta quidē patres (neq; enim cohibere minantū
Iræ se ualenre) premunt formidine uocem.

Haud

Haud tamẽ abstiterim, mortẽ licet arma ꝓpinquẽt.
Testabor Superos, & cœlo uota relinquam,
Quæ postrema salus rerum, patriæq́; reposcit.
Nec nunc obsessa demum, & fumante Sagunto,
Hæc serus uates Hanno canit: anxia rupi
Pectora: ne castris innutriretur, & armis,
Exitiale caput monui, & dum uita, monebo,
Ingenitum noscens uirus, flatusq́; paternos:
Vt qui stelligero speculantur sidera cœlo,
Venturam pelagi rabiem, Chauriq́; futura
Prædicit miseris haud uanus flamina nautis.
Consedit solio rerumq́; inuasit habenas.
Ergo armis fœdus, fasq́; omne abrumpitur armis.
Oppida quassantur, longeq́; in mœnia nostra
Aeneadum arrectæ mentes, disiectaq́; pax est.
Exagitant manes iuuenem, furiæq́; paternæ,
Ac funesta sacra, & conuersi fœdere rupto
In caput infidum Superi, Massillaq́; uates
Annuit. Ille noui cæcus caligine regni
Externas arces quatit, aut Tirynthia tecta.
Sic propria luat hæc pœna, nec misceat urbis
Fata suis. Inquam, hoc, inquã, nunc tempore muros
Oppugnat Carthago tuos, teq́; obsidet armis.
Lauimus Aetneas animoso sanguine ualles,
Et uix conducto produximus arma Lacone.
Nos ratibus laceris Scyllæa repleuimus antra:
Classibus & refluo spectauimus æquore raptis
Contorta è fundo reuomentem transtra Charybdin.
Respice, proh demens, proh pectus inane Deorum,

Egates, Libyæq́; procul fluitantia membra.
Quo ruis? & patriæ exitio tibi nomina quaris?
Subsident Alpes, subsidet mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput Appenninus.
Sed campos fac uane dari. num gentibus istis
Mortales animi? aut ferro, flammaq́; fatiscunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubescit castris miles, galeaq́; teruntur
Nondum signatæ flaua lanugine malæ.
Nec requies æui nota, exanguesq́; merendo
Stant prima inter signa senes, letumq́; lacessunt.
Ipse ego Romanas perfosso corpore turmas
Tela intorquenteis, correpta è uulnere uidi.
Vidi animos, mortesq́; uirûm, decorisq́; furorem.
Si bello absistis, nec te uictoribus offers:
Quantũ heu, Carthago, donat tibi sanguinis Hãno?
Gestar ad hæc: nanq́; impatiens, asperq́; coquebat
Iamdudum immites iras: mediamq́; loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere uocem:
Concilio, ne inquit Libyæ Tyrioq́; senatu
Proh superi ausonius miles sedet? armaq́; tantum
Haud dũ sumpta uiro (nam catera nõ latet hostis)
Nunc geminas Alpes, Appenninumq́; minatur:
Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi littoris undas.
Nec procul est quin iam manes, umbrasq́; pauescat
Dardanias, tanta accumulat præconia læto,
Vulneribusq́; uirûm, tollitq́; ad sidera gentem.
Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.

Vidi

Vidi ego cum geminas arctis post terga catenis
Succinctus palmas uulgo traheretur ouante,
Carceris in tenebras spes,& fiducia gentis
Regulus Hectoreæ:uidi cum robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec uerò terrent puerilia protinus ora
Sub galea,& pressæ properata caßide malæ.
Indole non adeo segni sumus:aspice turmæ
Quot Libycæ certant annos ante ire labore,
Et nudis bellantur equis:ipse aspice Ductor
Cùm primam tenero uocem proferret ab ore,
Iam bella,& lituos,ac flammis urere gentem
Iurabat Phrygiã,atq;animo patria arma mouebat
Vltor erit cedis,iam te spectante,propinquæ.
Proinde polo crescant Alpes ,altusq; coruscos
Appenninus agat scopulos.Per saxa,niuesq;,
(Dicã etenim,ut stimulent atrã uel inania mentẽ)
Per cœlum est qui pandat iter:pudet Hercule tritas
Desperare uias,laudemq; timere secundam.
Sed Libyæ clades,& primi incendia belli
Aggerat,atq; iterum pro libertate labores
Hanno ferre uetat.Ponat formidinis æstus,
Parietibusq; domus imbellis fœmina seruet
Singultantẽ animam.Nos,nos contra ibimus hostẽ.
Queis procul à Tyria dominos depellere Byrsa,
Vel Ioue non æquo,fixum est.Sin fata repugnant,
Et iam damnata ceßit Carthagine Maurus,
Occumbam potius:nec te patria inclyta dudum
Aeternum famulam, liberq; Acheronta uidebo.

Nam

Nam qua (proh superi) Fabius iubet ocius arma,
Exuite, & capta descendite ab arce Sagunti.
Tum delecta manus scutorum incendat aceruos,
Vranturq; rates, ac toto absistite Ponto.
Dij procul, ò (merita est si nunquam talia plecti
Carthago) prohibete nefas, nostriq; solutas
Ductoris seruate manus. Tum deinde resedit,
Factaq; censendi patrum de more potestas.
Hic Hanno, reddi propere certamine rapta
Instat, & authorem uiolati fœderis addit.
Tum uero attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exiluere patres: Latioq; id uerteret omen,
Orauere Deum. At postquam discordia sentit
Pectora, & infidas ad Martem uergere mentes,
Non ultra patiens Fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit properè: patribusq; uocatis,
Bellum se gestare sinu, pacemq; professus,
Quid sedeat legere: ambiguis neu fallere dictis,
Imperat, At sæuo neutrum renuente Senatu,
Ceu clausas acies, gremioq; effunderet arma,
Accipite infaustum Libyæ, euentuq; priori
Par, inquit, bellum: & laxos effudit amictus:
Tum patrias repetit pugnandi nuncius arces.
Atq; ea dum profugæ regnis agitantur Elisæ,
Accitis uelox populis, queis ægra lababat
Ambiguo sub Marte fides, prædaq; grauatus.
Ad muros Pœnus reuocauerat arma Sagunti.
Ecce autem clypeum sæuo fulgore micantem
Oceani gentes Ductori dona ferebant,

Callaicæ telluris opus, galeamq; coruscis
Subnixam cristis, uibrant cui uertice coni
Albentes niueæ tremulo nutamine pennæ:
Ensem unum, ac multis fatalem milibus hastam:
Præterea textam nodis, auroq; trilicem
Loriam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Hæc ære, & duri calybis perfecta metallo,
Atq; opibus perfusa Tagi, per singula latis
Lustrat ouans oculis. gaudetq; in origine regni.
Condebat primæ Dido Carthaginis arces:
Instabatq; operi subducta classe iuuenus:
Molibus hi claudunt portus: his tecta, domusq;
Partiris iustæ Bitia uenerande senectæ:
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atq; omen clamore salutant.
Has inter species, orbatum classe, suisq;.
Aeneam pulsum pelago, dextraq; precantem
Cernere erat: fronte hunc auide Regina serena
Infelix, ac iam uultu spectabat amico.
Hinc & speluncam, furtiuaq; fœdera amantum
Callaicæ fecere manus: it clamor ad auras,
Latratusq; canum, subitoq; exterrita nimbo
Occultant alæ uenantum corpora syluis.
Nec procul Aeneadum uacuo iam littore classis
Aequora, nequicquam reuocante petebat Elisa.
Ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido,
Mandabat Tyrijs ultricia bella futuris,
Ardentemq; rogum: media spectabat ab unda
Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis.

Parte

Parte alia supplex Infernis Annibal aris
Arcanum Stygia libat cũm uate cruorem,
Et primo bella Aeneadum iurabat ab auo.
At senior Siculis exultat Hamilcar in aruis:
Spirantem credas certamina anhela mouere:
Ardor inest oculis, toruumq; minatur imago.
Nec non & laeuum clypei latus, aspera signis
Implebat Spartana cohors. hanc ducit ouantem
Ledaeis ueniens uicto Xanthippus Amyclis.
Iuxta triste decus pendet sub imagine poenae
Regulus, & fidei dat magna exempla Sagunto.
Laetior at circa facies: agitata ferarum
Agmina uenatu, & caelata mapalia fulgent.
Nec procul usta cutem nigri soror horrida Mauri
Assuetas patrio mulcet sermone leaenas.
It liber campis pastor, cui fine sine ullo
In uetitum saltu penetrat pecus: omnia Poenum
Armenti uigilem patrio de more sequuntur.
Gesaq;, latratorq; Cydon, tectumq;, focisq;
In silicis uenis, & fistula nota iumentis.
Eminet excelso consurgens colle Saguntos,
Quam circùm immensi populi, condensaq; cingunt
Agmina certantum, pulsantq; trementibus hastis
Extrema clypei stagnabat Iberus in ora,
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem,
Annibal abrupto transgressus foedere ripas,
Poenorum populos romana in bella uocabat.
Tali sublimis dono, noua tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celsusq; profatur.

Heu

Heu quantum Ausonio sudabitis arma cruore.
Quas belli uindex pœnas mihi curia pendes!
Iamq; senescebat uallatis mœnibus hostis.
Carpebatq; dies urbem: dum signa, manusq;
Expectant fessi socias. Tandem æquore uano
Auertunt oculos, frustrataq; littora ponunt,
Et propius suprema uident. sedet acta medullis
Iamdudũ, atq; inopes penitus coquit intima pestis.
Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine uenas
Per longum celata fames: iam lumina retro,
Exesis fugere genis: iam lurida sola
Tecta cute, & uenis male iuncta trementibus ossa,
Extant consumptis uisu deformia neruis.
Humentis rores noctis, terramq; madentem,
Solamen fecere mali: cassoq; labore,
E sicco frustra presserunt robore succos!
Nil temerare piget: rabidi ieiunia uentris
Insolitis adigunt uesci: resolutaq; nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper hæc cœlo spectans Tirynthius alto,
Illachrymat fractæ nequicquam casibus urbis:
Nanq; metus magniq; tenent præcepta parentis,
Ne sæuæ tendat contra decreta nouercæ.
Sic igitur cœpta occultans, ad limina sanctæ
Contendit Fidei, secretaq; pectora tentat.
Arcanis Dea læta, polo tum forte remoto,
Cœlicolum magnas uoluebat conscia curas.
Quam tamen alloquitur ueniæ pacator honore.

Ante

Ante Iouem generata, decus Diuûmq; hominũq;
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitumq; in pectore numen,
Exitium'ne tuæ dirum spectare Sagunti:
Et tot pendentem pro te Dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi uulgus, & unà
Te matres, uincente fame, te mœsta uirorum
Ora uocant, primaq; sonant te uoce minores.
Fer cœlo auxilium, & fessis da surgere rebus.
Hæc fatus Alcmena. contra cui talia Virgo.
Cerno equidẽ, nec pro nihilo est mihi fœdera rũpi:
Statq; dies ausis olim tam tristibus ultor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectisq; Iouis succedere adegit
Fœcundum in fraudes hominũ genus. Impia liqui,
Et quantum terrent, tantum metuentia regna:
Et furias auri, nec uilia præmia fraudum:
Et super hæc, ritu horrificos, ac more ferarum
Viuenteis rapto populos, luxoq; solutum
Omne decus, multaq; oppressum nocte pudorem.
Vis colitur, iurisq; locum sibi uendicat ensis:
Et probris cessit uirtus. En aspice gentes:
Nemo insons: pacem seruant commercia culpæ:
Sed secura tua fundata ut mœnia dextra
Dignum te seruent memorando fine uigorem:
Dedita nec fessi transmittant corpora Pœno.
Quod solùm nunc fata sinunt, seriemq; futuri.
Extendam leti decus, atq; in secula mittam:
Ipsaq; laudatas ad manes prosequar umbras.

Inde

Inde seuera Ioui, decurrens æthera Virgo
Luctantem fatis petit inflammata Saguntum.
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat:
Immittitq; animis numen. Tum fusa medullis
Implicat, atq; sui flagrantem inspirat amorem.
Arma uolunt tentantq; ægros ad prælia nisus:
Insperatus adest uigor: interiusq; recursat
Dulcis honos diuæ, & sacrum pro Virgine letum,
Et tacitus fessis per ouantia pectora sensus,
Vel læto grauiora pati, sæuasq; ferarum
Attentare dapes, & mensis addere crimen.
Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta Fides, paribusq; famem compescere membris.
Quam simul inuisæ gentis prospexit in arce,
Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
Virgineum increpitat miscentem bella furorem:
Atq; ita turbata gradum, ciet ocius atram
Tisiphonen imos agitantem uerbere manes:
Et palmas tendens, Hos inquit, noctis alumna,
Hos muros impelle manu: populumq; ferocem
Dextris sterne tuis. Iuno iubet: ipsa propinqua
Effectus, studiumq; tuum, quo comprimat ora
Cerberus, ac misto quæ spumant felle uenena:
Et quicquid scelerum, pœnarum quicquid, & iræ
Pectore fœcundo coquitur tibi, congere præceps
In Rutulos, totamq; Erebo demitte Saguntum.
Hac mercede fides constet. Delapsa per auras,
Sic uoce instimulans, dextra Dea concita sæuam
Eumenida incussit muris, tremuitq; repente

Mons circum, et grauior sonuit per littora fluctus.
Sibilat insurgens capiti, & turgentia circùm
Multus colla micat squamoso pectore serpens.
Mors graditur uasto pandens caua guttura rictu.
Pectora circundant planctus, mœrorq; dolorq;.
Atq; omnes adsunt pœnæ: formaq; trifauci
Personat insomnis lachrymosæ ianitor aulæ.
Protinus aßimulat faciem mutabile monstrum
Tyburnæ, gressumq; simul, sonitumq; loquentis.
Hæc bello uacuos, & saui turbine Martis,
Lugebat thalamos Murro spoliata marito,
Clara genus, clarumq; trahens à sanguine nomen.
Cui uultus induta pares, disiectaq; crinem,
Eumenis in medios irrumpit turbida cœtus;
Et mœstas lacerata genas: Quis terminus, inquit,
Stat fidei, proauisq; datus? uidi ipsa cruentum,
Ipsa meum, uidi lacerato uulnere nostras
Terrentem Murrum noctes, & dira sonantem.
Eripe te coniux miserandæ casibus urbis,
Et fuge, si terras adimit uictoria Pœni,
Ad manes Tyburna meos, Cecidere penates:
Occidimus Rutuli: tenet omnia Punicus ensis,
Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
Nullá'ne iam posthac tua tecta Sagunte uidebo?
Felix Murre necis, patriaq; superstite felix.
At nos Sydonijs famulatum matribus actas,
Post belli casus uastiq; pericula ponti,
Carthago aspiciet uictrix: tandemq; supremum,
Morte obita, Libye gremio captiua iacebo?

Sed

Sed uos ô iuuenes, uetuit quos conscia uirtus
Posse capi, queis telũ ingens contrà aspera mors est,
Vestris seruitio manibus subducite matres.
Ardua uirtutem proferi uia. pergite primi,
Nec facilem populis, nec notam inuadere laudem.
His ubi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum, summo quem uertice montis
Amphitryoniades spectandum ex æquore, nautis
Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
Excitus sede, horrendum, prorupit ab ima
Cæruleus maculis auro squalentibus anguis:
Ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
Oraq; uibranti stridebant sibila lingua:
Isq; inter trepidos cœtus, mediamq; per urbem,
Voluitur, & muris properè delabitur altis,
Ac similis profugo uicina ad littora tendit,
Spumantisq; freti præceps immergitur undis.
Tum uerò excußi amentes: ceu prodita tecta
Expulsi fugiant manes, umbræq; recusent
Captiuo latuisse solo: sperare saluti
Pertæsum: damnare cibos agit abdita Erinnys:
Haud grauior duris Diuûm inclementia rebus,
Quàm leti proferre moras: abrumpere uitam
Ocius attoniti quærunt, lucemq; grauantur.
Certatim structis surrectæ molis ad astra,
In media stetit urbe rogus: portantq;, trahuntq;
Longus pacis opes; quæsitaq; præmia dextris.
Callaico uesteis distinctas matribus auro,
Armaq; Dulichia proauis portata zacintho,

Et prisca aduectos Rutulorum ex urbe Penates:
Huc quicquid superest captis, clypeosq; simulq;
Infaustos iaciunt enses, & condita bello
Effodiunt penitus terræ: gaudentq; superbi
Victoris prædam flammis donare supremis.
Quæ postquam congesta uidet feralis Erinnys,
Lāpada flāmiferis tractā Phlegethontis ab undis
Quassat, & Inferna Superos caligine condit:
Inde opus aggressi, toto quod nobile mundo
Aeternum inuictis infelix gloria seruat.
Princeps Tysiphone lentum indignata parentum
Pressit ouans capulum, contantemq; impulit ensem
Et dirum insonuit Stygio bis, terq; flagello.
Inuitas maculant cognato sanguine dextras:
Miranturq; nefas auersa mente peractum,
Et facto sceleri illachrymant. Hic turbidus ira,
Et rabie cladum, perpessæq; ultima uitæ,
Obliquos uersat materna per ubera uisus.
Hic raptam librans dilectæ in colla securim
Coniugis increpitat sese: mediumq; furorem
Poiecta damnat stupefactus membra bipenni.
Nec tamen euasisse datur. nam uerbera Erinnys
Incutit, atq; atros insibilat ore timores.
Sic thalami fugit omnis amor, dulcesq; marito
Effluxere tori, & subiere obliuia tedæ.
Ille iacit totis conixum uiribus ægrum
In flammas corpus, densum qua turbine nigro
Exundat fumans piceus caligne uertex.
At medios inter cœtus pietate sinistra,

Insc

Infelix Tymbrene furis, Penoq; parentis
Dum properas auferre necem, redolentia formam
Ora tuam laceras, temerasq; similima membra.
Vos etiam primo gemini cecidistis in æuo,
Eurymedon fratrem, & fratri mentite Lycorma,
Cuncta pares: dulcisq; labor sua nomina natis
Reddere, & in uultu genitrici hærere suorum.
Iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis
Eurymedon, inter misera lamenta senecta:
Dumq; malis turbata parens, deceptaq; uisis
Quò ruis? huc ferrum clamat conuerte Lycorma.
Ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
Sed magno quonã Eurymedon furor iste? sonabat
Cum planctu geminaq; notis decepta figura,
Nomine mutato reuocabat funera mater:
Donec transacto tremebunda per ubera ferro
Cessit, & ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros urbis casus? laudandaq; monstra,
Et fidei pœnas, & tristia facta piorum
Temperet euoluens lachrymis? uix Punica fletu
Cessassent castra, ac misereseere nescius hostis.
Vrbs habitata diu Fides, cœloq; parentem
Murorum repetens, ruit inter perfida gentis
Sidoniæ tela, atq; immania facta suorum,
Iniustis neglecta Deis: furit ensis, & ignis:
Quiq; caret flamma, scelerum est locus: erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sydera nubem:
Ardet in excelsa proceri uertice montis
Arx intacta prius bellis: hinc punica castra,

Littoraq́;,& totam soliti spectare Saguntum.
Ardent tecta Deûm:respondet imagine flammæ
Aequor & in tremulo uibrant incendia Ponto.
Ecce inter medios cædum Tyburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
Et læua infelix ardentem lampada quassans,
Squalentemq́; erecta comam,ac liuentia planctu
Pectora,nudatis ostendens sæua lacertis,
Ad tumulum Murri super ipsa cadauera fertur.
Qualis ubi inferni dirum tonat aula parentis,
Iraq́; turbatos exercet regia manes,
Alectò solium ante Dei,sedemq́; tremendam
Tartareo est operata Ioui,pœnasq́; ministrat.
Arma uiri multo nuper defensa cruore
Imponit tumulo illacrymans:manesq́; precata,
Acciperent sese,flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiēs letū: Tibi ego,hæc ait,optime coniux,
Ad manes en ipsa fero.Sic ense recepto
Arma super ruit,& flammas inuadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo discrimine passim,
Infelix obitus,præmisso funere,turba.
Ceu stimulante fame cùm uictor ouilia tandem
Faucibus inuadit siccis leo:mandit hianti
Ore fremens imbelle pecus:patuloq́; redundat
Gutture ructatus largè cruor;incubat atris
Semesæ stragis cumulis:aut murmure anhelo,
Infrendens laceros inter spatiatur aceruos.
Latè fusa iacent,pecudes,custosq́; Molossus,
Pastorumq́; cohors,stabuliq́;,gregisq́; magister,

Totaq; uastatis disiecta Mapalia tectis.
Irrumpunt uacuam Pœni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manes perfecto munere Erinnys
Iunoni laudata redit: magnamq; superba
Exultat rapiens secum sub Tartara turbam.
At uos sydereæ, quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ, uenerabile uulgus:
Elysium, & castas sedes decoratæ piorum.
Queis uerò non æqua dedit uictoria nomen,
Audite ò gentes: neu rumpite fœdera pacis:
Nec regnis post ferte fidem. Vagus exul in orbe
Errabit toto patrijs proiectus ab oris,
Tergáq; uertentem trepidans Carthago uidebit:
Sæpe Saguntinis somnos exterritus umbris,
Io. Optabit cecidisse manu: ferroq; negato,
Inuictus quondam stygias bellator ad undas,
Deformata feret liuenti membra ueneno.

SILII ITALICI
LIBER III.

Postquam rupta fides Tyrijs, & mœnia castæ,
Non æquo superûm genitore, euersa Sagunti:
Extemplo positos finiti cardine mundi
Victor adit populos, cognataq; limina Gades.
Nec uatum menteis agitare, & præscia corda
Cessatum super imperio. Citus æquore Bostar
Vela dare, & rerum prænoscere fata iubetur.
Prisca fides adytis longo seruatur ab æuo,

Quà ſublime ſedens Cyrrheis æmulus antris
Inter anhelantis Garamantas corniger Hammon
Fatidico pandit uenientia ſecula luco.
Hinc omen cœptis, & caſus ſcire futuros
Ante diem, belliq; uices nouiſſe petebat.
Exin cornigeri ueneratus numinis aras,
Captiuis onerat donis, quæ nuper ab arce
Victor fumantis rapuit ſemiuſta Sagunti.
Vulgatum, nec caſſa fides, ab origine fani
Impoſitas durare trabes, ſolasq; per æuum
Condentum nouiſſe manus. Hic credere gaudent
Conſediſſe Deum, ſeniumq; repellere templis.
Tum queis fas, & honos adyti penetralia noſſe,
Fœmineos prohibent greſſus, ac limine curant
Setigeros arcere ſues, ne diſcolor ulli
Ante aras cultus: uelantur corpora lino,
Et Peluſiaco præfulget ſtamine uertex:
Diſcinctis mos thura dare, atq; è lege parentum
Sacrificam lato ueſtem diſtinguere clauo:
Pes nudus, tonſæq; coma, caſtumq; cubile:
Inreſtincta focis ſeruant altaria flammæ.
Sed nulla effigies, ſimulacra'ue nota Deorum:
Maieſtate locum, & ſacro impleuere timore.
In foribus labor Alcide: lernæa reciſis
Anguibus hydra iacet: nixuq; eliſa leonis
Ora Cleonei patulo celantur hiatu:
Aſt Stygius ſæuis terrens latratibus umbras
Ianitor, æterno tum primum tractus ab antro
Vincla indignatur, metuitq; Megara catenas:

Iuxta

Iuxta Thraces equi: pestisq; Erymanthia: et altos
Aeripedis ramos superantia cornua ceruæ.
Nec leuior uinci Libycæ telluris alumnus:
Matre super: stratiq; genus deforme bimembres
Centauri, frontemq; timet minor omnis Acarnan.
Inter quæ fulget sacratis ignibus Oeta
Ingentemq; animam rapiunt ad sydera flammæ.
Postquam oculos uaria impleuit uirtutis imago:
Mira dehinc cernit surgentis mole profundi
Iniectum terris subitum mare, nullaq; circa
Littora, & infuso stagnanteis æquore campos.
Nam qua cæruleis Nereus euoluitur antris,
Atq; imo freta contorquet Neptunia fundo,
Præruptum exundat pelagus, cæcosq; relaxant
Oceani fontis torrentibus ingruit undis.
Tum uada, ceu sæuo penitus permota tridenti,
Lauctantur, terris tumefactum imponere Pontum.
Mox remeat gurges, tractoq; relabitur æstu,
Ac ratis erepto campis deserta profundo.
Effusi transtris expectant æquora nautæ.
Cymothoës ea regna uagæ: pelagiq; labores
Luna mouet: luna immißis per cærula bigis
Fertq;, refertq; fretum, sequiturq; reciproca Thetis.
Hæc properè spectata duci. nam multa fatigant
Pondera curarum: primum subducere bello
Consortem thalami, paruumq; sub ubere natum
Virgineis iuuenem tedis, primoq; Hymenæo
Imbuerat coniux, memoriq; tenebat amore.
At puer obsessæ generatus ad ora Sagunti,

Bissenos lunæ nondum compleuerat orbes.
Quos ut seponi stetit.& secernere ab armis,
Affatur ductor.spes ò Carthaginis altæ
Nate,nec Aeneadum leuior metus,amplior ore
Sis patrio decore,& factis tibi nomina condas.
Qui superes bellator auum,iamq; ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymandos matribus annos.
Ni præsaga meos ludunt præcordia sensus,
Ingens hic terris crescit labor:ora parentis
Agnosco,toruaq; oculos sub fronte minaces,
Vagitumq; grauem,atq; irarum elemēta mearum.
Si quis fortè Deûm tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat leto primordia rerum,
Hoc pignus belli coniux seruare labora,
Cumq; datum fari:duc per cunabula nostra:
Tangat Elysœas palmis puerilibus aras,
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde ubi flore nouo pubescet firmior ætas,
Emicet in Martem,& calcato fœdere uictor
In Capitolina tumulum mihi uendicet arce.
Tu uerò,tanti felix quam gloria partus
Expectat ueneranda fide,discede periclis
Incerti Martis,durosq; relinque labores.
Nos clausæ niuibus rupes,suppostaq; cœlo
Saxa manent:nos Alcidæ,mirante nouerca,
Sudatus labor,& bellis labor acrior Alpes.
Quod si promissum uertat Fortuna fauorem,
Læuaq; sit cœptis,te longa stare senecta,
Eunumq; extendisse uelim.Tua iustior ætas,

Vltra

Vltra me, improperæ ducant cui fila sorores.
Sic ille. at contra Cyrrhei sanguis Imilce
Castalij, cui materno de nomine dicta
Castulo Phœbei seruat cognomina uatis,
Atq; ex sacrata repetebat stirpe parentes.
Tempore quo Bacchus populos domitabat Ibêros,
Concutiens tyrso, atq; armata Menade Calpen,
Lasciuo genitus Satyro, Nymphaq; Myrice
Milicus indigenis latè regnarat in oris.
Corrigeram attollens genitoris imagine frontem,
Hinc patriam, clarumq; genus referebat Imilce,
Barbarica paulùm uitiato nomine lingua.
Quæ tunc sic lacrymis sensim manantibus infit.
Méne oblite tua nostram pendère salutem,
Abnuis incœptis comitem? sic fœdera nota
Primitiaq; tori? gelidos sic scandere tecum
Deficiam montes coniux tua? crede uigori
Fœmineo: castum haud superat labor ullus amorē.
Sin solo aspicimur sexu, sexumq; relinquis:
Cedo equidem: nec fata moror: Deus annuat, oro.
I, felix: i, numinibus, uotisq; secundis:
Atq; acies inter, flagrantiaq; arma relictæ
Coniugis, & nati curam seruare memento.
Quippe nec Ausonios tantùm, nec tela, nec igneis,
Quantum te metuo: ruis ipsos acer in enses,
Obiectasq; caput telis, nec te ulla secundo
Euentu satiat uirtus: tibi gloria soli
Fine caret, credisq; uiris ignobile letum
Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus.

Nec

Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat unus.
Sed tu bellorum genitor miserere, nefasq;
Auerte, & serua caput inuiolabile Teucris.
Iamq; adeò egreßi steterant in littore primo,
Et promota ratis pendentibus arbore nautis.
Aptabat sensim pulsanti carbasa uento:
Cùm lentre metus properans, ægramq; leuare
Attonitis mentem curis, sic Annibal orsus.
Ominibus parce, & lacrymis fidißima coniux
Et pace, & bello cunctis stat terminus æui,
Extremumq; diem primus tulit ille per ora.
Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
Quos pater ætherijs cœlestum destinat oris.
An Romana iuga, & famulas Carthaginis arces
Perpetiar? stimulant manes, noctisq; per umbras
Increpitans genitor: stant aræ, atq; horrida sacra
Ante oculos, breuitasq; uetat mutabilis horæ
Prolatare diem. Sedeam ne? ut nouerit una
Me tantum Carthago: & qui sim nesciat omnis
Gens hominum? letiq; metu decora alta relinquã?
Quantum etenim distant à morte silentia uitæ?
Ne tamen incautos laudum exhorresce furores,
Et nobis est lucis honos: gaudetq; senecta
Gloria, cùm longo titulis celebratur in æuo.
Te quoq; magna manet suscepti præmia belli:
Dent modò se Superi, Tybris tibi seruiet omnis,
Iliacaq; nurus, & diues Dardanus auri.
Dumq; ea permistis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister

Cunct

Cunctantem ciet:abripitur diuulsa marito:
Harent intenti uultus,& littora seruant.
Donec iter liquidum uolucri rapiente carina
Consumpsit uisus:tellus,pontusq; receßit.
At Pœnus belli curis auertere amorem
Apparat,& repetit properato mœnia gressu.
Qua dum perlustrat,crebroq; obit omnia uisu,
Tandem sollicitò ceßit uis dura labori:
Belligeramq; datur somno componere mentem.
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam,& fama sauorum tollere ad astra
Bellorum meditans,priscosq; referre labores:
Pracipitat consulta uiri,segnemq; quietem
Terret,& immissa rumpit formidine somnos.
Iamq; per humentem noctis Cyllenius umbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
Nec mora:mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuuenem,monitisq; inceßit amaris.
Turpe duci totam somno consumere noctem,
O rector Libya:uigili stant bella magistro.
Iam maria effusas cernes turbare carinas,
Et Latiam toto pubem uolitare profundo:
Dum lentus cœpti terra cuntaris Ibèra.
Scilicet id satis est decoris,memorandaq; uirtus:
Quòd tanto cecidit molimine Graia Saguntos.
En age,si quid inest animo,par fortibus ausis
Fer gressus agiles mecum,& comitare uocantem.
Respexisse ueto.Monet hoc pater ille Deorum,
Victorem ante alta statuam te mœnia Roma.

Iamq;

Iamq́; uidebatur dextram iniectare, graduq́;
Lætantem trahere in Saturnia regna citato:
Cùm subitus circa fragor, & uibrata per auras
Exterrent sæuis à tergo sibila linguis.
Ingentiq́; metu Diuûm præcepta pauenti
Effluxere uiro, & turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens syluas, ac robora uasto
Contorta amplexu, tractasq́; per inuia rupe
Ater letifero stridebat turbine serpens,
Quantus non æquas perlustrat flexibus Arctos,
Et geminum lapsu sydus circumligat anguis,
Immani tantus fauces diducit hiatu,
Attollensq́; caput, nimbosis montibus æquat.
Congeminat sonitus rapti uiolentia cœli,
Hymbriferamq́; hyemē permistā grandine torquet.
Hoc trepidus mōstro, (neq; enim sopor ille, nec altæ
Vis aderat noctis: uirgaq́; fugante tenebras
Miscuerat lucem somno Deus, ardua quæ sit,
Scitatur pestis) terrasq́; urgentia membra
Quò ferat, & quos nam populos deposcat hiatu.
Cui gelidis almæ Cyllenes editus antris:
Bella uides, optata tibi: te maxima bella,
Te strages nemorum, te toto turbida cœlo
Tempestas, cædesq́; uirûm, magnæq́; ruinæ
Idæi generis, lacrymosaq́; fata sequuntur.
Quantus per campos populatis montibus actas
Contorquet syluas squalenti tergore serpens:
Et latè humectat terras spumante ueneno:
Tantus perdomitis decurres Alpibus, atro

Inuol

Inuoluens bello Italiam: tantoq; fragore
Eruta conuulsis prosternes oppida muris.
His agrum stimulis liquere Deusq;, soporq;.
It membris gelidus sudor, laetoq; pauore
Promissa euoluit somni, noctemq; retractat.
Iamq; Deûm regi. Martiq; sub omine fausto
Instauratus honos: niueoq; ante omnia tauro
Placatur meritis monitor Cillenius aris.
Ex templò edicit conuellere signa, repensq;
Castra quatit clamor permistis dissona linguis.
Prodito Calliope fama, quos horrida coepta
Excierint populos, tulerintq; in regna Latini,
Et quas indomitis urbes armarit Ibêris,
Quasq; Paretonio glomerarit littore turmas,
Ausa sibi Libyae rerum deposcere frenos,
Et terris mutare iugum. Non ulla nec unquam
Saeuior it trucibus tempestas acta procellis:
Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
Acrius infremuit, trepidumq; exterruit orbem.
Princeps signa tulit tyria Carthagine pubes,
Membra leuis, celsiq; decus fraudata superbum
Corporis, ac docilis fallendi, & nectere tectos
Nunquam tarda dolos: rudis his tũc parma, breuiq;
Bellabant ense: ac uestigia nuda, sinusq;
Cingere in assuetum & rubrae uelamine uestis:
Ars erat in pugna fusum occuluisse cruorem:
His rector fulgens ostro super altior omneis
Germanus nitet Annibalis, gratoq; tumultu
Mago quatit currus, & fratrem spirat in armis.

Proxima Sydonijs Vtica est effusa maniplis,
Prisca situ, ueterisq; ante arces condita Byrsæ.
Tunc quæ Sicanio percinxit littora muro,
In clypei speciem curuatis turribus Aspis:
Sed dux in sese conuerterat ora Sycheus,
Asdrubalis proles. cui uano corda tumore
Maternum implebat genus, & resonare superbo
Annibal haud unquam cessabat auunculus ore.
Affuit undosa cretus Berenicide miles:
Nec tereti dextras in pugnam armata dolone
Destituit Barce sitientibus arida uenis.
Necnon Cyrene Pelopæi stirpe nepotis
Battiadas prauos fidei stimulauit in arma:
Quos trahit antiquo laudatus Amilcare quondam
Consilio uiridis, sed bello serus Ilertes.
Sabrata tum Tyrium uulgus, Sarranaq; Leptis,
Aeaq; Trinacrios Afris permista colonos,
Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus.
Tum Vaga & antiquis dilectus Regibus Hippo:
Quaq; procul cernit non æquos Ruspina fluctus.
Et Zama, et uberior Rutulorum sanguine Tapsus,
Ducit tot populos ingens & corpore, & armis
Herculeam factis seruans à nomine famam
Antheus, celsumq; caput super agmina tollit.
Venere Aethyopes, gens haud incognita Nilo,
Qui magneta secant, solis honor ille metalli
Intactum chalyben uicino ducere saxo.
His simul immitem testantes corpore solem
Exusto uenere Mybæ: non ærea caßis

Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus:
Tempora multiplici mos est defendere lino,
Et lino munire latus, sceleratáq; succis
Spicula dirigere, & ferrum infamare ueneno.
Tum primum castris Phœnicum tendere ritu
Cynyphij didicere Macæ: squalentia barba
Ora uiris, humerosq; tegunt uelamina capri
Sætigeri, panda manus est armata cateia.
Versicolor contra cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidæ, ac leuo tegmina crure,
Sed mensis asper populus, uictuq; maligno:
Nam calida tristes epulæ torrentur arena.
Quin & Maßyli fulgentia signa tulêre,
Hesperidum ueniens lucis domus ultima terræ:
Præfuit intortos demissus uertice crines
Bocchus atrox, qui sacratas in littore syluas,
Atq; inter frondes reuirescere uiderat aurum.
Vos quoq; desertis in castra mapalibus itis
Misceri gregibus Getuli assueta ferarum,
Indomitisq; loqui, & sedare leonibus iras:
Nulla domus, plaustris habitant: migrare per arua
Mos, atq; errantes circumuectare penates.
Hıs mille alipedes turmæ, uelocior Euris
Et doctus uirgæ sonipes in castra ruebat.
Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit Vmber
Nare sagax è calle feras: perterrita latè
Agmina præcipitant uolucres formidine cerui.
Hos agit haud læto uultu, nec fronte serena

Hasbytes nuper cesæ germanus Acheras.
Marmaridæ medicum uulgus strepuere cateruis,
Ad quorum cantus serpens oblita ueneni:
Ad quorum cantus mites iacuere cerastæ.
Tum Calybis pauper Bamuræ cruda iuuentus,
Contenti parca durasse hastilia flamma,
Miscebant auidi trucibus fera murmura linguis.
Nec non Autololes, leuibus gens ignea plantis,
Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
Tanta fuga est: certant pennæ: campumq; uolatu
Cum rapuere, pedum frustrà uestigia quæras:
Spectati castris, quo succo nobilis arbor,
Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca.
Quiq; atro rapidas efferuescente ueneno
Dypsadas immensis horrent Garamantes arenis.
Fama docet cesæ rapuit cum Gorgonis ora
Perseus, in Libya dirum fluxisse cruorem.
Inde Meduseis terram exundasse chelydris.
Milibus his ductor spectatus Marte Coaspes
Neritia Meninge satus: cui tragula semper
Fulmineam armabat celebratum mißile dextram.
Hinc coit æquoreus Nasamon inuadere fluctu,
Audax naufragia, & prædas auellere Ponto.
Hinc qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
Qua uirgo (ut fama est) bellatrix edita lympha
Iuuento primam Libyen perfudit oliuo.
Necnon totus adest Vesper, populiq; reposti.
Cantaber ante omnis hyemisq;, æstusq;, famisq;
Inuictus, palmamq; ex omni ferre labore.

Mirus

Mirus amor populo, cum pigra incanuit ætas
Imbelles iamdudum annos prævertere saxo,
Nec uitam sine Marte pati: quippe omnis in armis
Lucis causa sita, & damnatum uiuere paci.
Venit & Auroræ lachrymis perfusus in orbem
Diuersum, patrias fugit cum deuius oras
Armiger Eoi non felix Memnonis Assyr.
His paruus sonipes, nec Marti notus: at idem
Aut inconcusso glomerat uestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit essedà collo.
Herdus agit, iuga Pyrenes uenatibus acer
Metiri, iaculo'ue extendere prælia Mauro.
Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.
His pugna cecidisse decus, corpusq; cremari:
Tale nefas cœlo credunt, superisq; referri,
Impastus carpat si membra iacentia uultur.
Fibrarum, & pennæ, diu narumq; sagacem
Flammarum misit diues Gallecia pubem,
Barbara nunc patrijs ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa uerbere terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.
Hæc requies, ludusq; uiris, ea sacra uoluptas:
Cætera fœmineus peragit labor: addere sulco
Semina, & impresso tellurem uertere aratro,
Segne uiris quicquid duro sine marte gerendū est,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos Viriatthus agit, Lusitanumq; remotis
Extractum lustris: primo Viriatthus in æuo
Nomen, romanis factum mox nobile damnis.

Nec Cerretani quondam Tirynthia castra,
Aut Vasco insuetus galeæ ferre arma morati.
Nec quæ Dardanios post uidit Ilerda furores,
Nec qui Massageten monstrans feritate parentem
Cornipedis fusa satiaris concaue uena.
Iamq; Ebusus Phœnissa mouet, mouet Artabrꝰ arma,
Aclide, uel tenui pugnax instare ueruto.
Iam cui Tlepolemus sator, & cui Lyndus origo
Feruida bella ferens balearis, & alite plumbo.
Et quos nunc Grauios uiolato nomine Graiûm
Oeneæ misere domus, ætolaq; Tyde.
Dat Carthago uiros Teucro fundata uetusto:
Phocaicæ dant Emporiæ: dat Tarraco pubem
Vitifera, & Latio tantum cessura lyeo.
Hoc inter clara thoracis luce nitebat
Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus undis,
Atq; altrix celsa mittebat Setabis arce,
Setabis & telas Arabûm spreuisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitorq; insignis equorum
Imperitat Cæso, & socio stant castra labore.
At Vettonũ alas Balarus probat æquore aperto.
Hic adeo cum uer placidum, flatusq; tepescit,
Concubitus seruans tacitos grex prostat equarum:
Et uenerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatq; senectus,
Septimaq; his stabulis longissima ducitur ætas.
At non Sarmaticos attollens Fusana muros,
Tam leuibus persultat equis. Hinc uenit in arma

Haud

Haud æui fragilis sonipes, crudoq; uigore
Asper frena pati, aut iußis parere magistri.
Rindacus his ductor, telum sparus: ore ferarum,
Et rictu horrificant galeas: uenatibus æuum
Transigitur: uel more patrum, uiis, raptaq; pascunt.
Fulget præcipuis Parnasia Castulo signis,
Et celebre Oceano, atq; alternis æstibus Hispal.
Ac Nebrissa dionysëis conscia thyrsis.
Quam Satyri coluere leues, redimitaq; sacra
Nebryde, & Hortano Menas nocturna Lyeo.
Argantoniacos armat Carteia nepotes,
Rex proauis fuit humani ditißimus æui
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat Tartessos stabulanti conscia Phœbo,
Et Munda Aemathios Italis paritura labores.
Nec decus aurifera cessauit Corduba terra.
Hos duxere uiros flauenti uertice Phorcis,
Spiciferisq; grauis bellator Aranthicus oris,
Æquales æui genuit quos ubere ripa
Palladio Betes umbratus cornua ramo.
Talia Sydonius per campos agmina ductor
Puluere nigrantes raptat, lustratq; sub armis.
Qua uisu comprendere erat fulgentia signa:
Ibat ouans, longaq; umbram tellure trahebat.
Non aliter, quoties perlabitur æquora cursu,
Extremamq; petit Phœbæa cubilia Tethyn
Frenatis Neptunus equis: fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, & sueto certamine nandi,
Candida perspicuo conuertunt brachia Ponto.

At pyrenei frondosa cacumina montis
Turbata Pœnus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nymbosi uerticis arce,
Diuisos Celtis altè prospectat Ibêros,
Atque æterna tenet magnis diuortia terris.
Nomen Bebrycia duxere à uirgine colles,
Hospitis Alcide crimen: qui forte laborum
Gerionis peteret cùm longa tricorporis arua,
Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula,
Lugendum formæ sine uirginitate reliquit
Pyrenen: lætiq; Deus (si credere fas est)
Causa fuit leti miseræ, Deus edidit aluo.
Nanq;, ut serpentem, patrias exhorruit iras:
Confestim dulces liquit turbata penates,
Tum noctem Alcidæ solis plangebat in antris,
Et promissa uiri syluis narrabat opacis:
Donec mœrentem ingratos raptoris amores,
Tendentemq; manus, atq; hospitis arma uocantem
Diripuere feræ. Laceros Tirynthius artus
Dum remeat uictor, lachrymis perfudit, & amens
Palluit, inuento dilectæ uirginis ore.
Ac uoce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugis: mœsto clamore ciebat
Pyrenen: scopuliq; omnes, ac lustra ferarum
Pyrenen reboant. Tumulo tum membra reponit
Supremum illachrymans: nec honos intercidet æuo,
Defletumq; tenent montes per sæcula nomen.
Iamq; per & colles, & densos abiete lucos
Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ.

Inde ferox quæsitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter, tumidiq; minaces
Accedit Rhodani festino milite ripas.
Aggeribus caput Alpinis, & rupe niuali
Prosilit in Celtas, ingentemq; extrahit amnem
Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos.
Ac propere in Pontum lato ruit incitus alueo.
Auget opes stanti similis, tacitoq; liquore
Mistus Arar: quem gurgitibus cõplexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumq; per arua
Ferre uetat patrium uicina ad littora nomen.
Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem;
Nunc celso capite, & ceruicibus arma tenentur.
Nunc ualidis gurges certatim frangitur ulnis.
Fluminea sonipes religatus ducitur alno,
Belua nec retinet tardante Libyssa timore.
Nam trabibus uada & iniecta tellure repertum,
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paulatim ripæ resolutis aggere uinclis.
At gregis allapsu fremebundo territus acris
Expauit moles Rhodanus: stagnisq; refusis,
Torsit arenoso minitantia murmura fundo.
Iamq; Tricastinis incedit finibus agmen.
Iam faciles campos, iam rura Vocuncia carpit.
Turbidus hic truncis, saxisq; Druentia lætum
Ductoris uastauit iter. Nanq; Alpibus ortus
Auulsas ornos, & adesi fragmina montis
Cum sonitu uoluens, fertur latrantibus undis:
Ac uada translato mutat fallacia cursu,

Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus.
Et tunc hymbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa uirûm spumanti uertice torquens.
Immersit fundo laceris deformia membris.
Sed iam præteritos ultra meminisse labores
Conspectæ propius dempsere pauentibus Alpes.
Cuncta gelu, canaq́; æternum grandine tecta,
Atq; æui glaciem cohibent: riget ardua montis
Aetherij facies, surgentiq́; obuia Phœbo
Duratas nescit flammis mollire pruinas.
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos, atq; atræ stagna paludis
A supera tellure patet: tam longa per auras
Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
Nullum uer usquam, nulliq́; æstatis honores.
Sola iugis habitat diris, sedesq́; tuetur
Perpetuas deformis hyems: illa undiq; nubes
Huc atras agit, & mistos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus, uentiq́; furentia regna
Alpina posuere domo: caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntq́; in nubila montes.
Mistus Athos Tauro, Rhodopeq́; adiūcta minātí
Ossaq́; cum Pelio, cumq́; Hemo cesserit Othrys.
Primus inexpertas adijt Tirynthius arces.
Scindentem nubes, frangentemq́; ardua montis
Spectarunt Superi, longisq́; ab origine seclis
Intemerata gradu, magna ui saxa domantem.
At miles dubio tardat uestigia gressu,
Impia ceu sacros in fines arma per orbem.

Natura prohibente,ferant,diuisq́; repugnent.
Contra quæ ductor nõn Alpibus ille,nec ullo
Turbatus terrore loci:sed languida monstris
Corda uirûm fouet hortando,reuocatq́; uigorem.
Non pudet obsequio Superûm,fessosq́; secundis
Post belli decus,atq; acies,dare terga niuosis
Montibus? & segnes submittere rupibus arma?
Nunc ô,nunc socij dominantis mœnia Romæ
Credite uos,summumq́; Iouis conscendere culmen.
Hic labor Ausoniā dabit,hic in uincula Tybrim.
Nec mora,commotum promißis ditibus agmen
Erigit in collem,& uestigia linquere nota
Herculis edicit magni,crudisq́; locorum
Ferre pedem,ac proprio turmas euadere calle.
Rumpit inaccessos aditus,atq; ardua primus
Exuperat,summaq́; uocat de rupe cohortes.
Tum qua durati concreto frigore collis,
Lubrica frustratur canenti semita cliuo,
Luctantem ferro glaciem premit:haurit hiatu
Nix resoluta uiros:altoq́; à culmine præceps
Viuenteis turmas operit delapsa ruina.
Interdum aduerso glomeratas turbine Chorus,
In media ora niues fuscis agit horridus alis.
Aut rursum immani stridens auulsa procella,
Audacis rapit arma uiri:uoluensq́; per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
Quoq́; magis subiere iugo,atq; euadere nisi
Erexere gradum,crescit labor:ardua supra
Sese aperit fessis,& nascitur altera moles.

Vnde nec edomitos,exudatosq; labores
Respexisse libet:tanta formidine plena
Exterrent repetita oculis,atq; una pruinæ,
Canentis,quacunq; datur permittere uisus,
Ingeritur facies. Medio sic nauita ponto
Cum dulceis liquit terras,& inania nullos
Inueniunt uentos,securo carbasa malo,
Immensas prospectat aquas,ac uita profundis.
Aequoribus,fessus renouat sua lumina cœlo.
Iamq; super clades,atq; importuna locorum,
Illuuie,rigidæq; comæ squalore perenni
Horrida semiferi promunt è rupibus ora:
Atq; euulsa cauis exesi pumicis antris
Alpina inuadit manus:assuetoq; uigore
Per dumos,notasq; niues,atq; inuia pernix
Clausum montiuagis infestat cursibus hostem.
Mutatur iam forma locis.Hic sanguine multo
Infectæ rubuere niues:hic nescia uinci
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
Dumq; premit sonipes duro uestigia cornu,
Vngula perfossis hæsit compressa pruinis.
Nec pestis lapsus simplex:abscissa relinquunt
Membra gelu,fractosq; asper rigor amputat artus.
Bissenos soles,totidem per uulnera sæuas
Emensi noctes,optato uertice sidunt,
Castraq; præruptis suspendunt ardua saxis.
At Venus ancipiti mentem labefacta timore,
Affatur genitorem,& rumpit mœsta querelas.
Quis pœnæ modus,aut pereundi terminus,oro

Aeneadis erit? & quando terrasq; fretumq;
Emensis sedisse dabis? cur pellere nostros
A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
Alpibus imposuit Libyen, finemq; minatur
Imperio: casus metuit iam Roma Sagunti.
Quo Troiae extremos cineres, sacramq; ruinam,
Assaraciq; larem; & Vestae secreta feramus?
Da sedem genitor, tutisq; iacere. Parum'ne est,
Exilia errantes totum quaesisse per orbem?
An'ne iterum capta repetentur Pergama Roma?
His Venus; & contra genitor sic deinde profatur.
Pelle metus: neu te Tyriae conamina gentis
Turbarint, Cytherea, Tenet, longumq; tenebit
Tarpeias arces sanguis tuus. Hac ego Martis
Mole uiros spectare paro, atq; expendere bello.
Gens ferri patiens, ac laeta domare labores
Paulatim antiquo patrum desuescit honori.
Atq; ille haud unquam parcus pro laude cruoris.
Et semper famae sitiens, obscura sedendo
Tempora agit, mutum uoluens inglorius aeuum:
Sanguine de nostro populus, blandoq; ueneno
Desidiae, uirtus paulatim euicta senescit.
Magnae molis opus, multoq; labore parandum,
Tot populos inter soli sibi poscere regna.
Iamq; tibi ueniet tempus, quo maxima rerum
Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro
Non indigna polo referet labor: hinc tibi Paulus,
Hinc Fabius, gratusq; mihi Marcellus opimis.
Hi tantum parient Latio per uulnera regnum:

Quod

Quod luxu, & multum mutata mente nepotes
Non tamen euertisse queant. Iamq; ipse creatus,
Qui Poenum reuocet patriae, Latioq; repulsum
Ante sua muros Carthaginis exuat armis.
Hinc Cytherea tuis longo regnabitur aeuo,
Exin se Curibus uirtus coelestis ad astra
Effert, & sacris augebit nomen Iuli
Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino,
Hinc pater ignotam donabit uincere Thulen,
Inq; Caledonios primus trahet agmina lucos:
Compescet ripis Rhenum: reget impiger Afros:
Palmiferamq; senex bello domitabit Idumen:
Nec Stygis ille lacus, uiduataq; lumine regna,
Sed superûm sedes, nostrosq; tenebit honores.
Tum iuuenis magno praecellens robore mentis.
Excipiet patriam molem: celsusq; feretur,
Aequatum imperio tollens caput: hic fera gentis
Bella Palestinae primo delebit in aeuo.
At tu transcendens Germanice facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo,
Nec te terruerint Tarpei culminis ignes,
Sacrilegas inter flammas seruabere terris.
Nam te longa manent nostri consortia mundi.
Hic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, uacuasq; ostendet Bactra pharetras:
Hic & ab arctoo currus aget axe per urbem,
Ducet & Eoos Baccho cedente triumphos.
Idem indignantem transmittere Dardana signa
Sarmaticis uictor compescet sedibus Istrum.

Quin & Romuleos superabit uoce nepotes.
Qeis erit eloquio partum decus: huic sua Musa
Sacra ferent: meliorq; lyra, cui substitit Ebrus,
Et uenit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.
Illa etiam, qua prisca Fides stat regia nobis
Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe,
Et iunget nostro templorum culmina cœlo.
Tunc ò nate Deûm, Diuosq; dature beatas
Imperio terras patrio rege: tarda senectam
Hospitia excipient cœli: solioq; Quirinus
Concedet: mediumq; parens fraterq; locabunt.
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
Dum pandit seriem uenturi Iuppiter æui,
Ductor Agenoreus tumulis delatus iniquis,
Lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
Firmabat gressum, atq; humentia saxa premebat.
Non acies, hostis'ue tenet: sed prona minaci
Prærupto turbat, de cautibus obuia rupes,
Stant clausi, mœrentq; moras, & dura uiarum.
Nec refouere datur torpentia membra quiete.
Noctem operi iungunt, & robora ferre coactis
Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.
Iamq; ubi nudarunt sylua densissima montis,
Aggessere trabes: rapidusq; accensus in orbem
Excoquitur flammis scopulus: mox proruta ferro
Dat gemitum patiens resoluto pondere moles,
Atq; aperit fessis antiqui regna Latini.
His tandem ignotas transgressus casibus Alpes
Taurinis ductor statuit tentoria campis.

Inte

Interea uoces Iouis, atq; oracula portans
Emensis aderat Garamantum lætus arenis
Bostar, Et ut uiso stimulabat corda Tonante.
Maxime Belides, patrijs qui à mœnibus arces
Seruitium dextra, Libycas penetrauimus oras.
Nos tulit ad Superos perfundens sidera Syrtis:
Nos pœne æquoribus tellus uiolentior hausit:
Ad finem cœli medio tenduntur ab ore
Squalentes campi: tumulum Natura negauit
Immensis spatijs, nisi quem caua nubila torquens
Construxit turbo impacta glomeratus arena,
Vel si perfracto populatus carcere terras
Africus, aut Pontũ spargens super æthera Chorus
Inuasere truces capientem prælia campum,
Inq; uicem ingesto cumularunt puluere montis.
Has obseruatis ualles enauimus astris.
Nanq; dies confundit iter: peditemq; profundo
Errantem campo, & semper media arua uidentem
Sidonijs Cynosura regit fidißima nautis,
Verùm ubi defeßi lucos, nemorosaq; regna
Corniger Iouis, & fulgentia templa columnis
Aduenimus magnis: quàm læta fronte sacerdos
Exceptos, hospes tectis inducit Arisbas!
Stat fano uicina (nouum, & memorabile) lympha,
Quæ nascente die, quæ deficiente tepescit:
Quæq; riget, medium cùm sol accendit Olympum:
Atq; eadem rursus nocturnis feruet in umbris.
Tum loca plena Deo, dites sine uomere glebas
Ostentat senior, lætaq; ita mente profatur.

Has

Has umbras nemorum, & cōnexa cacumina cœlo,
Calcatosq; Ioui lucos, prece Bostar adora.
Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem
In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
Quarum Chaonias pennis quæ contigit oras,
Implet fatidico Dodonida munere quercum:
At quæ Carpathium super æquor uecta, per auras
In Libyen niueis tranauit concolor alis,
Hanc sedem primo Cythereia condidit ales.
Hic ubi nunc aras, lucosq; uideris opacos,
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
Mox subitum nemus, atq; annoso robore lucus
Exiluit, qualesq; premunt nunc sydera quercus
A prima uenere die: prisco inde fauore
Arbor numen habet, coliturq; tepentibus alis.
Dumq; ea miramur, subito stridore tremendum
Impulsæ patuere fores, maiorq; repente
Lux oculos ferit: ante aras stat ueste sacerdos
Effulgens niuea, & populi concurrere certant.
Inde ubi mandatas effudi pectore uoces,
Ecce intrat subitus uatem Deus: alta sonoro
Collisis trabibus uoluuntur murmura luco:
Ac maior nota iam uox prorumpit in auras.
Tenditis in latium, belloq; agitare paratis
Assaraci prolem Libyes: cœpta aspera cerno,
Gradiuumq; trucem currus iam scandere, & atrā
In latus Hesperium flammam expirare, furenteis
Cornipedes, multoq; fluentia sanguine lora.

Tu qui pugnarum euentus, extremaq́; fati
Deposcis, claroq́; ferox das uela labori,
Inuade Aetoli ductoris Iapiga campum.
Sidonios augebis auos, nulliq́; relinques
Altius Ausoniæ penetrare in uiscera gentis,
Donec uicta tibi trepidabunt dardana regna:
Nec ponet pubes unquam Saturnia curam,
Dum carpet superas in terris Annibal auras.
Talia portabat lætus oracula Bostar,
Impleratq́; uiros pugnæ propioris amore.

SILII ITALICI
LIBER IIII.

FAma p Ausoniæ turbatas spargitur urbes,
Nubiferos montes, & saxa minantia cœlo,
Accepisse iugum, Pœnosq́; per inuia uectos:
Aemulaq́; Herculei iactatur fama laboris,
Descendisse ducem. Diros canit improba motus:
Et gliscit gressu, uolucriq́; citatior Euro.
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces,
Astruit, auditus docilis per inania rerum
Pascere rumorem uulgi Pauor. Itur in aereis
Bellorum raptim curas: subitusq́; per omnem
Ausoniam Mauors strepit, & ciet arma, uirosq́;.
Pila nouant, ac detersa rubigine sæuus
Induitur ferro splendor: iuuenumq́; reposta
Instaurant galeæ coni decus: hasta iuuatur
Amento: renouantq́; noua fornace bipennes.

Con

Conseritur tegmen laterum impenetrabile,multas
Passurus dextras,atq; irrita uulnera thorax.
Pars arcu inuigilant:domitat pars uerbere anhelũ
Cornipedem in gyros:saxoq; exasperat ensem.
Nec uerò muris,quibus est luctata uetustas,
Ferre morantur opem:subuectant saxa:cauasq;
Retractant turres,edit quas longior ætas.
Hinc tela accipiunt arces:& robora portis.
Et fidos certant obices accersere sylua:
Circundant fossas:haud segnis cuncta magister
Præcipitat timor,ac uastis trepidatur in aruis.
Deseruere larem:portant ceruicibus agras
Attoniti matres:ducenteisq; ultima fila
Grandæuos rapuere senes:tum crine soluto
Ante agitur coniux:dextra,leuaq; trahuntur
Parui non æquo comitantes ordine nati.
Sic uulgus,traduntq; metus,nec poscitur author.
At Patres quanquam exterrent immania cœpta,
Inq; sinu bellum,atq; Alpes,& peruia saxa
Decepere:tamen crudam contra aspera mentem,
Et magnos tollunt animos.Iuuat ire periclis
Ad decus: & dextra memorãdum condere nomẽ,
Quale dedit nunquam rebus Fortuna secundis.
Sed Libyæ Ductor tuto souet agmina uallo
Fessa gradum,multoq; gelu torpentia neruos:
Solandiq; genus,lætis ostentat ad urbem
Per campos superesse uiam,Romamq; sub ictu.
At non & rerum curas,consultaq; belli
Stare probat:soluoq; nequit perferre quietem.

Armifera quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium inuasere latus, sedesq; beatas,
Et metui peperere manu: mox impia bella,
Tarpeius pater, & capti sensere Quirites.
Hic dum sollicitat donis, & inania corda,
Ac fluxam morum gentem fouet, armaq; iungit:
Iam Consul uolucri peruectus litora classe
Scipio Phocaicis sese referebat ab oris.
Ingentesq; duces, pelagi, terraq; laborem
Diuersum emensos, propiora pericula uallo
Iungebant: magnaq; aderant primordia cladis.
Nanq; ut collatis admoto Consule castris
Sustulerat Fortuna moras signumq; furoris
Accensa uiso poscebant hoste cohortes:
Debellata procul, quaecunq; uacantur Iberis
Ingenti Tyrius nemorosa per agmina Ductor
Voce sonat: non Pyrenen, Rhodanum'ue furentem,
Iussa aspernatos: Rutulam fumasse Saguntum:
Raptum per Celtas iter, & qua ponere gressum,
Amphitryoniadae fuerit labor: isse sub armis
Pœnorum turmas, equitemq; per ardua uectum
Insultasse iugo, & fremuisse hinnitibus Alpeis.
Contra pulchra suos uocat ad discrimina Consul.
Hostem, miles, habes fractum, ambustumq; niuosis
Cautibus, atq; aegre torpentia membra trahentem.
En age, qui sacros monteis, rupesq; profundas,
Transiluit, discat quanto stat celsius arce
Herculea uallum, & maius sit scandere colleis.
An nostros rupisse globos, det inania fama.

Dum

Dum magna fuso pugna, retroq; ruenti
Qua uentum est, obstent Alpes, super ardua ductũ
Huc egere Dei, Latios ut sanguine fines
Imbueret, tellusq; hostilis conderet ossa.
Scire libet, noua nunc nobis, atq; altera bellum
Carthago, an'ne eadẽ mittat, quæ mersa sub æquor
Egates inter uasto iacet obruta Ponto.
Hæc ait, atq; agmen Ticini flectit ad undas.
Cæruleas Ticinus aquas, & stagna uadoso
Perspicuus seruat turbari nescia fundo,
Ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, ripis tam mitis opacis
Argutos inter uolucrum certamina cantus,
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iamq; sub extremum noctis fulgentibus umbris
Lux aderat, somnusq; suas confecerat horas.
Explorare locos Consul, collisq; propinqui
Ingenium, & campis quæ sit natura parabat.
Par studium Pœno, similesq; in pectore curæ,
Ergo aderant rapidis equitum comitantibus alis.
Verum ubi commoto docuerunt puluere nubes
Hostem ferre gradũ, & propius, propiusq; sonoro
Quadrupedum cornu tellus gemit ac simul acer
Vincentum lituos hinnitus sæuit equorum:
Arma uiri, rapite arma uiri, Dux instat uterq;.
Ambobus uelox uirtus geminusq; cupido
Laudis, & ad pugnas, martemq; insania concors.
Haud mora iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulsa ualet comprendere lancea nodo,

Cùm subitum liquida, non ullis nubibus æthra
Augurium mentes, oculosq; ad sydera uertit.
Accipiter medio tendens à limite solis,
Dilectas Veneri, notasq; in honore Diones
Turbabat uiolentus aues: atq; unguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alæ
Ter quinas dederat sæua inter uulnera læto.
Nec finis, saties'ne, noui sed sanguinis ardor
Glíscere, & urgebat trepidam iam cæde priorum
Incertamq; fugæ pluma labente columbam.
Donec Phœbæo ueniens Iouis ales ab ortu,
In tenueis tandem nubes dare terga coëgit.
Tum uictrix lætos signa ad Romana uolatus
Conuertit, prolesq; ducis qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis, terq; dedit: rostroq; corusca
Perstringens conum galeæ se reddidit astris,
Exclamat Liger, huic, superos sentire monentes
Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra.
Pœne bis octonos Italis in finibus annos
Audaci similis uolucri, sectabere pubem
Ausoniam, multamq; feres cum sanguine prædã:
Sed compesce minas, renuit tibi Daunia regna
Armiger ecce Iouis. Nosco te summe Deorum,
Adsis ò, firmesq; tua pater alitis omen.
Nam tibi seruantur, ni uano cassa uolatu
Mentitur, superos præpes postrema subacta
Fata puer Libyæ, & maius Carthagine nomen.
Contra læta Bogus Tyrio canit omnia regi,

Et

Et faustum accipitrem, cæsasq; in nube uolucres,
Aeneadis cladem, & Veneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorquet primus in hosteis
Ceu suadente Deo, & fatorum conscius, hastam.
Illa uolans patuli longè per inania campi,
Lætum perdiderat spatio, ni fusus habenas,
Dum primæ decus affectat decerpere pugnæ,
Obuia quadrupedis præceps Catus ora tulisset.
Sic clanguescens, & iam casura petitum
Inuenit uulnus, cædemq; recepit ab hoste
Cornus, & oblatæ stetit inter tempora frontis.
Incurrunt acies, magnoq; fragore per æquor
Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
Cornipedes, ultroq; ferunt, erectus in auras
It sonipes, rapidaq; uolans per aperta procella
Tenuia uix summo uestiga puluere signat.
Boiorum ante alias Chryxo duce mobilis ala,
Arietat in primos, obijcitq; immania membra.
Ipse tumens ataui Brennise stirpe ferebat
Chryxus, & in titulos Capitolia capta trahebat:
Tarpeioq; iugo demens, & uertice sacro
Pensanteis aurum Celtas umbone ferebat:
Colla uiri fuluo radiabant lactea torque:
Auro uirgatæ uestes, manicæq; rigebant
Ex auro, & simili rutilabat crista metallo.
Sternitur impulsu uasto perculsa Camerium
Prima Phalanx: spissæq; ruunt conferta per arma
Vndæ Boiorum: sociata examina densant.

f 3 *Insan*

Infandi Senones, collisaq; quadrupedantum,
Pectoribus toto uoluuntur corpora campo.
Arua natant, aliusq; uirûm cruor, alius equorum
Lubrica belligera sorbet uestigia turma.
Seminecum latum peragit grauis ungula pulsu:
Et circumuolitans tetros è sanguine rores
Spargit humo, miserisq; suo lauit ora cruore.
Spicula prima puer tumidi Tyrrhene Pelori
Purpureo moriens uictricia sanguine tingis.
Nam tibi cùm stimulas cornu, atq; in prælia mẽtes
Accendis, renouasq; uiros ad uulnera cantu,
Hæsit Barbaricum sub anhelo gutture telum,
Et clausit raucum letali uulnere murmur.
At sonus extremo morientis fusus ab ore,
Fissa pererrauit mutis iam cornua labris.
Chryxus Picentem, Laurumq; nec cminus ambo,
Sed gladio Laurum, Picenti rasilis hasta
Ripis lecta Padi letum tulit. Auia nanq;
Dum petit, ac læuo meditatur fallere gyro,
Hasta uiri femur, & pariter per anhela uolantis
Ilia sedit equi, geminam dedit horrida mortem.
Idem sanguinea Venuli ceruice reuellens,
Sternit præcipitem trepido te Farfare telo,
Et te sub gelido nutritum Tulle Velino.
Egregium Ausoniæ decus, ac memorabile nomen:
Si dent fata moras, aut seruent fœdera Pœni.
Tum Remulũ, atq; olim celeberrima nomina bello.
Tiburteis magnos Hispellatemq;, Metaurumq;,
Et Damum dubia meditatus cuspide uulnus.

Nec

Nec locus est Tyrijs belli, pugnæ'ue: sed omnem
Celticus impleuit campum furor, irrita nulli
Spicula torquentur, stat'q; omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum, atq; inuicta mente placebat
Rebus in aduersis, exceptum pectore lætum
Cuspide flammat equum, ac dispergit gesa lacerto.
Si reserare uiam, atq; ad Regem rumpere ferro
Detur iter, certus'q; necis: petit omnibus ausis
Quod nequeat sentire decus, cadit inguine fosso
Teutalus, & uasto quatitur sub pondere tellus.
Occumbit Sarmens, flauam qui ponere uictor
Cæsariem, crinem'q; tibi Gradiue uouebat,
Auro certantem, & rutulum sub uertice nodum:
Sed Parcæ intonsa, non exaudita uouentem,
Ad manes traxere coma: per candida membra
It fumans cruor, & tellus perfusa rubescit.
At non tardatus iaculo occurrente Lycaunus
Irruit, aduersum'q; uiro rotat obuius ensem,
Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
Annectunt nerui, decisa'q; uulnere læua
Laxatis paulum moribunda pependit habenis.
Dum'q; micans tremulo conatu lora retentat,
Flectentem assuetos imitatur nescia frænos,
Demetit Auersi Vesagus: tum colla, iuba'q;
Suspensam portans galeam, atq; inclusa perempti
Ora uiri, patrio Diuos clamore salutat,
Dum'q; ea Gallorum populi dant funera campo
Accitas properè castris in prælia Consul

Raptabat turmas, primusq; ruebat in hostem
Candenti sublimis equo: trahit undiq; lectum
Diuitis Ausoniæ iuuenem, Marsosq;, Coramq;,
Laurentumq; decus, iaculatoremq; Sabellum,
Et Gradiuicolam celso de colle Tudertem:
Indutosq; simul gentilia lina Faliscos,
Quosq; sub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arua creant, Anienicolæq; Cathylli,
Quosq; in prægelidis duratos Hernica riuis
Mittebant saxa, & nebulosi rura Casini.
Ibant in Martem terræ dominantis alumni
Damnati Superis, nec iam reditura iuuentus.
Scipio, qua medius pugnæ uorat agmina uortex,
Infert cornipedem: atq; instinctus strage suorum
Inferias cæsis mactat Labarumq;, Padumq;,
Et Camum, & multo nix fusum uulnere Brennũ,
Gorgoneoq; Larum torquentem lumina uultu
Occidit: tristi pugnas, Leopontice, fato.
Nam dum fræna ferox obiecto corpore prensas,
Atq; aquas celsus residentis Consulis ora,
Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis.
Et diuisum humeris iacuit caput Abbatus amens,
Qui luctatur equo, parmaq; in cursibus obstat,
Ictu quadrupedis fulua porrectus arena,
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per æquora Ductor.
Ceu gelidus Boreas totum cum substulit imo
Icarium fundo uictor mare: nauita uasto
Iactatur sparsus lacerata classe profundo,

Cunct

Cunctaq; canenti profunditur æquore Cyclas.
Chryxus ut in tenui spes, exiguumq; salutis
Iam uidet esse sua, mortemq; astare propinquam,
Armat contemptu mentem necis: horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictusq; furentis
Albet, & effuso squalent à puluere crines.
Inuadit Tarium uicino Consule pugnas
Miscentem, sæuisq; uirum circuntonat armis.
Voluitur ille solo: nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens abies, rapiturq; pauore
Tractus equi, uinctis connexa ad cingula membris:
Longa cruor sparso liquit uestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in puluere signat.
Laudabat læti iuuenem, egregiosq; parabat
Vlcisci Consul manes, cùm dira per auras
Vox uenit, & Chryxum ferri clamoribus audit,
Haud notum uultu: surgit uiolentior ira
Cominus, atq; oculos optato in corpore figit.
Tum stimulans grato plausa ceruicis honore
Cornipedem alloquitur. uulgum, Martemq; minorem
Hactenus, & læto dedimus sine nomine gentem
Nos Gargane uocant Superi ad maiora. Vides'ne
Quantus eat Chryxus, iam nunc tibi præmia pono.
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, & fuluis donabere frænis.
Sic fatus, magno Chryxum clamore ciebat
In pugnam, ac uacuo poscebat prælia campo:
Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
Vt iussa cessêre retro, spatiumq; dederunt

Hinc atq; hinc alæ,medio stetit æquore pugna.
Quantus Phlegreis telluris alumnus in aruis
Mouit signa minax,& cœlum exterruit armis:
Tantus semifero Chryxus sub pectore murmur
Torquet,& horrisonis ululatibus erigit iras.
Nemo ne incensæ,captæq; superfuit urbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? Disce en nunc,inquit:& una.
Contorquet nodis & obusto robore diram
Vel portas quassasse trabem. Sonat illa tremẽdum,
Ac nimio iactu seruasse improuida campi
Distantis spatium,propiorem transuolat hostem.
Cui Consul:Ferre hoc umbris,proauisq; memento
Quam procul occumbas Tarpeia à sede:tibiq;
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis.
Tum nodo,cursuq; leui simul adiuuat hastam,
Dignam mole uiri nixus.fugit illa per ora
Multiplicis lini,sub tectaq; tegmina neruis,
Atq; altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis,subter cæcisq; procellis
Pila immane sonans impingitur ardua Ponto.
Immugit Nereus,diuisaq; cærula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
Ductore amisso pedibus se credere Celtæ
Vna spes animæ,tantusq; pependerat ardor.
Ac ueluti summo uenator densa Picano

Cùm

Cum lustra exagitat, spissisq́; cubilibus atram
Immittit passim dumosa per inuia pestem:
Dum tacitas uires, & flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine uertex
Voluitur, & pingui contorquet nubila fumo:
Mox subita in toto lucent incendia monte,
Fit sonitus, fugere feræ, fugere uolucres,
Atq; unà longæ trepidant in ualle iuuencæ.
At mago ut uertisse globos, primumq́; laborem,
Qui solus genti est, cassum uidet, arma suorum,
Ac primum in pugnas equitem uocat: undiq; nudi
Assiliunt frenis, infrænatiq́; manipli.
Nunc Itali in tergum uersis referuntur habenis,
Nunc rursus Tyrias retrò pauor aduehit alas.
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos sinuant in cornua gyros.
Texunt alterno glomerata uolumina cursu:
Ac cædem refugam, cadentes arte, resoluunt.
Hac Pontum uice, ubi exercet discordia uentos,
Fert Boreas, Eurusq́; refert, molemq́; profundi
Nunc huc alterno, nunc illuc flamine gestant.
Aduolat aurato perfulgens murice Ductor
Sidonius, circaq́; metus, terrorq́;, furorq́;.
Isq; ubi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, & magno percussit lumine campos:
Spes, uirtusq́; cadunt, trepidaq́; à mente recedit
Vertere terga pudor, nec leti cura decori:
Sed fugere infixum est, terræq́; optantur hiatus.
Sic, ubi Caucaseis tygris se protulit antris,

Linq

Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras
Turbatum insano uultu pecus: illa pererrat
Disiectas uictrix ualles, iamq; ora reducto
Paulatim nudat rictu, ut præsentia mandat
Corpora, & immani stragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celsior Vfens
Euasere tamen: quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens
Fraxinus Vfentem collapsum poplite flexo
Ensis obit, laudemq; pedum cum sangine ademit.
Iamq; dedit læto Stemium, Laurumq; domoq;
Collinum gelida, uitreo quem Fucinus antro
Nutrierat, dederatq; lacum transmittere nando.
Fit socius læti coniecta Maßicus hasta
Vitiferi sacro generatus uertice montis:
Et Lyris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dißimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
Exritur rabies cædum, ac uix tela furori
Sufficiunt: teritur iunctis umbonibus umbo,
Pesq; pedem premit, & nutantes caßide cristæ
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miscebant: quos Ladæo Sidonia Barce
Xantippo felix ut eri inter bella crearat.
Res Graia, ductorq; parens, ac nobile Amycle
Nomen, & iniectus spartanis colla catenis
Regulus inflabant ueteri præcordia fama,

Marte

Marte probare genus, factisq; Lacona parentem
Ardebant, gelidosq; dehinc inuisere montes
Taigeta, & tandem bellis innare subactis
Eurotam patrium, ritusq; uidere Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus, fratresq; negabant
Ausonij totidem numero, quos miserat altis
Egeriæ genitos immitis Aricia lucis,
Aetatis, mentisq; pares: at non dabat ultra
Cloto dura lacus, aramq; uidere Dianæ.
Nanq; ut in aduersos impacti turbine pugnæ
Eumachus, & Clythias, & lætus nomine patris
Xantippus iunxere gradus: ceu bella leones
Inter se furibunda mouent, & murmure anhelo
Squalentis campos, & longa mapalia complent:
Omnis in occultas rupes, atq; auia pernix
Maurus saxa fugit, coniuxq; Libyssa profuso
Vagitum cohibens suspendit ab ubere natos:
Illi dira fremunt, perfractaq; in ore cruento
Ossa sonant, pugnantq; feris sub dentibus artus.
Haud secus Aegeriæ pubes. Hinc Virbius acer,
Hinc Capys aßiliũt, paribusq; Albanus in armis.
Subsidens paulum perfossa proruit aluo
Albanum Clytias: aſt illi cuncta repentè
Implerunt clypeum miserando uiscera lapsu.
Eumachus inde Capyn, sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen, tamen improbus ensis
Adnexam parmæ decidit uulnere læuam.
Inq; suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infelix manus, atq; hæsit labentibus armis.

Vltim

Vltima restabat fusis iam palma duobus
Virbius huic trepidos simulanti ducere gressus
Xantippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta,
Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna uiris transegit pectora mucro,
Inq; uicem erepta posuerunt prælia uita.
Felices leti pietas, quos addidit umbris.
Optabunt similes uenientia secula fratres,
Extremumq; decus memori celebrabitur æuo.
Si modò ferre diem, miserosq; uidere nepotes
Carmina nostra ualent, nec famam inuidit Apollo.
At consul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum uoce uiget. quo signa refertis?
Quis uos heu uobis pauor abstulit? horrida primùm
Si fors uisa loci, pugnæq; lacessere frontem:
Post me state uiri, & pulsa formidine tantum
Aspicite has dextras: capti genuere parentes
Quos fugitis. quæ spes uictis? Alpes ne petemus?
Ipsam turrigero portantem uertice muros
Credite submissas Romam nunc tendere palmas.
Natorum paßim raptus, cædem'ue parentum,
Vestalesq; focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas. Postquam inter talia crebro
Clamore obtusæ, crassoq; à puluere fauces
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma:
Et latum obiectat pectus, strictumq; minatur
Nunc sibi, nũc trepidis ni restent comminus, ensem.
Quas acies alto genitor dum spectat Olympo,
Consulis egregij mouere pericula mentem.

Grad

Gradiuum uocat, & patrio sic ore profatur.
Magnanimi me nate uiri, ni bella capeßis,
Haud dubiè extremus terret labor: eripe pugnæ
Ardentem, oblitumq́; sui dulcedine cædum
Siste ducem Libyæ: Nam plus petit improbus uno
Consulis exitio, tota quam strage cadentum.
Præterea cernis teneræ qui prælia dextræ
Iam credit puer, atq; annos transcendere factis
Molitur: longumq́; putat, pubescere bello.
Te duce primitias pugnæ, te magna magistro
Audeat, et primum hoc uincat seruasse parentem.
Hæc rerum sator. at Mauors in prælia currus
Odrysia tellure uocat. Tum fulminis atri
Spargentē flammas clypeum, galeamq́; Deorum
Haud illi facilem, multoq́; labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit, quassatq́; per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam,
Atq; implet curru campos. Exercitus unà
Irarum, Eumenidesq́; simul, letiq; cruenti,
Innumeræ facies, frænisq; operata regendis
Quadrijugos atro stimulat Bellona flagello.
Fertur ab immenso tempestas horrida cœlo,
Nigrantesq́; globos, & turbida nubila torquens
Inuoluit terras: quatitur Saturnia sedes
Ingressu tremefacta Dei, ripasq́; relinquit
Audito curru, fontiq́; relabitur amnis.
Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
Cinxerat, & Tyrio regi noua dona parabat,
Armorum spolium, & rorantia Consulis ora.

Stabat fortuna non cedere certus,& acri
Mole retorquebat crudescens cædibus hastas.
Iamq; suo,iamq; hostili perfusa cruore
Membra madent:cecidere iubæ,gyroq; per orbem
Arctato Garamas iaculis propioribus instat,
Et librat sæua coniectum cuspide ferrum.
Hic puer ut patrio defixum corpore telum
Conspexit,maduere genæ,subitoq; trementem
Corripuit pallor,gemitumq; ad sydera rupit.
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuersa in semet dextra,bis transtulit iras
In pœnos Mauors:fertur per tela,per hosteis
Intrepidus puer,& Gradiuum paßibus æquat.
Continuò cessere globi,latusq; repentè
Apparet campo limes:metit agmina tectus
Cœlesti clypeo,& sternit super arma iacentum
Corpora,& autorem teli,multasq; paternos
Ante oculos,animas,optata piacula,mactat.
Tunc rapta properè duris ex oßibus hasta
Innixum ceruice ferens:humeroq; parentem,
Emicat:attonitæ tanta ad spectacula turmæ
Tela tenent:ceditq; loco Libys asper,& omnis
Latè cedit Iber,pietasq; insignis,& ætas
Belligeris fecit miranda silentia campis.
Tum celso è curru Mauors Carthaginis arces
Excindes,inquit:Tyriosq; ad fœdera coges.
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi,care puer:macte,ò macte indole sacra,
Vera Iouis proles:& adhuc maiora supersunt,

Sed

Sed nequeunt meliora dari.tum nubila Mauors,
Aetheraq́;,emenso terras iam sole capeßit:
Et fessas acies castris clausere tenebræ.
Condebat noctem deuexo Cinthia curru,
Fraternis afflata rotis,& ab æquore Eoo
Surgebant roseæ media inter cærula flammæ.
At Consul tristis campos,Pœnisq́; secundam
Planitiem metuens,Trebiam,collesq́; petebat.
Iamq́; dies rapti cursu,urioq́; labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons uinclis, qui Dardanium transuexerat agmen,
Eridani rapidas aderat cùm Pœnus ad undas.
Dumq́; uada,& molles aditus,per deuia flexo
Circuitu petit,& stagni languentia quærit,
Interdum rapta uicinis saltibus alno
Flumineam texit qua transuehat agmina,classem.
Ecce aderat,Trebiæq́; simul uicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa Peloro
Gracchorum proles Consul:gens inclyta magno,
Atque animosa uiro,multusq́; in imagine claris
Perfulgebat auus titulis,belliq́;,domiq;.
Nec pœni positis trans amnem in gramine castris
Deerant,nanq; animos stimulabant prospera rerũ,
Increpitansq́; super Ductor,Quis tertius urbi
Iam superest Consul?quæ nã altera restat in armis
Sicania? En omnes Latiæ,Dauniq́; nepotum
Conuenere manus. feriant nunc fœdera mecum
Ductores Italûm:ac leges,& pacta reposcant.
At tu donata tela inter Martia luce

Infelix animæ, sic sic uiuasq; tuoq;
Des iterum hanc laudem nato: nec fine sub æui
Oppetere in bello detur, cùm fata uocabunt.
Pugnãtem cecidisse meum est. Hæc personat ardẽs.
Inde leui iaculo, Maßylumq; impiger alis
Castra sub ipsa datis irritat, & elicit hostem.
Nec latius uallo miles debere salutem
Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
Erumpunt, cunctisq; prior uolat aggere aperto
Degener haud Gracch⁹ Cõsul: quatit aura comãtes
Caßidis auricomæ cristas, humeroq; refulget
Sanguinei patrium saguli decus. Agmina magno
Respectans clamore uocat, quaq; obuia densos
Arctat turba globos, rumpens iter, æquore fertur.
Vt torrens celsi præceps è uertice Pindi,
Cum sonitu ruit in campos, magnoq; fragore
Auulsum montis uoluit latus: obuia paßim
Armenta, immanesq; feræ, syluæq; trahuntur,
Spumea saxosis clamat conuallibus unda.
Non mihi Mœoniæ redeat si gloria linguæ,
Centenasq; pater det Phœbus rumpere uoces,
Tot cædes proferre queam, quot dextera magni
Consulis, aut contra Tiriæ furor edidit iræ.
Murranum ductor Libyæ, ductorq; Phalantum
Ausonius gnaros belli, ueteresq; laborum,
Alter in alterius fuderunt comminus ore.
Monte procelloso Murranum miserat Anxur:
Tritonis niueo te sacra, Phalante, profundo.
Vt primum insigni fulsit uelamine Consul,

Quanquam orbus partem uisus, unoq; Cupentus
Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam,
Et summa figit tremebundam margine parma.
Cui Cõsul, nanq; ira coquit, Pone improbe quicqd
Restat in ore fero, & truncata fronte relucet.
Sic ait intorquens directo turbine robur.
Et dirum tota transmittit cuspide lumen.
Nec leuior dextra generatus Hamilcare sæuit.
Huic cadit infelix niueus Varrenus in armis.
Meuanus Varrenus, arat cui diuitis uber
Campi Fulginea, & patulis Clitumnus in aruis,
Candentis gelido profundit flumine tauros.
Sed tristes Superi, atq; ingrata maxima cura
Victima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.
Instat Iber leuis, & leuior discurrere Maurus.
Hinc pila, hinc Libycæ certant subtexere cornus
Densa nube polum: quantumq; interiacet æqui
Ad ripas campi, tantum uibrantia condunt
Tela, nec arctatis locus est in morte cadendi.
Allius Argyripa, Dauniq; prouectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & Iapige campum
Persultabat equo: mediosq; inuectus in hostes,
Appula non uana torquebat spicula dextra.
Hinc horret thorax samnitis pellibus ursæ,
Et galea annosi uallatur dentibus apri.
Verum ubi turbantem, solo ceu lustra pererret
In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum.
Hinc Mago, hinc sæuus pariter uidere Maharbal.
Vt subigente fame diuersis rupibus ursi,

Inuadunt trepidum gemina inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor: haud secus acer
Hinc, atq; hinc iaculo deuoluitur Allius acto.
It stridens per utrunq; latus Maurusia taxus,
Obuia tum medio sonuerunt spicula corde:
Incertumq; fuit letum, cui caderet hasta.
Et iam dispersis Romana per agmina signis
Palantes agit ad ripas (miserabile) Pœnus.
Impellens trepidos, fluuioq; immergere certat,
Tum Trebia infausto noua prælia gurgite fessis
Inchoat, & precibus Iunonis suscitat undas.
Haurit subsidens fugientum corpora tellus,
Infidaq; soli frustrata uoragine sorbet.
Nec niti, lentoq; datur conuellere limo
Mersa pedum penitus uestigia: labe tenaci
Hærent deuincti gressus, resolutaq; ripa
Implicat, aut cæca prosternit fraude paludis.
Iamq; alius super, atq; alius per lubrica surgens,
Dum sibi quisq; uiam per inexplicabile littus
Præripit, & putri luctatur cespite, lapsi
Occumbunt, seseq; sua pressere ruina.
Ille celer nandi, iam, iamq; apprendere tuta
Dum parat, & celso connixus corpore prensat
Gramina summa manu, liqdisq; emergit ab undis,
Contorta ripæ pedens affigitur hasta.
Hic hostem orbatus telo complectitur ulnis.
Vndantemq; uado permista morte coercet.
Mille simul leti facies Ligus occidit aruis,
Sed proiecta uiri lymphis fluuialibus ora

Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
Enabat tandem medio uix gurgite pulcher
Hirpinus, sociumq; manus clamore uocabat:
Cùm rapidis illatus aquis, & uulnere multo
Impulit asper equus, fessusq; sub æquora mersit.
Accumulat clades subito conspecta per undas
Vis elephantorum turrito concita dorso.
Nanq; uadis rapitur præceps, ceu proruta cautes
Auulsi montis. Trebiamq; insueta trementem
Præ se pectore agit, spumantiq; incubat aluco.
Explorant aduersa uiros, perq; aspera duro
Nititur ad laudem uirtus interrita cliuo.
Nanq; inhonoratam Fibrenus cernere mortem,
Et fama mundam impatiens, Spectabimur, inquit:
Nec fortuna meum condes sub gurgite letum.
Experiar, sit'ne in terris domitare quod ensis
Non queat Ausonius, Tyrrhenaq; pernecet hasta.
Tum iacit assurgens, dextroq; in lumine sistit
Spicula sæua feræ: telumq; in lumine liquit
Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum.
Belua prosequitur, laceramq; cruore profuso
Attollit frontem, & lapso dat terga magistro.
Tum uerò inuadunt iaculis, crebraq; sagitta,
Ausi iam sperare necem: immensosq; per armos,
Et laterum extensus uenit atra cuspide uulnus.
Stat multa in tergo, & migranti lancea dorso;
Ac syluam ingentem concusso corpore uibrat:
Donec consumptis longo certamine telis
Concidit, & clausit magna depressa ruina.

Ecce per aduersum quenquam tardata morantur
Vulnere membra uirũ, subit implacabilis amnem
Scipio, & innumeris infestat cædibus hostem.
Corporibus, clypeisq; simul, galeisq; cadentum
Contegitur Trebia, & uix cernere linquitur undas.
Mezeus iaculo, Gegar prosternitur ense.
Tum Pelopeus auis Cyrenis, incola Telgon.
Hinc torquet rapido correptum è gurgite pilum:
Et quantum longo ferri tenuata rigore
Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
Pulsati ligno sonuere in uulnere dentes.
Nec iacto quæsita quies, turgentia membra
Eridano Trebia, Eridanus dedit æquoris undis.
Tu quoq; Lapse cadis, tumulo post fata negato,
Quid domus Hesperidûm, aut luci iuuere Dearum
Fuluos aurifera seruantes arbore ramos?
Intumuit Trebia, & stagnis se sustulit imis.
Iamq; ferox totum propellit gurgite fontem,
Atq; omneis torquet uires: furit unda sonoris
Vorticibus, sequiturq; nouus cum murmure torrẽs.
Sensit, & accensa ductor uiolentius ira
Magnas ò Trebia, & meritas imperfide pœnas
Exolues, inquit: lacerum per Gallica riuis
Dispergam rura, atq; amnis tibi nomina demam:
Quoq; aperis te fonte premam: nec tangere ripas
Illabiq; Pado dabitur. quænam ista repentè
Sydonium infelix rabies te reddidit amnem.
Talia iactantem consurgens aggere aquarum
Impulit, atq; humeros curuato gurgite pressit.

Ard

Arduus, aduersa mole irrumpentibus undis,
Stat ductor: clypeoq; ruentem sustulit amnem,
Nec non à tergo fluctus stridente procella,
Spumeus irrorat summas aspergine cristas.
Ire uadis, stabilemq; uetat defigere gressum
Subducta tellure Deus: percussaq; longè
Raucum saxa sonant: undæq; ad bella patentes
Excitæ pugnant, & ripas perdidit amnis.
Tum madidos crines, & glauca fronde reuinctum
Attollit cum uoce caput: pœnasq; superbas
Insuper, & nomen Trebiæ delere minaris.
O regnis inimice meis. tot corpora porto
Dextra fusa tua clypeis, galeisq; uirorum,
Quos mactas, arctatus iter, cursumq; reliqui
Cæde uides. stagna alta rubent, retroq; feruntur.
Adde modū dextræ, aut campis incumbe ꝓpinqs.
Hæc uenere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
Mulciber, obscuræ tectus caligine nubis.
Ingrauat ad cœlum sublatis Scipio palmis.
Dij patrij, quorum auspicijs stat Dardana Roma
Talin' me leto tanta inter prælia nuper
Seruastis? fortunæ animam hanc excindere dextra
Indignum est uisum? Redde ò me nate periclis:
Redde hosti: liceat bellanti arcessere mortem,
Quam patriæ, fratriq; probem. Cum percita dictis
Ingemuit Venus, & rapidas detrusit in amnem,
Coniugis inuicti uires: agit undiq; flammam
Dispersus ripis ignis, multosq; per annos
Nutritas fluuio populatur feruidus undas.

Vritur omne nemus, lucosq́; effusus in altos
Immißis crepitat uictor Vulcanus habenis.
Iamq́; ambusta comas abies, iam pinus, & alni,
Iam solo restans trunco, dimisit in altum
Populus assuetas ramis habitare uolucres.
Flamma uorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices, sæuoq́; urgente uapore
Siccus inarescit ripis cruor: horrida late
Scinditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit
Tellus, ac stagnis altæ sedere fauillæ.
Miratur pater æternos cessare repentè
Eridanus cursus: Nympharumq́; intima mœstus
Impleuit chorus attonitis ululatibus antra.
Ter caput ambustum conantem attollere, iacta
Lampade Vulcanus mersit fumantibus undis:
Ter correpta Dei crines nudauit harundo.
Tum demum amissæ uires, & uoce precantis,
Orantiq́; datum ripas seruare priores.
Ac tandem à Trebia reuocauit Scipio fessas
Munitum in collem Graccho comitante cohortes.
At Pœnus multo fluuium ueneratus honore,
Gramineas undis strauit socialibus aras:
Nescius heu quanto superi maiora mouerent,
Et quos Ausoniæ luctus Thrasimene parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis,
Flaminius, facilisq́; uiro tum gloria belli
Corde leuem, atq; astus inopem cõtundere gentem.
Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
Hunc leuis urbi genitum ad fatalia damna

Om inib

Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
Ductorem, dignumq; uirum ueniente ruina.
Inde ubi prima dies iuris, clauumq; regendæ
Inuasit patriæ, & sub nutu castra fuere,
Vt pelagi rudis, & pontum tractare per artem
Nescius, accepit miseræ si iura carinæ,
Ventorum tenet ipse uicem, cunctisq; procellis
Dat iactare ratem: fertur uaga gurgite puppis
Ipsius in scopulos, dextra impellente magistri.
Ergo agitur raptis præceps exercitus armis
Lydorum in populos, sedemq; ab origine prisci
Sacratam Corithi, iunctosq; à sanguine auorum
Mœonios Italis permista stirpe colonos.
Nec regem Afrorum nascenda ad cœpta moratur
Laude super tanta monitor Deus: omnia somni
Condiderant, ægrisq; dabant obliuia curis:
Cum Iuno in stagni iuuenem conuersa propinqui,
Et madidæ frontis crines circundata fronde
Populea, stimulat subitis præcordia curis,
Ac rumpit Ducis haud spernenda uoce quietem.
O' felix famæ, & Latio lacrymabile nomen
Annibal, Ausonia si te fortuna creasset
Ad magnos uenture Deos, cùm fata tenemus,
Pelle moras. breuis est magni fortuna fauoris.
Quantum uouisti, cum Dardana bella parenti
Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
Sanguinis, & patrias satiabis cædibus umbras.
Nobis persolues meritos securus honores.
Nanq; ego sum celsis, quem cinctũ montibus ambit

Tmolo missa manus, stagnis Thrasimenus opacis.
His agitur monitis, & lætam numine pubem
Protinus aërij præceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie saxa inter lubrica summo
Piniferum cœlo miscens caput Appenninus.
Condiderat nix alta trabes, & uertice celso
Canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
Ire iubet. prior extingui, labiq; uidetur
Gloria post Alpes, si stetur montibus ullis.
Scandunt prærupti nimbosa cacumina saxi,
Nec superasse iugum finit, mulcetq; laborem.
Plana natant, putriq; gelu, liquentibus undis
Inuida limosa restagnant arua palude.
Iamq; Ducis nudus tanta inter inhospita uertex
Sæuitia quatitur cœli, manante per ora
Perq; genas, oculo facilis spreuisse medentes.
Optatum bene credit emi quocunq; periclo
Bellandi tempus, non frontis parcit honori.
Dum'ne perdat iter, non cætera membra moratur
In pretium belli dare, si uictoria poscat,
Statq;, putat lucis Capitolia cernere uictor,
Qua petat, atq; Italū feriat qua cominus hostem.
Talia perpessi tandem inter sæua locorum,
Optatos uenere lacus, ubi deinde per arma
Sumeret amissi numerosa piacula uisus.
Ecce autem patres aderant Carthagine missi,
Causa uiæ non parua uiris, nec læta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido
Poscere cæde Deos ueniam, ac flagrantibus aris.

Infandum dictu, paruos imponere natos,
Vrna reducebat miserandos annua casus,
Sacra Thoantea ritusq; inuitata Diana.
Cui fato sortiq; Deûm de more petebat
Annibalis prolem, discors antiquitus Hanno.
Sed propior metus armati Ductoris ab ira,
Et magna ante oculos stabat redeuntis imago
Aspar. Ad hæc fœdata genas, lacerataq; crines,
Atq; urbem complet mœsti clamoris Imilce.
Edonis ut Pangæa super Trieteride motu
It iuga, & inclusum suspirat pectore Bacchum.
Ergo inter Tyrias facibus ceu subdita matres,
Clamat io coniux. Quocunq; in cardine mundi
Bella moues, huc signa refer. Violentior hic est,
Hic hostis propior. Tu nunc fortasse sub ipsis
Vrbis Dardaniæ muris uibrantia tela
Excipis intrepidus clypeo: sæuamq; coruscans
Lampada, tarpeis infers incendia tectis.
Interea tibi prima domus, atq; unica proles
Heu gremio patriæ Stygias raptatur ad aras.
I nunc, Ausonios ferro populare penates,
Et uetitas molire uias: i pacta resigna
Per cunctos iurata Deos. sic præmia reddit
Carthago; & tales iam nunc tibi uouit honores.
Quæ porro hæc pietas, delubra aspergere tabo?
Heu primæ scelerum causæ, mortalibus ægris
Naturam nescire Deum, iusta ite precari
Thure pio: cædumq; feros auertite ritus,
Mite & cognatum est homini deus. hactenus oro

Sit

Sit satis, ante aras cæsos uidisse iuuencos.
Aut si uelle nefas superos, fixumq́; sedetq́;
Me, me, quæ genui, uestris assumite uotis.
Cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?
An flendæ magis Egates? & mersa profundo
Punica regna forent olim: si forte cruenta
Esset tanta mei uirtus prærepta mariti?
Hæc dubios uario Diuûmq́;, hominumq́; timore
Ad cauta illexere patres, ipsiq́; relictum
Abnueret sortem, an superûm pareret honori.
Tum uerò trepidare metu, uix compos Imilce
Magnanimi metuens immitia corda mariti.
His auidè auditis ductor, sic deinde profatur.
Quid tibi pro tanto non impar munere soluat
Annibal æquatus superis? quæ præmia digna
Inueniam Carthago parens? noctemq́;, diemq́;
Arma feram: templisq́; tuis hinc plurima saxo.
Hostia ab Ausonio ueniat generosa Quirino.
At puer armorum, & belli seruabitur hæres.
Spes à nate meæ, Tyriarumq́; unica rerum,
Hesperia minitante salus, terraq́;, fretoq́;
Certare Aeneadis, dum stabit uita, memento.
Perge, patent Alpes, nostroq́; incumbe labori.
Vos quoq; Dij patrij, quorum delubra piantur,
Cædibus, atq; coli gaudent formidine matrum,
Huc lætos uultus, totasq́; aduertite mentes.
Nanq; paro sacra, & meliores molior aras.
Tu mago aduersi conside in uertice montis:
Tu læuos propior colles accede Choaspe:

Ad clau

Ad claustra, & fauces ducat per opaca Sicheus:
Ast ego te Thrasimene uago cum milite praeceps
Lustrabo, & superis quaeram libamina belli.
Nanq; haud parua Deus promißis spõdet apertis,
Quae spectata uiri patriam referatis in urbem.

SILII ITALICI
LIBER V.

Ceperat Hetruscos occulto milite colles
Sidonius Ductor, perq; alta silentia noctis
Siluarum anfractus caecis insederat armis.
At parte è laeua restagnans gurgite uasto
Effigiem in pelagi lacus humectabat inerti,
Et latè multo foedabat proxima limo:
Quae uada Faunigene regnata antiquitus Auno
Nunc uoluente die Trasimeni nomina seruant.
Lydius huic genitor, Tmoli decus, aequore longè
Moeoniam quondam in Latias aduexerat oras
Tyrrhenus pubem, dederatq; uocabula terris.
Isq; insueta tubae monstrauit murmura primus
Gentibus, & bellis ignaua silentia rupit:
Nec modicus uoti, natum ad maiora fouebat.
Verùm ardens puero, castumq; exuta pudorem
(Nam forma certare Deis Thrasimene ualeres),
Littore correptum, stagnis demisit Agylle
Flore capi iuuenum, primaeuo lubrica mentem
Nympha, nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
Sollicitae uiridi penitus fouere sub antro

Naia

Naiades, amplexus, undosaq́; regna trementem.
Huic dotale lacus nomen, lateq́; hymenæo
Conscia lasciuo Thrasimenus dicitur, unda.
Et iam curriculo nigram nox roscida metam
Stringebat, nec se thalamis Titonia coniux
Protulerat, stabatq́; nitens in limine primo:
Cùm minus annuerit noctem desisse uiator,
Quam cœpisse diem, consul carpebat iniquas
Prægrediens signa ipsa uias: omnisq́; ruebat
Mistus eques, nec discretis leuia arma maniplis!
Insertiq́; globo pedites, & inutile Marti
Lixarum uulgus, præsago cuncta tumultu
Implere, & pugnam fugientum more petebant.
Tum super ipse lacus densam caligine cæca
Exhalans nebulam, latè corruperat omnem
Prospectum miseris, atq; atræ noctis amictu
Squallebat pressum picea inter nubila cœlum.
Nec Pœnum liquere doli: sedet ense reposto
Abditus, & nullis properantem occursibus arcet
Incustoditum mox irremeabile littus.
Nanq; sub angustas arctato limite fauces
In fraudem ducebat iter: geminumq́; receptis
Exitium hinc rupes, hinc undæ claustra premebāt.
At contra umbroso seruabant uertice montis
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
Haud secus ac uitreas solers piscator ad undas,
Ore leuem patulo texens de uimine nassam,
Cautius interiora ligat, mediamq́; per aluum
Sensim fastigans compressa cacumina nectit:

Ac fraude arctati remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab æquore piscem.
Ocius interea propelli signa iubebat
Excussus Consul fatorum turbine mentem.
Donec flammiferum tollentes æquore currum
Solis equi sparsere diem: iamq; orbe renato,
Diluerat nebulas Titan, sensimq; fluebat
Caligo in terras nitido resoluta sereno.
Tunc ales, priscum populis de more Latinis
Auspicium, cùm bella parant, mentesq; Deorum
Explorant super euentu, ceu præscia luctus,
Damnauit uesci, planctuq; alimenta refugit.
Nec rauco taurus cessauit flebile ad aras
Immugire sono: pressamq; ad colla bipennem
Incerta ceruice ferens, altaria liquit.
Signa etiam effusa certant dum uellere mole,
Teter humo lacera, nitentum erupit in ora
Exultans cruor: & cædis documenta futuræ
Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento,
Ac super hæc Diuûm genitor, terrasq; fretumq;
Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
Fulmina, Thyrrenas Thrasimeni torsit in undas
Littus, & atheria per stagna patentia flamma
Fumauit lacus, atq; arserunt fluctibus ignes.
Heu uani monitus, frustraq; morantia Parcas
Prodigia: heu fatis superi certasse minores.
Atq; hic egregius linguæ, nomenq; superbum
Coruinus, Phœbæa sedet cui casside fulua
Ostentans ales, proauitæ insignia pugnæ,

Plenus

Plenus & ipse Deûm, socium terrente pauore
Immiscet precibus monita, atq; his uocibus infit.
Illiacas te per flammas, Tarpeiaq; saxa,
Per patrios Consul muros, suspensaq; nostræ
Euentu pugnæ natorum pignora, cedas
Oramus Superis, tempusq; ad prælia dextrum
Operiare: dabunt ijdem tempusq;, diemq;
Pugnandi, tantum ne dedignare secundos
Expectare deos: cùm fulserit hora, cruentam
Quæ stragem Libyæ poscet, tunc signa sequentur
Nulla uulsa manu, uesciq; interritus ales
Gaudebit, nullosq; uomet pia terra cruores.
Ante, præstantem bellis, fugit, improba quantum
Hoc possit fortuna loco. sedet obuius hostis
Aduersa fronte, ac circa nemorosa minantur
Insidias iuga: nec læua stagnantibus undis
Effugium patet, & tenui stant tramite fauces.
Sit certare dolis, & bellum ducere cordi.
Intereà rapidis aderit Seruilius armis,
Cui par imperium, & uires legionibus æquæ.
Bellandum est astu. leuior laus indice dextra.
Talia Coruinus: priomoresq; addere passim
Orantum uerba: & diuisus quisq; timori
Nunc superos de Flaminio: nunc deinde precari
Flaminium ne cœlicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
Auditoq; furens socius non defore uires,
Siccine nos, inquit, Boiorum in bella ruenteis
Spectastis, cùm tanta lues, uulgusq; tremendum

Ingrueret, rupesq; iterum Tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas, dextra quæ corpora fudi
Irata tellure sata? & uix uulnere uitam
Reddentes imo, iacuere ingentia membra
Per campos, magnisq; premunt nunc oßibus arua!
Scilicet has sera ad laudes Seruilius arma
Adiungat nisi diuiso uicisse triumpho
Vt nequeam, & decoris contentus parte quiescam
Quippe monent Superi. simules'ne fingite uobis
Claßica qui tremitis Diuos: sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrumq;, & milite dignũ
Auspicium Latio, quod in armis dextera præstat.
An coruine sedet, clausum se Consul inerti
Vt teneat uallo. Pœnus nunc occupet altos
Arreti muros? Corithi nunc diruat arcem?
Hinc Clusina petat, postremo ad mœnia Romæ
Illæsus contendat iter deforme sub armis.
Vana superstitio. Dea sola in pectore uirtus
Bellantum uiget, umbrarum me noctibus atris
Agmina circunstant Trebiæ qui gurgite, quiq;
Eridani uoluuntur aquis inhumata iuuentus.
Nec mora, iam medio cetu signisq; sub ipsis
Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere, atq; æquorei tergo flauente iuuenci.
Caßis erat munita uiro, cui uertice surgens
Triplex crista, iubas effundit crine Sueuo
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sæuosq; canum pandebat hiatus.
Nobile Gargeni spolium, quod rege superbus

 Boio

Boiorum cæso capiti illacerabile uictor,
Aptarat, pugnasq; decus portabat in omneis.
Loricam induitur, tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi, permistoq; asperat auro.
Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor, humentiq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Assaraci cœlo nutribat alumnum.
Hinc ensem lateri, dextræq; accommodat hastam.
Stat sonipes, uexatq; ferox humentia frena,
Caucaseam instratus uirgato corpore tigrim.
Inde exceptus equo, qua dant angusta uiarum
Nunc hos, nunc illos adit, atq; hortatibus implet:
Vestrum opus est, uestrũq; decus suffixa per urbem
Pœni ferre ducis spectanda parentibus ora.
Vnum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisq;
Hortamenta sibi referat: meus heu, meus acris
Ticini frater ripis iacet: ac meus alta
Metitur stagna Eridani, sine funere, natus:
Hæc sibi quisq;. sed est uestrum, cui nulla doloris
Priuati rabies, is uero ingentia sumat
E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras.
Perfractas Alpes, passamq; infanda Saguntum:
Quosq; nefas, ueriti transcendere nomen Iberi,
Tangere iam Tybrin. Nam dũ uos Augur, & extis
Quæsitæ fibræ, uanusq; moratur Aruspex,
Solum iam superest Tarpeio imponere castra.
Turbidus hæc, uisoq; arctis in milibus, atras
Bellatore iubas aptante, est Orphite munus.

Est.

Est, ait hoc certare tuum: quis opima uolenti
Dona Ioui portet feretro suspensa cruento?
Nam cur hæc alia pariatur gloria dextra?
Hinc prouectus equo, postquam inter prælia, notam
Accepit uocem, procul hinc te Martius, inquit,
Murrane ostendit clamor: uideoq; furentem
Iam Tyria te cæde, uenit laus quanta, sed oro
Hac angusta loci, ferro patefacte relaxat.
Tum Soracto satum præstantẽ corpore, & armis
Aequanum noscens, patrio cui ritus in aruo
Cum pius arcitenens accensis gaudet aceruis.
Exta ter innocuos latè portare per ignes
Sic in Apollinea semper uestigia pruna
Inuiolata teras, uictorq; uaporis ad aras
Dona serenato referas solennia Phœbo:
Concipe ait dignum factis Aequane furorem,
Vulneribusq; tuis: socio te cædis, & iræ,
Non ego Marmaridũm mediã penetrare phalangẽ
Cyniphiæq; globos dubitarem irrũpere turmæ,
Nec iam ultra monitus, & uerba morantia Martẽ
Ferre ualet: longo Aeneadis quod flebitur æuo.
Increpuere simul feralia classica signum,
Ac tuba terrificis fregit stridoribus auras.
Heu dolor, heu lachrymæ nec tot post sæcula feræ;
Horresco ut pendente malo ceu ductor ad arma
Excipiet Tyrius latebrosis collibus Astur,
Et Libys, & torta Balearis fexuus habena.
Erumpunt multusq; Maces, Garamasq;, Nomasq;:
Tum quo non alius uenalem in prælia dextram

Ocior attulerit,conductaq; bella probarit,
Cantaber,& galeæ contempto tegmine Vasco.
Hinc pariter rupes,lacus hinc,hinc arma,simulq;
Consona uox urget:signum clamore uicißim
Per colleis Tyria circunfundente corona.
Auertêre Dei uultus,fatoq; dederunt
Maiori non sponte locum:timet ipse tyranni
Fortunam Libyci Mauors:disiectaq; crinem
Illachrymat Venus:& Delū peruectus Appollo
Tristem mœrenti solatur pectine luctum:
Sola Appennini residens in uertice duras
Expectat cædes inimico pectore Iuno.
At ueluti erepto metuendi libera cœlo,
Manibus ipsa suis præsumpta piacula mittens,
Inferias mactat bellis accensa iuuentus.
Primæ Picentum,è rupto ceu turbine fusa
Agmina,& Annibalē ruere ut uidere cohortes,
Inuadunt ultro,& pœnas pro morte futura
Turbato uictore petunt,martemq; reposcunt.
Funditur unanimo nisu,& concordibus ausis
Pilorum in Pœnos nimbus,fixosq; repulsi
Submittunt clypeos curuato pondere teli.
Acrius hoc rursum Libys,& præsentia saui
Extimulat Ducis:hortantes se quisq; uicißim
Incumbunt,pressoq; impellunt pectore pectus.
Ipsa facem quatiens,ac flauam sanguine multo
Sparsa comam,medias acies Bellona pererrat.
Stridit Tartareæ nigro sub pectore diuæ
Letiferum murmur,feraliq; horrida cantu

Buccina lymphatas agit in certamina mentes.
His iras aduersa fouent, crudusq́; ruente
Fortuna stimulus, spem proiecisse salutis.
Hos dexter deus, & læto uictoria uultu
Arridens acuit, martisq́; fauore fruuntur.
Arreptus pulchro cædum Lateranus amore
Dũ sequitur dextrã, in medios penetrauerat hosteis.
Quem postquam florens æquali Lentulus æuo
Conspexit nimium pugnæ, nimiumq́; cruoris
Infestas inter non æquo marte cateruas,
Fata irritantem, nisu se concitat acri,
Immitemq́; Bagam. qui iam uicina ferebat
Vulnera, pugnantis tergo uelocior hasta
Occupat, & socium duris se casibus addit.
Tunc alacres arma agglomerant, geminaq́; corusci
Fronte micant, paribus fulgens capita ardua cristis
Actus in aduersos casu (nanq; obuia ferre
Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentũ
Damnasset Stygiæ nocti) perfracta gerebat
Syrticus excelso decurrens robora monte,
Et quatiens acer nodosi pondera rami,
Flagrabat geminæ nequicquam cædis amore.
Non hic Egates, insidaq́; littora nautis
O iuuenes, motumq́; nouis sine Marte procellis
Fortunam bello pelagus dabit æquoris olim
Victores, media sit qualis discite terra
Bellator Libys. & meliori cedite regno.
Ac simul infesto Lateranum uulnere trunca
Arboris urgebat, iungens conuitia pugnæ.

Lentulus hic frendens ira, Thrasimenus in altos
Ascendet citius colleis, quàm sanguine roret
Iste pio ramus, subsidens ilia nisu
Conantis suspensa fodit: tum feruidus atro
Pulmone exundat per hiantia uiscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
Parte alia campi sæuit furor altus hiantem
Obtruncat Nerium Rullo: ditißimus agri
Occumbis generose Volunx, nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Præfulgens ebore, & possessa mapalia soli
Profuerint. quid rapta iuuant? quid gentibus auri
Nunquã extincta sitis? modò quẽ fortuna fouendo
Congestis opibus, donisq; refersit opimis,
Nudum tartarea portauit nauita cymba.
Iuxta bellator iuuenilibus Appius ausis
Pandebat campum cæde, atq; ubi plurima uirtus,
Nulliq; aspirare uigor, decus inde petebat.
Obuius huic Atlas à sanguine clarus Ibêro.
Nequicquam extremæ longinquus cultor arenæ
Impetit os hasta, leuiterq́; è corpore summo
Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
Intonuere minæ, uiolentaq́; lumina flammis
Exarsere nouis: furit, & diffulminat omnem
Obstantum turbam, & clausum sub caßide uulnus.
Martia commendat mananti sanguine membra.
Tum uerò aspiciens pauitantem, & condere semet
Nitentem socijs iuuenem: ceu tigride cerua
Hircana cum pressa tremit, uel territa pennas

Collig

Colligit accipitrem cernens,in nube columba,
Aut dumis subit albenti si sensit in æthra
Librantem uisus aquilam lepus ore citato.
Ense ferit tum colla uiri,dextramq; micantem
Demetit,ac mutat successu sæuior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cynyphius:socerïq; miser Magonis inire
Optabat pugnam ante oculos,spe laudis,Isalces.
Sidonia tumidus sponsa, uanoq; superbus
Fœdere promissæ post Dardana prælia tedæ.
Huic imminit ouans uiolentas Appius iras,
Conantiq; grauem fronti librare securim,
Altior insurgens,galeam super exigit ictum,
Et fragilis ualido conamine soluitur ensis
Aere in Cynyphio,nec dispar fortis Isalces
Vmbonem incerto detersit futilis ictu.
Tum ꝙ humo haud unquã ualuisset uellere saxũ,
Ni uires trux ira daret,torquebat anhelans
Appius,& lapsu resupina in terga cadentem
Mole premit scopuli,perfractisq; ossibus urget.
Vidit coniuncto miscens certamina campo
Labentem socer,& lacrymæ sub casside fusæ
Cum gemitu,rapidusq; ruit:data fœdera nuper
Accendunt animos,expectatiq; nepotes.
Iamq; aderat,clypeũq; uiri,atq; immania membra
Lustrabat uisu,propiorq; à fronte coruscæ
Lux galeæ sæuas paulùm tardauerat iras.
Haud secus è specula præceps delatus opaca
Subsidens campo,summissos contrahit artus,

Cùm uicina trucis conspexit cornua tauri,
Quamuis longa fames stimulet,leo:nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros,nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem,
Et sparsa pugnas meditantem spectat arena.
Hic prior intorquens telum sic Appius infit:
Si qua tibi pietas ictum ne desere fœdus:
Et generum comitare socer,per tegmina uelox
Tunc ærisq; moras leuo stetit hasta lacerto.
At contra non dicta Libys,sed feruidus hastam
Perlibrat,magni donum memorabile fratris,
Cæso quam uictor sub mœnibus ille Sagunti
Abstulerat Durio,ac spectatæ nobile pugnæ
Germano dederat portare in prælia pignus
Telum ingens,perq; arma uiri,perq; ora doloris
Adiutum nisu,letalem protulit ictum,
Exanguesq; uiri conantis uellere ferrum
In uulnus cecidere manus:iacet æquore nomen
Clarum Mœonio,atq; Italæ pars magna ruinæ
Appius:intremuere lacus,corpusq; refugit
Contractis Thrasimenus aquis:telum ore cruento
Expirãs premit,atq; admorsæ immurmurat hastæ.
Nec fati melior Mamercus,corpore toto
Exoluit pœnas,nulli non saucius hosti.
Nanq; per aduersos,qua Lusitana ciebat
Pugnas dira manus,raptum cum sanguine teli
Signiferi,magna uexilum mole ferebat,
Et trepida infelix reuocabat signa suorum.
Sed satiata cohors.ausisq; accensa superbis

Quodcunq; ipſa manu geſtabat, mißile quicquid
Præbebat tellus, ſparſis uix peruia telis,
Iniecit pariter, pluresq́; in corpore nullo.
Aduolat interea fraterni uulneris ira
Turbatus Libyæ Ductor, uiſoq́; cruore.
Num lateri cuſpis, num toto pondere telum
Sediſſet, fremitq́; amens, ſociosq́; rogabat.
Vtq́; metum leti procul, & leuiora pauore
Cognouit, proprio tectum geſtamine præceps
Ex acie rapit, & tutis à turbine pugnæ
Conſtituit caſtris: medicas hinc ocius artes,
Et ſenioris opem Synali uocat. Vngere uulnus
Herbarum hic ſuccis, ferrumq́; è corpore cantu
Exigere, & ſomnum toto miſiſſe chelydro
Anteibat cunctos: nomenq́; erat inde per urbes,
Perq́; Parethoniæ celebratum littora ſyrtis.
Ipſe olim antiquo primũ Garamanticus Hammon
Scire pater dederat Sinalo, morſusq́; ferarum,
Telorumq́; graues ictus ſedare medendo.
At q; is deinde ſuo moriens cœleſtia dona
Monſtrarat nato, natusq́; hæredis honori
Tranſmiſit patrias artes: quem deinde ſecutus
Haud leuior fama Sinaſius, Garamantica ſolers
Monſtrata augebat ſtudio, multaq́; uetuſtum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
Tum proauita ferens leni medicamina dextra,
Ocius intortos de more aſtrictus amictus,
Mulcebat lympha purgatum ſanguine uulnus.
At Mago exuuias ſecum, caſiq́; uolutans

Hostis mente necem, fraternas pectore curas
Pellebat dictis, & casum laude leuabat.
Parce metu germane, meis medicamina nulla
Aduersis maiora feres. iacet Appius hasta
Ad manes pulsus nostra: si uita relinquat,
Sat nobis actum est, sequar hoste lætus ad umbras.
Quæ dum turbatos auertunt æquore campi
Ductores, ualloq; tenent ex agmine Pœnum,
Cedentem Consul tumulo speculatus ab alto,
Atq; atram belli castris se condere nubem,
Turbidus extemplo trepidantis milite mœsto
Inuadit cuneos: subitoq; pauore relaxat
Iam rarescenteis acies. tum uoce feroci,
Poscit equum, ac mediæ ruit in certamina uallis.
Sic ubi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illidit terris molitus Iuppiter altas
Fulmine nunc Alpes, nunc mista Ceraunia cœlo.
Intremuere simul tellus, & pontus, & æther,
Ipsaq; commoto quatiuntur Tartara mundo.
Incidit attonitis inopino turbine Pœnis
Haud secus improuisa lues, gelidusq; sub ossa
Peruasit miseris conspectus Consulis horror.
It medius, ferroq; ruens densißima, latum
Pandit iter: clamor uario discrimine uocum
Fert belli rabiem ad superos, & sydera pulsat.
Ceu pater Oceanus cùm sæuior æthere Calpen
Herculeam ferit, ac exesa in uiscera montis
Contortum pelegus latrantibus ingerit undis.
Dant gemitum scopuli, fractasq; in rupibus undas

Audit Tartessos latis distermina terris:
Audit non paruo diuisus gurgite Lixus.
Ante omneis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus. infaustum qui primus ad amnē
Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam Cloto, turbamq́; nepotum
Crediderat uanis deceptus in alite signis.
Sed non augurio Parcarum impellere metas
Concessum cuiquam. ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis cœlum, superosq́; reposcit
Tempora promissæ media iam morte senectæ.
Nec Basago exultare datur, ne impune relictum.
Consulis ante oculos uictum spoliasse Libonem.
Laurigeris decus illud auis, uanaq́; iuuenta
Florebat, sed Masylus succiderat ensis
Pubescente caput mala. properoq́; uirentes
Delerat leto bellator Barbarus annos.
Flaminium implorasse tamen iam morte suprema.
Haud frustrà fuit. auulsa est nam protinus hosti
Ore simul ceruix. Iuuit punire feroci
Victorem exemplo monstratum reddere letum.
Quis Deus ò Musæ paribus tot funera uerbis
Euoluet? tantisq́; umbris in carmine digna
Quis lamenta ferat? certanteis laude cadendi
Primæuos iuuenes, mortisq́; in limine crudæ.
Facta uirûm, & fixis rabiem sub pectore telis.
Sternitur alternus uastis concursibus hostis:
Nec spoliare uacat, prædæq́; aduertere mentem.
Vrget amor cædum, clausis dum detinet hostem

Fraternum castris uulnus,funditq;,ruitq;
Nunc iaculis,nunc ense,modò inter milia Consul
Bellantum conspectus equo,modò Marte feroci
Ante aquilas,& signa pedes.fluit impia riuis
Sanguineis uallis:tumuliq;, & concaua saxa
Armorum sonitus,flatusq; imitantur equorum.
Miscebat campum membrorum in prælia portans
Celsius humano robur,uisaq; pauentes,
Mole Gigantei uertebat corporis alas
Othrys Marmarides.lati super agmen utrunq;
Ingens tollebant humeri caput,hirtaq; torua
Frontis Cæsaries,& crinibus æmula barba
Vmbrabat rictus:squalore huic hispida diro,
Et uillosa feris horrebant pectora setis.
Aspirare uiro,propioremq; addere Martem,
Haud uisum cuiquam.Laxo ceu belua campo
Incessebatur cunctis ex agmine telis.
Tandem uesanos palantum in terga ferenti
Cum fremitu uultus,tacita per nubila penna
Intrauit toruum Cortynia lumen harundo,
Auertitq; uirum.fugientis ad agmina consul
Intorquet tergo iaculum,quod tegmine nudas
Irrumpit costas,hirtoq; à pectore primum
Mucronem ostentat.rapidus conuellere tentat
Qua nasci ferrum fulgenti cupidè cernit.
Donec abundanter defuso sanguine,latè
Procubuit moriens,& telum uulnere presit.
Spiritus exundans uicinum puluere moto
Perflauit campum,& nubem dispersit in auras.

Nec

Nec minor interea tumulis,ſyluisq; fremebat
Diuerſus Mauors:uariaq; per ardua pugna,
Et ſaxa & dumi rorantes cæde nitebant.
Exitium trepidis,letiq; & ſtragis acerbæ
Cauſa Sicheus erat. Murranum ille eminus haſta
Perculerat,quo non alius,cùm bella ſilerent
Dulcius Oeagrios pulſabat pectine neruos.
Occubuit ſylua in magna.patriosq; ſub ipſo
Quæſiuit montes leto,ac felicia baccho
Aequana,& zephyro Surrentum molle ſalubri.
Addiderat miſero comitem,pugnæq; ferocis
Gaudebat triſti uictor nouitate Sicheus.
Pallanteis nam dum ſequitur,peruaſerat altam
In ſyluam,& priſcæ recliuis ab ictibus ulmi
Terga tuebatur trunco:fruſtraq; relictos
Tauranus comites ſuprema uoce ciebat.
Tranſegit iuuenem,ac perfoßis incita membris
Hæſit in oppoſito cuſpis Sidonia ligno.
Quid uobis?quæ nam ira Deûm?uel mente ſiniſtra
Quæ cedit formido uiri?qui marte relicto
Ramorum quæſiſtis opem?non æquus in arctis
Nimirum rebus ſuaſor metus:arguit aſper
Exitus euentu praui conſulta timoris.
Annoſa excelſos tendebat ad æthera ramos
Eſculus,umbroſum magnas ſuper ardua ſyluas
Nubibus inſertans altis caput,inſtar aperto
Si Staret campo nemoris,lateq; tenebat
Frondoſi nigram tellurem roboris umbra:
Par iuxta quercus longum munita per æuum

Vertice canenti proferre sub astra cacumen:
Diffusas patulo laxabat stipite frondes,
Vmbrabatq; coma summi fastigia montis.
Huc Aetnea cohors, Triquetris quam miserat oris
Rex Arethusa tuus, defendere nescia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore.
Certatim sese tulit, ascendensq; uicißim
Preßit nutantes incerto pondere ramos.
Moxq; alius super, atq; alius, consistere tuto
Dum certant, pars excußi (nam fragmine putri
Ramorum, & senio malefida fefellerat arbor)
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans consumere peste
Corripit aratam iandudum in colla bipennem,
Deposito clypeo mutatus tela Sicheus.
Incumbunt sociæ dextræ, magnoq; fragore,
Pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
Fluctuat infelix concusso stipite turba.
Ceu zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
Fronde super tremuli uix tota cacuminis hærens
Luctatur, nido pariter luctante uolucris.
Procubuit tandem multa deuicta securi
Suffugium infelix miseris, & inhospita quercus,
Elisitq; uiros spatiosa magna ruina.
Inde aliæ cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidoq; inuoluitur esculus igni.
Iamq; inter frondes arenti robore gliscens
Verticibus sæuis torquet Vulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarum, & culmina torret:

Nec

Nec tela interea cessant semiusta gementum,
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
Hæc inter miseranda uirûm certamina, consul
Hac aderat uoluens iram, exitiumq; Sicheo.
At iuuenis subitò tanta discrimine pugnæ
Occupat euentum telo temptare priorem:
Cui medio leuiter clypeo stetit æris in ora
Cuspis, & oppositas uetita est transmittere crates.
Sed non & consul misso concredere telo
Fortunam optatæ cædis parat, ac latus ense
Haurit, nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.
Labitur infelix, atq; oppetit ore cruento
Tellurem expirans. Tum diffundente per artus
Frigore se Stygio, manantem in uiscera mortem
Accipit, & longo componit lumina somno.
Atq; ea dum uarijs permistus tristia Mauors
Casibus alternat, iam castris Mago relictis.
Iam Libyæ ductor properantia signa, citato
Raptabat cursu, & cessata reponere auebant
Tempora cæde uirûm, ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulueris, & surgit sublatis campus arenis.
Quaq; ferens gressum flectit uestigia ductor,
Vndanti circum tempestas acta procella,
Voluitur, atq; altos operit caligine monteis.
Occubuere simul Fontanus, Butta canorum
Transfixi guttur, pressoq; è uulnere cuspis
Prospexit terga. Hunc tristes misere Fregellæ
Multiplicem proauis: hunc mater Anagnia fleuit.

Haud

Haud dispar fortuna tibi Leuine, sed auso
Non eadem. neq; enim Tyrio concurrere Regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Hiremon
Autololum moderator erat: quem poplite caso
Dum spoliat, grauis immitti cum turbine costas
Fraxinus irrumpit, collapsaq; membra sub ictu
Hoste superfuso subita cecidere ruina.
Nec Sidicina cohors desit. Viridasius armat
Mille uiros, nulli melius uel ponere castra,
Vel iunxisse ratem, duroq; resoluere muros
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes.
Quem postquam Libyæ Ductor uirtute feroci
Exultare uidet (nanq; illi uulnere præceps
Terga dabat leuibus diffisus Auaricus armis)
Acrius hoc pulchro mauorte accensus in iram,
Et dignum sese ratus in certamine sæuo
Comminus ire uiro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum,
Quisquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
Ni tibi origo foret, uita donatus abires.
Hinc Fadum petit, & ueterem bellare Labicum.
Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar,
Clarum spectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, seniumq; oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente, & uiridißimus iræ
Ibat, sed uani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus: stipula crepitabat inani
Ignis iners, crassamq; dabat sine robore flammam.

Quem postquã accepit patrio monstrante superbus
Armigero Pœnum Ductor, certamina prima
Hic lue, nunc inquit pugnæ: te notus Hamilcar
Hac trahit ad manes dextra. Tum libras ab aure
Intorquens iaculum, & uersantem in uulnere sese
Transigit: extracta fœdauit cuspide sanguis
Canitiem, & longos finiuit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum Thrasimene tuos prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriæq; alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna latentia lino.
Intereà exanimem mœsti super arma Sicheum
Portabant Pœni, corpusq; in castra ferebant.
Quos ubi conspexit tristi clamore ruenteis
Ductor, præsago percussus pectora luctu,
Qui nam, inquit, dolor ò socij? quæ ue ira Deorum,
Eripuit nobis? num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi mauortis amore,
Atra Sichæe dies properato funere carpsit?
Atq; dato gemitu, lacrymæ assensere serentum,
Et dictus pariter cædis mœrentibus autor,
Cerno, ait, aduerso pulchrum sub pectore uulnus
Cuspidis Iliacæ: dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, Stygia'ue sub umbra
Degenerem cernens noster uitabit Hamilcar.
At mihi Flaminius tam mœsti causa doloris,
Morte sua minuet luctus. hæc pompa sequetur
Exequias: seroq; emptum uolet impia Roma,

Non uiolasse mei corpus mucrone Sichæi.
Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
Iraq́; anhelatum perturbat pectore murmur.
Vt multo accensis feruore exuberat undis
Clausus ubi exusto liquor indignatur aheno.
Tum præceps ruit in medium:,cœlumq́; fatigat,
Flaminium incessens. Nec dicto segnius ille
Bella capessebat, propiorq́; insurgere mauors
Cœperat, & campo iunctus iam stabat uterq;:
Cùm subitus per saxa fragor, motiq́; repentè
(Horrendum) colles, & summa cacumina totis
Intremuere iugis, nutant in uertice syluæ
Pinifero, fractæq́; ruunt super agmina rupes,
Immugit penitus conuulsis ima cauernis
Dissiliens tellus, nec paruos rumpit hiatus,
Atq; umbras latè Stygias immensa uorago
Faucibus ostendit patulis, manesq́; profundi
Antiquum expauere diem: lacus ater in altos
Sublatus monteis, & sede excussus auita
Lauit Tyrrhenas ignota aspergine syluas.
Iamq́; cadem populos, magnorumq́; oppida regum
Tempestas, & dira lues, strauitq́;, tulitq́;.
Ac super hæc reflui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare, monte relicto
Appenninicolæ fugere ad littora Fauni.
Pugnabat tamen (heu) belli uecordia, miles
Iactatus titubante solo: tremebundaq́; tela
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem.
Donec pulsa uagos cursus ad littora uertit

Mentis

Mentis inops, stagnisq; latebat Daunia pubes.
Queis Consul terga increpitans; nam turbine mota
Ablatis terra inciderat. Quid deinde, quid oro
Restat io profugis? uos en ad mœnia Romæ
Ducitis Annibalem: uos in trapeia tonantis
Tecta, faces, ferrumq; datis, sta miles, & acreis
Disce ex me pugnas: uel si pugnare negatum,
Disce mori, dabit exemplum non uile futuris
Flaminius: ne terga Libys, ne Cantaber unquam
Consulis aspiciat solus. Si tanta libido
Est uobis, rabiesq; fugæ: tela omnia solus
Pectore consumo, & moriens fugiente per auras
Hac anima, uestras reuocabo ad prælia dextras,
Dumq; ea cõmemorat, densosq; obit obuius hosteis,
Aduolat ora ferus, mentemq; Ducarius acri
Nomen erat gentile uiro: fusisq; cateruis
Boiorum quondam patrijs, antiqua gerebat
Vulnera Barbaricæ mentis, nocensq; superbi
Victoris ultus, Tu'ne, inquit, maximus ille
Boiorum terror? Libet hoc cognoscere telo
Corporis an tanti manet de uulnere sanguis.
Nec uos pœniteat populares fortibus umbris
Hoc mactare caput, nostros hic curribus egit
Insistens uictos alta ad Capitolia patres.
Vltrix hora uocat. Pariter tunc undiq; fusis
Obruitur telis, nimboq; ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua. Nec pugna perempto
Vlterior ductore fuit, Nanq; agmine denso

Primores iuuenum sæua ad discrimina martis
Insensi superis,dextrisq;,& cernere Pœnum
Victorem plus morte rati,super ocius omnes
Membra ducis,stratosq; artus certamine magno
Telaq;,corporaq;,& non fausto marte cruentæ
Iniecere manus.Sic densi cedis aceruo
Ceu tumulo texere uirum.Tum strage per undas,
Per syluas sparsa,perq; altam sanguine uallem,
In medias fratre inuectas comitante cateruas
Cæsorum iuuenum Pœnus: Quæ uulnera cernis?
Quas mortes inquit?premit omnis dextera ferrum,
Armatusq; iacet seruans certamina miles.
Hos en,hos obitus,nostræ spectare cohortes,
Fronte minæ durant,& stant in uultibus iræ.
Et uereor ne quæ tanta creat indole tellus
Magnanimos fœcunda uiros,huic fata dicarint
Imperium,atq; ipsis deuincat cladibus orbem.
Sic fatus cessit nocti,finemq; dedere
Cædibus infusæ subducto sole tenebræ.

SILII ITALICI
LIBER VI.

IAm Tartessiaco quos soluerat æquore Titan
In noctem diffusus equos,iungebat eois
Littoribus:primiq; nouo Phaëtonte retecti,
Seres lanigeris repetebant uellera lucis:
Et fœda ante oculos strages,propiusq; patebat
Insani Mauortis opus.simul arma,uiriq;,

Ac

Ac mistus sonipes, dextraq; in uulnere, cæsi
Hærentes hastis passim clypeiq;, tubæq;,
Atq; artus trunci capitum, fractusq; iacebat
Ossibus in duris ensis, nec cernere deerat
Frustra seminecum quærentia lumina cœlum:
Tum spumans sanie lacus, & fluitantia summo
Aeternum tumulis orbata cadauera ponto.
Nec tamen aduersis fuerat fracta Itala uirtus,
Brutius ingenti miserandæ cædis aceruo,
Non æquum ostentans confosso corpore Martem,
Extulerat uix triste caput, truncosq; trahebat
Per stragem neruis interlabentibus artus.
Tenuis opum, non patre nitens, lingua'ue, sed asper
Ense, nec è Volsca quisquam uir gente redemit
Plus æui, nec magnanima puer abdere sese
Pubescente gena castris optarat, & acer
Flaminio spectatus erat; cùm Celtica uictor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac sacræ custodia Marte sub omni
Alitis, hinc causam nutriuit gloria leti.
Nanq; necis certus, captæ prohibere nequiret
Cum Pœnos aquilæ, postquam subsidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terræ mandare parabat.
Sed subitis uictus telis, labentia membra
Prostrauit super, atq; illecta morte tegebat.
Verùm ubi lux nocte è Stygia, miseroq; sopore
Reddita, uicini de strage cadaueris hasta
Erigitur, soloq; ingens conamine latè

Stagnantem cæde,& facilem discedere terram
Ense fodit,clausamq; aquilæ infelicis adorans
Effigiem,palmis languentibus æquat arenas.
Supremus fessi tenuis tum cessit in auras
Halitus,& magnam misit sub tartara mentem:
Iuxta cernere erat,merito sibi poscere carmen
Virtutis sacram rabiem, Leuinus ab alto
Priuerno,uitis latiæ persignis honore
Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
Exanimis:non hasta uiro,non ensis in arctis
Abstulerat sors arma:tamen certamine nudo
Inuenit marti telum dolor,ore cruento
Pugnatum,ferriq; uicem dens præbuit iræ.
Iam laceræ nares,fœdataq; lumina morsu,
Iam truncum raptis caput auribus,ipsaq; diris
Frons depasta modis, & sanguine abundat hiatus.
Nec saties,donec mandentia linqueret ora
Spiritus,& plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum præbet tristis miracula uirtus,
Diuerso intereà fugientes saucia turba
Iactantur casu:syluisq; per auia cæcis
Ablati,furtim multo cum uulnere,solos
Per noctem metantur agros.Sonus omnis,& aura
Exterrent,pennaq; leui commota uolucris.
Non sopor,aut menti requies.Agit asper acerba
Nũc Mago attonitos,nũc arduus Annibal hasta.
Seranus,clarum nomen tua Regule proles,
Qui longum semper fama gliscente,per æuum,
Infidis seruasse fidem memorabere pœnis,

Flore

Flore nitens primo, patrijs heu punica bella
Auspicijs ingressus erat: miseramq; parentem,
Et dulces tristi repetebat sorte penates
Saucius: haud illi comitum super ullus, & atris
Vulneribus qui ferret opem, per deuia fractæ
Innitens hastæ, furtoq; ereptus opacæ
Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua.
Hic fessus, parui quæcunq; hic fata darentur
Limina pulsabat tecti. Tum membra cubili
Euoluens non tarda Marus, uetus ille parentis
Miles, & haud surda tractarat prælia fama.
Procedit renouata focis, & paupere ueste
Lumina prætendens. Vtq; ora agnouit, & ægrum
Vulneribus duris, ac lamentabile uisu
Lapsantis fultum truncata cuspide gressus
Funesti rumore mali: iam saucius aures,
Quod scelus ò nimium uitæ, nimiumq; ferendis
Aduersis genitus cerno? Te maxime uidi
Ductorum, cùm captiuo Carthaginis arcem
Terreres uultu, crimen, culpamq; tonantis
Occidere, atq; hausi, quem non sidonia tecta
Expulerint euersa meo de corde dolorem.
Estis ubi en iterum Superi? dat pectora ferro
Regulus? an stirpem tantæ periura recidit
Surgentem Carthago domus? Inde ægra reponit
Membra toro, nec ferre rudis medicamina quippe
Callebat bellis: nunc purgat uulnera lympha,
Nunc mulcet succis: ligat inde, ac uellera molli
Circundat tactu, & torpentes mitigat artus.

Fraternum castris uulnus, funditq;, ruitq;
Nunc iaculis, nunc ense, modò inter milia Consul
Bellantum conspectus equo, modò Marte feroci
Ante aquilas, & signa pedes. fluit impia riuis
Sanguineis uallis: tumuliq;, & concaua saxa
Armorum sonitus, flatusq; imitantur equorum.
Miscebat campum membrorum in prælia portans
Celsius humano robur, uisaq; pauentes,
Mole Gigantei uertebat corporis alas
Othrys Marmarides. lati super agmen utrunq;
Ingens tollebant humeri caput, hirtaq; torua
Frontis Cæsaries, & crinibus æmula barba
Vmbrabat rictus: squalore huic hispida diro,
Et uillosa feris horrebant pectora setis.
Aspirare uiro, propioremq; addere Martem,
Haud uisum cuiquam. Laxo ceu belua campo
Incessebatur cunctis ex agmine telis.
Tandem uesanos palantum in terga ferenti
Cum fremitu uultus, tacita per nubila penna
Intrauit toruum Corynia lumen harundo,
Auertitq; uirum. fugientis ad agmina consul
Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
Irrumpit costas, hirtoq; à pectore primum
Mucronem ostentat. rapidus conuellere tentat
Qua nasci ferrum fulgenti cupidè cernit.
Donec abundanter defuso sanguine, latè
Procubuit moriens, & telum uulnere preßit.
Spiritus exundans uicinum puluere moto
Perflauit campum, & nubem dispersit in auras.

Nec

Nec minor interea tumulus,syluisq; fremebat
Diuersus Mauors:uariaq; per ardua pugna,
Et saxa & dumi rorantes cæde nitebant.
Exitium trepidis,letiq; & stragis acerbæ
Causa Sicheus erat. Murranum ille eminus hasta
Perculerat,quo non alius,cùm bella silerent
Dulcius Oeagrios pulsabat pectine neruos.
Occubuit sylua in magna.patriosq; sub ipso
Quæsiuit montes leto,ac felicia baccho
Aequana,& zephyro Surrentum molle salubri.
Addiderat mucro comitem,pugnæq; ferocis
Gaudebat tristi uictor nouitate Sicheus.
Pallanteis nam dum sequitur,peruaserat altam
In syluam,& priscæ recliuis ab ictibus ulmi
Terga tuebatur trunco:frustraq; relictos
Tauranus comites suprema uoce ciebat.
Transegit iuuenem,ac perfoßis incita membris
Hæsit in opposito cuspis Sidonia ligno.
Quid uobis?quæ nam ira Deûm?uel mente sinistra
Quæ cedit formido uiri?qui marte relicto
Ramorum quæsistis opem?non æquus in arctis
Nimirum rebus suasor metus:arguit asper
Exitus euentu praui consulta timoris.
Annosa excelsos tendebat ad æthera ramos
Esculus,umbrosum magnas super ardua syluas
Nubibus insertans altis caput,instar aperto
Si staret campo nemoris,lateq; tenebat
Frondosi nigram tellurem roboris umbra:
Par iuxta quercus longum munita per æuum

Vert

Vertice canenti proferre sub astra cacumen,
Diffusas patulo laxabat stipite frondes;
Vmbrabatq; coma summi fastigia montis.
Huc Aetnea cohors, Triquetris quam miserat oris
Rex Arethusa tuus, defendere nescia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore.
Certatim sese tulit, ascendensq; uicissim
Pressit nutantes incerto pondere ramos.
Moxq; alius super, atq; alius, consistere tuto
Dum certant, pars excussi (nam fragmine putri
Ramorum, & senio malefida fefellerat arbor)
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans consumere peste
Corripit aratam iandudum in colla bipennem,
Deposito clypeo mutatus tela Sicheus.
Incumbunt sociæ dextræ, magnoq; fragore,
Pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
Fluctuat infelix concusso stipite turba.
Ceu zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
Fronde super tremuli uix tota cacuminis hærens
Luctatur, nido pariter luctante uolucris.
Procubuit tandem multa deuicta securi
Suffugium infelix miseris, & inhospita quercus,
Elisitq; uiros spatiosa magna ruina.
Inde aliæ cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidoq; inuoluitur esculus igni.
Iamq; inter frondes arenti robore gliscens
Verticibus sæuis torquet Vulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarum, & culmina torret:

Nec

Nec tela interea cessant semiusta gementum,
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
Hæc inter miseranda uirûm certamina, consul
Hæc aderat uoluens iram, exitiumq; Sicheo.
At iuuenis subitò tanta discrimine pugnæ
Occupat euentum telo temptare priorem:
Cui medio leuiter clypeo stetit æris in ora
Cuspis, & oppositas uetita est transmittere crates.
Sed non & consul misso concredere telo
Fortunam optata cædis parat, ac latus ense
Haurit, nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.
Labitur infelix, atq; oppetit ore cruento
Tellurem expirans. Tum diffundente per artus
Frigore se Stygio, manantem in uiscera mortem
Accipit, & longo componit lumina somno.
Atq; ea dum uarijs permistus tristia Mauors
Casibus alternat, iam castris Mago relictis.
Iam Libyæ ductor properantia signa, citato
Raptabat cursu, & cessata reponere auebant
Tempora cæde uirûm, ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem
Pulueris, & surgit sublatis campus arenis.
Quaq; ferens gressum flectit uestigia ductor,
Vndanti circum tempestas acta procella,
Voluitur, atq; altos operit caligine monteis.
Occubuere simul Fontanus, Butta canorum
Transfixi guttur, pressoq; è uulnere cuspis
Prospexit terga. Hunc tristes misere Fregellæ
Multiplicem proauis: hunc mater Anagnia fleuit.

Haud dispar fortuna tibi Leuine, sed auso
Non eadem. neq; enim Tyrio concurrere Regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Hiremon
Autololum moderator erat: quem poplite caeso
Dum spoliat, grauis immitti cum turbine costas
Fraxinus irrumpit, collapsaq; membra sub ictu
Hoste superfuso subita cecidere ruina.
Nec Sidicina cohors desit. Viridasius armat
Mille uiros, nulli melius uel ponere castra,
Vel iunxisse ratem, duroq; resoluere muros
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes.
Quem postquam Libyae Ductor uirtute feroci
Exultare uidet (nanq; illi uulnere praeceps
Terga dabat leuibus diffisus Auaricus armis)
Acrius hoc pulchro mauorte accensus in iram,
Et dignum sese ratus in certamine saeuo
Comminus ire uiro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum,
Quisquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
Ni tibi origo foret, uita donatus abires.
Hinc Fadum petit, & ueterem bellare Labicum.
Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar,
Clarum spectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, seniumq; oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente, & uiridissimus irae
Ibat, sed uani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus: stipula crepitabat inani
Ignis iners, crassamq; dabat sine robore flammam.

Quem postquã accepit patrio monstrante superbus
Armigero Pœnum Ductor, certamina prima
Hic lue, nunc inquit pugnæ: te notus Hamilcar
Hac trahit ad manes dextra. Tum librat ab aure
Intorquens iaculum, & uersantem in uulnere sese
Transfigit: extracta fœdauit cuspide sanguis
Canitiem, & longos finiuit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum Thrasimene tuos prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriæq; alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna latentia lino.
Intereà exanimem mœsti super arma Sicheum
Portabant Pœni, corpusq; in castra ferebant.
Quos ubi conspexit tristi clamore ruenteis
Ductor, præsago percussus pectora luctu,
Qui nam, inquit, dolor ò socij? quæ'ue ira Deorum,
Eripuit nobis? num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi mauortis amore,
Atra Sichæe dies properato funere carpsit?
Atq; dato gemitu, lacrymæ assensere ferentum,
Et dictus pariter cædis mœrentibus autor,
Cerno, ait, aduerso pulchrum sub pectore uulnus
Cuspidis Iliacæ: dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, Stygia'ue sub umbra
Degenerem cernens noster uitabit Hamilcar.
At mihi Flaminius tam mœsti causa doloris,
Morte sua minuet luctus hac pompa sequetur
Exequias: seroq; emptum uolet impia Roma,

Non uiolasse mei corpus mucrone Sichæi.
Sic memorans torquet fumantem ex ore uaporem,
Iraq; anhelatum perturbat pectore murmur.
Vt multo accensis feruore exuberat undis
Clausus ubi exusto liquor indignatur aheno.
Tum præceps ruit in medium:,cœlumq; fatigat,
Flaminium incessens. Nec dicto segnius ille
Bella capessebat,propiorq; insurgere mauors
Cœperat,& campo iunctus iam stabat uterq;:
Cùm subitus per saxa fragor,motiq; repentè
(Horrendum) colles,& summa cacumina totis
Intremuere iugis,nutant in uertice syluæ
Pinifero,fractæq; ruunt super agmina rupes,
Immugit penitus conuulsis ima cauernis
Dissiliens tellus,nec paruos rumpit hiatus,
Atq; umbras latè Stygias immensa uorago
Faucibus ostendit patulis, manesq; profundi
Antiquum expauere diem : lacus ater in altos
Sublatus monteis,& sede excussus auita
Lauit Tyrrhenas ignota aspergine syluas.
Iamq; eadem populos,magnorumq; oppida regum
Tempestas,& dira lues,strauitq;,tulitq;.
Ac super hæc refluì pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare,monte relicto
Appenninicolæ fugere ad littora Fauni.
Pugnabat tamen(heu)belli uecordia,miles
Iactatus titubante solo:tremebundaq; tela
Subducta tellure ruens,torquebat in hostem.
Donec pulsa uagos cursus ad littora uertit

Mentis

Mentis inops, stagnisq; latebat Daunia pubes.
Queis Consul terga increpitans, nam turbine mota
Ablatis terra inciderat. Quid deinde, quid oro
Restat io profugis? uos en ad mœnia Romæ
Ducitis Annibalem: uos in trapeia tonantis
Tecta, faces, ferrumq; datis, sta miles, & acreis
Disce ex me pugnas: uel si pugnare negatum,
Disce mori, dabit exemplum non uile futuris
Flaminius: ne terga Libys, ne Cantaber unquam
Consulis aspiciat solus. Si tanta libido
Est uobis, rabiesq; fugæ: tela omnia solus
Pectore consumo, & moriens fugiente per auras
Hac anima, uestras reuocabo ad prælia dextras,
Dumq; ea cõmemorat, densosq; obit obuius hosteis,
Aduolat ora ferus, mentemq; Ducarius acri
Nomen erat gentile uiro: fusisq; cateruis
Boiorum quondam patrijs, antiqua gerebat
Vulnera Barbaricæ mentis, nocensq; superbi
Victoris ultus, Tu'ne, inquit, maximus ille
Boiorum terror? Libet hoc cognoscere telo
Corporis an tanti manet de uulnere sanguis.
Nec uos pœniteat populares fortibus umbris
Hoc mactare caput, nostros hic curribus egit
Insistens uictos alta ad Capitolia patres.
Vltrix hora uocat. Pariter tunc undiq; fusis
Obruitur telis, nimboq; ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua. Nec pugna perempto
Vlterior ductore fuit, Nanq; agmine denso

Primores iuuenum sæua ad discrimina martis
Infensi superis, dextrisq́; & cernere Pœnum
Victorem plus morte rati, super ocius omnes
Membra ducis, stratosq́; artus certamine magno
Telaq́;, corporaq́;, & non fausto marte cruentas
Iniecere manus. Sic densi cædis aceruo
Ceu tumulo texere uirum. Tum strage per undas,
Per syluas sparsa, perq́; altam sanguine uallem,
In medias fratre inuectas comitante cateruas
Cæsorum iuuenum Pœnus: Quæ uulnera cernis?
Quas mortes inquit? premit omnis dextera ferrum,
Armatusq́; iacet seruans certamina miles.
Hos en, hos obitus, nostræ spectare cohortes,
Fronte minæ durant, & stant in uultibus iræ.
Et uereor ne quæ tanta creat indole tellus
Magnanimos fœcunda uiros, huic fata dicarint
Imperium, atq; ipsis deuincat cladibus orbem.
Sic fatus cessit nocti, finemq́; dedere
Cædibus infusæ subducto sole tenebræ.

SILII ITALICI LIBER VI.

I*Am Tartesiaco quos soluerat æquore Titan*
In noctem diffusus equos, iungebat eois
Littoribus: primiq́; nouo Phaëtonte retecti,
Seres lanigeris repetebant uellera lucis:
Et fœda ante oculos strages, propiusq́; patebat
Insani Mauortis opus. simul arma, uiriq́;,

Ac mistus sonipes, dextraq; in uulnere, cassi
Harentes hastis passim clypeiq;, tubaq;,
Atq; artus trunci capitum, fractusq; iacebat
Ossibus in duris ensis, nec cernere deerat
Frustra seminecum quærentia lumina cœlum:
Tum spumans sanie lacus, & fluitantia summo
Aeternum tumulis orbata cadauera ponto.
Nec tamen aduersis fuerat fracta Itala uirtus,
Brutius ingenti miseranda cædis aceruo,
Non æquum ostentans confosso corpore Martem,
Extulerat uix triste caput, truncosq; trahebat
Per stragem neruis interlabentibus artus.
Tenuis opum, non patre nitens, lingua'ue, sed asper
Ense, nec è Volsca quisquam uir gente redemit
Plus æui, nec magnanima puer abdere sese
Pubescente gena castris optarat, & acer
Flaminio spectatus erat; cùm Celtica uictor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac sacræ custodia Marte sub omni
Alitis, hinc causam nutriuit gloria leti.
Nanq; necis certus, captæ prohibere nequiret
Cum Pœnos aquilæ, postquam subsidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terræ mandare parabat.
Sed subitis uictus telis, labentia membra
Prostrauit super, atq; illecta morte tegebat.
Verùm ubi lux nocte è Stygia, miseroq; sopore
Reddita, uicini de strage cadaueris hasta
Erigitur, soloq; ingens conamine latè

Flore nitens primo, patrijs heu punica bella
Auspicijs ingressus erat: miseramq; parentem,
Et dulceis tristi repetebat sorte penates
Saucius: haud illi comitum super ullus, & atris
Vulneribus qui ferret opem, per deuia fractæ
Innitens hastæ, furtoq; ereptus opacæ
Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua.
Hic fessus, parui quæcunq; hic fata darentur
Limina pulsabat tecti. Tum membra cubili
Euoluens non tarda Marus, uetus ille parentis
Miles, & haud surda tractarat prælia fama.
Procedit renouata focis, & paupere ueste
Lumina prætendens. Vtq; ora agnouit, & ægrum
Vulneribus duris, ac lamentabile uisu
Lapsantis fultum truncata cuspide gressus
Funesti rumore mali: iam saucius aures,
Quod scelus ò nimium uitæ, nimiumq; ferendis
Aduersis genitus cerno? Te maxime uidi
Ductorum, cùm captiuo Carthaginis arcem
Terreres uultu, crimen, culpamq; tonantis
Occidere, atq; hausi, quem non sidonia tecta
Expulerint euersa meo de corde dolorem.
Estis ubi en iterum Superi? dat pectora ferro
Regulus? an stirpem tantæ periura recidit
Surgentem Carthago domus? Inde ægra reponit
Membra toro, nec ferre rudis medicamina quippe
Callebat bellis: nunc purgat uulnera lympha,
Nunc mulcet succis: ligat inde, ac uellera molli
Circundat tactu, & torpentes mitigat artus.

Exin cura seni, tristem depellere fesso
Ore situm, & parca uires arcessere mensa.
Quæ postquā properata, sopor sua munera tandem
Applicat, & mitem fundit per membra quietem.
Nec dum extorta dies, Marus instat uulneris æstus
Expertis medicare modis, gratumq; teporem
Exutus senium, trepida pietate ministrat.
Hic iuuenis mœstos tollens ad sydera uultus
Cum gemitu, lacrymisq; simul, Si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra Quirini,
Extremas Italûm res, Ausoniamq; ruentem
Aspice ait genitor: tandemq; aduerte procellis
Aequos iliacis oculos. Amisimus Alpes,
Nec deinde aduersis modus est Ticinus, & ater
Stragibus Eridanus, tuq; insignite tropheis
Sidonijs Trebia, & tellus lacrymabilis Hanni.
Sed quid ego hæc? grauior quanto uis ecce malorū,
Vidi crescenteis Thrasimeni cædibus undas,
Prostrataq; uirum mole: inter tela cadentem
Vidi Flaminium. Testor mea numina, manes,
Dignam me pœna tum nobilitate paterna
Strage hostis quæsisse necem: ni tristia letum
Vt quondam patri nobis quoq; fata negassent.
Cætera acerbantem questu lenire laborans
Effatur senior, Patrio fortissime ritu
Quicquid adest duri, & rerum inclinata feramus,
Talis lege Deûm cliuoso tramite uitæ
Per uarios præceps casus rota uoluitur æui.
Sat tibi sat magna, & totum uulgata per orbem

Stant

Stant documẽta domus. Sacer ille, & numine nullo
Inferior tuus ille parens, decora alta parauit,
Restando aduersis, nec uirtutem exuit ullam,
Ante reluctantes liquit quam spiritus artus.
Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
Cùm primo malas signabat Regulus æuo,
Accessi comes, atq; omneis sociauimus annos.
Donec Dÿs Italæ uisum est extinguere lumen
Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
Ceperat alma Fides, mentemq́; amplexa tenebat.
Ille ensem nobis magnorum en instar honorum
Virtutisq́; ergo dedit, & sordentia fumo
Quæ cernis nunc fræna, sed est argenteus ollis
Fulgor, nec cuiquam Marus est post talia dona
Non prælatus eques. uerum superauit honores
Omneis hasta meos. Cui me libare Lyei
Quod cernis latices, dignũ est cognoscere causam.
Turbidus arenteis lento pede sulcat arenas,
Bragada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius undas,
Et stagnante uado patulos inuoluere campos.
Hic studio laticum, quorũ est haud prodiga tellus,
Per ripas læti sæuis consedimus aruis.
Lucus iners iuxta Stygium, pallentibus umbris,
Seruabat sine sole nemus, crassusq́; per auras
Halitus erumpens tetrum expirabat odorem.
Intus dira domus, curuoq́; immanis in antro
Sub terras specus, & tristes sine luce tenebræ.
Horror mente redit, monstrum exitiabile, & iræ

Telluris genitum, cui par uix uiderat ætas
Vlla uirûm, serpens centum porrectus in ulnas,
Letalem ripam, & lucos habitabat Auernos.
Ingluuiem immensi uentris, grauidamq; uenenis
Aluum deprensi satiabant fonte leones.
Aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
Armenta, & tractæ fœda grauitate per auras,
Ac tabe afflatus, uolucres: semesa iacebant
Ossa solo informi: lateq; repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isq; ubi feruenti concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido, & spumantibus undis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem,
Iam caput aduersæ ponebat margine ripæ.
Imprudens tantæ pestis gradiebar Aquino
Appenninicola, atq; Vmbo comitatus Hauente.
Scire nemus, pacemq; loci explorare libebat.
Iamq; propinquantum tacitus penetrauit in artus
Horror, & occulto riguerunt frigore membra:
Intramus tamen, & Nymphas, numenq; precamur
Gurgitis ignoti: trepidosq;, & multa pauenteis
Arcano gressus audemus credere luco.
Ecce è uestibulo, primisq; è faucibus antri
Tartareus turbo, atq; insano sæuior Euro
Spiritus erumpit: uastoq; è gurgite fusa
Tempestas oritur, mistam stridore procellam
Cerbereo intorquens. Pauefacti clade uicissim
Aspicimus resonare solum, tellusq; moueri,
Atq; antrum ruere, & uisi procedere manes.

Quantis

Quantis armati cœlum petiere Gigantes
Anguibus, aut quantus Lernæ lassauit in undis
Amphitrioniadem serpens, qualisq; comantes
Auro seruauit ramos iunonius anguis:
Tantus disiecta tellure sub astra coruscum
Extulit assurgens caput, atq; in nubila primam
Dispersit saniem, & cœlum fœdauit hiatu.
Diffugimus tamen, atq; metu conamur anheli
Tollere clamorem frustra. Nam sibila totum
Implebant nemus, ac subita formidine cæcus
Et facti damnandus Hauens, sed fata trahebant.
Antiquæ quercus ingenti robore sese
Occulit, infandum si posset fallere monstrum.
Vix egomet credo: spiris ingentibus, arctæ
Arboris obstraxit molem, penitusq; reuulsam
Euertit fundo, & radicibus eruit imis.
Tum trepidum, ac socios extrema uoce cientem
Corripit, atq; haustu sorbens, & faucibus atris
(Vidi respiciens) obscœna condidit aluo.
Infelix fluuio sese, & torrentibus undis
Crediderat, celeriq; fuga iam nabat Aquinus:
Hunc medio inuasit fluctu, ripæq; relatus
(Heu genus infandum leti) depascitur artus.
Sic dirum nobis, & lamentabile monstrum
Effugisse datur, quantum mens ægra sinebat,
Appropero gressum, & Ductori singula pando.
Ingemuit, casus iuuenum miseratus acerbos.
Vtq; erat in pugnã, et martẽ, et prælia, & hostem
Igneus, & magno audendi flagrabat amore,

Ocius

Ocius arma rapi,& spectatum marte sub omni
Ire iubet campis equitem. Ruit ipse citatum
Quadrupedem planta fodiens,scutataq; raptim
Obsequitur iußu manus,& muralia portat
Balistas tormenta graucis,suetamq; mouere
Excelsas turres immensæ cuspidis hastam.
Iamq; ubi ferálem strepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum persultans ungula campum,
Percitus immani serpens euoluitur antro,
Et Stygios æstus fumanti exibilat ore.
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis.
At nemus arrectæ,& procera cacumina saltus,
Exuperant cristæ,trifido uibrata per auras
Lingua micat motu, atq; aßultans æthera lambit.
Vt uerò strepuêre tubæ;conterritus altè
Immensum attollit corpus:tergoq; residens.
Cætera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
Dira dehinc in bella ruit,rapideq; resoluens
Contortos orbes,directo corpore totam
Extendit molem:subitoq; propinquus in ora
Lato distantum spatio uenit.omnis anhelans,
Attonitus serpente & equus,frænoq; teneri
Impatiens;crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis ceruicibus altum
Motat utroq; caput:trepidos inde incitus ira
Nunc sublime rapit:nunc uasto pondere gaudet
Elisisse premens:nunc fractis oßibus atram
Absorbet saniem,& tabo manante per ora
Mutat hians hostem, semesaq; membra relinquit.

Cedebant iam ſigna retro,uictasq́; cateruas
Longius auectas afflatus peſte premebat:
Cùm Ductor properè reuocatam in prælia turmam
Vocibus impellens,ſerpenti'ne Itala pubes
Terga damus,Libycisq́; parem non eſſe fatemur
Anguibus Auſoniam,ſi debelauit inertes
Halitus,ac uiſo mens ægra effluxit hiatu:
Ibo alacer,ſolusq́; manus componere monſtro
Sufficiam.Clamans hæc,atq; interritus haſtam
Fulmineo uolucrem torquet,primamq́; lacerto.
Venit in aduerſam non uano turbine frontem
Cuſpis,& haud paulum uires adiuta ruentis.
Contra ardore feræ capiti tremebunda reſedit.
Clamor ad aſtra datus,uocesq́; repentè profuſæ
Aetherias adiere domos.Furit,ilicet,ira
Terrigena impatiens dare terga,nouusq́; dolori,
Et chalybem longo tum primum paſſus in æuo.
Nec fruſtra rapido ſtimulante dolore fuiſſet
Impetus alato:ni Regulus arte regendi
Inſtantem eluſiſſet equo,curſuq́; ſecutum
Cornipedis gyros flexi curuamine tergi,
Detortis læua celer effudiſſet habenis.
At non ſpectator Marus,inter talia ſegni
Torpebat dextra:mea tanto in corpore monſtri
Haſta ſecunda fuit.Iam,iamq́; extrema triſulca
Lambebat lingua,feſſi certamine terga
Quadrupedis torſi telum,atq; ingentia uolox
In memet ſæui ſerpentis prælia uerto.
Hinc imitata cohors,certatim ſpicula dextris

Conge

Congerit, alternasq; ferum diducit in iras.
Donec murali balista coercuit ictu,
Tum fractus demum uires, nec iam amplius ægra
Consuetum ad nisus spina præstante uigorem,
Et solitum in nubes tolli caput, acrius instat.
Iamq; aluo penitus demersa phalarica sedit,
Et geminum uolucres lumen rapuêre sagittæ.
Iam patulis uasto sub uulnere faucibus aër
Tabificam expirat saniem, specus ultima. Iamq;
Ingenti cauda, & iaculis; & pondere conti
Hæret humi, laxoq; tamen minitatur hiatu:
Donec tormentis stridens, magnoq; fragore
Discußit trabs acta caput: longoq; resoluens
Aggere se ripæ, tandem exhalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore ueneni.
Erupit tristi fluuio mugitus, & imis
Murmura fusa uadis: subitoq; & lucus, & antrũ
Et resonæ syluis ulularunt flebile ripæ.
Heu quantis luimus mox tristia prælia damnis?
Quantaq; supplicia, & qualeis exhausimus iras?
Nec tacuere pij Vates: famulumq; sororum
Naiadum, tepida quas Bragada nutrit in unda,
Nos uiolasse manu feris monuere periclis.
Hæc tunc hasta decus nobis, pretiumq; secundi
Vulneris, à uestro Serrane tributa parente,
Princeps quæ sacro bibit è serpente cruorem.
Iam dudum uultus lachrymis, atq; ora rigabat
Serranus, medioq; uiri sermone profatur.
Huic si uita duci, nostrum durasset in æuum:

Non

Non Trebia infaustas superasset sanguine ripas,
Nec Thrasimene tuus premeret tot nomina gurges.
Tunc senior magnas, inquit, de sanguine pœnas
Præcepit Tyrio, & præsumpta piacula mortis.
Nam defecta uiris, & opes attrita supinas
Africa tendebat palmas, cùm sydere diro
Misit Agenoreis ductorem animosa Therapne.
Nulla uiro species, decorisq́;, & frontis, egenum
Corpus, at exiguis uigor (admirabile) membris.
Viuidus, & nisu magnos qui uinceret artus,
Iam martem ciere, atq; astus adiungere ferro,
Et duris facilem per inospita ducere uitam.
Haud isti, quem nunc penes est solertia belli
Cederet Annibali. Vellem hunc ò tristia nobis
Taigeta, hunc unum non durassetis opacis
Eurotæ ripis. Vidissem mœnia flammis
Phœnissæ ruere, aut certe non horrida fata
Fleuissem ducis, & nulla quos morte, nec igni
Exutos, seruans portabo in tatara luctus.
Consertæ campis acies, multusq́; per arua
Feruebat Mauors: nec mens erat ulla, sine ira.
Hinc inter medios memorandis Regulus ausis
Laxabat ferro, campoq́; pericla ruebat:
Nec repetenda dabat letali uulnera dextra.
Sic ubi nigrantem torquens stridentibus Austris
Portat turbo globum, piceaq́; è nube ruinam
Pendentem terris pariter, pontoq́; minatur:
Omnis & agricola, & nemoroso uertice pastor,
Et pelago trepidat subductis nauita uelis.

At fraudem nectens, socios ubi concaua saxa
Claudebant linquens, subito in certamine gyris
Vertit equum, simulatq; fugam grauiore ruina,
Et dat terga celer ficta formidine ductor.
Haud secus, ac stabulis procurans ocia pastor
In foueam parco tectam uelamine frondis
Ducit nocte lupos positæ balatibus agnæ,
Arripuit, traxitq; uirum fax mentis honestæ
Gloria, & incerti fallax fiducia martis.
Non socios, comitum ue manus, non arma sequentē
Respicere, insano pugnæ tendebat amore.
Iam solus, pubes subito cum densa Laconum
Saxosis latebris intendens prælia circùm
Funditur, & pœnæ insurgit uis sæua uirorum.
O diram Latio lucem, fastisq; notandam!
Dedecus ò Gradiue tuum! tibi dextera, & urbi
Nata tuæ, tristi damnatur sorte cathenæ.
Haud unquam absistam gemitu. Te Regule uidit
Sydonius carcer, tuq; huic sat magna triumpho
Visa es Carthago Superis, Quæ pœna sequetur.
Digna satis tali pollutos marte Lacouas?
At noua Elisei iurato fœdera patres
Consultant mandare duci, pacisq; sequastrem
Mittere: poscentes uictam inter prælia pubem,
Captiuamq; manum, ductore rependere nostro.
Nec mora, iam stabat primis in littoris undis
Nauali propulsa ratis. Iam nautica pubes,
Aut syluis stringunt remos, aut abiete secta
Transtra nouant. his intortos aptare rudentes,

His

His studium erecto componere carbasa malo,
Vnca locant prora curuati pondera ferri.
Ante omnis doctus pelagi, rectorq; carinæ
Puppim aptat, clauumq; Cothon: micat æreus alta
Fulgor aqua, trifidi splendentis in æquore rostri.
Tela simul uariamq; ferunt contra aspera ponti
Rerũ ad tempus opem. media stat margine puppis
Qui uoce alternos nautarum temperet ictus,
Et remis dictet sonitum, pariterq; relatis
Ad numerum plaudat resonantia cærula tonsis.
Postquam confectum nautis opus, horaq; cursus
Atq; armata ratis, uentiq; dedêre profundum:
Omnis turba ruit. matres, pueriq;, senesq;,
Per medios cœtus trahit, atq; inimica per ora
Spectandum fortuna ducem. fert lumina contra
Pacatus frontem. Qualis cum littora primùm
Attigit appulsa rector Sydonia classe.
Accessi comes haud ipso renuente: ratiq;
Impositus, mœstis socium me casibus addo
Illuuiem, atq; inopes mensas, durumq; cubile
Et certare malis urgentibus. Hoste putabam
Deuicto maius, nec tam fugisse cauendo
Aduersa egregium, quàm perdomuisse ferendo.
Spes tamen una mihi, quanq̃ bene cognita & olim
Atrox illa fides, urbem, murosq;, domumq;
Tangere si miseris licuisset, corda moueri
Posse uiro, & uestro certe mitescere fletu.
Claudebam sub corde metus, lachrymasq; putabam
Esse uiro, & nostræ similem inter tristia mentem:

Cùm tandem patriæ Tyberino allabimur amni.
Seruabam uultus ducis,& prodentia sensum
Lumina,& obtutu perstabam intentus eodem.
Si qua fides,unum puer inter mille labores,
Vnum etiam in patria, sæuaq; in Agenoris urbe,
Atq; unum uidi pœnæ quoq; tempore uultum.
Obuia captiuo cunctis simul urbibus ibat
Ausonia:& campum turba uincente,propinqui
Implentur colles:strepit altis Albula ripis.
Ipsi Pœnorum proceres,immitia corda
Ad patrios certant cultus reuocare,togaq;
Addebatur honos.Stetit illachrymante senatu,
Et matrum turba,iuuenumq; dolore profuso.
Inter tot gemitus immobilis aggere Consul.
Tendebat dextram,& patria uestigia primus
Ponentem terra,occursu celebrabat amico.
Collegit gressum,monitusq; recedere Consul
Nec summum uiolare decus:cingente superba
Pœnorum turba,captiuoq; agmine septus
Ibat,& inuidiam cœlo,Diuisq; ferebat.
Ecce trahens geminum notorum Martia pignus
Infelix nimia magni uirtute mariti,
Squalentem crinem,& tristis lacerabat amictus.
Agnoscis ne diem?an teneris non hæsit in annis?
Atq; ea postquã habitu iuxta,& uelamina Pœna
Deformem aspexit,fusis ululatibus ægra
Labitur,& gelidos mortis color occupat artus.
Si qua Deis pietas,tales Carthago uidere
Dent tibi Sydonias matres.Me uoce quieta

Affatus,

Affatus, iubet & uestros, & coniugis unà
Arcere amplexus: patet impenetrabilis ille
Luctibus, & nunquam submissus colla dolori.
Hic alto iuuenis gemitu, lacrimisq; coortis,
Magne parens inquit, quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet: si iura querelis
Sunt concessa pijs, cur hoc matriq;, mihiq;
Solamen? uel cur decus hoc ò dure negasti
Tangere sacratos uultus, atq; oscula ab ore
Libauisse tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? Leuiora forent hæc uulnera quantũ,
Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus uenerande tuos? Sed uana recordor
Ni male, nam primo tunc hærebamus in auo.
Humana maior species erat. horrida cano
Vertice descendens ingentia colla tegebat
Cæsaries: frontiq; coma squallente sedebat
Terribilis decor, atq; animi uenerabile pondus.
Nil posthac oculis simile incidit. Excipit inde
Iã Marius, atq; inhibens conuellere uulnera questu,
Quid cùm præteritis inuisa Penatibus inquit
Hospitia? & sedes Pœnorum intrauit acerbas?
Affixi clypei, currusq;, & spicula nota
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi
Pulsabant oculos, coniuxq; in limine primo
Clamabat. quo fers gressus? non Punicus hic est
Regule quem fugias carcer, uestigia nostri
Casta tori, domus & patrium sine crimine seruat
Inuiolata larem. semel hic, iterumq;, quid oro

Pollutum est nobis? prolem gratante Senatu,
Et patria, sum enixa tibi: tua, respice, sedes
Hac est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti Latios Consul precedere fasces.
Vnde ire in martem, quo capta referre solebas;
Et uictor mecum suspendere postibus arma.
Non ego complexus, & sancta fœdera teda,
Coniugium'ue peto. Patrios damnare penates
Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.
Hos inter fletus iunctus uestigia Pœnis
Limine se duxit Tyrio, questusq; reliquit.
Vix dum clara dies summa lustrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cùm Consul adire
Acciriq; iubet Libycos. tum limina templi
Vidimus intrantem, qua consultata senatus,
Quas'ue uiri uoces extremum curia mœrens
Audierit placido nobis ipse edidit ore.
Intulit ut gressus, certatim uoce, manuq;
Ad solitam sedem, & uestigia nota uocabat.
Abnuit, antiquumq; loci aspernatus honorem est.
At circunfusi non secius undiq; dextram
Prensare, ac patriæ ductorem nomine tanto
Redderet, orabant. Captiua posse redemptum
Pensari turba, ac Tyrias tum iustius arces
Arsuras dextra, fuerit quæ uincta catenis.
Tum palmas simul attollens, ac lumina cœlo.
Iustitiæ, rectiq; dator, qui cuncta gubernas,
Nec leuior mihi diua Fides, Sarranaq; Iuno
Quos reditus testes iurata mente uocaui,

Sit

Sit mihi fas me digna loqui, Latiosq; tueri
Voce focos. Ibo ad Tyrios non segnior inquit
Stante fide reditus, & saluo fœdere pœna.
Sic nobis rerum exitio desistite honorem
Tendere: tot bellis, totq; annis fregimus æuum,
Nunc etiam uinclis, & longo carcere torpent
Captiuo in senio uires. fuit ille, nec unquam
Dum fuit à duro cessauit munere martis
Regulus, exangui spectatis corpore nomen.
At non Carthago fraudum domus, inscia quantũ
E nobis restet, iuuenes parat aspera ferro
Pectora captiuos nostra pensare senecta.
Ite dolos contra, gensq; astu fallere læta
Discat me capto, quantum tibi Roma supersit.
Nec uero placeat, nisi quæ de morte parentum
Pax erit. exposcunt Libyci, nobisq; dedere
Hæc referenda, pari libeat si pendere bellum
Fœdere, & ex æquo geminas conscribere leges.
Sed mihi sit Stygios ante intrauisse penates,
Talia quàm uideam ferienteis pacta Latinos.
Hæc fatus Tyriæ sese iam reddidit iræ,
Nec monitus spernente graues, fidosq; senatu,
Pœnorum dimissa cohors, quæ mœsta repulsa
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Prosequitur uulgus patres, ac planctibus ingens
Personat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iusto raptum retinere dolore.
At trepida, & subito ceu stans in funere coniux,
Vt uidit puppim properantem intrare, tremendum

Vociferans, celerem gressum referebat ad undas.
Tollite me Libyci comitem, pœnæq;, necisq;
Hoc unum coniux uteri per pignora nostri
Vnum oro liceat tecum quoscunq; ferentem
Terrarum, pelagiq; pati, cœliq; labores.
Non ego Amycleum ductorem in prælia misi,
Nec nostris tua sunt circundata colla catenis,
Cur usq; ad pœnas miseram fugis? Accipe mecum
Hanc prolem: forsan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrymis: aut si præcluserit aures
Vrbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teq;, tuosq; simul: uel si stat rumpere uitam,
In patria moriamur. Adest comes ultima fati.
Has inter uoces uinclis resoluta moueri
Paulatim & ripa cœpit decedere puppis.
Tum uerò infelix mentem furiata dolore
Exclamat, fessas tendens ad sydera palmas.
En qui se iactat Libyæ, populisq; nefandis
Atq; hosti seruare fidem? data fœdera nobis,
Ac promissa fides thalamis ubi perfide nunc est?
Vltima uox duras hæc tunc penetrauit ad aures.
Cætera percußi uetuerunt noscere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum: pinuq; iuuante cauata,
Aequor, et immensas curua trabe findimus undas.
Ludibrium necis horrescens, uis aspera ponti
Obrueret, scopulisq; ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam. moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrioq; dedêre furori.
Infelix uidi, patriamq; remissus in urbem

Narrator pœnæ, dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, irasq; ferarum
Pygmaleonæam tentarem expromere gentem:
Si maius quicquam toto uidisset in orbe,
Gens hominũ, quàm quod uestri ueneräda parentis
Edidit exemplum uirtus. Pudet addere questus
Supplicijs, quæ spectaui placido ore ferentem,
Tu quoq; chare puer dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa, atq; humenteis comprime fletus.
Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates: densusq; per artem
Texitur erecti, stantusq; ex ordine ferri
Infelix stimulus: somnisq; hac fraude negatis,
Quoscunq; in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad uiscera corpus.
Absiste ò iuuenis lacrymis. Patientia cunctos
Hos superat casus. Longo reuirescet in æuo
Gloria, dum cœli sedem, terrasq; tenebit
Casta fides: dum uirtutis uenerabile nomen
Viuet: eritq; dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mœsta refouebat uulnera cura.
Interea rapidas perfusa cruoribus alas
Sicut sanguinea Thrasimeni tinxerat unda,
Vera, ac ficta simul spargebat fama per urbem.
Allia, & infandi Senones, captæq; recursat
Attonitis arcis facies: excussit habenas
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros: uox horrida fertur.

Hostis adest: iaciunt sudes, & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus alta
Verrunt tecta Deûm, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus: requiem tenebrasq;, diesq;
Admisere: iacent portis ululante dolore.
Dispersum uulgus: remeantumq; ordine longo
Seruat turba gradus: pendent ex ore loquentum,
Nec lætis sat certa fides: iterumq; morantur
Orando, & uultu interdum sine uoce precati
Quod rogitant, audire pauent. Hic fletus, ubi aures
Percussæ grauiore malo: metus inde negatum
Si scire, & dubius responsi nuntius hæsit.
Iamq; ubi conspectu redeuntis uisa propinquo
Corpora, sollicitæ leti funduntur, & ipsis
Oscula uulneribus figunt, Superosq; fatigant.
Hic inter trepidos curæ uenerandus agebat
Serranum Marus, atq; olim post fata mariti
Non egressa domum uitato Martia cœtu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo turbata repente.
Agnoscensq; Marum, Fidei comes inclyte magnæ
Nunc certè mihi reddis, ait, leue uulnus: an altè
Usq; ad nostra ferus penetrauit uiscera mucro?
Quicquid adest, dum non uinctũ Carthago catenis
Abripiat, pœnaq; instauret monstra paternæ.
Gratum est ò Superi. Quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animosq; in prælia ferres:
Nec te belligeri stimularet in arma parentis,
Triste decus, nimium uiuacis dura senectæ
Supplicia expendi. Quæso iam parcite si quæ

Numina pugnastis nobis. Hac cladis acerbæ
Discussa ceu nube patres conquirere fessus
Iam rebus meditantur opem, atq; ad munera belli
Certatur, pulsusq; dolor grauiore periclo.
Maxima curarum rectorem ponere castris,
Cui Latium, & moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria Iouis illa ruenti
Ausoniæ, atq; Italis tempus protendere regnis
Cura fuit. Nam Tyrrhenos, Pœnumq; secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem,
Qui ferre in muros uictricia signa parabat.
Tunc quassās caput, Haud unq̃ tibi Iuppiter, inquit
O iuuenis dederit portas transcendere Romæ,
Atq; inferre pedem. Tyrrhenas sternere ualles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire latino
Sanguine fas fuerit: Tarpeium ascendere collem,
Murisq; aspirare ueto. Quatet inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mæonidum tellus, atramq; per æthera uoluens
Abrupto fregit cœlo super agmina nubem.
Nec Pœnum auertisse satis, dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem: Fabioq; salutis habenas
Credere ductori. cui postquam tradita belli
Iura uidet, Non hunc, inquit, superauerit unquam
Inuidia, aut Libyco popularis gloria fuco,
Non astus fallax, non præda, aliusue cupido
Bellandi uetus, ac laudum, cladumq; quieta
Mente capax. par ingenium, castrisq;, togæq;.

Sic genitor Diuûm, recipitq; ad sydera gressum.
Hic circunspectus nulli deprensus in armis,
Laudatusq; Ioui Fabius, mirabile tantum
Gaudebat reducem patriæ adnumerare reuersus,
Duxerat egrediens quam secum in prælia pubem.
Nec membris quisquam, nato'ue pepercit amato
Acrius, aut uidit socium per bella cruorem
Tristior, atq; idem perfusus sanguine uictor
Hostili, plenis repetebat mœnia castris.
Stirpe genus clarum, cœloq; affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
Et triplicis monstri famam, & spectacula captas
Mira boues; hac qua fulgent nunc mœnia Romæ
Egit ouans. tunc Arcadius (sic fama) locabat
Inter desertos fundata palatia dumos
Paupere sub populo ductor, cùm regia uirgo
Hospite uicta sacro Fabium de crmine læta
Procreat, & magni commiscet seminis ortus
Arcas in Herculeos mater uentura nepotes.
Tercentum domus hæc Fabios armauit in hostem
Limine progressos uno, pulcherrima quorum
Cunctando Fabius superauit facta, ducemq;
Annibalem æquando. tantus nunc Pœne fuisti.
Dum se perculsi renouant in bella Latini,
Turbatus Ioue, & exuta spe mœnia Romæ
Pulsandi, colles Vmbros, atq; arua petebat
Annibal, excelso, summum qua uertice montis
Deuexum lateri pendet Tuder, atq; ubi latis
Proiecta in campis nebulas exhalat inertes:
Et sedet ingentem pascens Meuania taurum.

Dona Ioui.tum Palladios se fundit in agros
Picænum cupidus prædæ,atq; errantibus armis.
Quo spolia ut mutet transfert populantia signa.
Donec pestiferos mitis Campania cursus
Tardauit,bellumq; sinu indefensa recepit.
Hic dum stagnosi spectat templumq;,domosq;
Linterni ductor:uaria splendentia cernit
Pictura,belli patribus monumenta prioris
Exhausti.nam porticibus signata manebant.
Quis inerat longus rerum,& spectabilis ordo,
Primus bella truci suadebat regulus ore:
Bella neganda uiro,si noscere fata daretur.
At princeps Pœnis indictæ more parentum
Appius astabat pugnæ,lauroq; reuinctus
Iustum Sarrana ducebat cæde triumphum.
Aequoreum iuxta decus,& nauale trophæum
Rostra gerens,niuea surgebat mole columna,
Exuuias Marti donum,quæ Duilius alto
Ante omnes mersa Pœnorum classe dicabat
Cui nocturnus honos,funalia clara,sacerq;
Post epulas tibicen adest,castosq; penates
Insignis læti repetebat murmure cantus.
Cernit & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
Sardoa uictor terra.uidet inde ruentem
Littoribus Libycis dispersa per agmina pubem,
Instabat crista fulgens,& terga premebat
Regulus,Autololes,Nomadesq;,et Maur⁹,et Hāmō,
Et Garamas,positis debebant oppida telis.
Lentus arenoso spumabat Bragada campo.

Viperea sanie, turmis minitantibus ultrò
Pugnabat serpens, & cum duce bella gerebat.
Nec non proiectum puppi, frustráq; uocantem
Numina, Amyclæum mergebat perfida ponto
Xantippum manius, & særas tibi Regule pœnas
Xantippus digni pendebat in æquore leti.
Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Egates. Lacera circum fragmenta uideres
Claßis, & effusos fluitare in gurgite Pœnos.
Possessor pelagi, prona Luctatius aura
Captiuas puppes ad littora uictor agebat.
Hæc inter iuncto legatus in ordine Hamilcar
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum
Totius in sese uulgi conuerterat ora
Sed pacis faciem, & pollutas fœderis aras,
Deceptumq; Iouem, ac dictantes iura Latinos
Cernere erat. strictas trepida ceruice secures.
Horrebat Lybis, ac submißis ordine palmis
Orantes ueniam iurabant irrita pacta.
Hæc Eryce è summo spectabat læta Dione,
Quæ postquam infesto percensuit omnia uultu,
Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
Acta meæ dextræ: captam Carthago Saguntum
Da spectare simul flamma, ferroq; ruentem.
Perfodiant patres natorum membra: nec Alpes
Exiguus domitas capiat locus: ardua celsis
Persultet iuga uictor equis, Garamasq;, Nomasq;.
Adde etiam Ticini spumantes sanguine ripas,

Et nostrũ Trebiam, & Thrasimeni littora Thuscis
Clausa cadaueribus. ruat ingens corpore, & armis
Flaminius. fugiat consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice uehatur.
Hæc mitte in populos, & adhuc maiora dabuntur.
Flagrantem effingens facibus Carthago Libyßis
Romam, & deiectum Tarpeia rupe tonantem.
Interea uos (ut dignum est) ista ocius ite
O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atq; inuoluite flammis.

SILII ITALICI
LIBER VII.

INterea trepidis Fabius spes unica rebus
Ille quidem socios, atq; ægram uulnere præceps
Ausoniam armabat: uiridiq; ad dura laborum
Bellator senio, iam castra mouebat in hostem.
Sed mens humana maior, nec tela, nec enses,
Nec fortes spectabat æquos: tot milia contra
Pœnorum, inuictumq; ducem tot in agmina solus
Ibat: & in sese cuncta arma, uirosq; gerebat.
Ac ni sacra seni uis, impressumq; fuisset
Sistere cunctando fortunam aduersa fouentem:
Vltima Dardanij transisset nominis ætas.
Ille modum superis in Punica castra fauoris
Addidit, & Libyæ finem inter prospera bella
Vincendi statuit: tumefactum cladibus ille
Hesperijs lento Pœnum moderamine lusit.

Summe

Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiæ,
Et fluxas Latij res, maiorumq; labores,
Qui Carmentis opes, & regna Euandria seruas,
Surge age, & emerito sacrum caput insere cœlo.
At Libyæ ductor postquam noua nomina lecto
Dictatore uigent, raptim mutata Latinis
Imperia haud frustrà reputans, cognoscere auebat
Quæ fortuna uiro, quod nam decus, ultima fessis
Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
Annibali putat esse parem: feruore calentes
Augebant anni, fraudiq; inaperta senectus.
Occius accitum captiuo ex agmine poscit
Progeniem, ritusq; ducis, dextræq; labores.
Cilinus Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat: sed læua adduxerat hora
Ticinij iuuenem ripis, fusus q; ruentis
Vulnere equi, Libycis præbebat colla catenis.
Hic ardens extrema malis, & rumpere uitam.
Non cum Flaminio tibi res, nec feruida Gracchi
In manibus consulta, inquit. Tirynthia gens est:
Quam si fata tuis genuissent Annibal oris,
Terrarum imperium Carthaginis arce uideres.
Non ego te longa serie per singula ducam,
Hoc sat erit. nosces Fabios certamine ab uno.
Veientum populi, uiolata pace, negabant,
Acceptare iugum, ac uicino Marte furebant.
Ad portas bellum, consulq; ciebat ad arma,
Delectus uetiti, priuataq; castra penates
Herculei impleuere, domo, mirabile, ab una

Pat

Patrtius iunctis exercitus ibat in armis.
Tercentum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexisses bella magistro.
Sed dirum egreßis omen, scelerata minaci
Stridentis sonitu tremuerunt limina portæ,
Maximaq; Herculei mugiuit numinis ara.
Inuasere hostem, numerariq; aspera uirtus
Haud est passa uiros, & plures milite cædes,
Sæpe globo densi, sæpe & per deuia paßim
Dispersi subiere uices, meritiq; labore
Aequato, nulli quisquam uirtute secundus
Ducere tercentum Tarpeia ad templa triumphos.
Spes heu fallaces, oblitaq; corda caducum
Mortali quodcunq; datur. Grex ille uirorum
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere Deorum
Inuidia, subitis circunuenientibus armis.
Nec tamen occisos est cur lætere, supersunt
Quot tibi sit, Libyæq; satis. Certauerit unus
Tercentum dextris: tam uiuida membra, laborq;
Prouidus, & cauta solertia tecta quiete.
Nec uerò calidi nunc tu cui sanguinis ætas,
Foderis in pugna uelocius ilia planta
Bellatoris equi, frenisq; momorderis ora.
Quem cernens auidum leti post talia Pœnus,
Nequicquam nostras demens ait elicis iras,
Et captiua paras moriendo euadere uincla.
Viuendum est, arcta seruentur colla catena.
Hæc iuuenis, Diuisq; tumens, ausisq; secundis.

At

At patres, Latiasq; nurus, raptabat ad aras
Cura Deûm, mœsto suffusæ lumina uultu
Fœmineus, matres graditur chorus, ordine longo
Iunoni Pallam, conceptaq; uota dicabant.
Huc ades ò regina Deûm gens casta precamur,
Et ferimus, digno quacunq; est nomine turba
Ausonidum, pulchrumq;, & acu sub tegmine fuluo
Quod nostræ neuere manus, uenerabile donum.
At dum decrescit matrum metus, hoc tibi diua
Interea uelamen erit. si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis: omnis in auro
Pressa tibi uaria fulgebit gemma corona.
Nec non & proprio uenerantur Pallada dono,
Phœbumq;, armigerumq; Deum, primamq; Dionē:
Tanta adeò cùm res trepidæ, reuerentia Diuûm
Nascitur, & raræ fumant felicibus aræ.
Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius cauto præcedens agmine, & arte,
Bellandi, lento similis præcluserat omneis
Fortunæq;, hostiq; uias. discedere signis
Haud licitum, summumq; decus quo tollis ad astra
Imperij Romanæ caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus altis
Signa procul, fulsitq; nouis exercitus armis:
Arrectæ spes Sidoniæ, feruetq; secundis
Fortunæ iuuenis: uincendi sola uidetur
Quod nondum steterit acies mora: Pergite, clamat:
Ite citi, ruite ad portas: propellite uallum:
Pectoribus, quantum campi distamus ad umbras

Tant

Tantum hosti superest. resides ad bella uocantur,
Queis pudeat certare, senes, quodcunq; uideris
Hoc reliquum est. primo damnatũ, & inutile bello,
Heu ubi nũc Gracchi? aut ubi sunt nũc fulmina gẽtis
Scipiadæ? pulsi Ausonia non ante pauentes
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi,
Oceanumq́; tulit. profugus nunc errat uterq;
Nomina nostra tremens, & ripas seruat Ibêri.
Est etiam cur Flaminio mihi gloria cæso
Creuerit, & titulis libeat cur figere nostris
Crudum marte uiri nomen, quot demere noster
Hinc annos Fabio gladius ualet? & tamen audet.
Audeat, haud ultra saxo spectetur in armis
Talia uociferans uolucri rapit agmina cursu,
Ac prauectus equo, nunc dextra prouocat hostẽ,
Nunc uoce increpitat, missa nunc eminus hasta
Fertur ouans, pugnæq́; agitat simulacra futuræ.
Vt Thetidis proles Phrygijs Vulcania campis
Arma tulit, clypeo amplexus terramq́;, polumq́;,
Maternumq́; fretum, totumq́; in imagine mundũ.
Cassarum sedet irarum spectator, & alti
Celsus colle iugi domat exultantia corda,
Infractasq́; minas dilato marte fatigat,
Sollers cunctandi Fabius, Ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus: effera sæuit,
Atq; impasta truceis ululatus turba luporum
Exercet, morsuq́; quatit restantia claustra.
Irritus incœpti mouet inde, atq; Apula tardo

Arua Libys passa legit, ac nunc ualle resedit
Conditus occulta, si præcipitare sequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude.
Nunc nocturna parat cæcæ celantibus umbris
Furta uiæ: retroq; aditum, fictosq; timores
Assimulat. nunc castra citus deserta, relicta
Ostentat præda, atq; inuitat prodigus hostem.
Qualis Mœonia paßim Meandrus in ora.
Cùm sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla uacant incœpta dolis, simul omnia uersat,
Miscetq; exacuens uaria ad conamina mentem.
Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis,
Dissultat per tecta, uaga sub imagine uibrans,
Luminis, & tremula laquearia uerberat umbra.
Iamq; dolore furens ita se cum immurmurat ire.
Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent Trebiæ, & Thrasimeni nomina nullis
Ingererent titulis: nunquam Phaëtontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda.
Inuentum dum se cohibet, terimurq; sedendo
Vincendi genus. Quoties uelut obuius iret,
Distinxit ratione dolos, fraudesq; resoluit.
Hæc secum mediam somni cùm buccina noctem
Diuideret, iamq; excubias sortitus iniquas
Tertius abrupta uigil iret ad arma quiete.
Vertit iter, Dauniq; retro tellure relicta,
Campanas remeat notus populator in oras.
Hic uerò, intrauit postquam uberis arua Phalerni.
Diues ea. & nunquam tellus mentita colono,

Addunt

Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
Haud fas Bacche tuos, tacitũ transmittere honores
Quãquã magna incœpta uocant.memorabere sacri
Largitor laticis.grauidæ cui nectare uites
Nulli dant prælis nomen præferre Falernis.
Maßica sulcabat meliore Falernus in aruo
Ensibus ignotis.senior iuga pampinus umbras
Nondum uua uirides nudo texebat in aruo,
Pocula nec norant succis mulcere Lyci,
Fonte sitim,& pura soliti defendere lympha.
Attulit hospitio pergentem ad littora Calpes,
Extremumq; diem pes dexter,& hora Lycum.
Nec pigitum paruosq; lares, humilisq; subire
Limina cœlicolam tecti.cepere uolentem
Fumosi postes,& ritu pauperis æui
Ante focos mensæ.lætus nec senserat hospes
Aduenisse Deum,sed enim de more parentum
Grato cursabat studio.instabatq; senectæ:
Donec opes festas puris nunc corna canistris
Composuit.nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes:tum lacte fauisq;
Distinxit dulceis epulas,nulloq; cruore
Polluta castus mensa cerealia dona
Attulit,ac primum Vestæ detersit honorem
Vndiq;,& in mediam iecit libamina flammam.
Deesse tuos latices hac sedulitate senili
Captus Iacche uetas.subito(mirabile dictu)
Fagina pampineo spumarunt pocula succo.
Pauperis hospitij pretium,uilisq; rubenti

Fluxit mulctra mero,& quercu in cratera cauata
Dulcis odoratis humor sudauit ab unis.
En cape Bacchus ait,nondum tibi nota,sed olim
Viticolæ nomen peruulgatura Falerni
Munera,& haud ultra latuit Deus:inde nitentem
Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fusæ per colla comæ,dextraq; pependit
Cantharus,ac uitis thyrso delapsa uirenti
Festas Niseo redimiuit palmite mensas,
Nec facilis læto certasse Falerne sapori
Postquam iterata tibi sunt pocula.iam pede risum,
Iam lingua titubante moues,patrioq; Lyeo
Tempora quassatus,grates,& præmia digna
Vix intellectis conaris reddere uerbis:
Donec composuit luctantia lumina somnus,
Somnus Bacche tibi comes additus,Hinc ubi primo
Vngula dispersit rores Phaëtontia Phœbo,
Vitiferis latè florebat Massicus aruis
Miratus nemora,& fulgenteis sole racemos
It montis decus,atq; ex illo tempore diues
Tmolus,& Ambrosiis Aruisia pocula succis
Ac methymna ferax Latiis cessere phalernis.
Hæc tum uasta dabat,terrisq; infestus agebat
Annibal,& sicci stimulabant sanguinis enses
Ludificante ducem Fabio,Iamq; improba castris
Ausoniis uota,& pugnandi praua libido
Gliscebat:proni decurrere monte parabant.
Da fama,da Musa uirum,cui uincere bina
Concessum castra,& geminos domitare furores,

Feruida

Feruida si nobis corda, abruptumq́; putassent
Ingenium patres, & si clamoribus inquit,
Turbari facilem mentem: non ultima rerum
Et deplorati mandassent Martis habenas.
Stat pensata diu belli sententia. uincam
Seruando inuitos, urgentesq́; ultima fata.
Nulli per Fabium è uobis cecidisse licebit.
Si lucis piget, & supremis esse cupido est
Nominis Ausonij: tædetq́; in tempore tali
Nullum clade noua claraq́; fragore ruinæ
Insignem fecisse locum reuocandus ab atris
Flaminius uobis est sedibus: ille ruendi
Iandudum properans signum auspiciumq́; dedisset.
An nondum præceps, uicinaq́; fata uidetis?
Vna, ut debellet, satis est uictoria Pœno.
State uiri, & sentite ducem. Cum optabile tempus
Deposcet dextras: tunc ista ferocia dicta
Aequentur factis. Non est mihi (credite) non est
Arduus in pugnas ferri labor. Vna reclusis
Omnes iam portis in campum effuderit hora.
Magnum illud, solisq́; datum, quos mitis euntes
Iuppiter aspexit, magnum est, ex hoste reuerti.
Fortuna Libys incumbit, flatuq́; secundo
Figit agens puppim: dum desinat aura, sinusq́;
Destituat tumidos subducto flamine uentus.
In rem cunctari fuerit: non ulla perenni
Amplexu fortuna fouet: iam copia quanto
Arctior est nullo Tyrijs certamine? quantum
Detritum est famæ? quin inter cætera, nostra

Haud laude abfuerit, modo qui, sed parcere dictis
Sit melius. Iam uos acies, & prælia, & hostem
Poscitis? ò maneat, Superi, fiducia talis.
Intereà exclusa maioris sorte pericli,
Me solum, quæso, toti me opponite bello.
His dictis fractus furor, & rapida arma quierunt.
Vt cum turbatis placidum caput extulit undis
Neptunus, totumq; uidet, totoq; uidetur
Regnator ponto: sæui fera murmura uenti
Dimittunt, nullasq; mouent in frontibus alas:
Tunc sensim infusa tranquilla per æquora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Sensit cura sagax Pœni, fraudisq; ueneno
Aggreditur mentes. Pauca, atq; hæc ruris auiti
Iugera, nec multis Fabius uertebat aratris.
Maßicus uuiferis addebat nomina glebis.
Hinc pestem placidam moliri, & spargere causas
In castra ambiguas. ferro, flammisq; pepercit,
Suspectamq; loco pacem dedit arte maligna:
Ceu clandestino traheretur fœdere bellum.
Intellectus erat Fabio, Tyriosq; uidebat
Dictator sæuire dolos. At non uacat ægrè
Inuidiam gladios inter, lituosq; timere,
Et dubia morsus famæ depellere pugna.
Donec reptantem, & nequicquam sæpe trahendo
Huc, illuc castra, & scrutantem prælia Pœnum,
Qua nemorosa iuga, & scopulosi uertice colles
Exurgunt, clausit sparsa ad diuortia turma.
Hinc Lestrigoniæ saxoso monte premebant

A tergo

A tergo rupes, undosis squalida terris
Hinc luterna palus: nec ferri, aut militis usum
Poscebat regio, septos sed fraude locorum
Arcta fames, pœnas miseræ exactura Saguntí
Vrgebat, finisq; aderat Carthaginis armis.
Omnia per terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positoq; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, uigilesq; metus haurire sinebant
Dona soporiferæ noctis. iam membra cubili
Erigit, & fului circundati pelle leonis,
Qua super instratos proiectus gramine campi
Presserat ante toros. tunc ad tentoria fratris
Fert gressus uicina citos. nec degener ille
Belligeri ritus taurino membra iacebat
Effultus tergo, & mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta uiri terræ defixa propinquæ,
Et dira è summa pendebat cuspide caßis,
Et clypeus: circa loricaq;, & ensis, & arcus,
Et telum Baleare, simul tellure quiescunt.
Iuxta lecta manus, iuuenes in marte probati,
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Vt pepulere leuem intrantis uestigia somnum,
Heus inquit (pariterq; manus ad tela ferebat)
Quæ te cura uigil fessum germane fatigat?
Ac iam constiterat, sociosq; in cespite fusos,
Incussa reuocat castrorum ad munera planta.
Tum Libyæ ductor. Fabius me noctibus ægrum,

In curas Fabius nos excitat. illa senectus
Heu fatis quæ sola meis currentibus obstat.
Cernis, ut armata circunfundare corona,
Et uallet clausos collectus miles in orbe.
Verùm age (nunc quoniam res arctæ) percipe porro
Quæ meditata mihi, latos correpta per agros
Armenta assueto belli de more sequuntur,
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentiq; leues fronti religare maniplos.
Admotus cùm feruorem disperserit ignis,
Vt passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et uaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
Custos excubias, maioraq; nocte timebit.
Si cordi, consulta moras extrema recusant,
Accingamur ait. gemino tentoria gressu
Inde petunt. Ingens clypeo ceruice reposta
Inter equos, interq; uiros, interq; iacebat
Capta manu spolia, & rorantia cæde Maraxes.
Ac dirum in somno, ceu bella capesseret amens,
Clamorem tum forte dabat, dextraq; tremente,
Arma toro, & notum quærebat feruidus ensem.
Huic Mago, inuersa quatiens ut dispulit hasta
Bellantis somnum, tenebris fortißime ductor
Iras compesce, atq; in lucem prælia differ,
Ad fraudem, occultamq; fugam, tutosq; receptus
Nunc nocte utendum est arenteis nectere frondes
Cornibus, & latis accensa immittere syluis
Armenta, oppositi referent quo claustra manipli,

Germanus

Germanus parat, atq; obsessa euellere castra.
Emergamus, & hic Fabio persuadeat astus,
Nos certare dolis. Nihil hic cunctante, sed acris
Incepti læto iuuene, ad tentoria Acherræ
Festinant: cui parca quies, minimumq; soporis,
Nec notum somno noctes æquare, feroci
Peruigil inseruibat equo, fessumq; leuabat
Tractando, & frænis ora exagitata fouebat.
At socij renouant tela, arentemq; cruorem
Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.
Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi
Quæ nam agitent, pandunt, & cœptis ire ministrũ
Haud segnem hortantur. discurrit tessera castris:
Intentiq; docent, quæ sint properanda: monentq;
Quisq; suos. instant trepidi, stimulatq; ruentes
Nauus abire timor, dum cæca silentia, dumq;
Maiores umbræ, rapida iam subdita peste
Virgulta, atq; altis surgunt è cornibus ignes.
Hic uerò ut gliscente malo, & quassantibus ægra
Armentis capita, adiutæ pinguescere flammæ
Cœpere, & uincens fumos erumpere uertex:
Per colles, dumosq; lues agit atra, per altos
Saxosi scopulos montis, lymphata feruntur
Corpora anhela boum, atq; obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
Per iuga, per ualles errat Vulcania pestis,
Nusquam stante malo, uicinaq; littora fulgent.
Quàm multa intentus cælo sub nocte serena
Fluctibus è medijs sulcator nauita ponti

Astra uidet: quàm multa uidet feruoribus atris
Quum Calabros urunt ad pinguia pabula saltus
Vertice Gargani residens incendia pastor.
Hac facie subita uolitantum in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit custodia sorti
Horrere: atq; ipsos nullo spargente uagari
Credere, & indomitos pasci sub collibus ignes:
Cœlo'ne exciderint, & magna fulmina dextra
Torserit Omnipotens: an cæcis terra cauernis
Fuderit egestas accenso sulfure flammas,
Infelix tellus tantis damnata ruinis.
Iamq; fugam Rutuli media in formidine quærunt,
Atq; abeunt. faucesq; uiæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros,
Huc tamen usq; uigil processerat arte regendi
Dictator Trebiam, & Thusci post stagna profundi
Esset ut Annibali Fabium, romanaq; tela
Euasisse satis, quin & uestigia pulsi,
Et gressus premeret castris: ni sacra uocarent
Ad patrios ueneranda Deos, Tum uersus ad urbẽ
Alloquitur iuuenem: cui mos transmittere signa,
Et belli summam primasq; iubebat habenas.
Atq; his præformat dictis, fingitq; monendo.
Si factis nondum Minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis: nec ducere uerba
Ad uerum decus, ac prauis arcere ualebunt:
Vidisti clausum Annibalem. Nil miles, & alæ
Iuuere, aut densis legio conserta maniplis.
Testor te solus clausi, nec deinde morabor

Dijs

Dijs sine me libare dapem,& solennia ferre.
Nunc iterum, atq; iterum uictū uel montibus altis,
Amnib⁹ aut rapidis(modo pugna absistite)tradā.
Intereà crede experto,non fallimur,ægris
Nil mouisse salus rebus.sit gloria multis,
Et placeat:quippe egregium,posternere ferro
Hostem:sed Fabio sit,uos seruare, triumphus.
Plena tibi castra,atq; intactus uulnere miles
Creditur:hos nobis(erit hæc tibi gloria)redde.
Iam cernes Libycum huic uallo assultare leonem,
Iam prædas offerre tibi,iam uertere terga,
Respectantem adeo,atq; iras cum fraude coquentē.
Claude oro castra,& cunctas spes eripe pugnæ.
Hæc monuisse satis.sed si compescere corda
Non datur oranti:magno te iure,pioq;
Dictator capere arma ueto.sic castra relinquens
Vallarat monitis,ac se referebat ad urbem.
Ecce autem flatu classis Phœnissa secundo
Littora Caietæ,Lestrigoniosq; recessus
Sulcabat rostris,portusq; intrabat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus:
Cùm trepidæ fremitu,uitreis è sedibus antri
Aequoreæ pelago simul emersere sorores
Ac possessa uident infestis littora proris.
Tum magno percussa metu Nereïa turba,
Attonitæ properè refluunt ad littora nota,
Theleboi medio surgunt qua regna profundo,
Pumiceæq; procul sedes.Immanis in antro
Conditur abrupto Protheus,ac spumea latè

Canti

Cautibus obiectis reiectat cærula uates.
Is postquam (sat gnarus enim rerumq; metusq;)
Per uarias lusit formas, & terruit atri,
Serpentis squamis, horrendaq; sibila torsit,
Aut fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ causa uiæ? quis'ue ora repentè
Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Ad quem Cymodoce, Nympharum maxima natu
Italidum, Nosti nostros præsage timores.
Quid Tyriæ classes, ereptaq; littora nobis
Portendunt? num migrantur Rhetæia regna
In Libyam superis? aut hos Sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num sede fugatæ
Atlantē, & Calpen, extrema habitabimus antra?
Tum sic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus uates, reseratq; futura.
Laomedontæus Phrygia cum sedit in Ida
Pastor, & erranteis dumosa per auia tauros
Arguta reuocans ad roscida pascua canna,
Audiuit sacræ lentus certamina formæ:
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora sollicitus litis seruasse Cupido.
Paruulus ex humero coritus, & aureus arcus
Fulgebat, nutuq; uetans trepidare parentem,
Monstrabat grauidam telis se ferre pharetram.
Ast alius niuea comebat fronte capillos
Purpureos, alius uestis religabat amictus:
Cùm sic suspirans roseo Venus ore, decoros
Alloquitur natos: Testis certissima uestræ

Ecce

Ecce dies pietatis adest. quis credere saluis
Hoc ausit uobis? de forma, atq; ore quid ultra
Iam superest rerum? certat Venus omnia paruis
Si mea tela dedi blando medicata ueneno.
Si uester cœlo, ac terris qui fœdera sancit,
Stat supplex cùm multis auus: uictoria nostra
Cypron Idumæas referat de Pallade palmas.
Et Iunone. Paphos centum mihi fumet in aris.
Dumq; hæc aligeris instat Cytheræa, sonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica uirgo
Aegide deposita, atq; assuetum caßide crinem
Inuoluit, tum compta tamen, pacemq; serenis
Conniuens oculis ibat, lucoq; ferebat
Prædicto sacræ uestigia concita planta.
Parte alia intrabat iussas Saturnia syluas,
Iudicium Phrygis, & fastus pastoris, & Idam,
Post fratris latura toros. postrema nitenti
Affulsit uultu ridens Venus. omnia circa,
Et nemora, & penitus frondosis rupibus antra
Spirantem sacro traxerunt uertice odorem.
Nec iudex sedisse ualet, feßiq; nitoris
Luce cadunt oculi. metuit dubitasse uideri,
Sed uictæ fera bella Deæ uexere per æquor,
Atq; excisa suo pariter cum iudice Troia est.
Tum pius Aeneas terris iactatus, & undis,
Dardanios Itala posuit tellure Penates.
Dum cœte innabunt ponto. dum sydera cœlo
Lucebunt, dum sol Indo se littore tollet:
Hic regna, & nulla regnis per secula metæ.

At uos

At uos ò natæ, currit dum immobile filum,
Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas:
Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
Aufidus, & rubros impellet in æquore fluctus.
Damnatoq; Deûm quondam per carmina, campo
Aetolæ rursus Teucris pugnabitis umbræ.
Punica romuleos quatient mox spicula muros,
Multa quoq; Asdrubalis fulgebit strage Metaurus
Hinc ille è furto genitus, patruiq; piabit
Idem ultor, patrisq; necem. tum littus Elisæ
Implebit flammis, auelletq; Itala Pœnum
Viscera torrentem, & proprijs superabit in oris.
Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedet.
Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
Et cinerem Libyæ ferat in Capitolia uictor.
Quæ dum arcana Deûm uates euoluit in antro,
Iam monita, & Fabium, belliq;, equitũq; magister
Exuerat mente, ac præceps tendebat in hostem.
Pascere nec Pœnus prauum, ac nutrire fauorem
Deêrat, & ut paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga.
Non aliter, quàm qui sparsa per stagna profundi
Euocat è liquidis piscem penetralibus esca.
Cumq; leuem summa uidit iam nare sub unda,
Ducit captiui sinuato ad littora lino.
Fama furit. uersos hosteis, Pœnumq; salutem
Inuenisse fuga, liceat si uincere, finem
Promitti cladum: sed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas uincentibus esse repostas:

Clau

Clausurum iam castra ducem, rursusq; referri
Vagina iussurum enses, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur uicerit hostem.
Hæc uulgus, nec non patrum Saturnia mentes
Inuidiæ stimulo fodit, & popularibus auris.
Tunc indigna fide censent, optandaq; Pœno,
Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, Fabioq;, equitumq; magistro,
Imperia æquantur. penitus cernebat, & expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas patria inconsulta, timebat.
Ac tum multa putans secum, ut remeauit ab urbe
Partitus socias uires, uicina propinquis
Signa iugis locat, & specula sublimis ab alta
Non romana minus seruat, quam punica castra.
Nec mora, disiecto Minuti uecordia uallo
Perdendi simul, & pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum uidit procedere castris,
Hinc Libys, hinc Fabius simul accendere sagaceis
In subitum curas. Properè capere arma maniplis
Edicit, nulloq; tenet munimine turmas
Ausonius. torquet totas in prælia uires
Pœnorum ductor, propellitq; agmina uoce,
Dum dictator abest. Rape miles tempora pugnæ
Non sperata diu, plano certamina campo
Offert ecce Deus. Quoniam data copia, longum
Detergete situm ferri, multoq; cruore
Exsaciate uiri plenos rubiginis enses.
Atq; ea cunctator pensabat ab aggere ualli,

Per

Perlustrans campos oculis:tantoq; periclo
Discere,quisnam esset Fabius,te Roma dolebat.
Cui natus,iūcta arma ferēs,Dabit improb⁹,inquit,
Quas dignum pœnas,qui per suffragia cæca
Inuasit nostros hæc ad discrimina fasces.
Insanæ spectate tribus proh lubrica rostra,
Et uanis fora læta uiris.nunc munera martis
Aequent imperio, & solem concedere nocti
Sciscant imbelles.magna mercede piabunt
Erroris rabiem,& nostrum uiolasse parentem.
Tum senior quatiens hastam; lacrymisq; coortis.
Sanguine Pœnorum iuuenis tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi.patiar'ne ante ora,manusq;
Ciuem deleri nostras?aut uincere Pœnum
Me spectante sinam?nos æquauisse minori
Soluetur culpa,si sint mihi talia corda.
Iamq; hoc,ne dubites,longæui nate parentis
Accipe,& æterno fixum sub pectore serua.
Succensere nefas patriæ,nec fœdior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuēre senes.quantus,qualisq; fuisti
Cum pulsus lare,& extorris,capitolia curru
Intrares exul,tibi corpora cæsa Camille
Damnata quot sunt dextra?pacata fuissent,
Ni consulta uiro,mensq; impenetrabilis iræ,
Mutassentq; solum sceptris Aeneia regna,
Nullaq; nunc stares terrarum uertice Roma.
Pone iras,ò nate,meas.socia arma feramus.
Acceleremus opem.Iamq; immista sonabant
Classi

Classica, concursusq; uiros colliserat acer.
Primus claustra manu portæ Dictator, & altos
Disiecit postes, rupitq; in prælia cursum.
Non grauiore mouent uenti certamina mole
Odrysius Boreas, & Syrtim tollere pollens
Africus, obnixi cùm bella furentia torquent.
Distraxere fretum, ac diuersa ad littora uoluunt
Aequor quisq; suum. sequitur stridente procella
Nunc huc, nũc illuc raptim mare, & intonat undis.
Haud tantum daret ullus honos, tellusq; subacta
Phœnicum, & Carthago ruens, iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit. Omnia nanq;
Dura simul deuicta uiro, metus, Annibal, iræ,
Inuidia, atq; unà fama, & fortuna subactæ.
Pœnus ab excelso rapidos decurrere uallo
Vt uidit, tremuère iræ, ceciditq; repentè
Cum gemitu spes, haud dubiæ præsumpta ruinæ.
Quippe aciem denso circunuallauerat orbe,
Hausturus clausos coniectis undiq; telis.
Atq; hic Dardanius prauo certamine ductor
Iam Styga, & æternas intrarat mente tenebras.
Nam Fabium, auxiliumq; uiri, sperare pudebat:
Cùm senior gemino complexus prælia cornu,
Vlteriore ligat pœnorum terga corona:
Et modo claudentes aciem, nunc extima cingens,
Clausos ipse tenet. maiorem surgere in arma,
Maioremq; dedit cerni Tirynthius. altæ
Scintillant cristæ: & (mirum) uelocibus ingens
Persubitum membris uenit uigor. ingerit hastas,

Aduersumq; premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuuenem nondum subeunte senecta
Rector erat Pylius, bellis ætate secunda.
Inde ruēs Turin, & Euten, & Marin, & Arsen
Dat leto, fisumq; manus conferre Maleon,
Cui decus insigne, & quæsitum cuspide nomen.
Tum Garadū, largumq; comæ consternit Adherbē,
Et geminas acies superantem uertice Tylin,
Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.
Eminus hos, gladio Spapharū, gladioq; Monesum
Et Morinum pugnas æris stridore cientem,
Dexteriore gena sedit cui letifer ictus,
Perq; tubam fixæ decurrens uulnere malæ,
Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.
Proximus huic iaculo Nasamonius occidit Idmon.
Nanq; super tepido lapsantem sanguine, & ægra
Lubrica nitentem nequicquam euadere planta,
Impacto prosternit equo: trepideq; leuantem
Membra afflicta solo, pressa uiolentius hasta
Implicuit terræ, telumq; in cæde reliquit.
Hæret humi cornus motu tremefacta iacentis,
Et campis seruat mandatum affixa cadauer.
Nec non extemplo laudis furiata iuuentus,
Scylla ruunt, Crassusq; simul, iunctusq; Metello
Fannius, ac melior dextræ Torquatus, inibant
Spectati Fabio. miser hic uestigia retro
Dum rapit, & molem subducto corpore uitat
Intorti Bibulus saxi, atq; in terga refertur.
Strage super lapsus sociūm, qua fibula morsus

Loricæ

Loricæ crebro laxata resoluerat ictu
Accepit lateri, penitusq; in uiscera adegit
Extabat fixo quod forte cadauere ferrum.
Heu sortem necis. euasit Garamantica tela,
Marmaridumq; manus, ut inerti cuspide fusus
Occideret, telo non in sua uulnera misso.
Voluitur exanimis, turpatq; decora iuuenta
Ora nouus pallor: membris dimissa solutis
Arma fluunt: erratq; niger per lumina somnus.
Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
Excitus prece, & auxilio socia arma ferebat
Eoa tumidus pharetrati militis ala
Gens Cadmi Cleadus: fulua cui plurima paßim
Caßide, & aurato fulgebat gemma monili.
Qualis ubi Oceani renouatus Lucifer unda
Laudatur Veneri, & certat maioribus astris.
Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumq; per agmen
Purpura Agenoreis saturata micabat ahenis.
Hic auidum pugnæ, & tam clarũ excindere nomẽ
Brutum exoptantem, uarie nunc læuus in orbem,
Nunc dexter, leuibus flexo per deuia gyris
Ludificatus equo, uolucrem per terga sagittam
Fundit, Achemenio detrectans prælia ritu.
Nec damnata manus, medio sed flebile mento
Armigeri Cascæ penetrabilis hæsit arundo:
Obliquumq; secans surrepta cuspide uulnus
Vuenti ferrum admouit tepefacta palato.
At Brutus diro casu turbatus amici,
Ausum multa uirũ, & spargentẽ in uulnera sauos

 Fraude

Fraude fugæ calamos, iam nullis cursibus instat
Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
Mandat atrox hastæ, telumq; uolatile nodo
Excutit, & summum, qua laxa monilia crebro
Nudabant cursu, transmittit cuspide pectus.
Labitur intento cornu transfixus, & unà
Arcum læua cadens dimisit dextra sagittam.
At non tam tristi sortitus prælia marte
Phœbæi Soractis honor Charmelus agebat.
Sanguine quippe suo iam Bagrada tinxerat ensem
Dux, rectorq; Iubæ populi. iam fusus eidem
Zeusis, Amyclæi stirps impacata Phalânti.
Quem tulerat mater claro Phœnissa Laconi.
Talia dum metuit, nec pugnæ fisus in hoste
Tam rapido, nec deinde fugam suadente pauore,
Per dumos miser, & uicina cacumina quercus
Repserat, atq; alta sese occultabat in umbra.
Nampsicus insistens tremulis sub pondere ramis.
Hunc longa multa orantem Charmelus, & altos
Mutantem saltu ramos transuerberat hasta.
Vt qui uiscatos populatur arundine lucos.
Dum nemoris celsi procera cacumina sensim
Subtracta certat tacitus contingere meta,
Sublimem calamo sequitur crescente uolucrem.
Effudit uitam, atq; alte manante cruore
Membra pependerunt curuato exanguia ramo.
Iamq; in palanteis, ac uersos terga feroces
Pugnabant Itali, subitus cum mole pauenda
Terrificus nigris prorumpit Maurus in armis.

Nigra

Nigra uiro membra, & fului iuga celsa trahebant
Cornipedes, totusq; nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga, nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas, aterq; tegebat amictus,
Ceu quondam æternæ regnator noctis ad imos
Cum fugeret thalamos, Aetnæa uirgine rapta
Egit nigrantem Stygia caligine currum.
At Cato tum prima sparsus lanugine malas,
Quod peperere decus Circeo thuscula dorso
Mœnia, Laërtæ quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum uidet, imperterritus ipse
Ferrato calce, atq; effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum. negat obuius ire,
Et trepidat grandi sonipes exterritus umbra.
Tum celer in pugnam, dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit, atq; uolanti
Aßilit à tergo. cecidere & lora repentè,
Et stimuli, ferrumq; super ceruice tremiscens.
Palluit infelix subducto sanguine Maurus.
Ora rapit gladio, præfixaq; cuspide portat.
At sæuo Mauorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum cæde globum (miserabile uisu)
Vulneribus fessum: ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema, ac fœda precantem.
Manauere genis lachrymæ, clypeoq; pauentem
Protegit, & natum stimulans, Fortißime labem
Hanc pellamus, ait: Pœnoq; ob mitia facta

Quod nullos nostris ignis dispersit agris,
Dignum expendamus pretium. tunc arte paterna
Ac stimulis gaudens iuuenis, circundata Pœnûm
Agmina deturbat gladio, campumq; relaxat.
Donec Sidonius decederet æquore ductor.
Ceu stimulante fame, rapuit cùm Martius agnum
Auerso pastore lupus, fœtumq; trementem
Ore tenet presso: tum si uestigia cursu
Auditis celeret balatibus obuia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat prædam, & uacuo fugit æger hiatu.
Tum demum terris, quas circunfuderat atra
Tempestas Stygiæ tandem fugêre tenebræ.
Torpebant dextra, & sese meruisse negabant
Seruari, subitisq; bonis mens ægra natabat.
Vt qui colapsa pressi iacuere ruina,
Eruta cùm subitò membra, & nox atra recessit:
Conniuent, solemq; pauent agnoscere uisu.
Queis actis senior numerato milite lætus,
Collibus, & tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem è media iam morte renata iuuentus
Clamorem tollens ad sydera, & ordine longo
Ibat ouans: Fabiumq; decus, Fabiumq; salutem
Certatim, & magna memorabat uoce parentem.
Tum qui partitis discesserat ante maniplis,
Sancte ait ò genitor reuocati ad lucis honorem,
(Si fas uera queri) cur nobis castra, uirosq;
Diuidere est licitum? patiens cur arma dedisti,
Quæ solus rexisse uales? hoc munere lapsi

Aetern

Aeternas multo cum sanguine uidimus umbras.
Ocyus huc aquilas seruataq; signa referte.
Hic patria est, muriq; urbis stant pectore in uno.
Tuq; dolos Pœne, atq; astus tandem exue notos.
Cum solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda.
Haec ubi dicta dedit, mille hinc (uenerabile uisu)
Cespite de uiridi surgunt properantius arae.
Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyaei
Fas cuiquam tetigisse fuit, quàm multa precatus
In mensam Fabio sacrum libauit honorem.

SILII ITALICI
LIBER VIII.

Primus Aegenoridûm cedentia terga uidere
Aeneadis dederat Fabius: Romana parentem
Solum castra uocant, solum uocat Annibal hostē:
Impatiensq; morae fremit, ut sit copia Martis.
Expectanda uiri fata, optandumq; sub armis
Parcarum auxilium. nanq; hac spirante senecta
Nequicquam sese Latium sperare cruorem.
Iam uerò concors miles, signisq; relatis
Indiuisus honos: iterumq;, & rursus eidem
Soli obluctandum Fabio. maioribus aegrum
Angebat curis, lentando feruida bella
Dictator cùm multa adeò, tum miles egenus
Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi
Egerat: & quanquàm finis, pugnaq;, manuq;,
Haud dum partus erat, iam bello uicerat hostem.

Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,
Vaniloquum Celtæ genus, ac mutabile mentis,
Respectare domos. mœrebant cæde sine ulla
Insolitum sibi bella geri; siccasq́; cruore
Inter tela siti Mauortis hebescere dextras.
His super, interna labes, & Ciuica uulnus
Inuidia angebant: læuus conatibus Hanno
Ductoris, non ulla domo submittere patres
Auxilia, aut ullis opibus iuuisse sinebat.
Queis lacerum curis, & rerum extrema pauentem
Ad spes armorum, & furialia uota reducit
Præscia Cannarum Iuno, atq; elata futuris.
Nanq; hac accitam stagnis Laurentibus Hannam
Affatur uoce, & blandis hortatibus implet.
Sanguine cognato iuuenis tibi diua laborat
Annibal, à nostro nomem memorabile Belo.
Perge age, & insanos curarum comprime fluctus
Excute sollicito Fabium. sola illa Latinos
Sub iuga mittendi mora iam discingitur armis.
Cum Varrone manus, & cum Varrone serenda
Prælia. ne desit fatis ad signa mouenda,
Ipsa adero: tendat iam dudum in Iapyga campum,
Huc Trebiæ rursum, & Thrasimeni fata sequẽtur.
Tum diua indigetis castis contermina lucis,
Haud (inquit) tua uis nobis præcepta morari.
Sed fas sit cautum (quæso) retinere fauorem
Antiquæ patriæ, mandataq́; magna sororis.
Quanquàm inter Latios Annæ stet numẽ honores:
Multa retrò rerum iacet, atq; ambagibus æui
Obteg

Obtegitur densa caligine mersa uetustas.
Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
Regnisq; Aeneadûm germana colatur Elisæ.
Sed presßis stringam reuocatam ab origine famam
Narrandi metis, breuiterq; antiqua reuoluam.
Iliaco postquam deserta est hospite Dido,
Et spes abruta è medio, in penetralibus atram
Festinat furibunda pyram. tum corripit ensem,
Certa necis: profugit donum exitiale mariti.
Despectus tædæ regnis se imponit Hyarbas,
Et tepido arma rogo figitq;, queis rebus egenis
Ferret opem Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cynerem molli tum fortè fouebat
Imperio, mitis Battus, lacrymasq; dedisse
Casibus humanis facilis: qui supplice uisa
Intremuit Regum euentus, dextramq; tetendit.
Atq; ea, dum flauas bis tondet messor aristas,
Seruata interea sedes, nec longius uti
His opibus, Battoq; fuit. nam ferre per æquor
Exitium miseræ iam Pygmaliona docebat.
Ergo agitur pelago Diuis inimica, sibiq;:
Quòd se non dederit comitem in suprema sorori:
Donec iactatam laceris (miserabile) uelis
Fatalis turbo in Laurenteis expulit oras.
Non cœli, non illa soli, non gnara colentum
Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.
Ecce autem Aeneas sacro comitatus Iulo
Iam regni compos, noto sese ore ferebat.
Qui terra defixam oculis, & multa timentem,

Ac deinde adlapsam genibus lacrymantis Iuli
Attollit, mitiq; manu intra limina ducit.
Atq; ubi iam casus, aduersorumq; pauorem
Hospitij leniuit honos: tum discere mœsta
Exposcit cura letum infelicis Elysæ.
Cui sic uerba trahens, largis cum fletibus Anna
Incipit, & blandas addit pro tempore uoces.
Nate Dea, solus regni, lucisq; fuisti
Germanæ tu causa meæ. mors testis, & ille
Heu cur non idem mihi tunc rogus: ora uidere
Postquam est ereptum miseræ tua, littore sedit
Interdum, stetit interdum, uentosq; secuta
Infelix oculis, magno clamore uocabat
Aeneam, comitemq; tuæ se imponere solam
Orabat paterere rati. mox turbida anhelum
Rettulit in thalamos cursum, subitoq; tremore
Substitit, & sacrum timuit tetigisse cubile.
Inde amens, nunc sydeream Iuliq;, tuamq;
Effigiem fouet amplexu: nunc tota repentè
Ad uultus conuersa tuos, ab imagine pendet:
Conqueriturq; tibi, & sperat responsa remitti.
Nonnunquā spem ponit amor. iam tecta, domumq;
Deserit, & rursus portus furibunda reuisit:
Si qui te referant conuerso flamine uenti.
Ad magicas etiam fallax, atq; improba gentis
Maßilæ leuitas descendere compulit artes.
Heu sacri uatum errores, dum numina noctis
Eliciunt. spondentq; nouis medicamina curis.
Quod uidi decepta nefas? congeßit in atram

Cunct

Cuncta tui monumenta pyrã, et non prospera dona.
Tum sic Aeneas dulci repetitus amore,
Tellurem hanc iuro, uota inter nostra frequenter
Auditam uobis: iuro caput Anna, tibiq́;
Germanæq́; tuæ, dilecti mittis Iuli,
Respiciens, ægerq́; animi tum regna reliqui
Vestra: nec abscessem thalamo, ni magna minatus
Meq́; sua ratibus dextra imposuisset, & alto
Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
Sed cur, heu, seri monitus? cur tempore tali
Incustodito sæuire dedistis amori?
Contra sic infit, noluens sic murmur anhelum,
Inter singultus, labijsq́; trementibus Anna.
Nigro fortè Ioui, cui tertia regna laborant,
Atq; atri sociæ thalami noua sacra parabam,
Queis ægram mentẽ, & trepidantia corda leuaret
Infelix germana tori: furuasq́; trahebam
Ipsa manu properans ad uisa pianda bidentes.
Nanq; asper somno dirus me impleuerat horror:
Terq́; suam Dido, ter cum clamore uocarat,
Et læta exultans ostenderat ora Sicheus.
Quæ dum abigo menti, et sub lucẽ, ut uisa secũdent,
Oro cœlicolas, ac uiuo purgor in antro:
Illa cito passu peruecta ad littora, mutæ
Oscula, qua steteras, bis, terq́; infixit arenæ.
Deinde amplexa sinu latè uestigia fouit:
Ceu cinerem orbatæ pressant ad pectora matres.
Tum rapido præceps cursu, resolutaq́; crinem
Euasit properè in celsam, quam struxerat antè

Magna mole, pyram: cuius de sede dabatur
Cernere cuncta freta, et totam Carthaginis urbem.
Hic Phrygiã uestem, & baccatum induta monile,
Postquam illum infelix hausit, quo munera primũ
Sunt conspecta, diem, & conuiuia mente reduxit,
Festasq; aduentu mensas, teq; ordine Troiæ
Narrantem longos, se peruigilante labores,
In portus amens rorantia lumina flexit:
Atq; hæc sparsa comam diuis in morte profudit.
Dij longæ noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor (inquit) adeste,
Et placidi uictos ardore admittite manes.
Aeneæ coniux, Veneris nurus, ulta maritum
Vidi constructas nostræ Carthaginis arces,
Nunc ad uos magni descendet corporis umbra.
Me quoq; fors dulci quondam uir notus amore
Expectat, curas cupiens æquare priores.
Hæc dicens ensem media in præcordia adegit.
Ensem Dardanij quæsitum in pignus amoris.
Viderunt comites, tristiq; per atria planctu
Concurrunt: magnis resonant ululatibus ædes.
Accepi infelix, dirisq; exterrita fatis
Ora manu lacerans lymphato regia cursu
Tecta peto, celsosq; gradus euadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro:
Ter cecidi, exanimæ membris reuoluta sororis.
Iamq; ferebatur uicina per oppida rumor
Tum Cyrenæam fatis agitantibus urbem
Deuenio, hinc uestris pelagi uis appulit oris.

Motus

Motus erat: placidumq; animũ, mentemq; quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iamq; omneis luctus, omnesq; è pectore curas
Dispulerat: Phrygijs nec iã amplius aduena tectis
Illa uidebatur: tacito nox atra sopore
Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat: tristi cùm Dido ægerrima uultu
Has uisa in somnis germanæ effundere uoces.
His soror in tectis longæ indulgere quieti
Heu nimiùm secura potes? nec quæ tibi fraudes
Tendantur, quæ circunstent discrimina cernis?
At nondum nostro infaustos generiq; soloq;
Laomedonteæ nescis telluris alumnos?
Dum cœlum rapida stellas uertigine uoluet,
Lunaq; fraterno lustrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter, Tyriosq; manebit.
Surge age: iam tacitas suspecta Lauinia fraudes
Molitur, dirumq; nefas sub corde uolutat.
Præterea (ne falsa putes hæc fingere somnum)
Haud procul hinc paruo descendẽs fonte Numicus
Labitur, & leni per ualles uoluitur amne.
Huc rapies germana uiam, tutosq; receptus.
Te sacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
Aeternumq; Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata in tenuem Phœnissa euanuit auram.
Anna nouis somno excutitur perterrita uisis,
Itq; timor totos gelido sudore per artus.
Tunc, ut erat tenui corpus uelamine tecta,
Prosiluit stratis; humiliq; egressa fenestra,

Per

Per patulos currit plantis pernicibus agros:
Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
Suscepit gremio, uitreisq; abscondidit antris.
Orta dies totum radijs impleuerat orbem,
Cùm nullam Aeneadæ thalamis Sidonida nacti,
Et Rutulum magno errantes clamore per agrum
Vicini ad ripas fluuij manifesta sequuntur
Signa pedum. dumq; inter se mirantur, ab alto
Amnis aquas, cursumq; rapit: tum sedibus imis
Inter cæruleas uisa est residere sorores
Sidonis & placido Teucros affarier ore.
Ex illo primis anni celebrata diebus
Per totam Ausoniam uenerando numine culta est.
Hanc postquam in tristes Italûm Saturnia pugnas
Hortata est, celeri superum petit æthera curru,
Optatum Latij tandem potura cruorem.
Diua Deæ parere parat, magnumq; Libyssæ
Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
Ille uirûm cœtu tum fortè remotus ab omni
Incertos rerum euentus, bellíq; uolutans,
Anxia ducebat uigili suspiria uoce,
Cui Dea sic dictis curas solatur amicis;
Quid tantùm ulterius Rex ò fortißime gentis
Sidoniæ ducis cura ægrescente dolorem?
Omnis iam placata tibi manet ira Deorum,
Omnis Agenoridis redijt fauor. eia age, segnes
Rumpe moras: rape Marmaricas in prælia uires.
Mutati fasces: iam bellum, atq; arma Senatus
Ex inconsulto posuit Tirynthius Heros:

Cumq;

Cumq; alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
Me tibi (ne dubites) summi matrona tonantis
Misit. ego Oenotrijs æternum numen in oris
Concelebror uestri generata è sanguine Beli.
Haud mora sit: rapido belli rape fulmina cursu.
Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
Explicat (haud longè tellus) huc dirige signa.
Hæc, ut Roma cadat, sat erit uictoria Pœnis.
Dixit, & in nubes uiuentia sustulit ora.
Cui dux promissæ reuirescens pignore laudis:
Nympha decus generis, quo non sacratius ullum
Numen (ait) nobis, felix oblata secundis.
Ast ego te compos pugnæ Carthaginis arce
Marmoreis sistam templis: iuxtaq; dicabo
Aequatam gemino simulacri numine Dido.
Hæc fatus socios stimulat tunc Festus ouantes.
Pone graues curas, tormentaq; lenta sedendi
Fatalis Latio miles placauimus iras
Cœlicolûm: redeunt diui: finita maligno
Hinc Fabio imperia, & mutatos consule fasces
Nuntio. nunc dextras mihi quisq; atq; illa referto,
Quæ Marte exclusus promittere magna solebas.
En numen patrium spondet maiora peractis.
Vellantur signa, ac diua ducente petamus
Infaustum Phrygijs Diomedis nomine campum.
Dumq; Arpos tendunt instructi pectora Pœni,
Subnixus rapto plebei muneris ostro,
Sæuitiam rostris Varro, ingentiq; ruinæ
Festinans aperire locum, fata admouet urbi.

Atq;

Atq; illi sine luce genus, surdumq; parentum
Nomen, & immodicè uibrabat in ore sonoro
Lingua procax. hinc auctus opes, largusq; rapinæ,
Intima dum uulgi souet, oblatratq; Senatum:
Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,
Momentum ut rerum, & fati foret arbiter unus,
Quo conseruari Latium uictore puderet.
Hunc Fabios inter, sacrataq; nomina Marti
Scipiadas, interq; Ioui spolia alta ferentem
Marcellum, fastis labem, suffragia cæca
Addiderant, Cannasq; malum exitiale fouebat
Ambitus & Graio funestior æquore campus.
Idem ut turbarum sator, atq; accendere solers
Inuidiam, prauusq; togæ, sic debilis arte
Belligera Martemq; rudis uersare, nec ullo
Spectatus ferro. lingua sperabat adire
Ad dextræ decus, atq; è rostris bella ciebat.
Ergo alacer, Fabiumq; moræ increpitare professus,
Ad uulgum, in patres, & ouantia uerba ferebat.
Vos, quorum imperiũ est, consul præcepta, modumq;
Bellandi posco. sedeo ne? an montibus erro,
Dum mecũ Garamas, & adustus corpore Maurus
Diuidit Italiam? an ferro, quo cingitis, utor?
Exaudi bone Dictator, quid Martia plebes
Imperitet. bello Libyes Romamq; leuari
Hoste iubet. num festinant, quos plurima passos.
Tertius exurit lacrymosis casibus annus?
Ite igitur, capite arma uiri: mora sola triumpho
Paruum iter est. quæ prima dies ostenderit hostem,

Et

Et patrum regna, & Pœnorum bella resoluet.
Ite alacres, Latia deuinctum colla cathena
Annibalem Fabio ducam spectante per urbem.
Hæc postquàm increpuit, portis arma incitus effert,
Impellitq; moras. Veluti cum carcere rupto
Auriga indocilis totas effundit habenas,
Et præceps trepida pendens in uerbera planta
Impar fertur equis: fumat male concitus axis,
Ac fræna incerto fluitant discordia curru.
Cernebat Paulus, nanq; huic communia campus
Iura, atq; arma tulit, labi mergente sinistro
Consule res, pessumq; dari: sed mobilis ira
Turbati uulgi, signataq; mente cicatrix
Vndanteis ægro frænabat corde dolores.
Nam cum perdomita est armis iuuenilibus olim
Illyris ora, nigro tunc allatrauerat ore
Victorem inuidia, & uentis iactarat iniquis,
Hinc inerat metus, & duræ reuerentia plebis.
Sed genus admotum superis, summumq; per altos
Attingebat auos cœlum. numerare parentem
Assaraeum retro præstabat Amulius autor.
Assaracusq; Iouem: nec qui spectasset in armis
Abnueret genus. huic Fabius iam castra petenti,
Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
Ductore, inuitus uocem hanc è pectore rumpam.
Frustraris Paule Ausoniam. te prælia dira,
Teq; hostis castris grauior manet: aut ego multo
Nequicquam didici casus pernoscere Marte.
Spondentem audiui. piget heu, tedetq; senectæ,

Si quas prospicio, restat passura ruinas.
Cum duce tam fausti Martis qua uiderit hora,
Sumpturum pugnã: quantum nunc, Paule, supremo
Absumus exitio uocem hanc si consulis ardens
Audiuit Pœnus? iam latis obuia credo
Stat campis acies, expectaturq́; sub ictu
Alter Flaminius. quantos insane ciebis
Varro uiros: tu (proh superi) tu protinus arma,
Tu campum noscas ante, exploresq́; trahendo,
Quantum hostis ritus ualeat, quæ copia rerum,
Quæ natura locis, quod sit rimabere sollers
Armorum genus, & stantem super omnia tela
Fortunam aspicies. fer Paule indeuia recti
Pectora. cur uni patriam si affligere fas est,
Vni sit seruare nefas? eget improbus arcto
Iam uictu Libys: &, belli feruore recluso,
Laxa fides sociûm est. non hic domus hospita tecto
Inuitat patrio, non fidæ mœnibus urbes
Excipiunt, renouatq́; pari se pube iuuentus.
Tertia uix superest, crudo quæ uenit Ibêro,
Turba uirûm. persta, & cauti medicamina belli
Lentus ama. si qua interea inuitauerit aura,
Annueritq́; Deus: uelox accede secundis.
Cui breuiter mœsto Consul sic ore uicissim,
Mecum erit hæc prorsus pietas, mentemq́; feremus
In Pœnos inuicte tuam: non me única fallit
Cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Annibal oppressum uidit considere bellum.
Sed quæ nam ira Deum? Consul datus alter opinor

Ausoniæ est, alter Pœnis. trahit omnia secum:
Et metuit demens, alio ne consule Roma
Concidat, è Tyrio consortem accire senatu.
Non iam sera uolet, nullus qui portet in hostem
Sufficit insano sonipes. incedere noctis
Quod tardent cursum, tenebras dolet, itq; superbus
Tantum non strictis mucronibus. ulla retardet
Ne pugnas mora, dum uagina ducitur ensis.
Tarpeiæ rupes, cognataq; sanguine nobis
Tecta Iouis, quæq; arce sua nunc stantia linquo
Mœnia felicis patriæ, quocunq; uocabit
Summa salus, testor spreto discrimine iturum.
Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
Haud ego uos ultra nati, dulcemq; morabor
Assaraci de gente domum, similem'ue uidebit
Varroni Paulum redeuntem saucia Roma.
Sic tumidi uersa turbati mente petebant
Castra duces, ac prædictis iam sederat aruis
Aetolos Pœnus seruans ad prælia campos.
Non alias maiore uirûm, maiore sub armis
Agmine cornipedum concussa est Itala tellus.
Quippe extrema simul gentiq;, urbiq; timebant:
Nec spes certandi plus uno marte dabatur.
Faunigenæ socio bella inuasere Sicano
Sacra manus Rutuli, seruant qui Daunia regna,
Laurentiq; domo gaudent, & fonte numici.
Quos Castrũ, Phrygibusq; grauis quondã Ardea (misit.
Quos celso deuexa iugo Iunonia sedes
Lauinum, ac altrix casti Collatia Bruti.

Quiq; immite nemus Triuiæ, quiq; ostia Thusci
Amnis amant, tepidoq; fouent Almone Cybelen.
Hinc Tybur Catille tuum, sacrisq; dicatum
Fortunæ Præneste iugis, Antemnaq; prisco
Crustumio prior, atq; habiles ad aratra Labici.
Nec non sceptriferi qui potant Tybridis undam,
Quiq; Anienis habent ripas, gelidoq; rigantur
Symbriuio, rastrisq; domant Aequicula rura.
His Scaurus monitor: tenero tunc Scaurus in æuo,
Sed iam signa dabat nascens in secula uirtus.
Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis.
Pila uolunt, breuibusq; habiles mucronibus enses.
Aere caput tecti surgunt super agmina cristis.
At quos ipsius mensis seposta Lyæi
Setia, & incelebri miserunt ualle Velitræ.
Quos Cora, quos spumans inimica Signia musto,
Et quos pestifera Pontini caligine campi.
Qua Saturæ nebulosa palus restagnat, & atro
Liuentes cœno per squalida turbidus arua
Cogit aquas Vfens, atq; inficit æquora limo,
Ducit auis pollens, nec dextra indignus auorum
Scæuola, cui diræ celatur laudis honora
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes.
Tyrrhenum ualli medio stat Mutius ira
In semet uersa, sæuitq; in imagine uirtus.
Tunc icti specie ruere acri in bella magistro,
Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
Queis Circea iuga, & scopulosi uerticis Anxur,

Hernicaq́; impresso raduntur uomere saxa,
Queis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba.
Sylla Ferentinos Priuernatumq́; maniplos
Ducebat simul excitos, Soraq́; iuuentus
Addita fulgebat telis, hic Scaptia pubes,
Hic Fabrateria uulgus, nec monte niuoso
Descendens Atina aberat, detritaq́; bellis
Suessa, atq; à duro Frusinio haud imbellis aratro.
At qui Fibreno miscentem flumina Lyrim
Sulfureum tacitisq́; uadis ad littora lapsum
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
Ac Larinatum dextris socia hispidus arma
Commouet, atq; uiris ingens exhaurit Aquinum.
Tullius aratas raptabat in agmina turmas
Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto.
Indole proh quanta iuuenis, quantumq́; daturus
Ausoniæ populis uentura in secula ciuem.
Ille super Gangem super exauditus & Indos,
Implebit terras uoce, & furialia bella
Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.
Ecce inter primos Theramnæo à sanguine Clausi
Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis,
Hunc Amiterna cohors, & Bactris noĩa ducens
Casperula, hunc Foruli, magnæq́; Reate dicatum
Cœlicolum matri, necnon habitata pruinis
Nursia, & à Tetrica comitatur rupe cohortes:
Cunctis hasta decus, clypeusq́; refertur in orbem,
Vertice & implumes, ac leui tegmine cruris

Ibant, & læti pars Sanctum uoce canebant
Autorem gentis: pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.
Et qui Picenæ stimulat telluris alumnos,
Horridus, & squamis, & equina Curio crista,
Pars belli quàm magna uenit, non æquore uerso
Tam creber fractis albescit fluctus in undis,
Nec cœtu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
Lunatis acies imitatur martia peltis,
Perstrepit & tellus, & Amazonius Thermodon.
Hic & quos pascunt scopulosa rura Numanæ
Et queis litoreæ fumant altaria Cipræ,
Quiq; Truentinas seruant cum flumine turres
Cernere erat, clypeata procul sub sole corusco
Agmina, sanguinea uibrant in nubila luce
Stat fucare colus, nec Sidone uilior Ancon,
Murice nec Libyco, statq; humectata Vomano
Adria, & inclemens hirsuti signifer Asculi
Vepicus quondam nomen memorabile: ab alto
Saturno statuit genitor quem carmine Circe
Exutum formæ uolitare per æthera iussit,
Et sparsit plumis croceum fugientis honorem.
Ante (ut fama docet) tellus possessa Pelasgis.
Queis Asis regnator erat: fluuioq; relinquit
Nomen, & à sese populos tum dixit Asilos.
Sed non ruricolæ firmarunt robore castra
Deteriore, cauis uenientes montibus, Vmbri.
Hos Asis, Sapisq; lauant, rapidasq; sonanti

Vertice

Vertice contorquens undas per saxa Metaurus.
Et lauat ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum, Narq; albescentibus undis
In Tybrim properans Tiniaq; inglorius humor,
Et Clanis, & Rubico, & Senonũ de nomine Sena.
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula, & immota perstringit mœnia ripa.
His urbes Arna, & latis Meuania pratis,
Hispellum, & duro monti per saxa recumbens
Narnia; & infestum nebulis humentibus olim
Inginum, patuloq; iacens sine mœnibus aruo
Fulginia. his populi fortes Amerinus, & armis
Et rastris laudande Camers. his Sarsina diues
Lactis, & haud parci Martem coluisse Tudertes.
Ductor Piso uiros spernaces mortis agebat:
Ore puer, pueriq; habitu: sed corde sagaci
Aequabat senium, atq; astu superauerat annos.
Is primam ante aciem pictis radiabat in armis
Arsacidum, & fuluo micat ignea gemma monili
Iamq; per Hetruscos legio completa maniplos
Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
Huic genus orditur Minos, inuisaq; tauro
Pasiphaë, clariq; dehinc stant ordine patres.
Lectos Cere uiros, lectos Cortona superbi
Tarcontis domus, & ueteres misere Grauiscæ.
Nec non Argolico dilectum littus Aleso
Alsium, & obsessæ campo squalente Fregellæ.
Affuit & sacris interpres fulminis alis
Fesula, & antiquus Romanis mœnibus horror

 Clusi

Clusinum uulgus, cum Porsena magne iubebas
Nequicquam pulsos Romæ imperitare Superbos.
Tunc quos à niueis exegit Luna metallis
Insignis portu, quo non spatiosior alter
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.
Mæoniæq; decus quondam Vetulonia gentis.
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem tacito terrore secures.
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio uestem prætexuit ostro.
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.
Hos iuxta Nepetina cohors, æquiq; Falisci,
Quiq; tuos Flauina focos, Sabatia quiq;
Stagna tenent, Ciminiq; lacum: qui Sutria tecta
Haud procul, & sacrū Phœbo Soracte frequētāt.
Spicula bina gerunt, caput his codone ferino
Stat cautum, Lycios tendunt hastilibus arcus.
Hæ bellare acies norant. at Marsica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem,
Vipereumq; herbis hebetare, & carmine dentem.
Aeetæ prolem Anguitiam mala gramina primā
Monstrauisse ferunt, tactuq; domare uenena,
Et lunam excusisse polo, stridoribus amnes
Frenantem, ac syluis montem nudasse uocatis,
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum fugeret phrygios trās æquora Marsia Crenos,
Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.
Marruuium ueteris celebratum nomine Marri
Vrbibus est illis caput, interiorq; per udos

Alba sedet campos, pomisq; rependit aristas:
Cæterà in obscuro fama, & sine nomine, uulgi
Sed numero castella ualent. coniungitur acer
Pelignus, gelidoq; rapit Sulmone cohortes.
Nec cedit studio uicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales: non parua conditor urbis
(Vt fama est) Calais, Boreæ quem rapta per auras
Orithyia uago Geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
Agmina densauit uenatu dura ferarum.
Quæ Fiscelle tuas arces, Pinnamq; uirentem,
Pascuaq; haud tardè redeuntia tondet Auellæ.
Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnumq; Theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alte
Assuetæ uolucrem cœlo dimittere fundæ.
Pectora pellis obit cæsi uenatibus ursi.
Iam uerò quos diues opum, quos diues auorum
Et toto dabat ad bellum Campania tractu,
Ductorum aduentum uicinis sedibus Osci
Seruabant: Sinuessa tepens, fluctuq; sonorum
Vulturnum, quasq; euertère silentia Amyclæ,
Fundiq;, & regnata Lamo Caieta, domusq;
Antiphatæ compressa freto, stagnisq; palustre
Linternum, & quondam fatorum conscia Cumæ.
Illic Nuceria, & Gaurus naualibus apta,
Prole Dicarcheia, multo cum milite graia.
Illic parthenope, ac Pœno non peruia Nola,
Alliphe, & Clanio contemptæ semper Acerræ.

Sarrastis etiam populos, totasq; uideres
Sarni mitis opes. illic quos sulfure pingues
Phlegraei legere sinus. Misenus, & ardens
Ore Giganteo sedes Ithacesia Bai.
Non Prochyte, non ardentem sortita Typhœa
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
Insula, nec paruis aberat Calatia muris.
Surrentum, & pauper sulci Cerealis Abella.
In primis Capua heu rebus seruare serenis
Inconsulta modum, & prauo peritura tumore.
Lectos rectores formabat Scipio bello:
Ille uiris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat: leuiora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos.
Aclidis usus erat, factaq; ad rura bipennes.
Ipse in ter medios uentura ingentia laudis
Signa dabat: uibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, undosum frangere nando
Indutus thoraca uadum. spectacula tanta
Ante acies uirtutis erant. saepe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta uolantem
Ipse pedes praeuertit equum: saepe arduus idem
Castrorum spatium, & saxo transmisit, & hasta.
Martia frons, facilesq; comae: nec ponè, retroq;
Caesaries breuior. flagrabant lumina miti
Aspectu, gratusq; inerat uisentibus horror.
Affuit & Samnis, nondum uergente fauore
Ad Pœnos, sed nec ueteri purgatus ab ira.
Qui Batulum, Mucrasq; colunt, Bouiania quiq;

Exercent lustra, aut Caudinis faucibus hærent:
Et quos aut Rufre, aut quos Æsernia, quos'ue
Obscura incultis Herdonia misit ab agris.
Brutius haud dispar animorumq;, unaq; iuuentus
Lucanis excita iugis, Hirpinaq; pubes
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum.
Hos uenatus alit, lustra incoluere, sitimq;
Auertunt fluuio, somniq; labore parantur.
Additur his Calaber, Salentinaq; cohortes.
Nec non Brundusium, quo desinit Itala tellus,
Parebat legio audaci permissa Cethego.
Cui socias uires, atq; indiscreta maniplis
Arma recensebant. nunc sese ostendere miles
Leucosiæ è scopulis: nunc quem Picentia Peste
Misit, & exaustæ mox Pœno marte Carillæ.
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradũt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos enses, & quæ Buxentia pubes
Aptabat dextris irrasæ robora claue.
Ipse humero exertus, gentili more parentum,
Difficili gaudebat æquo, roburq; iuuenta
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritæ, desolatæq; uirorum
Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc uestris, casura ruistis in arma.
Certauit Mutinæ quassata Placentia bello.
Mantua mittenda certauit pube Cremonæ.
Mantua musarum domus, atq; ad sydera cantu

Euecta

Euecta Andino, & Smyrneis æmula plectris.
Tum Verona Atesi circunflua, & undiq; sollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.
Vercellæ, fusciq; ferax Pollentia uilli,
Et quondam Teucris comes in Laurentia bella,
Ocni prisca domus, paruiq; Bononia Rheni.
Quiq; graui remo, limosis segniter undis
Lenta Paludosæ perscindunt stagna Rhauennæ.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugiq; sacris Antenoris oris.
Nec non cum Venetis Aquileia perfurit armis.
Tum pernix Ligus, & sparsi per saxa Vageni
In decus Annibalis, duros misere nepotes.
Maxima tot populis rector fiducia Brutus
Ibat. & hortando notum accendebat in hostem.
Læta uiro grauitas, & mentis amabile pondus,
Et sine tristitia uirtus. non ille rigoris
Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,
Nec famam leuo quærebat limite uitæ.
Addiderat ter mille uiros in marte sagittæ
Expertos, fidus Scula regnator ab Aethna.
Non totidem Ilua uiros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
Ignoscet, quamuis auido committere pugnam,
Varroni, quicunq; simul tot tela uideret.
Tantis agminibus Rhœteo litore quondam,
Feruere, cum magnæ Troiam inuasere Mycenæ.
Mille rates, uidit Leandrius hellespontus.
Vt uentum ad Cannas, urbis uestigia priscæ,

Defigunt

Defigunt diro signa infelicia uallo.
Nec tanta miseris iamq; impendente ruina,
Cessarunt Superi uicinas prodere clades.
Per subitum attonitis pila exarsere maniplis,
Et celsæ toto ceciderunt aggere pinnæ,
Nutantiq; ruens prostrauit uertice syluas
Garganus, fundoq; imo mugiuit anhelans
Aufidus, & magno late distantia ponto
Terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas.
Quæsiuit Calaber subducta luce repentè
Immensis tenebris & terram, & littora Sipus:
Obseditq; frequens castrorum limina bubo:
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes,
Cessaruntq; aquilis. non unus crine corusco
Regnorum euersor rubuit letale cometes.
Castra quoq;, & uallum rabidæ sub nocte silenti
Irrupere feræ, raptiq; ante ora pauentum
Adiunctos uigilis sparserunt membra per agros.
Ludificante etiam terroris imagine somnos,
Gallorum uisi bustis rupere nitores.
Terq;, quaterq; solo penitus tremuere reuulsæ
Tarpeiæ rupes, atq; atro sanguine flumen
Manauit Iouis in templis: lachrymæq; uetustæ
Effigie, patris large fluxere Quirini.
Maior & horrificis sese extulit Alia ripis.
Non Alpes sedere loco. non nocte, die'ue
Ingentes interstetit Appenninus hiatus.
Axe super medio Libyes à parte corusca.
In Latium uenere faces, ruptusq; fragore

Horrisono polus, & uultus patuere Tonantis.
Aethneos quoq; contorquens è cautibus ignes
Lemnius intonuit, scopulisq; in nubila iactis
Phlegraeus tetigit trepidantia sydera uertex.
Ecce inter medios belli praesagus & ore
Attonito, sensuq; simul clamoribus implet
Miles castra feris, & anhelat clade futura:
Parcite crudeles Superi: iam stragis aceruis
Deficiunt campi. uideo per densa uolantem
Agmina ductorem Libyae, currusq; citatos,
Arma uirûm super, atq; artus, et signa trahentem.
Turbinibus furit insanis, & praelia uentus.
Inq; oculos, inq; ora rotat. cadit immemor aui
Nequicquam Thrasimene tuis Seruilius oris
Subductus, quo Varro fugis? proh iuppiter ictu
Procumbit saxi fessis spes ultima Paulus.
Cesserit huic Trebia exitio. pons ecce cadentum
Corporibus struitur, tacitusq; cadauera fundit
Aufidus, ac uictrix insultat belua campis.
Gestat Agenoreus nostro de more secures
Consulis, & sparsos lictor fert sanguine fasces.
In Libyam Ausonij portatur pompa triumphi.
O dolor, hoc etiam Superi uidisse iubetis,
Congesto laeuae quodcunq; auellitur auro
Metitur Latias uictrix Carthago ruinas.

SILII ITALICI
LIBER IX.

TVrbato monstris Latio, cladisq; futuræ
Signa per Ausoniã prodentibus irrita diuis.
Haud secus, ac si fausta forent, & prospera pugnæ.
Omnia uenturæ, consul traducere noctem
E somnis, telumq; manu uibrare per umbras.
Ac modo segnitie paulum increpitare, modo acres
Exercere tubas, nocturnaq; classica uelle.
Nec minor in Pœno properi certaminis ardor.
Erumpunt uallo fortuna urgente sinistra,
Consertæq; manus. nam sparsi ad pabula campis
Vicinis raptanda Macæ. fudere uolucrem
Telorum nubem. ante omnes inuadere bella
Mancinus gaudens, hostiliq; ungere primus
Tela cruore cadit: cadit & numerosa iuuentus.
Nec pecudum fibras Varro, & contraria Paulo
Auspicia incusante Deûm, compesceret arma
Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur
Arbitrium pugnæ properanti in fata negasset.
Quæ tamen haud ualuit perituris milibus, una
Plus donasse die, rediere in castra gemente
Haud dubie Paulo, qui crastina iura uideret
Amenti cessura uiro, frustraq; suorum
Seruatas à cæde animas. Nam turbidus ira,
Infensusq; moræ dilata ob prælia ductor,
Siccine nunc (inquit) grates preciumq; rependis
Paule tui capitis? meruerunt talia qui te

Legi

Legibus,atq; urnæ dira eripuere minanti?
Tradant immo hosti reuocatos ilicet enses,
Tradant arma iube,aut pugnantum diripe dextras
Sed uos,quorum oculos,atq; hora humentia uidi,
Vertere cum Consul terga,& remeare iuberet,
Ne morem , & pugnæ signum expectate petendæ,
Dux sibi quisq; uiam capito, cum spargere primus
Incipiet radijs Gargana cacumina Phœbus.
Pandã egomet primus portas.ruite ocyus,atq; hũc
Ereptum reuocate diem.Sic turbidus ægra
Pestifero pugnæ castra incendebat amore.
At Paulus iam non idem nec mente,nec ore:
Sed qualis stratis dilecto milite campis
Post pugnam stetit ante oculos,atq; ora futuro
Obuersante malo.ceu iam spe lucis adempta,
Cùm stupet exanimata parens,natiq; tepentes
Nequicquam fouet extremis amplexibus artus.
Per toties(inquit)concussæ mœnia Romæ,
Perq; has nox Stygia quas iam circũuolat umbra
Insonteis animas,cladi parce obuius ire:
Dum transit diuûm furor,& consumitur ira
Fortunæ.nouus Annibalis sat nomina ferre
Si discit miles,nec frigidus aspicit hostem.
Non'ne uides cum uicinis auditur in aruis,
Quam subitus linquat pallentia corpora sanguis?
Quãq; fluant arma ante tubas?Cunctator,& æger
(Vt rere)in pugnas Fabius,quoscunq; sub illis
Culpatis duxit signis,nunc arma capessunt.
Haud quos Flaminius:sed dira auertite Diui.

Siu

Sin noſtris animus monitis,precibusq; repugnat.
Aures pande deo. cecinit Grynæa per orbem
Hæc olim uates,& te præſaga,tuosq;
Vulgauit terris proauorum ætate furores.
Iamq; alter tibi,nec perplexo carmine coram
Fata cano uates. ſiſtis ni craſtina ſigna,
Firmabis noſtro Phœbea dicta Sybillæ
Sanguine,nec Graio poſthac Diomede ferentur:
Sed te ſi perſtas,inſignes conſule,campi.
Hæc Paulus,lacrymæq; oculis ardentibus ortæ.
Nec non & noctem ſceleratus polluit error
Xantippo captus. Libycis tolerarat in oris
Seruitium Satricus:mox inter præmia regi
Autololum dono datus,ob uirtutis honorem.
Huic domus,& gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in uberibus nati,Mancinus,& unà
Nomine Rheteo Solymus.nam Dardana origo.
Et phrygio genus à proauo,qui ſceptra ſecutus
Aeneæ,claram muris fundauerat urbem
Ex ſeſe dictam Solymon,celebrata colonis.
Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
Ac tum Barbaricis Satricus cum rege cateruis
Aductus,quo non ſpretum(ſi poſceret uſus)
Noſcere Getulis Latias interprete uoces.
Poſtquam poſſe datum Peligna reuiſere tecta,
Et patrium ſperare larem,ad conamina noctem
Aduocat,ac furtim caſtris euadit iniquis.
Sed fuga nuda uiri:ſumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo,& dextra remeabat inermi.

Exuuias igitur,proſtrataq́; corpora campo
Luſtrat,& exutis Mancini cingitur armis,
Iamq́; metus leuior:uerum cui dempta ferebat,
Exangui ſpolia,& cuius nudauerat artus
Natus erat paulo ante Maca proſtratus ab hoſte
Ecce ſub aduentum noctis,primumq́; ſoporem,
Alter natorum Solymus,ueſtigia uallo
Auſonio uigil extulerat,dum ſorte uiciſsim
Alternat portæ excubias,fratrisq́; petebat
Mancini ſtratum ſparſa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miſerum componere terra.
Nec longum celerarat iter,cùm tendere in armis
Aggere Sydonio uenientem conſpicit hoſtem.
Quodq́; dabat fors in ſubitis nec opina ſepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.
Inde ubi nulla ſequi propius ponè arma,uirumq́;
Incomitata uidet ueſtigia ferre per umbras,
Proſiliens tumulo contorquet nuda perentis
In terga,haud fruſtra iaculum.Tyriamq́; ſequentū
Satricus eſſe manum, & Sydonia uulnera credens,
Authorem cæci trepidus circunſpicit ictus.
Verum ubi uictorem iuuenili robore curſus
Attulit,& notis fulſit lux triſtis ab armis:
Fraternusq́; procul,luna prodente,retexit
Ante oculos ſeſe,& radiauit cominus umbo:
Exclamat iuuenis ſubita flammatus ab ira,
Non ſum equidē Sulmone ſatus,tua Satrice proles,
Nec frater Mancine tuus:fatearq́; nepotem
Pergameo indignum Solymo,ſi euadere detur.

Hinc nostra te impune manu tu nobile gestes
Germani spolium ante oculos, referasq; superba
Me spirante, domus Peligna perfidus arma?
Hæc tibi chara parens apta ad solatia luctus
Dona feram nati, ut figas æterna sepulchro,
Talia uociferans stricto mucrone ruebat.
Ast illi iam tela manu, iamq; arma fluebant
Audita patria, natisq; & coniuge & armis,
Ac mēbra & sensus gelidus stupefecerat horror
Tum uox semianimi miseranda effunditur ore.
Parce precor dextra, non ut mihi uita supersit,
Quippe nefas hac uelle frui, sed sanguine nostro
Ne damnes ò nate manus. Carthaginus ille
Captiuus patrias nunc primum aductus in oras
Ille ego sum Satricus, Solymi genus, haud tua nate
Fraus ulla est: iacceres in me cùm feruidus hastam,
Pœnus eram: uerùm castris elapsus acerbis
Ad uos & chare properabam coniugis ora
Hunc rapui exanimi clypeum: sed iam unice nobis
Hæc fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit nate, referre
Ductori monitus Paulo: producere bellum
Nitatur, Pœnoq; neget certamina Martis.
Augurio exultat diuum, immensumq; propinqua
Stragem aciæ sperat. quæso prohibete furentem
Varronem: nanq; hinc fama est impellere signa.
Sat magnum hoc miseræ fuerit mihi cardine uitæ
Solamen, cauisse meis. Nunc ultima nate
Inuento simul, atq; amisso, redde parenti

 Oscula.

Oscula. Sic fatus galeam exuit, atq; rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti, & nitens uerbis sanare pudorem,
Vulneris impreßi telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra.
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus.
Absoluo pater ipse manum, atq; in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. At miser imo
Pectore suspirans iuuenis, non uerba uiasq;
Alloquio uocem'ue refert: sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum, laceroq; ligare
Ocyus illacrymans altum uelamine uulnus.
Tandem inter gemitus, miseræ erupere querelæ
Siccine te nobis genitor Fortuna reducit
In patriam? sic te nato, natumq; parenti
Impia restituit? Felix ò terq; quaterq;
Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
Ast ego Sidonijs impercitus, ecce parentem
Vulnere cognosco. Saltem hoc Fortuna fuisset
Solamen culpæ, dubia ut mihi signa dedisses
Infausti generis. Verùm linquetur iniquis
Non altra superis nostros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In uacuas senior uitam desperserat auras.
Tum iuuenis mœstum attollens ad sidera uultum,
Polluta dextra, & facti Titania testis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus: non amplius, inquit,

His oculis, et damnato uiolabore uisu.
Haec memorat, simul ense fodit praecordia: & atrū
Sustentans uulnus, mananti sanguine signat
In clypeo mandata patris, Fuge praelia Varro.
At summi tegmen suspendit cuspide teli,
Defletumq; super posternit membra parentem.
Talia uenturae mittebant omnia pugnae
Ausonijs Superi: sensimq; abeuntibus umbris,
Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
Ductor in arma suos Libys. & Romanus in arma
Excibat de more suos: Poenisq; redibat
Qualis nulla dies omni surrexerit aeuo.
Nec uerborum (inquit) stimulantum Poenus egetis,
Herculeis iter à metis, ad Iapigis agros
Vincendo emensi. nusquam est animosa Saguntos.
Concessere Alpes: pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus captiuo defluit alueo.
Strage uirûm mersus Trebia est, atq; ora sepulto
Lydia Flaminio premitur: lataq; refulgent
Ossibus, ac nullo sulcantur uomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur: mihi magna satis, sat uera, superq;
Bellandi merces. sit gloria caetera uobis
Vincantur, quicquid diti deuexit Ibêro,
Quicquid & Aethneis iactauit Roma triumphis.
Quin etiam Libyco si quid de littore raptum
Condidit, in uestros uenient sine sortibus enses.
Ferte domos quod dextra dabit: nil uictor honoris
Ex opibus posco. raptor per saecula longa

Dardanus edomitum nobis spoliauerit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi Sigæo sulcata colono
Arridet tellus, seu sunt Buxentia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis.
Electos optare dabo inter prælia campos.
Addam etiam flaua Tybris, quas irrigat unda
Gurgitibus latè captiuis pascere ripas.
Qui uerò extremo socius mihi cardine Byrsæ
Signa moues, dextram Ausonia si cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis Carthaginis esto.
Neu uos Gargani, Dauniq; fefellerit ora.
Ad muros statis Romæ. licet auia longè
Vrbs agat, & nostro procul à certamine distet:
Hæc hodie ruet, atq; ultra te ad prælia miles
Nulla uoco. ex acie tende in Capitolia cursum.
Hæc memorat, tum propulso munimine ualli
Fossarum rapuere moras, aciemq; locorum
Consilio curuis accommodat ordine ripis.
Barbaricus læuo stetit ad certamina cornu
Bellator Nasamon, unaq; immanior arctus
Marmarides. Tũ Maur⁹ atrox, Garamasq;, Macesq;
Et Massylæ acies, & ferro uiuere lætum
Vulgus Adrimachidæ, pariter gens accola Nili
Corpora ab immodico seruans nigrantia Phœbo.
Quæis positũ agminibus caput, imperiũq; Nealces.
At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
Aufidus, & curuo circumerrat gurgite ripas,
Mago regit. subiere leues quos horrida misit

Pyrene

Pyrene populi, varioq; auxere tumultu
Flumineum latus. effulget cetrata iuventus.
Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vasco
Ac torto miscens Balearis prælia plumbo,
Betigenæq; uiri celsus media ipse coheret
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq;
Celtarum Eridano perfusis sæpe cateruis.
Sed qua se fluuius retrò labentibus undis
Eripit, & nullo cuneos munimine uallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorso
Bellua nigranti gestans: ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros.
Cætera iam Numidis circumuolitare, citosq;
Ferre datum cursus, & toto feruere campo.
Dum Libys incenso dispensat milite uires,
Hortandoq; iterum, atq; iterum insatiabilis urget.
Factis quemq; suis, & se cognoscere iactat
Qua dextra ueniant stridentis sibila teli,
Promittitq; uiris nulli se defore testem:
Iam Varro exacta uallo legione mouebat
Cladum principia. at pallenti lætus in unda
Laxabat sedem uenturis portitor umbris.
Stant primi, quos sanguineæ pendente uetabant
Ire notæ clypeo, defixiq; omine torpent.
Iuxta terribilis facies, miseranda iacebant
Corpora in amplexum, natusq; in pectore patris
Imposita uulnus dextra letale tegebat.
Effusæ lacrymæ, Manciniq; inde reuersus
Fraterna sub morte dolor. Tum triste mouebat

Augurium,& similes defuncto in corpore uulnus:
Ocyus erroris culpam,deflendaq; fata
Ductori pandunt,atq; arma uetantia pugnam.
Ille ardens animi,Ferte hæc(ait)omina Paulo.
Nanq; illum,cui fœmineo stant corde timores,
Mouerit ista manus,quæ cæde imbuta nefanda
Cum Furiæ expeterent pœnas,fortasse paterno
Signauit moriens sceleratum sanguine carmen.
Tum minitans properè describit munera pugnæ:
Quaq; feras sæuus gentes,aciemq; Nealces
Temperat,hac sese Marso cum milite,cumq;
Samnitum opponit signis,& Iapige alumno.
At campi medio(nanq; hac in parte uidebat
Stare ducem Libyæ)Seruilius obuia adire
Arma,& Picentes,Vmbrosq; inferre iubetur.
Cætera Paulus habet dextro certamina cornu.
His super,insidias contra,Nomadumq; uolucrem
Scipiadæ datur ire manum:quaq; arte,dolisq;
Scindent se turmæ,prædicit spargere bellum.
Iamq; propinquabant acies:agiliq; uirorum
Discursu,mistoq; simul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu, et multũ trepidantibus armis
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic ubi prima mouent pelago certamina uenti,
Inclusam rabiem,ac sparsuras astra procellas
Parturit unda freti:fundoq; emota minaces
Expirat per saxa sonos,atq; acta cauernis
Torquet anhelantem spumanti uertice pontum.
Nec uerè fati tam sæuo turbine,solum

Terrarum fuit ille labor. discordia demens
Intrauit cœlos, Superosq; ad bella coëgit.
Hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo,
Et domitor tumidi pugnat maris. hinc Venus amēs,
Hinc Vesta, & captæ stimulatus cæde Sagunti
Amphitryoniades, pariter ueneranda Cybele,
Indigetesq; Dei, Faunusq;, satorq; Quirinus,
Alternusq; animæ mutato Castore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
Et Pallas Libycis Tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammō.
Multaq; præterea diuorum turba minorum.
Quorū ubi mole simul uenientū, & greßibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta
Cœperunt, uacuo descensum ad prælia cœlo.
Tollitur immensus deserta ad sydera clamor.
Phlegræis quantas effundit ad æthera uoces
Terrigena in campis exercitus: aut sator æui
Quanta Cyclopas noua fulmina uoce poposcit
Iuppiter, extructis uidit cum montibus ire
Magnanimos raptum cœlestia regna Gigantes.
Nec uerò prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit. stridens nimbis certante furore
Telorum: simul effusus, cupidæq; cruoris
Hinc atq; hinc animæ gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis
Bellantum pars magna iacet. super ipsa suorum
Corpora consistunt auidi, calcantq; gementes.

Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu,
Auerti'ue potest pubes,aut ordine pelli
Fixa suo Sarrana manus:quàm uellere sede
Si tentet Calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spatium,nec morte peracta
Arctatus cecidisse licet.galea horrida flictu
Aduersæ ardescit galeæ,clypeusq; fatiscit
Impulsu clypei,atq; ensis concunditur ense:
Pes pede,uirq; uiro teritur:tellusq; uideri
Sanguine operta nequit:cœlumq;,et sydera pendẽs
Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.
Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo.& proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies,certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Mißilibus certant pugnas æquare priorum.
Vltra clamor agit bellum,milesq; cupiti
Martis inops sæuis impellit uocibus hostem.
Vllum nec desit teli genus. hi sude pugnas,
Hi pinu flagrante cient,hi pondere pili.
At saxis,fundaq; alius,iaculoq; uolucri,
Ipsis interdum metuenda phalarica muris,
Interdum stridens per nubila fertur arundo.
Speramus'ne Deæ,quarum mihi sacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in secula uoce
Posse diem?tantum'ne datis confidere linguæ,
Vt Cannas uno ore sonem? si gloria uobis
Nostra placet,neq; uos magnis auertitis ausis:
Huc omneis cantus,Phœbumq; uocate parentem.

Verum

Verum utinam posthac animo Romana secunda
Quantò tunc aduersa, feras: sitq; hactenus oro,
Nec libeat tentare Deis. an Troïa proles
Par bellum tolerare queat, tuq; anxia fati
Pone precor lacrymas, & adora uulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi. nam tempore Roma
Nullo maior eris. mox sic labêre secundis
Vt sola cladum tuearis nomina fama.
Iamq; inter uarias fortuna utrinq; uirorum
Alternata uices, incerto eluserat iras
Euentu: mediaq; diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mauors flagrabat in armis.
Mitia ceu uiridis agitant cum flamina culmos,
Nec dum maturas impellit uentus aristas.
Huc, atq; huc it summa seges, nutansq; uicißim
Alterno lentè motu incuruata nitescit.
Tandem Barbaricis perfractam uiribus acer
Dißipat incurrens aciem clamore Nealces.
Laxati cunei, perq; interualla citatus
Irrupit trepidis hostis. tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens, nullumq; sub ima
Cuspide procumbit corpus, dum uulnera tergo
Bellator timet. Ausonius, per pectora sæuas
Exceptat mortes, & leto dedecus arcet:
Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aspera semper amans, & par cuicunq; periclo
Scæuola, nec tanta uitam iam strage uolebat,
Sed dignum proauo letum, & sub nomine mortem.
Is postquam frangi res, atq; augescere uidit

Exit

Exitium, breuis hoc uitæ quodcunq; relictum
Extendamus ait. NAM uirtus futile nomen,
Ni decus adfuerit patiendo: ubi tempora leti
Proxima sint, pulchramq; petat per uulnera laudē.
Dixit, & in medios qua dextra concita Pœni
Limitem agit, uasto connixus turbine fertur.
Hic exultantem Calarim, atq; erepta uolentem
Induere excelso cæsi gestamina trunco
Ense subit, capuloq; tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens, atq; arma hostilia morsu
Appetit, & mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabari, Sichæq; uirum tenuere furentes
Concordi uirtute manus: sed perdidit acer
Dum stat decisam Gabar inter prælia dextram.
At Sicha auxilium magno turbante dolore,
Dum temerè accelerat calcato improuidus ense
Succidit, & nudæ ferro uestigia plantæ
Damnauit, dextraq; iacet morientis amici.
Tandem conuertit fatalia tela Nealce
Fulminei gliscens iuuenis furor: exilit ardens.
Nomine tam claro stimulante, ad præmia cædis.
Tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
Detulerat torrens, raptum contorquet in ora
Turbidus: incusso crepuerunt pondere malæ,
Ablatusq; uiro uultus, concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit: atraq; manant
Orbibus elisis, & trunca lumina fronte.
Sternitur unanimo Marius succurrere Caspro
Conatus, metuensq; uiro superesse cadenti.

Lucis

Lucis idem auspiciũ, ac patrium, et cõmune duobus
Paupertas, sacro iuuenes Præneste creati
Miscuerant studia, & iuncta tellure ferebant.
Velle ac nolle ambobus idem, sociataq́; toto
Mens æuo, ac paruis diues concordia rebus.
Occubuere simul, uotisq́; ex omnibus unum
Id fortuna dedit, iunctam inter prælia mortem.
Arma fuere decus uictori bina Simetho:
Sed longum tanto lætari munere casus
Haud licitum Pœnis. aderat terrore minaci
Scipio conuersæ miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali, flauusq́; comarum
Curio, & à primo descendens consule Brutus.
Atq; his fulta uiris acies repararet ademptum
Mole noua campum, subito ni turbine Pœnus
Agmina frænasset iam procurrentia ductor.
Isq́; ut Varronem, procul inter prælia uidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, Nosco pompam, atq; insignia nosco:
Flaminius modò talis ait. tum feruidus acrem
Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram,
Heu miser æquari potuisti funere Paulo,
Si tibi non ira Superûm tunc esset ademptum
Annibalis cecidisse manu. quàm sæpe querêre
Varro Deis, quòd Sidonium defugeris ensem?
Nam rapido subitam portans in morte salutem
Procursu incœpta, sese in discrimina uertit
Scipio, nec Pœnum (quanquàm est ereptus opimæ
Cædis honor) mutasse piget maiore sub hoste

Præl

Prælia, & erepti Ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuersis orbis ab oris,
Quantò non alias uidit concurrere tellus
Marte uiri, dextraq; pares: sed cætera ductor
Anteibat Latius melior pietate, fideq;.
Dißiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors Scipiadæ metuens, Tritonia Pœno:
Aduentuq; Deûm intrepidis ductoribus, ambæ
Contremuere acies. ater quæ pectora flectit
Pallas, Gorgoneo latè micat ignis ab ore,
Sibilaq; horrificis torquet serpentibus ægis.
Fulgent sanguinei (geminum uibrare cometen
Vt credas) oculi summaq; in caßide largus
Vndantes uoluit flammas ad sydera uertex.
At Mauors moto perturbans aëra telo,
Et clypeo campum inuoluens, Aethnea Cyclopum
Munere fundentem loricam incendia gestat,
Ac pulsat fulua consurgens æthera crista.
Ductores pugnæ intenti, quantumq; uicißim
Auderet propius mensi, tamen arma ferentes
Sensere aduenisse Deos: & lætus uterq;
Spectari Superis, addebant mentibus iras.
Iamq; ictu ualido libratam à pectore Pœni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.
Et Gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aethneum in pugna iuueni, ac maiora iubebat.
Tum uirgo ignescens penitus, uiolenta repentè

Suffud

Suffudit flammis ora: atq; obliqua retorquens
Lumina, turbato superauit Gorgona uultu.
Erexere omnes immania membra chelydri,
Aegide commota, primiq; furoris ad ictus
Rettulit ipse pedem sensim à certamine Mauors.
Hic Dea conuulsam rapido conamine partem
Vicini montis, scopulisq; herentia saxa
In Martem furibunda iacit, longeq; relatos
Expauit sonitus tremefacto littore Sasson.
At non hæc Superûm fallebant prælia Regem.
Demittit properè succinctam nubibus Irim,
Quæ nimios frænet motus, ac talia fatur.
I, Dea, & Oenotris uelox allabere terris,
Germanaq; truces dic Pallas mitiget iras,
Nec speret fixas Parcarum uertere leges.
Dic etiam ni desistis (nam uirus, & æstus
Flammiferæ noui mentis) nec colligis iram,
Aegide præcellāt quantū horrida fulmina noscet.
Quæ postquam accepit dubitans Tritonia uirgo,
Nec sat certa diu, patrijs an cederet armis,
Absistemus ait campo. sed Pallade pulsa
Num fata auertet, cœloq; arcebit ab alto
Cernere Gargani feruentia cædibus arua?
Hæc effata, caua Pœnum in certamina nube
Sublatum diuersa tulit, terrasq; reliquit.
At Gradiuus atrox remeantis in æthera diuæ
Abscessu reuocat mentes: fusamq; per æquor:
Ipse manu magna, nebula circundatus atra,
Restituit pugnam. conuertunt signa, nouamq;

Instaurant Itali uersa formidine cædem.
Tum uentis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, cœlumq; ruentes
Euriq; & boreæ parent, Choriq;, Notiq;,
Iunonis precibus promissa haud parua ferentis
Regnantem Aeolijs Vulturum in prælia campis
Effrænat. placet hic iræ exitiabilis ultor.
Qui se postquam Aethnæ mersit candente baratro,
Concepitq; ignes, & flammea protulit ora,
Euolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat agens cæcam glomerato puluere nubem.
Eripuere oculos auræ, uocemq;, manusq;:
Vertice arenoso candentes (flebile dictu)
Torquet in ora globos Italûm, et bellare maniplis
Iussa lacessuntur rabie. tum mole ruinæ
Sternuntur tellure & miles, & arma, tubæq;:
Atq; omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, & interdum Rutulis cadit irritus ictus.
Atq; idem flatus Pœnorum tela secundat,
Et uelut amento contorta hastilia turbo
Adiuuat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.
Tum denso fauces præclusus puluere miles,
Ignauam mortem compresso mœret hiatu.
Ipse caput flauum caligine conditus atra
Vulturnus, multaq; comam perfusus arena,
Nunc uersos agitat tergo stridentibus alis:
Nunc mediam in frontē ueniens clamante procella
Obuius arma quatit, patuloq; insibilat ore.
Interdum intentos pugnæ, & iam, iamq; ferentes

Host

Hostili iugulo ferrum, conamine, & ictu
Auertit, dextramq́; ipso de uulnere uellit.
Nec satis Ausonias paßim fœdare cohortes,
In Martem uomit immistas mugitibus auras,
Bisq́; Dei summas uibrauit turbine cristas.
Quæ dum Romuleis exercet prælia turmis
Aeolius furor, & Martem succendit in iras,
Affatur uirgo socia Iunone parentem.
Quantos Gradiuus fructus in Punica castra
Respice agit, quantusq́; furens se cædibus implet?
Nunc quæso terris descendere non placet Irim?
Quãquã ego non Teucros nostro cũ pignore regnet
Roma, & Palladio sedes hac urbe locarim.
Non Teucros delere aderam: sed lumen alumnæ
Annibalem Libyæ, pelli florentibus annis
Vita, atq; extingui primordia tanta negabam.
Excipit hæc Iuno, longiq́; laboris ab ira
Immo (ait) ut noscant gentes, immania quantum
Regna Iouis ualeant, cunctisq́; potentia quantum
Antistet coniux Superis tua discute telo
Flagranti (nil oramus) Carthaginis arces,
Sidoniamq́; aciem uasto telluris hiatu
Tartareis immerge uadis, aut obrue ponto.
Contra quæ miti respondet Iuppiter ore.
Certatis fatis, & spes extenditis ægras.
Ille ò nata libens, cui tela inimica ferebas,
Contundet iuuenis Tyrios, ac nomina gentis
Inducet, & Libycam feret in Capitolia laurum.
At cui tu coniux, cui das animosq́;, decusq́;,

Fata cano auertet populis Laurentibus arma.
Nec longa cladis meta,uenit hora,diesq;,
Qua nullas unquam transiisse optauerit Alpes.
Sic ait,atq; Irim properè demittit Olympo,
Quæ reuocet Martem,iubeatq; abscedere pugna.
Nec uetitis luctatus abit Gradiuus in altas
Cum fremitu nubes:quanquam lituiq;,tubæq;,
Vulneraq;,& sanguis,& clamor,et arma iuuarēt.
Vt patuit liber superûm certamine tandem,
Laxatusq; Deo campus,ruit æquore ab imo
Pœnus,quo sensim cœlestia fugerat arma:
Magna uoce trahens equitemq;,urosq;,feraq;
Turrigeræ molem,tormentorumq; labores.
Atq; ubi turbantem leuiores ense cateruas
Agnouit Iuuenem,scintillauitq; cruentis
Ira genis, Quæ nam Furiæ,quis'ue egit in hostem
En minuti Deus?ut rursum te credere nobis
Auderes?inquit,genitor tibi,natus ab armis
Ille meis ubi nunc Fabius?semel improbe nostras
Sit satis euasisse manus:atq; inde superbis
Hasta comes dictis murali turbine pectus
Transforat,& uoces uenturas occupat ictu.
Nec ferro sæuire sat est. appellitur atra
Mole fera,& monstris componitur Itala pubes.
Nam prouectus equo moderantem cuspide Lucas
Maurum in bella boues stimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
Immanè stridens agitur,crebroq; coacta
Vulnere bellatrix properos fert bellua gressus.

Linenti

Niuenti dorso turris: flammaq́;, uirisq;
Et iaculis armata sedet: procul aspera grando
Saxorum super arma ruit, paßimq́; uolanti
Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum.
Stat niueis longum stipata per agmina uallum
Dentibus, atq; ebori præfixa cominus hasta
Fulget ab incuruo deiecta cacumine cuspis.
Hic inter trepidos rerum, per membra, per arma
Exigit Vfentis sceleratum bellua dentem,
Clamantemq́; ferens calcata per agmina portat.
Nec leuius radio, læuum qua tegmine thorax
Multiplicis: lini claudit latus, improba sensim
Corpore non læso penetrarunt spicula dentis,
Et sublime uirum clypeo resonante tulerunt.
Haud excussa noui uirtus terrore pericli,
Vtitur ad laudem casu, geminumq́; citato
Vicinus fronti lumen transuerberat ense.
Extimulata graui sese fera tollit ad auras
Vulnere, & erectis excussam cruribus alte
Pone iacit uoluens reflexo pondere turrim.
Arma, uiriq́; simul, spoliataq́; bellua uisu
Sternuntur, subita (miserandum) mista ruina.
Spargere flagrantes contra bellantia monstra
Dardanius tedas uictor iubet, & facis atræ,
Quos fera circunfert, compleri sulfure muros.
Nec iusso mora, collectis fumantia lucent
Terga elephantorum flammis, raptusq́; sonoro
Ignis edax uento per propugnacula fertur.
Non aliter Pindo, Rhodope'ue incendia pastor

Cùm iacit, & syluis spatiatur feruida pestis:
Frondosi ignescunt scopuli, subitoq; per arua
Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus
Amens, & laxo diducit limite turmas:
Nec cuiquam uirtus propiora capessere bella,
Longinquis audent iaculis, & arundinis ictu.
[illegible]itur impatiens, & magni corporis æstu,
Donec uicini tandem se fluminis undis
Præcipitem dedit, & tenui decepta liquore
Stagnantis per plana uadi, tulit incita longis
Extantem ripis flammam: tum deniq; sese
Gurgitis immersit molem capiente profundo.
At qua pugna datur, nec dum Maurusta pestis
Igne calet, circunfusi Rheteza pubes,
Nunc iaculis, nunc & saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt. ut qui castella per altos
Oppugnat munita locos, atq; obsidet arces.
Ausus digna uiro, fortuna & digna secunda,
Extulerat dextram, atq; aduersum cominus ensem
Mutius infelix ausi: sed stridula anhelum
Feruorem effundens monstri manus abstulit acri
Implicitum nexu, diroq; ligamine torsit:
Et superas alte miserum iaculata per auras
Tellure elisit, ac flexit flebile membris.
Has inter clades uiso Varrone sub armis
Increpitans Paulus, Quin imus cominus (inquit)
Ductori Tyrio? quem uinctum colla cathenis
Staturum ante tuos currus promisimus urbi?

Heu

Heu patria, heu plebes scelerata, & praua fauoris.
Haud unquam expedies tam dira sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per uota petendum,
Varronẽ, Annibalẽ'ue magis? dum talia Paulus.
Vrget præcipitans Libys, atq; in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, & quatiuntur Consulis arma.
Acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostes.
Tum uero excussus mentem, in certamina Paulo
Auia deducto, conuertit Varro: manuq;
Cornipedem inflectens, Das (inquit) patria pœnas,
Quæ Fabio incolumi Varronem ad bella uocasti.
Quæ nam autem mentis, uel quæ discordia fati,
Parcarumq; latens fraus est? abrumpere cuncta
Iandudum cum luce libet: sed comprimit ensem
Nescio quis Deus, & me me ad grauiora reseruat.
Viuam ne? & fractos, sparsosq; cruore meorum
Hos referam populo fasces? atq; ora per urbes
Iratas spectanda dabo? & quo sæuius ipse
Annibal haud poscat, fugiã, & te Roma uidebo?
Plura indignantem, telis propioribus hostes
Egere, & sonipes rapuit laxatus habenas.

SILII ITALICI
LIBER X.

PAulus ut aduersam uidet ĩcrebrescere pugnã:
Ceu fera, quæ telis circuncingentibus ultro
Assilit in ferrum, & per uulnera colligit hostem:
In medios fert arma globos, sesesq; periclis

Ingerit, atq; omni letum molitur ab ense.
Increpat horrendum. Perstate, & fortiter, oro
Pectoribus ferrum accipite, ac sine uulnere terga
Ad manes deferte, utri. nisi gloria mortis,
Nil superest. idem sedes adeuntibus imas
Hic uobis dux Paulus erit. uelocius inde
Hæmonio Borea, pennaq; citatior ibat,
Quæ redit in pugnas fugientis arundine Parthi.
Atque ubi certamen primi ciet immemor æui
Petus, Gradiuus mente, & Cato fertur in hostes:
Ac iuuenem quem Vasco leuis, quem spicula dēsus
Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
Abscessere retro, pauidiq; in terga relatos
Abduxere gradus. ut lætus ualle remota
Cùm capream uenator agit, fessamq; propinqua
Insequitur cursu, & sperat iam tangere dextra:
Si ferus aduerso subitum se protulit antro,
Et stetit ante oculos frendens leo, deserit unà
Et color, & sanguis, & tela minora periclo:
Nec iam speratæ cura est in pectore prædæ.
Nunc in restantes mucronem cominus urget:
Nunc trepidos, ac terga mala formidine uersos
Assequitur telis: furere ac decorare labores
Et sæuire iuuat: cadit ingens nominis expers
Vni turba uiro. Alter si detur in armis
Paulus Dardanijs, amittant nomina Cannæ.
Tandem inclinato cornu, sine more ruebat
Prima acies, non parca fugæ. Labienus, & Ocris
Sternuntur leto, atq; Opiter: quos Setia colle

Viti

Vitifero, celsis Labienum cingula saxa
Miserunt muris. iunxit sera tempora leti
Sidonius non consimili discrimine miles.
Nam Labienus obit, penetrante per ilia cornu.
Fratres hic humero cecidere, hic poplite cæso,
Oppetis & tyrio super inguina fixe ueruto
Mecœnas, cui mœonia uenerabile terra,
Et sceptris olim celebratum nomen Ethruscis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore,
Annibalem lustrans Paulus. sors una uidetur
Aspera: si occumbat, ductore superstite Pœno.
Quam metuens molē (neq; enim certamine sumpto
Tempestas tanta, & rabies impune fuisset)
In faciem pauidi Iuno conuersa Metelli,
Quid uanos, inquit, Latio spes unica Consul
Incassum renouas fato renuente furores?
Si superest Paulus, restant Aeneīa regna:
Si secus, Ausoniam tecum trahis. Ire tumentem
Tu contra iuuenem, & caput hoc abscindere rebus
Turbatis ò Paule paras? nunc Annibal ipsi,
Tam lætus bello est, ausit certare Tonanti.
Et iam (conuersis uidi nam flectere habenis)
Euasit Varro, ac sese ad meliora reseruat.
Sit spatium fatis: & dum datur eripe leto
Hanc nostris maiorem animā: mox bella capesses.
Ad quæ suspirans ductor. Mortem' ne sub armis
Cur poscam, causa ista parum est? quod talia nostræ
Pertulerint aures suadentem monstra Metellum?
I, demens, i, carpe fugam. non hostica tela

Excipias tergo:superos precor,integer oro
Intactusq; abeas,atq; intres mœnia Romæ,
Cum Varrone simul. Talin' pauidißime dignum
Me uita?pulchraq; indignum morte putasti?
Quippe finit Pœnus,qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Ioui ualeat, Proh degener altæ
Virtutis patrum. Quando certamen inire
Cui'ne uiro mallem memet componere,quàm qui
Et uictus dabit,& uictor per sacula nomen?
Talibus increpitat,mediosq; aufertur in hosteis.
At retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina, & in densi furantem membra maniplis
Per conferta uirûm,& stipata umbonibus arma
Consequitur melior planta,atq; obtrūcat Acerrā.
Vt canis occultos agitat cum belgicus apros,
Erroresq; feræ sollers per deuia mersa
Nare legit,tacitoq; premens uestigia rostro
Lustrat inaccessos uenantum indagine saltus:
Nec sistit,nisi conceptum sectatus odorem,
Deprendit spißis arcana cubilia dumis.
At coniux Iouis,ut Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit,& Consul non desinit ire
In faciem Mauri:rursus mutata Gelastæ
Aduocat ignauum sæua ad certamina Pœnum.
Huc tela,huc,inquit,dextram implorantibus affer
O decus æternum Carthaginis. horrida iuxta
Stagnantes Consul molitur prælia ripas,
Et laus haud alio maior datur hoste perempto.
Hæc ait,& iuuenem diuersa ad prælia raptat.

Flumi

Fluminco Libycam turbabat in aggere pubem.
Cristæ nomen erat, bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati, pauperq́; penatum,
Sed domus haud obscura Tuder, notusq́; p Vmbros
Bellator populos, factis & cæde docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Vnanima inde phalanx, crudo ducente magistro,
Postquam hominum satiata necẽ, prostrauerat ictu
Innumero, cum turre feram, facibusq́; secuta,
Ardentem monstri spectabat læta ruinam.
Cum subitus galeæ fulgor, conoq́; coruscæ
Maiore intremuere iubæ: nec tarda senectus
(Agnouit nam luce uirum) rapit agmine natos
Sæua parens ultro in certamina, & addere paßim
Tela iubet, nec manantes ex ore feroci,
Aut quæ flagrarent galea exhorrescere flammas.
Armiger haud aliter magni Iouis, anxia nido
Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fœtus,
Obuersam spectans ora ad Phaëtontia prolem,
Explorat dubios Phœbæa lampade natos.
Iamq́; suis daret ut pugnæ documenta uocatis,
Stridentem gelidis uibrauit uiribus hastam,
Quæ medias raptum uelox præteruolat auras.
Hæsit multiplici non altè cuspis in auro,
Atq; senem inualido dependens prodidit ictu.
Cui Pœnus, Quis nam ad cassos furor impulit ictus
Exanguem dextram senio? uix prima momordit
Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli,
En reddo tua tela tibi: memorabilis ista

A nobis melius discet bellare iuuentus.
Sic propria miseri transfigit pectora cornu.
At contra (horrendum) bis terna spicula dextra
Torta uolant, paribusq; ruunt conatibus hastæ.
Haud secus, ac Libyca fœta tellure leæna
Inuadunt rapidi iandudum, & inania tentant,
Nondum sat firmo catuli certamina dente
Consumit clypeo tela, & collectus in arma
Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas
Sidonius ductor. nec iam per uulnera credit,
Aut per tot cædes actum satis: iraq; anhelat,
Ni leto det cuncta uirûm, iungatq; parenti
Corpora, & excidat miseros cum stirpe penates.
Tunc Abarim affatur. nanq; una hic armiger ira
Flãmabat Martẽ, atq; omneis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela: uadis liuentis Auerni
Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessat
Tegmina. iam stultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus, iaculo Lucam, qui maximus æuo,
Trans adigit: pressa iuuenis cum cuspide labens
Arma super fratrum, resupino concidit ore.
Mortiferum inde manu properantem uellere ferrũ
Pilo Volsonem (nanq; hoc de strage iacentum
Fors dabat) affixa sternit per tegmina nare.
Tum Vesulum calido lapsantem in sanguine fratrũ
Ense metit rapido: plenamq; (heu Barbara uirtus)
Abscisi galeam capitis, ceu mißile telum
Conuersis in terga iacit. Telesinus ad ossa
Illiso saxo, qua spina interstruit artus,

Occumb

Occumbit: fratrisq; uidet labentia membra
Querentis, quem funda procul per inane uoluta
Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At fessus mœrore simul, cursúq;, metuq;,
Et tamen haud ira uacuus, non certa per æquor
Interdum insistens Perusinus membra ferebat.
Hunc sude, quam Libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat, quercuq; premit uiolentus obusta.
Tentarat precibus sæuum lenire furorem.
Sed Stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depreßit anhelitus ignem.
Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro
Clarum Christa diu populo: ceu fulmine celsa
Aesculus, aut proauis ab origine cognita quercus,
Cùm fumat percussa Ioui, sacrosq; per æuum
Aetherio ramos populantur sulfure flammæ:
Donec uicta Deo latè procumbit, & omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atq; ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
Molitur, Paulus numerosa cæde futuram
Vltus iam mortem, ceu uictor bella gerebat.
Inter mille uiros iacet ingens Phorcus, ab antris
Herculeæ Calpes, cælatus Gorgone parmam.
Vnde genus, tristisq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem sese, atq; antiqua tumentem
Nomina saxificæ monstrosa ex stirpe Medusæ,
Dum læuum petit incumbens uiolentius inguem,

Detra

Detrahit excelsi correptum uertice coni:
Afflictumq; premens,tergo qua balteus imo
Sinuatur,coxaq; sedet munimen utraq;,
Coniecto fodit ense:superuomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia uiscera riuum,
Et subit Aetolos Atlanticus accola campos.
Has inter strages rapido terrore coborti
Inuadunt terga,atq; auerso turbine miscent
Bella inopina uiri:Tyrius quos fallere doctos,
Hanc ipsam pugnæ rector formarat ad artem:
Succinctiq; dolis fugerent ceu Punica castra,
Dediderant dextras:tum totis mentibus actam
In cædes aciem,ponè,atq; in terga ruentes
Præcipitant.non hasta uiro,non deficit ensis.
E strage est ferrum,atq; auulsa cadauere tela.
Raptum Galba procul (neq; enim uirtutis amorem
Aduersa exemisse ualent)ut uidit ab hoste
Auferri signum,connixus corpore toto
Victorem assequitur,letaliq; occupat ictu.
Ac dum comprensam cæso de corpore prædam
Auellit,tardæq; manus moribunda remittit,
Transfixus gladio properè occurrentis Amorgi
Occidit,immoriens magnis non prosper in ausis.
Hæc inter ueluti non dum satiasset Enyo
Iras sæua truces:sublatum puluere campum
Vulturnus rotat,& candentes torquet arenas.
Iamq; reluctantes stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema:cauisq;
Afflictos ripis,tumidum demersit in amnem,

Hic

Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aui
Seruabat tacito non felix Curio leto.
Nanq; furens animi dum consternata moratur
Agmina, & opposito membrorum sistere certat,
In præceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis: fundoq; uolutus
Adriaca iacuit, sine nomine mortis, arena.
Ingens ferre mala, & Fortunæ subdere colla
Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
Vincentum Consul, pereundi Martius ardor,
Atq; animos iam sola dabat fiducia mortis.
Cum Viriatus agens telis regnator Ibêræ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis
Obtruncat Pauli, fessum certaminis hostem.
Heu dolor, heu lacrymæ, Seruilius optima belli
Post Paulum, belli pars optima corruit ictu
Barbarico, magnamq; cadens leto addidit uno
Inuidiam Cannis. Tristem non pertulit iram
Consul, & insani quanquam contraria uenti
Exarmat uis, atq; obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingestæ toruus arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Ibêri
Carmina pulsata fundentem barbara cætra
Inuadit, leuæq; fodit uitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor: addere bello
Haud ultra licuit dextram: nec tanta relictum
Vti Roma tibi posthac ad prælia Paulo.
Saxum ingens uasto libratum pondere cæca
Venit in ora manu, & perfractæ casβidis æra

Oßibus

Oßibus infodiens compleuit sanguine uultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atq; undanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum super ore cruento.
Immanis ceu depulsis leuioribus hastis
Accepit leo cùm tandem per pectora ferrum:
Stat teli patiens media tremebundus arena:
Ac manante iubis, rictuq́;, & naribus unda
Sanguinis, interdum languentia murmura torquẽs
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
Tum uerò incubuit Libyes super ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua peruius ensis.
Qua sonipes, qua belligero fera bellua dente.
Obrutus hic telis, ferri per corpora Piso
Rectorem ut uidit Libyæ, connixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsoq́; super nequicquam incumbere cœptat.
Cui Pœnus properè collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo,
Vmbræ'ne Ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?
Sic ait, atq; agrum cœptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce Cydonæa uiolatus arundine plantam
Lentulus, effusis campum linquebat habenis:
Cùm uidet in scopulo rorantem saxa cruore
Toruoq́; obtutu labentem in tartara Paulum:
Mens abijt, puduitq́; fugæ: tum uisa cernere
Roma uiro, tunc ad portas iam stare cruentas

Annibal: & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latiûm campi. quid deinde relictum est,
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad urbem?
Deseris in tantis puppim sic Paule procellis?
Testor Cœlicolas (inquit) ni damna gubernas
Crudelis belli, uiuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus Paule (dolor uerba aspera dictat)
Plus Varrone noces. Cape quæso hunc unice rerum
Fessaruum: cape cornipedem: languentia membra
Ipse leuabo humeris, & dorso tuta locabo.
Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans Consul, Macte ò uirtute paterna,
Nec uerò spes angusta, cum talia restent
Pectora Romuleo regno, calcaribus aufer
Qua uulnus permittit equum: atq; hinc ocius urbis
Claudantur portæ: ruet hæc ad mœnia pestis.
Dic oro, rerum Fabio eradantur habenæ,
Nostris pugnauit monitis furor: amplius acta
Quid superest uita, nisi cæca ostendere plebi
Paulum scire mori? ferar an consumptus eidem
Vulneribus? quanti'ue emptũ uelit Annibal. ut nos
Vertentes terga aspiciat? Nec talia Paulo
Pectora, nec Manes tam parua intramus imago.
Ille ego: sed uario quid enim te demoror æger
Lentule conquestu? perge, atq; hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem properè. Tum Lentulus urbẽ
Magna ferens mandata petit: nec Paulus inultum
Quod superest de luce finit, ceu uulnere tigris
Letifero cedens tandem, proiectaq; corpus

Lucta

Luctatur morti,& languentem pandit hiatum
In uanos morsus,nec sufficientibus iræ
Ictibus,extrema lambit uenabula lingua.
Iamq; coruscanti telum,propiusq; ferenti
Gressum exultantem,& securo cædis Ilertha
Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumq; ducem circunspectabat,in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed uicêre uirum coeuntibus undiq; telis
Et Nomas,& Garamas,& Celta,& Maurus,et
Hæc finis Paulo.iacet altũ pectus,et ingẽs (Astur.
Dextra:quem(soli si bella agitanda darentur)
Aequares forsan Fabio.mors additur urbi
Pulchra decus,misitq; uiri inter sydera nomen.
Postquam spes Italûm, montesq; in Consule lapsæ,
Ceu truncus capitis,sæuis exercitus armis
Sternitur,& uictrix toto furit Africa campo:
Hic Picentum acies,hic Vmber Martius,illic
Sicana procumbit pubes,hic hernica turma.
Paßim signa iacent,quæ Samnis belliger,& quæ
Sarrastes populi,Marsæq; tulere cohortes.
Transfixos clypeos,galeasq;,& inutile ferrum,
Fractaq; conflictu parmarum tegmina,& ore
Cornipedum direpta fero spumantia fræna
Sanguineus tumidis in campos Aufidus undis
Eiectat.redditq; furens sua corpora ripis.
Sic Lagæa ratis uasto uelut insula ponto
Conspecta illisit scopulis.ubi nubifer Eurus
Naufragium spargens operit freta:iamq; per undas

Et

Et transtra, & mali, laceroq; aplustria uelo,
Ac miseri fluitant reuomentes æquora nautæ.
At Pœnus per longa diem certamina sæuis
Cædibus emensus, postquam eripuère furori
Insignem tenebræ lucem, tum deniq; Martem
Dimisit, tandemq; suis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq; quietem
Ferre nequit: stimulat dona inter tanta deorum:
Hortatur, nondum portas iutrasse Quirini.
Proxima lux placet. hinc strictos ferre ocyus enses,
Dum feruet cruor, & perfusæ cæde cohortes,
Destinat: ac iam claustra manu, iam mœnia flãma
Occupat, & iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata uiri coniux Saturnia cœpto,
Irarumq; Iouis, Latÿq; haud nescia fati,
Incautum ardorem, atq; auidas ad futile uotum
Spes iuuenis frænare parat. Ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum, quo sæpe ministro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atq; huic arridens, Non te maioribus (inquit)
Ausis Diue uoco: nec posco, ut mollibus alis
Des uictum mihi somne Iouem. non mille premẽdi
Sunt oculi tibi: nec spernens tua numina custos
Inachiæ multa superandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua somnia Pœno,
Ne Romam, & uetitos cupiat nunc uisere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur: curuoq; uolucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.

Ast ubi per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcæi petijt iuuenis, quatit indè soporas
Deuexo capiti pennas, oculisq́; quietem
Irrorat, tangens Lethæa tempora uirga:
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
Iamq́; uidebatur multo sibi milite Tybrim
Cingere, & insultans astare ad mœnia Romæ.
Ipse refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant sulfure campi:
Ac gelidis Anio trepidabat cærulus undis:
Et densi ante oculos, iterumq́; iterumq́; tremendum
Vibrabant ignes: tunc uox effusa per auras.
Sat magna, ô iuuenis, prensa est tibi gloria Cannis.
Siste gradum: neq; enim sacris irrumpere muris
Pœne magis dabitur, nostrum quàm scindere cœlũ.
Attonitum uisus, maioraq́; bella pauentem
Post confecta sopor Iunonia iussa reliquit.
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus somni, uariosq́; tumultus
Dedita per noctem reliquo cum milite castra
Nunciat, & prædam pleno trahit agmine Mago.
Huic ductor lætas Tarpeio in uertice mensas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset
Cælitis Superûm monitis, clausoq́; pauore,
Vulnera, & exhaustas sæuo certamine uires,
Ac nimium lætis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuuenis (ceu uertere ab ipsis
Terga iuberetur muris, ac signa referre)

Tanta

Tanta mole (inquit) non Roma (ut credidit) ipsa,
Sed Varro est uictus. quo nam tã prospera Martis
Munera destituis fato, patriamq; moraris?
Mecũ exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portasq; tibi sine Marte patentes.
Dumq; ea Mago fremit cauto non credita fratri;
Iam Latius sese Canusina in mœnia miles
Colligere, & profugos uicino cingere uallo
Cœperat. Heu rebus facies inhonora sinistris.
Non aquilæ, non signa uiris, non consulis altum
Imperium, non subnixæ lictore secures:
Trunca, atq; ægra metu. ceu magna elisa ruinæ
Corpora debilibus nituntur sistere membris:
Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis: nudæ plerisq; sinistræ
Detrito clypeo, desunt pugnacibus enses.
Saucius omnis eques. galeis carpsêre superbum
Cristarum decus, & damnarunt Martis honores.
At multa thorax perfossus cuspide, & hærens
Loricæ, interdum Maurusia pendet harundo,
Interdum mœsto socios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piso, & leto non dignus inerti
Curio defletur: grauis illic Scæuola bello.
Hos passim: at Pauli pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, ut uera mali præsentia nunquam
Cessarit canere, & Varronis sistere mentem.
Atq; diem hunc quoties nequicquã auerterit urbi,
Atq; idem quantus dextra. sed cura futuri
Quos premit, aut fossas instant producere muris,

Aut portarum aditus (ut rerum est copia) firmāt.
Quaq; patet campus planis ingreßibus hosti.
Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis:
Et silus occulitur, cæcum in uestigia telum.
Ecce super clades, & non medicabile uulnus,
Relliquias belli, atq; imperdita corpora Pœnis
Impia formido, ac maior iactabat Frynnis
Trans æquor Tyrios enses, atq; arma parabant
Punica, & Annibalem mutato euadere cœlo.
Dux erat exilio collectis marte Metellus,
Sed stirpe haud parui cognominis. is noua bello
Pectora, degeneremq́; manum, ad deformia agebat
Consulta: atq; alio positas spectabat in orbe,
Queis sese occulerent terras, quo nomina nulla
Pœnorum, aut patriæ penetraret fama relicta.
Quæ postquam accepit flammata Scipio mente,
Quantus Sydonio contra fera prælia miscens
Ductorem stetit in campis, rapit ocyus ensem:
Atq; ubi turpe malū, Latioq́; extrema coquebant
Cœpta uiri, ruptis foribus sese arduus infert.
Tum quatiens strictum cum uoce ante ora parentū
Mucronem, Tarpeia pater qui templa secundam
Incolis à cœlo sedem, & Saturnia nondum
Iliacis mutata malis: tuq́; aspera pectus
Aegide Gorgoneos uirgo succincta furores,
Indigetesq́; dei, sponte inter numina nostra,
Perq; caput nullo leuius mihi numine patris,
Magnanimiq́; iuro: nunquam Lauinia regna
Linquam, nec linqui patiar: dum uita manebit.

Ocyus

Ocyus en testare deos, si mœnia tedis
Flagrabunt Libycis: nullus te ferre Metelle
Ausurum in terras gressus. ni talia sancis,
Quem tremis, & cuius somnos formidine rumpis,
Annibal, hic armatus adest: moriere, nec ullo
Pœnorum melior parietur gloria cæso.
His excussa incœpta minis: iamq; ordine iusso
Obstringunt animas patriæ, dictataq; iurant
Sacramenta deis, & purgant pectora culpa.
Atq; ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Lustrabat campos, & sæua tristia dextra
Facta recensebat pertractans uulnera uisu
Annibal: & magna circumstipante caterua
Dulcia præbebat trucibus spectacula Pœnis
Quas inter strages confessus pectora telis
Seminecem extremo uitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Clœlius: oraq; nisu
Languida uix ægro, & dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes, arrectusq; auribus acrem
Hinnitum effundens sternit tellure Vagesum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorso.
Hinc rapidũ glomerãs cursum, per lubrica pinguis
Stante cruore soli, & mutata cadauera cæde
Euolat, ac domini consistit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum, submissus & armos
De more, inflexis præbebat scandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo: uel si resupina citato

Proiectus dorso ferret cum membra, uel idem
Si nudo staret tergo. cùm rapta uolucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys humanos æquantem pectore sensus
Haud parcè miratus equum. qui nam ille sinistra
Depugnet morti iuuenis, nomenq́; decusq́;
Erogitat, letiq́; simul compendia donat.
Hinc Cynna (ad Tyrios nanq; is sua uerterat arma,
Credulus aduersi, qui tum comes ibat ouanti
Auribus) huic (inquit) ductor fortißime origo est
Non indigna tuis, quondam sub Regibus illa,
Quæ Libycos renuit frænos, sub Regibus olim
Roma fuit: sed enim solium indignata superbi
Vt Sceptra exegit, confestim ingentia bella
Clusina uenere domo. si Porsena fando
Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra.
Ille ope Mæonia, & populo succintus Hetrusco
Certabat pulsos per bella reponere Reges.
Multa adeò nequicquam ausi, preßitq; Tyrannus
Ianiculum incumbens. ubi mox iam pace probata
Compressere odia, & positum tum fœdere bellum,
Obsidibusq́; obstricta fides, mansuescere corda
Nescia (proh Superi) & nil non immite parata
Gens Italûm pro laude pati. bis Clælia senos
Nondum compleuerat primæui corporis annos,
Vna puellarum Laurentum, & pignora pacis
Inter uirgineas Regi transmissa cateruas,
Facta uirûm sileo Rege hæc, & fœdere, & annis
Et fluuio spretis, mirantem interrita Tybrim

Tran

Tranauit, frangens undam puerilibus ulnis.
Cui si mutasset sexum natura, reuerti
Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras
Porsenna: sed iuueni (ne sim tibi longior) huic est
Et genus, & clara memorãdum à uirgine nomen.
Talia dum pandit, uicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor: permista ruina
Inter & arma uirûm, & lacerata cadauera Pauli
Eruerant corpus media de strage iacentum.
Heu quis erat, quàm non similis modò Punica telis
Agmina turbanti, uel cùm Taulantia regna
Vertit, & Illyrico sunt addita uincla tyranno.
Puluere canities atro, arentiq; cruore
Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
Muralis saxi, & tum toto corpore uulnus.
Quem postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius, fuge Varro (inquit) fuge Varro superstes,
Dum iaceat Paulus: patribus, Fabioq; sedenti
Et populo consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi Varro fugam. at cui fortia, et hoste
Me digna haud paruo caluerunt corda uigore,
Funere supremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi milibus unus
Maior lætitiæ causa es. Cùm fata uocabunt,
Tale precor nobis, salua Carthagine, letum.
Hæc ait: & sociûm mandari corpora terræ,
Postera cùm thalamis aurora rubebit apertis,
Imperat, armorumq; iubet consurgere aceruos,

Arsuros Gradiue tibi.tum munera iussa,
Defeßi quanquã,accelerant:sparsosq; propinquos
Agmine prosternunt lucos.sonat acta bipenni
Frondosis sylua alta iugis.hinc ornus,& alta
Populus alba comæ ualidis accisa lacertis,
Scinditur.hinc ilex proauorum condita seclo.
Deuoluunt quercus,& amantem littora pinum.
At ferale decus mœstas ad busta cupressos
Funereas.tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix,& munus inane peremptis.
Donec anhelantes stagna in Tartesia Phœbus
Mersit equos,fugiensq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post ubi fulserunt primis Phaëtontia frena
Ignibus,atq; sui terris rediere colores,
Supponunt flammam,& manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant.subit horrida mentem
Formido incerti casus,tacitusq; pererrat
Intima corda pauor:si sors ita Martis iniqui
Mox ferat,ac ipsis inimica sede iacendum.
Ast tibi bellipotens sacrum constructus aceruo
Ingenti mons armorum surgebat ad astra.
Ipse manu celsam pinum,flammaq; comantem
Attollens ductor Gradiuum in uota ciebat.
Primitias pugnæ & læti libamina belli
Annibal Ausonio cremat hæc de nomine uictor,
Et tibi Mars genitor uotorum haud surde meorũ
Arma electa dicat,spirantum turba uirorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis

Flag

Flagrantem molem, & rupta caligine in auras
Actus apex claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum, donataq; funera Paulo
Ibat, & hostilis leti iactabat honorem.
Sublimem eduxere pyram, molesq; uirenti
Stramine composuere thoros. superaddita dona
Funereum decus expertis, inuisus & ensis,
Et clypeus, terrorq; modò, atq; insigne superbum.
Tum lateri fasces, captæq; in Marte secures.
Non coniux, nati'ue aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba uirûm, aut celsis de more feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo, iamq; Annibal unus
Sat decoris laudator erat. fulgentia pingui
Murice suspirans inijcit uelamina, & auro
Intextam clamydem: ac supremo affatur honore,
I, decus Ausoniæ, quò fas est ire superbas
Virtute, & factis animas. tibi gloria leto
Iam parta insigni. nostros fortuna labores
Versat adhuc, casusq; iubet nescire futuros.
Hæc Libys, atq; repens crepitãtibus undiq; flãmis
Aetherias anima exultans euasit in auras.
Fama dehinc gliscente sono iam sydera adibat,
Iam maria, ac terras, primamq; intrauerat urbem.
Diffidunt muris: solam pauitantibus arcem
Sperauisse fas est. nec enim superesse iuuentam,
Ac stare Ausonia uacuum sine corpore nomen.
Quodq; adeò nondum portis irruperit hostis,
Contemptu cessare putant. iam tecta cremari,

Ac delubra rapi, cædesq; ante ora nefandæ
Natorum, septemq; arces fumare uidentur.
Lux una euersas bis centum instare curules,
Ac iuuenum bis tricenos orbata gemebat,
Milibus exhaustæ nutantia mœnia Romæ.
Atq; ea post Trebiã, post Thusci stagna profundi,
Nec sociûm numero pariter leuiore perempto.
Hæc inter sed enim reliqui pia turba Senatus
Munera, sortito inuadunt. celer omnia lustrans
Clamitat attonitus Fabius. non ulla relicta
Credite cunctandi ratio: approperemus, ut hostis
Nequicquam armatos ausit succedere muros.
Dura inter pauidos alitur fortuna sedendo,
Et gliscunt aduersa metu. Ite, ite ocyus, arma
Diripite ò pubes templis. uos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
Sat patriæ sumus è numero, si ad prælia noster
Nil minuit pauor. in patulis illa horrida campis
Sit metuenda lues. muros haud fregerit unquam
Exultare leuis nudato corpore Maurus.
Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare uagus per mœnia rumor
Spargit, & occulto perfundit pectora motu.
Haud secus, ac fracta rector si fortè carina
Littoribus solus uacuis ex æquore sospes
Adnatet: incerti trepidant, tendant'ne, negent'ue
Iactato dextras, ipsamq; odere salutem
Vnius amissa superantis puppe magistri,
Quam restare uiro labem, qui accedere portis

Aude

Audeat, ac dirum ueniat pauitantibus omen.
Hos mulcens questus Fabius, DEFORME *docebat*
Cladibus irasci, uulgumq; arcebat ab ira.
ADVERSIS *etenim frangi non esse uirorum,*
Qui Martem inscribant genti. non posse dolores
Condere, & ex pœna solatia poscere luctus.
Si uerò exprobrare sinant, sibi tristius illum
Illuxisse diem, quo castris uiderit ire
Varronem, quàm quo uideat remeare sine armis.
His dictis sedere minæ, & conuersa repentè
Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Pœno
Consulibus reputant cæsis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam se agmine uulgus
Gratantum, magnaq; actum se credere mente
Testantur: quod fisus auis, sceptrisq; superbis
Laomedontiadum non desperauerit urbi.
Nec minus infelix culpæ, grandiq; pudore
Turbatus Consul, titubantem ad mœnia gressum
Portabat lacrymans. deiectum attolere uultum,
Ac patriam aspicere. & luctus reuocare pigebat.
Quod uerò reduci tum se populusq;, patresq;
Offerrent, non gratari, sed poscere natos
Quisq; suos, fratresq; simul, miseræq; parentes
Ire uidebantur, laceranda ad consulis ora.
Sic igitur muto lictore inuectus in urbem,
Damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres, Fabiusq; simul mœrore remoto,
Præcipitant curas: & raptim delecta iuuenta,
Seruitia armantur: nec claudit castra saluti

Post

Postpositus pudor infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacunq; reducere dextra:
Proq; arce, & sceptris, & libertatis honore,
Vel famulas armare manus. primaeua suorum
Corpora praetexto spoliant uelamine, & armis
Insolitis cingunt. puerilis caßide uultus
Clauditur, atq; hostis pubescere caede iubetur.
Iidem obsecrantes captiuum uulgus, ut auro
Pensarent paruo. nec pauca fuere precantum
Milia, miranti durarunt prodere Poeno.
Cuncta adeò scelera, & noxā superauerat omnem,
Armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
Damnatis, Siculas longè meritare per oras,
Impositum, donec Latio decederet hostis.
Haec tum Roma fuit, post te: cui uertere mores
Si stabat fatis, potius Carthago maneres.

SILII ITALICI
LIBER XI.

NVnc age, quos clades insignis Iapige campo
Verterit ad Libyā populos, Sarranaq; castra
Expediam. STAT *nulla diu mortalibus usquam*
Fortuna titubante fides. adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti foedera Poeno,
Heu nimiùm faciles laesis diffidere rebus.
Sanior ante alios iras seruasse repostas,
Atq; odium renouare ferox in tempore Samnis:
Mox leuis, & serò pressurus facta pudore
Brutius: ambiguis fallax mox Appulus armis.

Tum

Tum gens Hirpini uana, indocilisq; quietem
Et rupisse indigna fidem: ceu dira per omneis
Manarent populos fœdi contagia morbi.
Iamq; Atella suas, iamq; & Galatia abegit,
Fas superante metu, Pœnorum in castra cohortes.
Inde Phalantæo leuitas animosa Tarento
Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas, Afrisq; ad barbara iussa
Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
Idem etiam Locros habuit furor: ora uadosi
Littoris Argiuos maior qua Græcia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,
Lætas res Libyæ, & fortunam in morte secutæ
Iurauit pauitans Tyrio sua prælia Marti.
Iam uerò Eridani tumidißimus accola, Celtæ
Incubuere malis iterum, ueterisq; doloris
Tota se socios properarunt iungere mole.
Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis: Capuæ'ne furorem,
Quem Senonũ genti placuisse? et Dardana ab ortu
Mœnia, Barbarico non dum sociata tyranno.
Quis nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & insanis nutrita ignauia lustris,
Consumptusq; pudor peccando, unisq; relictus
Diuitijs probrosus honor, lacerabat hiantem
Desidia populum, ac resolutam legibus urbem:
Insuper exitio truculenta superbia agebat:
Nec uitijs deerant uires, non largior ulli
Ausoniæ populo: sic tum fortuna fouebat

Auriq;

Auriq́;, argentiq́; modus: madefacta ueneno
Assyrio, manibus uestis, medioq́; dierum
Regales epulæ, atq; ortu conuiuia solis
Deprensa, & nulla macula non illita uita.
Tum populo saeui patres, plebesq́; Senatus
Inuidia lacera, & collidens dissona corda
Seditio. sed enim interea temeraria pubes
Delicta augebat pollutior ipsa senectus:
Nec quos uile genus, despectaq́; lucis origo
Fœdabat, sperare sibi & deposcere primi
Deerant imperio, ac patriæ pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare uiris conuiuia cæde
Mos olim, & miscere epulis spectacula dira,
Certantum ferro saepe, & super ipsa cadentum
Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo uerteret acrius ægras
Ad Tyrios mentes, quæ nulla sorte daturam
Certus erat Romam, neq; enim impetrata uolebat.
Pactulo fuit haud obscurum crimine nomen
Hortatur summi partem deposcere iuris,
Atq; alternatos sociato consule fasces.
Et si partita renuant sedisse curuli
Aequatumq́; decus, geminasq́; uidere secures,
Vltorem ante oculos, atq; ora astare repulsæ.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato,
Antistat cunctis præcellens Virrius ore,
Sed genus obscurum, nulliq́; furore secundus,
Impia dementis uulgi, & uix tota profudit
Consulta, & tumidis incendit uocibus aures.

Concord

Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto è concilio clamor.tum quisq; fatigat
Increpitans,uocumq; tremit certamine templum.
Hic Torquatus auum fronte æquauisse seuera
Nobilis,heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis,ait succedere muris:
Ad quos non ausi Carthago,atq; Annibal arma
Post Cannas afferre suas? nunquam ne per aures
It uestras,in Tarpeia cum sede Latini
Orarent paria:haud uerbis,haud uoce,sed acri
Propulsum dextra,qui tum mandata superbo
Ore asportabat:tanto per limina templi
Turbine præcipitem reuoluti corporis actum:
Vt sæuo afflictus saxo,spectante piaret
Tristia dicta Ioue? & lueret uerba impia leto?
En ego,progenies eius,qui sede Tonantis
Expulit orantem,& nuda Capitolia consul
Defendit dextra.rabidum hunc,palmasq; uirorum
Intentantem oculis,proauitaq; facta parantem,
Vt uidit maiore adeò crudescere motu,
Excipit his frendens Fabius,Proh cuncta pudendi
Sedes ecce uacat belli uiduata procella.
Quem quæso è uobis huic imposuisse paratis?
Inq; locum Pauli quem nam datis? an tua Virri
Prima,atq; ante alios sors,concedente Senatu,
Te citat,ac nostris æquat iam purpura Brutis?
I,demens,i,quò tendis.tibi perfida fasces
Det Carthago suos.medio feruore loquentis
Impatiens ultra gemitu cohibere furorem

Fulmin

Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira,
Quæ tandem, & quàm lenta tenet patientia mentē
O Confuse nimis Gradiui turbine Varro,
Vt perferre queas furibunda insomnia consul?
Non'ne exturbatos iam dudum limine templi
Præcipites agis ad portas? & discere cogis
Semiuiros, quod sit nostro de more creati
Consulis imperium? non unquam sobria pubes,
Et peritura breui, moneo, ocyus urbe facesse.
Muros ante tuos (ut par est) debita ductor
Armatus responsa dabit. Consurgere cuncti
Hinc pariter, magnoq; uiros clamore premebant.
Nec non & foribus properè Campana iuuentus
Extulit acta gradum, tantaq; dolore repulsæ
Concitus Annibalem uoluebat Virrius ore.
Fuluius, huic iam spondebant præsagia mentis
Venturum decus, & Capuæ pereuntis imago
Iam tū erat ante oculos. Non si Carthaginis, inquit,
Ductorem uestris deuictum colla catenis
Romam uictor agas, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. tende ocyus oro
Quò mens ægra uocat. referunt hæc inde citati
Mista minis, & torua trucis responsa Senatus.
Tanta'ne omnipotens caligine mersa latere
Fata placet? ueniet quondam felicior ætas,
Cùm pia Campano gaudebit consule Roma:
Et per bella diu fasces, perq; arma, negatos
Vltro ad magnanimos referat secura nepotes.
Pœna superborum: tamen hæc durabit auorum,

Quòd

Quòd non ante suos Capua ad suffragia mittet,
Quàm Carthago suos. Postquā nunc dicta senatus,
Nunc fata exposuit, tum ueris falsa per artem
Virrius admiscens, cecinit fatale cruenti
Turbati signum belli. furiata iuuentus
Arma sibi, Annibalēq; uolūt. ruit undiq; uulgus,
Et Pœnos in tecta uocant. ingentia facta
Sidonij iuuenis celebrant: ut uicerit Alpes
Herculei socius decoris, diuisq; propinquas
Transierit cursu rupes: ut cæde referta
Clauserit Eridani uictor uada: uictor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore:
Vt Trebiæ ripas æterno nomine famæ
Tradiderit, Paulumq; idem inter prælia, & idem
Flaminium proceres rerum demiserit umbris.
His super excisam primori Marte Saguntum,
Et iuga Pyrenes, & Ibêrum: & sacra parentis,
Iuratumq; uiro bellum puerilibus annis
Accumulant: unum ducibus tot cæde peremptis,
Tot fusis acie, stare inter prælia nullis
Attactum telis Superûm cum munere detur
Huic sociare uiro dextras, & fœdera iungi
Fastus, & exanguis populi, uanumq; tumorem.
Nimirum Capua & dominatum perferat urbis,
Ceu famulis fasces, æquataq; iura negantis.
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, ut fugiat Consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam sorte parabant
Mittere, quæ Tyrios adiungat fœdere, pubem.

Sed non inuictum ponebat pectore robur
Tum solum Decius Capuæ decus:usq; receptus
In medios cœtus (neq; enim differre dabatur)
Itis,ait,ciues uiolanda ad iura parentum,
Damnatumq; caput temerati fœderis aris
Iungitis hospitio? quæ tanta obliuio recti;
Magnam,atq; in magnis rebus,populisq;,uirisq;
Aduersam ostentare fidem? nunc tempus inire
Prælia pro Rutulis,nunc signa,aciemq; mouere:
Dum trepidæ res,& medicinam uulnera poscunt?
Is locus officio,cùm cessant prospera,cumq;
Dura ad opem fortuna uocat? NAM *læta fouere,*
Haud quāq̃ magni est animi decus. hic age adeste:
Noui dijs animas similes,& pectora magnis
Nūquā angusta malis. Capiūt (mihi credite) Cānæ,
Et Thrasimena uada,& Pauli memorabile letū.
Hi sunt,qui uestris infixum mœnibus hostem
Deiecere manu,& Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis:hi sunt,qui iura dedêre,
Terrore expulso,Sidicinaq; bella remorunt.
Quos fugitis socios odijs? quos'ue additis? ille
Dardanius,cui sacra pater,cui nomina liquit
A Ioue ducta Capis,magno cognatus Iulo:
Ille ego semihomines inter Nasamonas,& inter
Sæuum,atq; æquantem rictum Garamanta ferarū,
Marmarico ponam tentoria mistus alumno?
Ductoremq; feram,cui nunc pro fœdere,proq;
Iustitia est ensis,solæq; è sanguine laudes?
Non ita,non Decio permissum fasq;:nefasq;

Hæc

Hæc ut uelle queat. nullo nos inuida tanto
Armauit natura bono, quàm ianua mortis.
(Quod patet) è uita non æqua exire potestas.
Hæc uana auersas Decius iactauit ad aures.
Ast delecta manus iungebat fœdera Pœno.
Iamq́; aderat præmissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors. ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa mouebat.
Et Decius nunc ora uiri, nunc tempus, adeste
Dum Capua dignum, dum me duce dextera uindex
Molitur facinus: procumbat barbara pubes.
Pro se quisq; alacres rapite hoc decus. hostis adire
Si parat, obstructas præbete cadauere portas,
Et ferro purgate nefas. hic deniq; solus
Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.
Dumq́; ea nequicquam, non ulli læta profatur,
Audita asperitate uiri, cœptoq́; feroci,
Multa fœta gerens ira præcordia Pœnus
Astabat muris: properéq; accersere lectos
Immitem castris Decium iubet horrida uirtus,
Armatumq́; fide pectus, rectiq́; cupido,
Et maior Capua mens imperterrita mole
Inuicta stabat: toruoq́; minantia uultu
Iussa ducis, uerbisq́; etiam incessebat amaris.
Quem Libyæ rector tot signa, tot arma ferenteis
Spernentem increpitans, magno clamore profatur,
Post Paulũ, post Flaminiũ componimur (heu heu)
Vecordi Decio, mecum certasse uolenti.
In decus & famam leti, rapite.. inde citati

Signa duces: pateatq; mihi Campana uetante
Vrbs Decio. explorare libet noua bella mouenti.
Cui patuere Alpes, saxa impellentia cœlum,
Atque uni calcata Deo. suffuderat ora
Sanguis, & à toruo surgebant lumine flammæ:
Tum rictu spumas, & anhelis faucibus acta
Versabant penitus dirum suspiria murmur.
Sic urbem ingreditur tanto comitante senatu:
Et uulgo ad spectata ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem, irarumq; procellas.
Nec non & Decio propiora pericula mentem
Flammarant: tempusq; adeo cernebat adesse,
Quo laudes ducis inuicti superaret inermis:
Non illum fuga, non clausi occulere penates,
Sed liber, ueluti nullus penetrasset in urbem
Annibal, intrepido seruauerat ocia uultu:
Cùm iuuenem sæuis horrendum concitus armis
Inuadit globus, & pedibus sublime sedentis
Ductoris sistit. tonat inde ferocibus altè
Incessens uictor dictis, Solus'ne ruentem
Fulcire, ac reuocare paras à funere Romam,
O demens? en qui Diuûm mihi munera tanta
Eripiat: Decio prorsus seruabar inerti
Vincendus, Decio imbelli, cui fœmina nulla
Orta in Agenoreis nostræ Carthaginis oris
Cesserit. Huic agedũ, (nam cur indigna feramus?)
Magnanimo miles meritas innecte cathenas.
Dixerat: & nondum finem conuicia norant,
Cùm fera gens Decij constanti pectore corpus

Inua

Inuadit, uinciq; manus post terga cathenis.
Illatus uelut armentis, super ardua colla
Cùm sese imposuit, uictorq; immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis unguibus hæsit:
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At Decius, dū uincla ligāt, Necte ocyus, (inquit)
Nam sic Annibalem decet intrauisse cathenas,
Fœderis infausti precium: sic uictima prorsus
Digna cadat Decius, nec enim te sanguine lætum
Humano sit fas cæsis placasse iuuencis.
En dextra, en fœdus, nondum tibi curia, nec dum
Templorum intranti postes. iam panditur acri
Imperio carcer. perge, ac primordia tanta
Accumula, paribus factis: mihi fama sub umbris
Te feret oppressum Capuæ cecidisse ruinis.
Nec plura effari concessum: obnubitur atra
Veste caput, trahiturq; ferox ante ora suorum.
Exin uictor ouans sedato pectore tandem
Spectandis urbis tectis, templisq; serenos
Lætus circunfert oculos, & singula discit:
Quis muris sator, & pubes sit quanta sub armis?
Quotq; auri pateant bello, argentiq; talenta:
Nunc qualis frænata acies, nunc de'inde pedestris
Copia quanta uiris. monstrant Capitolia celsa,
Stellatcisq; docent campos, Cereremq; benignam.
Iamq; diem ad metas defessus Phœbus Olympo
Impellebat equis, fuscabat & Hesperus umbra
Paulatim infusa properantem ad littora currum.
Instituunt de more epulas, festamq; per urbem

Regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
Ipse Deûm cultu, & sacro dignatus honore,
Præcipuis, multoq; procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris. non una ministri
Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre.
Nec non & certis struitur penus. aspera mensa
Pondera cælati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammæ noctem, strepituq; mouentum
Murmurat alta domus. stupet inconsuetus opimæ
Sidonius mensæ miles, faciemq; superbi
Ignotam luxus oculis mirantibus haurit.
Vescitur ipse silens, & tantos damnat honores
Esse epulis, facilesq; coli tanto agmine mensas.
At cùm pulsa fames, & Bacchi munera duram
Laxarunt mentem: cùm fronti reddita demum
Lætitia, & positæ grauiores pectore curæ:
Personat Euboica Teuthras testudine Cymes
Incola, & obtusas immiti murmure sæuæ
Inter bella tubæ permulcet cantibus aures,
Iamq; Iouem, & lætos per furta canebat amores,
Electræq; toros Atlantidos: unde creatus
Proles digna Deûm tum Dardanus: isq; Tonanti
Vt det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nulloq; minor famâ'ue, manu'ue.
Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes,
Campanæq; manus. ante omnes ductor honori
Nomi

Nominis, augusto libat carchesia ritu.
Cætera quem sequitur, Bacchiq; ex more liquorem
Irrorat mensis turba, ardescitq; Lyco.
Interea Tyrio resoluta in gaudia cœtu
Conuerso (neq; enim iuuenis non digne sileri
Transmittam tua cœpta libens, famamq; negabo:
Quanquã imperfectis, magnæ tamẽ indolis ausis.)
Mens una inuiolata mero, nullisq; uenenis
Potando exarmata decus, pugnæq;, necisq;
Sidoniæ tacito uoluebat pectore molem.
Quoq; esset miranda magis tum sacra libido,
Pactulo genitus patrias damnauerat artes.
Is uarijs oneratum epulis, atq; atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem:
Postquam posse datum meditata aperire, nouosq;
Pandere conatus, & liber parte relicta
Tectorum à tergo patuit locus, Accipe digna
Et Capua, & nobis (inquit) consulta, togaq;
(Armatum amota nudat latus) hoc ego bellum
Conficere ense paro, atq; diuulsum ferre Tonanti
Rectoris Libyci uictor caput. hic erit ille
Qui polluta dolis iam fœdera sanciet ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus,
Et tremit incœptis lasso maioribus æuo:
Et tu securis concede penatibus, & me
Linque meæ menti. summum tu credis, & æquas
Annibalem superis: ô quantum nomine maior
Iam Pœno tibi natus erit. Vibrabat ab ore
Ignis atrox, animusq; uiri iam bella gerebat:

Cùm senior tanti pondus conaminis ægra
Iam dudum uix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebro pauida oscula figens:
Per siquid superest uitæ, per iura parentis,
Perq; tuam nostra potiorem nate salutem
Absiste incœptis, oro. ne sanguine cernam
Polluta hospitia, ac tabo repleta cruento
Pocula, & euersas pugnæ certamine mensas.
Tu'ne illum, quem non acies, neq; mœnia, & urbes
Ferre ualent. cum frons propior, lumenq; corusco
Igne micat. tu'ne illa uiri quæ uertice fundit
Fulmina pertuleris? si uiso intorserit ense
Diram, qua uertit per campos agmina, uocem?
Fallit te, mensas inter quod credis inermem.
Tot bellis quæsita uiro, tot cædibus armat
Maiestas æterna ducem. si admoueris ora:
Cānas, et Trebiā, ante oculos Thrasimenaq; busta,
Et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
Quid tanto in casu comitum, iuxtaq; iacentum
Torpebunt dextræ? parce, oro: & desine uelle,
Cui nequeas, uictor superesse. an tristia uincla,
Et Decius non erudiunt componere mentem?
Talia commemorans, famæ maioris amore
Flagrantem ut uidit iuuenem, surdumq; timori:
Nil ultra posco, refer in conuiuia gressum.
Approperemus, ait. non iam tibi pectora pubis
Sidoniæ fodienda manu tutantia regem.
Hoc iugulo dextrā explora. nanq; hoc tibi ferrum
Si Pœnum inuasisse paras, per uiscera lenta

Nostra

Nostra est ducendum. tardam ne sperne senectam.
Opponam membra, atq; ensem extorquere negatũ
Morte mea eripiam. lacrymæ tunc ore profusæ,
Et magna Superûm cura seruatus in arma
Scipiadæ Pœnus, nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra. pulcherrimus ira,
Et dignus fieri compos memorabilis ausi.
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est uoluisse decus. tum reddere sese
Festinant epulis, & tristia fronte serenant:
Donec læta uirûm soluit conuiuia somnus.
Postera lux Phaëtontis equos proferre parabat
Iam rapidos, omni curru splendente sub undis.
Et iuuenis magno generatus Hamilcare duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago, & patribus portare iubetur
Nuntia facta ducis. præda, & captiua leguntur
Corpora, dereptæq; uiris sub marte cruento
Exuuiæ, fausti Superis libamina belli.
Altera curarum, Libycis dimittitur oris
Heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras:
Ni pœnæ iuuenem indignæ miseratus ab alto
Iuppiter, antiquam Batti uertisset ad urbem.
Hic Pellea uirum Ptolemæi sceptra, uehentium
Eripuere minis, resolutaq; uincula collo,
Atque eadem uitæ custos, mox deinde quieto
Accepit tellus ossa inuiolata sepulchro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus
Pœnorum mentes, cæco per læta premendi

Exitio, & luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu paßim fallentia natis
Imperat, & tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens: Eat improba Iuno,
Et nos (nec mirũ, quid enim sumus?) acta secundis
Despiciat. ualet illa manu, ualet illa lacertis:
Paruula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, & nullus nostro de uulnere sanguis.
Verùm agite, ò mea turba, precor: nũc tẽpus, adeste,
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu, mulieq; mero, somnoq; uirorum
Profliganda acies, quam non perfregerit ensis,
Non ignes, non emißis Gradiuus habenis.
Combibat illapsos ductor per uiscera luxus:
Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem Aßyrio perfundere pugnet amomo.
Ille sub hyberno somnos educere telo
Iactator tectis, malit consumere noctes,
Ac ponat ritus nescendi: sæpe citato
Dum resider sub caßide equo: discatq; Lyæo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Post epulas sit grata chelys: segniq; soporas
Aut nostro uigiles ducat sub numine noctes,
Hæc postquam Venus, applaudit lasciuus, & alto
Mittit se cœlo niueis exercitus alis:
Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis:
Bacchi dona uolunt, epulasq; & carmina rursus
Pieria liquefacta lyra: non acer aperto

Desudat campo sonipes, non ulla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollitæ flammis lymphæ languentia somno
Mēbra fouent, miserisq; bonis perit horrida uirtus.
Ipse etiam afflatus fallente Cupidine ductor
Instaurat mensas dapibus, repetitq; uolentum
Hospitia, & patrias paulatim decolor artes
Exuit, occulta mentem uitiante sagitta.
Altera iam patria, atq; æquo sub honore uocatur
Altera Carthago Capua: intactumq; secundæ
Fortunæ ingenium uitia allatrantia quassant.
Nec luxus ullus, mersæq; libidine uitæ
Campanis modus: accumulant, uariasq; per artes
Scenarum certant epulas distinguere ludo.
Vt strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis Amyclæo passim lasciua Canopo.
In primis dulcem, Pœno lætante, per aures
Nunc uoce infundit Teuthras, nūc pectine cantum.
Isq; ubi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem uidit Libyæ, canere inde superbas
Aoniæ laudes sensim testudinis orsus,
Concordem citharæ mouit per carmina linguam
Vincere linquenteis uitam quæ possit olores.
Atq; hæc è multis carpsit mollissima mensæ,
Facta antiqua uirûm, placidas queis mulceat aures
Argolicis quondam populis (mirabile dictu)
Exaudita chelys, lapidem testudine prompta
Ducere, & in muros posuisse uolantia saxa.
Hæc Amphionio uallauit pectine Thebas.

Ac silice aggeribus per se scandente uocatis,
Iußit in immensum cantatas surgere turres.
Altera turbatum plectro moderata profundum,
Et tenuit phocas, & in omni Prothea forma
Traxit, & aquoreo portauit Ariona dorso.
Nam qua Peliaca frænabat rupe canendo
Heroum mentes, & magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys, compesceret iras
Percussa fide, uel pelagi, uel tristis Auerni.
Nanq; chaos, cæcam quondam sine sydere molem,
Non surgente die. ac mundum sine luce canebat.
Tum deus ut liquidi discußet stagna profundi,
Tellurisq; globum media compage ligasset,
Vt celsum superis habitare dedisset Olympum,
Castaq; Saturni monstrabat sæcula patris.
Sed quos pulsabat Rhypheum ad Strimona nerui
Auditus superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter sydera plectro.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem.
Non illo Pangea iuga, aut Mauortius Aemus,
Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace.
Cum syluis uenere feræ, cum montibus amnes:
Immemor & dulcis nidi, positoq; uolatu
Non mota uolucris captiua pependit in æthra.
Quin etiam Pagasea ratis, cum cærula nondum
Cognita terrigenis, pontoq; intrare negaret,
Ad puppim sacræ cithara eliciente carinæ,
Adductum cantu uenit mare. pallida regna

Bisto

Bistonius uates, flammisq; Acheronta sonantem
Placauit plectro, & fixit reuolubile saxum.
O diræ Ciconum matres, Geticiq; furores,
Et damnata Deis Rhodope. tulit ora reuulsa
In pontum, ripis utrinq; sequentibus, Hebrus.
Tum quoq; cum rapidi caput à ceruice recisum
Portarent fluctus, subito emicuere per undas
Ad murmur cete tot exultantia ponto.
Sic tum Pierius bellis durata uirorum
Pectora, Castalio frangebat carmine Teuthras.
Interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis: lauro redimita subibat
Optatos puppis portus: pelagoq; micabant
Captiua arma procul celsa fulgentia prora:
At patulo surgens iamdudum ex æquore late
Nauticus implebat resonantia littora clamor:
Et simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno fractus spumabat uerbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia uulgus
Procurrit fluctus, elataq; turba fauore
Certatim ingenti celebrant noua gaudia plausu.
Aequatur rector Diuis. illum undiq; matres,
Illum turba minor, moniti gaudere, nepotes,
Et senio manus, & iuxta populusq;, patresq;
Mactatis Superûm dignantur honore iuuencis.
Sic patriam Mago, & portas ingressus ouanteis
Fraternæ laudis fama. ruit inde senatus,
Et multo patrum stipatur curia cœtu.
Tum Diuos ueneratus, auum de more uetusto.

Mar

Martem (ait) egregiũ, & fractas queis Itala tellus
Nitebatur opes, pars ipse haud parua laborum
Nuntio, pugnatum superis in uota secundis.
Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter sæcula Dauno.
Humentes rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & stagnis intercipit arua refusis:
Mox fluctus ferit Adriacos, magnoq; fragore
Cedentem impellit retrorsum in æquora pontum.
Hic Varro, & magnũ Latia inter nomina Paulus
Nomen, queis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigræ caligne noctis
Inuadunt campum, & latè fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem surgentis Eoi,
Nos contra (nam germanum furor acer agebat,
Optatæ pugnæ) castris cita signa mouemus.
Intremuit tellus, & pulsus mugit Olympus.
Hic fluuium, & campos abscondit strage uirorum
Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terræ. uidi cum turbine sæuo
Ausonia, & sonitu bellanteis fusa per agros
Vni terga daret. uidi cum Varro citato
Auferretur equo proiectis degener armis.
Quin & magnanimum perfosso corpore telis
Stare super socium uidi te paule cadentem.
Aegateis ille, & fernilia fœdera larga
Vltus cæde dies: non plus optasse liberet,
Quantum conceßit dexter Deus. altera iam lux
Si redeat, populis certè sis omnibus una

Tum

Tum Carthago caput, terrasq; colare per omnes.
Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos laeua gestare uiris. tum funditur ante
Ora admirantum praefulgens annulus auro,
Datq; fidem uerbis, haud paruo insignis aceruo.
Hinc iterum repetens: restat nunc sedibus imis
Vertenda, atq; aequanda solo iam subruta Roma.
Adnitamur, ait: uires refouete tot haustas
Casibus, & pateant non parca aeraria dextris,
Quas eminus bellis. desit iam bellua tristis
Ausonijs terror, nec non alimenta fatigant.
Atq; ea dum memorat, toruo conuersus in ora
Hannonis uultu, quem gliscens gloria prauum
Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo,
Iamq; tibi dextras, incoeptaq; nostra probamus:
Iam fas Dardanio me non seruire colono.
An ne iterum Annibalē dedi placet? atra ueneno
Inuidiae, nigroq; undantia pectora felle
Tandem tot titulis, totq; exornata tropheis
Infelix muta. Dextra haec, en dextera, quam tu
Aeneadis lacerare dabas, & littora, & amnes
Et stagna, & latos impleuit sanguine campos.
Haec Mago: atq; animos fauor haud obscur⁹ habebat
Cui simul, inuidia, atq; ira stimulantibus, Hanno:
Talia uesani iuuenis conuitia miror
Haud equidem. tumet ingenio: fraternaq; corda
Non tarde agnoscas, & uirus futile linguae.
Qui ne mutatum uanis absistere credas,
Nunc pacem orandam, nunc improba foedere rupto

Arma

Arma reponenda, & bellum exitiale cauendum
Author ego: atq; adeo uosmet perpendite, quaeso,
Quid ferat, haud aliud nobis censere relictum est.
Tela, uiros, aurum, claßisq; alimenta precatur,
Belligeramq; feram, uictus non plura dedissem.
Sanguine Dardanio Rutulos saturauimus agros,
Et iacet in campis Latium. deponere curas
Tandem ergo bone da uictor: liceatq; sedere
In patria liceat non exhaurire rapacis
Impensis belli uacuatos saepe penateis.
Nunc en, nunc inquam (falsa ut praesagia nostra
Sint oro, mensq; augurio ludatur inani)
Haud procul est funesta dies: attrocia noui
Corda, ac prospicio natas è cladibus iras.
Vos ego, uos metuo Cannae. submittite signa:
Atq; adeo tentate, agedum, & deposcite pacem.
Non dabitur. parat ille dolor (mihi credite) maius
Exitium accepto. citiusq; haec foedera uictor
Quam uictus dabit, atq; adeo qui tanta superbo
Facta sonas ore, & spumanti turbine perflas
Ignorantum aures: dic en gramanus in armis
Ille tuus par Gradiuo, per secula tellus
Cui similem nunquam ductorem in bella creauit,
Moenia Romuleae cur nondum uiderit urbis?
Scilicet à gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles grauioribus armis,
Aeratas iußu texamus mille carinas,
Atq; omnis Libyae quaeratur bellua terris:
Vt longa imperia, atq; armatus proroget armos
Annibal, & regnum trahat usq; in tempora fati.

Vos uerò (neq; enim occulto circundamur astu)
Ne dulceis spoliate domos: castrisq; potentum.
Atq; opibus sancite modum. Pax optima rerum,
Quas homini nouisse datum est: Pax una triũphis
Innumeris potior. Pax custodire salutem,
Et ciues aquare potens reuocetur in arces
Tandem Sidonias, & fama fugetur ab urbe
Perfidia Phœnissa tua. si tanta libido
Armorum tenet, atq; enses non reddere perstat
Poscenti patriæ: nil suppeditare furori
Hortor, & hac fratri Magonem dicta referre.
Plura adnectentem (neq; enim satiauerat iras
Dicendo) clamor turbat diuersa uolentum.
Si Libyæ decus, haud ulli superabilis armis
Annibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas
Victorem metas, nec opum adiumenta feremus:
Inuidi unius sceptra ut iam parta retardet?
Inde alacres tribuunt quæ belli posceret usu,
Absentiq; suum iactant sub teste fauorem.
Mox eadem terris placitum traducere Ibêrus.
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor.
Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

SILII ITALICI
LIBER XII.

IAm terra glaciale caput, fœcundaq; nimbis
Tẽpora, et Austrifero nebulosam uertice frõtem
Immitis condebat hyems: blandisq; salubre
Ver zephyris tepido mulcebat rura sereno.

Prorumpit Capua Pœnus, uicinaq; latè
Præmisso terrore quatit. ceu condita bruma
Dum Riphea rigent Aquilonis flamina: tandem
Euoluit serpens arcano membra cubili,
Et splendente die nouus emicat, atq; coruscum
Fert caput, & saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, & suadente pauore
Vallo se clausere simul, trepidiq; salutis
Expectant ipsis metuentes mœnibus hostem.
Sed non ille uigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat, dederatq; uias, Trebiaq; potitus,
Mæonios Italo scelerauit sanguine fluctus.
Tunc inerat. molli luxu madefacta, meroq;
Illecebris somni torpentia membra fluebant:
Queis gelidas suctum noctes thorace grauatis
Sub Ioue non æquo trahere, & tentoria sæpe
Spernere, ubi hyberna ruerent cum grādine nimbi.
Ac ne nocte quidem clypei'ue enses'ue reposti,
Nō pharetræ, aut iacula, & pro mēbris arma fuere.
Tunc graue cassis onus, maioraq; pondera uisa
Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ.
Prima instaurantem sensit certamina mitis
Parthenope, non diues opum, non spreta uigoris:
Sed portus traxere ducem, secura uolentem
Aequora, quæ peteret ueniens Carthagine puppis.
Nam molles urbi ritus, atq; hospita Musis
Otia, & exemptum curis grauioribus æuum,
Sirenum dedit una suum, & memorabile nomen,

Par

Parthenope muris acheloïas. æquore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Hac pone aggressus, (nam frontẽ clauserat æquor)
Mœnia, non ullas ualuit perfringere Pœnus
Tota mole uias. frustraq; inglorius ausi
Pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina uictor
Nequicquam, & cautæ mentis consulta probabat.
Euentu: qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
En qui nos segnes, & nescire addere cursum
Fatis iactastis, quòd nobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum mœnia Romæ.
Intrante, atq; epulas promissas sede tonantis
His quæ Graia manus defendit, reddite tectis.
Talia iactabat, famæq; pudore futuræ
Irritus, incœpta primus si absisteret urbe
Audebat cuncta, atq; acuebat fraudibus enses.
Sed subitæ muris flammæ, totoq; fluebant
Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
Haud secus occuluit saxi quos uertice fœtas
Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
Euasit serpens, terretq; propinquus hiatu.
Illa hostem rostro, atq; assuetis fulmina ferre
Vnguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad uicinos Cumarum uertere portus
Defessus subigit, narioq; lacessere motu
Fortunam, & famæ turbando obstare sinistræ.

Sed custos urbi Gracchus tutela,uel ipsis
Certior arcebat muris,iterumq; sedere
Portis,atq; aditus iterum sperare uetabat.
Lustrat inops animi,rimatur & omnia circum
Alite uectus equo:rursusq; hortatibus insit
Laudũ agitare suos.Proh dij,quis termin⁹ (inquit)
Ante urbes standi Graias,oblite tuorum
Factorum miles?quis erit modus?Alpibus astat
Nimirum maior moles,& scandere cœlum
Pulsanteis iubeo scopulos:quanquam altera detur
Si similis tellus,aliaq; repente sub astra
Exurgant rupes,non ibis?& arduus arma
Me ducente feres?tenet heu Cumanus hiantem
Agger adhuc,murusq; tenet,Gracchumq; moueri
Non ausum portis paruo in discrimine cerno.
An uobis gentes,quaecunq; labore parastis,
Casu gesta putent?Vos per Tyrrhena fauentum
Stagna Deûm per ego et Trebiã,cineresq; Sagũti
Obtestor dignos iam uosmet reddite uestra
Quam trahitis fama,et reuocate in pectore Cannas
Sic ductor fessas luxu,attritasq; secundis
Erigere,& uerbis tentabat sistere mentem.
Atq; hic perlustrans aditus,fulgentia cernit
Arcis templa iugo,quorum tum Virrius alta
Immitis ductor Capuae primordia pandit.
Non est hoc(inquit)nostri quod suspicis aui:
Maiores fecere manus,cum regna teneret
Dictei regis(sic fama est)linquere terras
Dedalus inuenit,nec toto signa sequenti

Orbe

Orbe dare ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atq; homini monstrare uolatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enauit, superosq; nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Attentare uias uolucrum: lapsumq; solutis
Pennarum remis, & non felicibus alis,
Turbida plaudentem uidit freta: dumq; dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nescius heu planctu duxit moderante uolatus.
Hic pro nubiuago gratus pia templa meatu
Instituit Phœbo, atq; audaces exuit alas
Virrius hæc, sed enim ductor numerabat inertes,
Atq; actos sine Marte dies, ac stare pudebat.
Ingemit aduersis, respectansq; irrita tecta
Vrbe Dicarchæa parat exatiare dolorem.
Huic quoq; nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti, defensantumq; labores.
Dumq; tenet socios, dura atq; obsepta uiarum
Rumpere nitentis lentus labor: ipse propinqua
Stagnorum, terræq; simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuæ: docet ille tepentes
Vnde ferant nomen Baiæ, comitemq; dedisse
Dulichiæ puppis stagno sua nomina monstrat.
Ast hic Lucrino mansisse uocabula quondam
Cocyti memorat, medioq; in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua dispulit æquor
Amphytrioniades armenti uector Ibêri.
Ille olim populis dictum Styga, nomine uerso

Stagna inter celebrē nunc mitia mostrat Auernū.
Tum tristi nemore, atq; umbris nigrantibus horrēs,
Et formidatus uolucri, letale nocebat
Suffuso uirus cœlo, Stygiaq; per urbes
Religione sacer, sæuum retinebat honorem.
Hinc uicina palus fama est Acherontis ad undas
Pandere iter: cæcas stagnante uoragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumq; nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante situ, longumq; per æuum
Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra
Cymmerias iacuisse domos, noctemq; profundam
Tartareæ narrant urbis. tum sulfure, & igni
Semper anhelantes, coctoq; bitumine campos
Ostentant. tellus atro exundante uapore
Suspirans, ustisq; diu calefacta medullis
Aestuat, & Stygios exhalat in aëra flatus.
Parturit, & tremulis metuendum exibilat antris:
Interdumq; cauas luctatus rumpere sedes,
Aut exire foras sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit, laccrataq; uiscera terræ
Mandit, & exesos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculea prostratos mole Gigantes
Tellurem iniectam quatere, & spiramine anhelo
Torreri latè campos: quotiesq; minatur
Rumpere compagem impositam, expallescere cœlū.
Apparet Prochyte, sæuum sortita Numania:
Apparet procul Inaryme, quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum, flammasq; rebelli

Ore

Ore ciectantem, & siquando euadere detur
Bella Ioui rursus, superisq; iterare uolentem.
Monstrantur Vesuna iuga atq; in uertice summo
Depasti flammis scopuli, fractusq; ruina
Mons circùm, atq; Aetnæ fatis certantia saxa.
Nec non Misenum seruantem Idæa sepulcro
Nomina, et Herculeos uidet ipso in littore Baulos.
Miratur pelagiq; minas, terræq; labores.
Quæ postquam perspecta uiro, regressus ad altos
Inde Pherecyadum muros, & frondentia læto
Palmite deuastat Nysæa cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolā.
Campo Nola sedet, crebris circundata in orbem
Turribus, & celso facilem tutatur adiri
Planitiem uallo: sed qui non turribus arma
Defendenda daret, uerùm ultrò mœnia dextra
Protegeret, Marcellus opem, auxiliumq; ferebat.
Isq; ubi Agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem uidet, Arma, cruentus
Hostis adest, rapite arma uiri, clamatq;, capitq;.
Circunstant rapidi iuuenes, aptantq; frementi
Sanguineas de more iubas. sonat inde citato
Agmina dispònens passu, Tu limina dextræ
Seruabis portæ Nero: tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias, & Larinatia signa,
Clarum Volscorum Tulli decus. ast ubi iusso
Per tacitum ruptis subita ui fundite portis
Telorum in campos nimbum ferar ipse reuulsa
In medios, equitumq; traham certamina porta.

Dumq; ea Marcellus, iam claustra euellere Pœni,
Et scalis spretos tentabant rumpere muros.
Insonuere tubæ paßim, clamorq; uirorum,
Tinnitusq; simul litui, raucoq; tumultu
Cornua, & in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita telis,
Effusæq; ruunt inopino turbine turmæ.
Improbus ut fractis exundat molibus amnis:
Propulsum ut Borea scopulis impingitur æquor.
Ut rupto terras inuadunt carcere uenti.
Nec terrente Libys uisu armorumq;, uirûmq;
Deiectum sperare ualet. dux Dardanus instat
Attonito progressus equo, tergisq; ruentum
Incumbens hasta, socios nunc uoce fatigat.
Perge age, fer greß⁹: dexter Deus, horaq; nostra est.
Hac iter in muros Capuæ. nunc rursus in hostem
Conuersus, sta. quò raperis? non terga tuorum,
Te ductor Libyæ increpito. stat campus, & arma,
Et Mars in manibus. dimitto à cæde cohortes.
Spectemur soli. Marcellus prælia posco.
Sic rector Latius: iuueniq; inuadere pugnam
Barcæo suadebat honor, pretiumq; pericli.
Sed non hæc placido cernebat pectore Iuno,
Cœptoq; auertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille, & reuocare laborat.
Tales nc è gremio Capuæ, tectisq; sinistris
Egredimur? state ò miseri, queis gloria summa
Dedecori est. nil uos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum expectat. meruistis ut omnis

Ingr

Ingruat Ausonia, & sæuo Mauorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis, uitaq; maneret.
Vincebat clamore tubas, uocisq; uigore
Quamuis obstructas sæuus penetrabat in aures.
Polydamenteis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox: Troianaq; semina, & ortus
Atq; Antenorea sese de stirpe ferebat.
Haud lenior generis fama, sacroq; Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetaq; ex ordine gentes,
Atq; Apono gaudens populus: seu bella cieret,
Seu Musas placidus, doctaq; silentia uitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.
Non ullum dixere parem, nec nòtior alter.
Qui postquam effusis urgens uestigia frænis
Pœnorum, iuxta galeam, atq; insigne perempti
Agnouit spolium Pauli. puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps: quo gratior ore
Non fuit, ac nulla nituit plùs fronte decoris.
Quale micat, semperq; nouū est, quod Tyburis aura
Pascit ebur, uel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis rubris aduectus ab undis:
Quem postquam egregium cristis, & caßide nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine uidit,
Cùm subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus Infernis, amissaq; posceret arma,
Inuadit frendens, Tu ne ignauißime sacri
Portabis capitis, quæ non sine crimine uester,

Inuidiaq; Deûm gestaret tegmina ductor?
En Paulus: uocat inde uiri ad spectacula manes,
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum delapsus equo galeam, atq; insignia magni
Consulis abrumpit dextra, spoliatq; uidentem.
Soluitur omne decus leto, niueosq; per artus
It Stygius color, & formæ populatur honores.
Ambrosiæ cecidere comæ, uiolataq; ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus Oceano rediens Cythereïus ignis,
Cum sese Veneri iactat splendore refecto:
Si subita inuadat nubes, hebetatur, & atris
Decrescens tenebris languentia lumina condit.
Ipse etiam capta Pedianus casside, nudos
Attonitus stupet ad uultus, irasq; coheret.
Tum galeam magno ad socios clamore reportans
Immitem quatiebat equum, spumantia sæuo
Fræna cruentantem morsu: cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu.
Agnoscensq; decus, Macte ô uirtutis auitæ,
Macte Antenoride: nunc (inquit) rapta petamus
Quod superest Libyci ductoris tegmina: et ardens
Terrificis sæuam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan uoti uanus foret, obuia ni uis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
Qui dum uicinis ductorem protegit armis,
Transabijt non hunc sitiens grauis hasta cruorem:
Ingentesq; minas, mutata morte, peregit.
Auehitur raptim ductor, discrimine leti

Turb

Turbatus,cursumq́; ferens ad castra capeßit.
Iamq́; fugæ immodicus tendit.certamine greßum
Præcipitem,uersis Pœnorum exercitus armis.
Assequitur telis hostis,longasq́; uiritim
Exatiant iras cladum:cœloq́; cruentos
Certatim ostentant,& Dijs ultoribus enses.
Ille dies primò docuit,quòd cedere nemo
Auderet Superis,Martis certamine sisti
Posse ducem Libyæ.raptant currusq́;,uirosq́;,
Massylamq́; feram,& uiuis auulsa reportant
Tegmina bellantum,atq; abeunt sub cuspide,terga
Contenti uidisse ducis.tum Martis adæquant
Marcellum decori.graditur comitante triumpho
Maior,quàm ferret cùm uictor opima Tonanti.
Inde furens postquam uallo uix depulit hostem
Ductor Agenoreus,Quando hanc,quantoq́; cruore
Hostili labem eluerim?mea terga uidere
Contigit Ausoniæ?me'ne (inquit) summe Deorum
Post Trebiam statuis tam tristi funere dignum?
Vosq́; inuicta diu,nunc heu sine Marte iuuentus
Debellata bonis Capuæ non degener ipse
Gestorum Ausonijs uerti uictricia signa.
Vobis terga dedi.uidi cùm ad bella uocarem,
Non secus atq; Italo fugere à ductore pauentes.
Quid reliquum prisci Martis tibi?qui dare terga
Me reuocante potes?fundebat talia Pœnus:
Et Latiæ sese Nolana ad mœnia termæ
Portantes spolia insigni clamore ferebant.
At consueta graues per longum audire suorum

Euent

Euentus Romæ, & nunquam recreare secundis
Allato tandem faustæ certamine pugnæ
Erigitur, primoq; Deûm se munere tollit.
Ante omneis pigra in Martem, fugiensq; laborũ
Dum bellum tonat, & sese furata iuuentus
Dat pœnas latebræ, tum qui dulcedine uitæ,
Inuenere dolos, iurataq; fœdera Pœno
Corrupere, notant, & purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditantum linquere terram
Consilium infelix, sceleratáq; culpa Metelli.
Talia corda uirûm. sed enim non fœmina cessit
Mente æquare uiros, & laudis poscere partem.
Omnis præ sese portans capitisq;, manusq;
Antiquum decus, ac direpta monilia collo,
Certatum matrona ruit, belloq; ministrant.
Haud tanta cessisse uiros in tempore tali
Laudis sorte piget, factoq; in secula ituro
Lætantur tribuisse locum. tum celsa Senatus
Subsequitur turba: in medium certamine magno
Priuatæ cumulantur opes. nudare penates,
Ac nihil arcanos uitæ melioris ad usus
Seposuisse iuuat. coit & sine nomine uulgus.
Corpore sic toto: ac membris Roma omnibus usa,
Exangues rursus tollebat ad æthera uultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cyrrha,
Portantes responsa uiri. nam læta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cum uoce tonaret
Antrum, & mugiret Phœbo iam intrata sacerdos.
Soluite gens Veneris grauiores corde timores:

Adhuc

Aduersa, & quicquid duri sub Marte manebat
Exhaustum est nobis. restant leuiora laborum,
Et sine pernicie terror. Dijs uota, precesq;
Ferte modò, & trepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis. aderit Gradiuus, & ipse
Delius auertet propiora pericula uates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed uerò, sed enim ante omnes altaria fument
Centum festa Ioui, centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem, sæuasq; procellas
In Libyam uiolenter aget: spectabitis ipsi
Aegida turbato quatientem in prælia mundo.
Ast ea Parnasi postquam clamata sub antris
Allatum, uulgiq; Deus peruenit ad aures,
In Capitolinas certatim scanditur arces.
Sternunturq; Ioui, & delubrum sanguine honorãt.
Tum Pæana canunt, responsaq; fida precantur.
Interea assuetis senior Torquatus in armis,
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Nanq; ortum Iliaca iactans ab origine nomen
In bella Hampsagoras Tyrios renouata uocarat.
Proles pulchra uiro, nec tali digna parente.
Oscus erat, cuius fretus fulgente iuuenta
Ipse asper paci, crudos sine uiribus annos
Barbarici studio ritus refouebat in armis.
Isq; ubi Torquatum raptim properata ferentem
Signa uidet, pugnaq; auidas accedere dextras
Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
Euolat: & profusa fuga compendia carpens,

Occult

Occulta tegitur ualle, & frondentibus umbris.
Insula fluctisono circumuallata profundo
Castigatur aquis, compressaq; gurgite terras
Enormes cohibet nudæ sub margine plantæ.
Inde Ichnusa prius Grais memorata colonis,
Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis ex sese mutauit nomina terræ.
Affluxere etiam, & sedes posuere coactas
Dispersi pelago, post eruta Pergama Teucri.
Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna
Agmine Thespiadum terris Iolaë dedisti.
Fama est, cum laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret spectate in fonte Dianæ,
Attonitum nouitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus.
Cyrenen monstrasse ferunt noua littora matrem.
Serpentum tellus pura, ac uiduata uenenis,
Sed tristis cœlo, & multa uitiata palude,
Qua uidet Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis latè freta, pallidaq; intus
Arua coquit nimiùm, cancro fumantibus austris.
Cætera propensę Cereris nutrita fauore.
Hoc habita terræ nemorosa per inuia crebrò
Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnæ
Tela expectabat, sociosq; laboris Iberos.
Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
Haud mora prorumpit latebris: aduersaq; latè
Agmina inhorrescunt: longumq; coire uidetur,
Et conferre gradum, media interualla patentis.

Corrip

Corripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela
Peruentum. dura inde lues: ceduntq;, caduntq;,
Alterniq; animas sæuo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes, totq; horrida facta
Sperarim tanto dignè pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed uos Calliope nostro donate labori,
Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta uiri, & meritum uati sacremus honorem.
Ennius antiqua Mesappi ab origine Regis
Miscebat primas acies, Latiæq; superbum
Vitis adornabat dextra decus: hispida tellus
Miserunt Calabri, Rudiæ genuere uetustæ,
Nunc Rudiæ solo memorabile nomen alumno.
Is prima in pugna, uates ut Thracius olim
Infestam bello quateret cùm Cizicus Argon,
Spicula deposito Rhodopeïa pectine torsit.
Spectandum sese non parua strage uirorum
Fecerat, & dextræ gliscebat cædibus ardor.
Aduolat, æternum sperans fore, pelleret Oscus
Si tantam labem, ac perlibrat uiribus hastam.
Risit nube sedens uani conamina cœpti,
Et telum procul in uentos dimisit Apollo:
Ac super his, Nimiùm iuuenis, nimiumq; superbi
Sperata hausisti. sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura est, & dignus Apolline uates.
Hic canet illustri primus bella Itala uersu,
Attolletq;. duces cœlo: resonare docebit

Hic

Hic latis Helycona modis: nec cedet honore
Ascræo, famáue seni. Sic Phœbus: & Osco
Vltrix per geminum transcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis casu perculsa per agros
Agmina, & effusæ pariter dant terga cateruæ:
Dum pater audita nati nece turbidus iræ
Barbaricũ, atq; immane gemens, transfigit anhelũ
Pectus, & ad manes urget uestigia nati.
At Libyæ ductor Marcello fractus, & acri
Contusus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.
Inde ubi permisit flammis, atq; ensibus urbem,
Nuceriæ nihilo leuior, nec parcior ira
Incußit sese, atq; æquauit mœnia terræ.
Post Casilina sibi multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægrè reserauerat astu
Limina, & obseßis uitam pensauerat auro.
Iamq; in Dauniuagos perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quò præda, uel ira uocasset.
Fumabat uersis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei, miseræq; secunda Sagunto,
Ac quondam Herculeã seruare superba pharetrã.
Verterat, & mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisq; intrarant Pœni: sed enim arce corusca
Fisa loco manus Ausoniæ stipata sedebat.
Hic (miranda) mouens classem, quæ condita portu
Astabat (nanq; angustis è faucibus æquor
Erumpit scopulos inter, patuloq; recessu
Effundit campis secretum gurgite pontum.)

Incl

Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce superposita, claustris maris extulit astu,
Perq; auersa tulit portatus in arua carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
Atq; recens cæsi tergo prolapsa iuuenci
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.
Et iam per colles, dumosq; ad litus adacta
Innabat pelago ueniens sine remige classis.
Nuntius interea, uectis non more carinis
Terrentem freta curarum feruoribus implet.
Dum procul Oebalios auet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet naualibus arua,
Obsessos Capuæ muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox: pennisq; addente pudore,
Atq; ira simul, immani per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus amisso tygris si concita fœtu
Emicet, attonitæ paucis lustratur in horis
Caucasus, & saltu transmittitur alite Ganges:
Donec fulmineo partus uestigia cursu
Colligit, & rabiem prenso consumit in hoste.
Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, facilisq; periclis.
Sed paruum decus Annibali. nam uitis honore
Perfunctus Latiæ subito stimularet agresteis,
Semermemq; manum sternendam obiecerat hosti.
Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Milia bis septem, quæ non sollertior ense,

Sed genus insignis iustis ducebat in armis
Fuluius. ast æquè per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, uictorq; moram non passus euntis.
Exequiæ tantum famam, nomenq; uolentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere leto.
Nanq; per insidias (infandum) et ab hospite casus,
Colloquium, & promissa petit dum perfida gentis,
Lucanæ Gracchus cæco circundatus astu
Occiderat, laudemq; Libys rapiebat humandi.
Sed non ut scitum celerare ad mœnia Pœnum
Astabat res ulla loco: iam Consul uterq;
Præcipites aderant. Nola uis omnis, & Arpis,
Aeui floridior Fabius, rapida arma ferebant.
Hinc Nero, & hinc uolucres Syllanus nocte, dieq;
Impellebat agens properata ad bella cohortes.
Vndiq; conueniunt, pariterq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet. arduus ipse
Tifata inuadit propior, quâ mœnibus instat
Collis, & è tumulis subiectam despicit urbem.
Verùm ubi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas sociûm portas, uniq; negari
Intrauisse sibi, Capuaq; erumpere cernit,
Anxius aduentus. nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia cœpto
Consilia, atq; astu quærit tot milia portis
Abstrahere arctatis, cunctosq; resoluere muros.
Sic igitur secum, curasq; ita corde fatigat:
Quo mens ægra uocas? rursus ne pericula sumam
Non æquis regione loci? Capuaq; uidente

Terga

Terga dabo? an residens uicini uertice montis
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius, Fabioq; magister
Turbarum expertor, cum clausos milite colles
Euasi uictor sparsosq; per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli. defendere nobis
Si Capuam ereptũ est, dabitur circundare Romam.
Hæc postquã placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato, Titan dum gurgite lucem
Spirantesq; proferret equos: impellit in agmen
Voce, manuq; uiros, & cœpta immania pandit.
Perge age. uince omnem miles uirtute laborem:
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera. Romam petis. hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ statuere tibi. eia incute muris
Vmbonem Iliacis, Capuæq; repende ruinas.
Quam tanti fuerit cadere, ut palatia cernas,
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.
Instructi glomerant gressus. Roma auribus hæret,
Roma oculis, creduntq; ducis solertibus actis
Aptius id cœptum, quàm si duxisset ab ipso
Fatali Aeneadis campo Vulturna citata.
Transmittunt alij uada, postremiq; relinquunt
Tardandis Italis, corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis,
Threïciamq; Calen, uestras à nomine nati
Orithya domos. hinc Alifanus Iaccho
Haud inamatus ager, Nymphisq; habitata Casini.

Rura cuaſtantur, mox & uicinus Aquinas,
Et quæ fumantem texêre Giganta Fregellæ,
Agmine carpuntur uolucri. fert concitus inde
Per iuga celſa gradum, duris quà rupibus hæret
Bellator Fruſino, & ſurgit ſuſpenſa tumenti
Dorſo frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
Iamq; adeo eſt campos ingreſſus, & arua Labici,
Linquens Telegoni pulſatos ariete muros.
Haud dignam inter tanta morā, nec amœna retētāt
Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.
Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus qua ſerpit leniter undis,
Ad genitorē Anio, labēs ſine murmure, Tybrim.
Hic ut ſigna ferox, dimenſaq; caſtra locauit,
Et ripas tremeſecit eques, perterrita pulſis
Ilia prima uadis, ſacro ſe coniugis antro
Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite Nymphæ.
At matres Latiæ, ceu mœnia nulla ſuperſint,
Attonitæ paßim furibundis greßibus errant.
Ante oculos aſtant laceræ trepidantibus umbræ,
Quæq; grauem ad Trebiam, quæq; ad ticina flucta
Oppetiere necem. Paulus, Gracchusq; cruenti,
Flaminiusq; ſimul miſeris ante ora uagantur.
Clauſit turba uias: ſtat celſus, & aſper ab ira,
Ingentemq; metum toruo domat ore ſenatus.
Interdum tamen erumpunt ſub caßide fuſæ
Per tacitum lacrymæ: quid nam fortuna minetur,
Quid'ue parent Superi. pubes diſperſa per altas
Stat turres, utq; huc uentum ſub corde uolutat,

Vt iam Roma satis credat defendere muros.
Pœnus ut ad somnos uix totam cursibus acta
Indulsit pubi noctem, uigil ille, nec ullam
Ad requiem facilis, credensq; abscedere uitæ,
Quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, Nomadumq; iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frænis, circùm pauitantia fertur
Quadrupedante sono perculsæ mœnia Romæ.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruiturq; timore pauentum.
Nunc lætus celsis astans in collibus intrat
Vrbem oculis, discitq; locos, causasq; locorum.
Ac legeret uisu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota Capuæ obsidione relicta.
Tum demum castris turmas suffixit ouanteis,
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atq; ubi nox depulsa polo, primaq; rubescit
Lampade Neptunus, reuocatq; Aurora labores,
Effundit rupto persultans agmina uallo.
Et quantum clamare ualet, Per plurima nostra
O socij decora, & sacras in sanguine dextras,
Votis ite pares: & tantum audete sub armis,
Quantum Roma timet. reliquā hāc excindite molē.
Nil quod uincatis toto restabit in orbe,
Neu populi uos Martigenæ tardarit origo,
Intratam Senonum capietis milibus urbem,
Assuetamq; capi. Fortasse curulibus altis
Iam uos exemplo proauorum, ac nobile letum

Expectant de more senes, mortiq; parantur.
Talibus hic Pœnus. sed contra Oenotria pubes
Non ullas uoces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres stimulant, natiq;, & cara supinas
Tendentum palmas, lacrymantiaq; ora parentum.
Ostentant paruos, uagituq; incita pulsant
Corda uirûm: armatis infigunt oscula dextris.
Ire uolunt, & pro muris opponere densi
Pectora, respectantq; suos, fletumq; resorbent.
Vt uerò impulso patefactæ cardine portæ,
Et simul erupit iunctis exercitus armis,
Funditur immistus gemitu, precibusq; per altos
Ad cœlum muros clangor: sparsæq; solutis
Crinibus exululant matres, atq; ubera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, Quis nesciat (inquit)
Non sponte ad nostros Pœnum uenisse penates?
A' portis fugit Capua. subnectere plura
Conantem tristis cœli cum murmure uasto
Turbauit fragor, & subita de nube procellæ.
Iuppiter Aethyopum remeans tellure, minantem
Romuleo Pœnum ut uidit succedere uallo,
Cœlicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana, & in septem discurrere iusserat arces.
Ipse è Tarpeio sublimis uertice cuncta
Et uentos simul, & nubes, & grandinis iras,
Fulminaq;, & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concussu tremuere poli, cœlumq; tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu:
Instat tempestas oculis, hostiq; propinquo

Roma latet: iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem seruant, membris insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella mouent: quantis animos, & pectora possint
Irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum
Turbine confusum piceo, & nigrante procella,
Atque omneis circa campos spumantibus undis
Inuoluit. celsus summo de culmine montis
Regnator Superûm, sublata fulmina dextra
Librauit, clypeoq; ducis non cedere certi
Incußit: summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus ensis.
Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios, & cæcum è nubibus ignem,
Murmuraq; à uentis misceri uana docebat.
Tandem post clades sociûm, cœliq; ruinam
Non hoste in nimbis uiso, non hoste referri
Signa iubet castris, mœstasq; resuscitat iras.
Ventis debebis nimirum, hyemisq; procellis
Vnum Roma diem: sed non te crastina nobis
Lux unquam eripiet. descendat Iuppiter ipse
In terras licet infrendens. dum talia fatur
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatusq; nitet discußis nubibus æther.
Aeneadæ sensêre Deum: telisq; repostis
Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras,
Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum uultus modò non paruo sudore madentes,
Nunc lætos Iouis aspectant. Da summe deorum,

Da pater, ut sacro Libys inter prælia telo
Concidat. haud alia potis est occumbere dextra.
Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris,
Quem simul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit, & uitæ redijt mortalibus usus.
Pœnus adest, nec se castris Oenotria pubes
Continet: haud dum enses stricti: mediumq; iacebat
Tantum ad bella loci, quantum transmittere iactæ
Sufficerent hastæ, cùm fulgor hebescere cœli
Per subitum cœpit, densæq; subire tenebræ,
Atq; dies fugere, atq; armari ad prælia rursus
Iuppiter. incumbunt uenti, crassusq; rotante
Austro nimborum feruet globus. intonat ipse
Quo tremat & Rhodope, Taurusq;, & Pindus, et
Audiuere lacus Herebi, mersusq; ꝓfundis (Atlas.
Agnouit tenebris cœlestia bella Typhœus.
Inuadit Notus, ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, conantem, & uana minantem
Circumagit, castrisq; ducem succedere cogit.
Verùm ubi depositis sepsit sese aggere telis,
Læta serenati facies aperitur Olympi,
Nullaq; iam mitem credas habuisse Tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cœlo.
Durat, & affirmans non ultra spondet in ipsos
Venturam, crebroq; diem: modò patria uirtus
In dextras redeat, ne Romam excindere Pœni
Credant esse nefas. Vbi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuisse Iouis, cùm sterneret ensis

Aetol

Aetolos campos? ubi cum Tyrrhena natarent
Stagna cruore uirûm? Pugnat ꝑ mœnibus, inquit,
Si rector superûm tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Afflixisse piget? uentis, hyemiq; fugaces
Terga damus. Remeet quæso mens illa, uigorq́;:
Qua nobis cùm pacta patrũ, cùm fœdera adessent,
Integrare acies placitum. sic pectora flammat,
Donec equûm Titan spumantia fræna resoluit.
Nec nox composuit curas, somnus'ue frementem
Ausus adire uirum, & redeunt cum luce furores.
Rursus in arma uocat trepidos, clypeoq́; tremẽdum
Increpat, atq; armis imitatur murmura cœli.
Vt uerò accepit, tantum confidere Diuis
Ausonios patres, summissaq́; Bætis ad oras
Auxilia, & noctu progressum mœnibus agmen:
Sic agitare fremens obsessos otia, iamq́;
Securam Annibalis Romam uiolentior instat.
Iamq́; propinquabat muro: cùm Iuppiter ægram
Iunonem alloquitur curis, mulcetq́; monendo:
Nulla'ne Sidonio iuueni coniuxq́;, sororq́;
Chara mihi: non ulla unquam sine fine feroci
Addes fræna uiro? fuerit delere Saguntum,
Exæquare Alpes, imponere uincula sacro
Eridano, fœdare lacus: etiam'ne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste uirum. nanq; (ut cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accensis imitari fulmina flammis.
His dictis grates agit, ac turbata per auras

Deuolat, & prensa iuuenis Saturnia dextra,
Quo ruis ò uecors: maioraq; bella capeßis,
Mortali quàm ferre datur? Iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, ueroq; apparuit ore.
Non tibi cum Phrygio res, Laurenti'ue colono.
En age, nanq; oculis amota nube parumper
Cernere cuncta dabo. Surgit qua celsus ad auras
Aspice montis apex, uocitata palatia regi
Parrhasio plena tenet: & resonante pharetra,
Intenditq; arcum, & pugnas meditatur Apollo.
At qua uicinis tollit se collibus alta
Molis Auentinus, uiden' ut Latonia uirgo
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite tædas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, ut sæuus Gradiuus in armis
Implerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus mouet arma manu, mouet ĩde Quirin',
Quisq; suo de colle Deus: sed enim aspice, quãtum
Aegida cõmoueat nymbos, flammasq; uomentem
Iuppiter, & quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc uultus flecte, atq; aude spectare Tonantem.
Quas hyemes, quantos concusso uertice cernis
Sub nutu tonitrus? oculis qui fulguret ignis?
Cede deis tandem, & Titania desine bella.
Sic effata, uirum indocilem pacisq;, modiq;,
Mirantem Superûm uultus, & flammea membra
Abstrahit: ac pacem terris, cœloq; reponit.
Respectans abit, & castris auulsa moueri
Signa iubet ductor, remeaturumq; minatur.

Reddi

Redditur extemplò flagrantior æthere lampas.
Et tremula infuso resplendent cærula Phœbo.
At procul è muris uidere ut signa reuelli
Aeneadæ, uersumq; ducem: tacita ora uicißim
Ostentant, nutuq; docent, quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire uolenteis:
Sed fraudem, insidiasq; putant, & Punica corda,
Ac tacitæ natis infigunt obscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectosq; dolos dempto terrore resoluit.
Tum uerò paßim sacra in Capitolia pergunt,
Inq; uicem amplexi permista uoce triumphum
Tarpeij clamant Iouis, ac delubra decorant.
Iamq; omneis pandunt portas: ruit undiq; lætum
Non sperata petens dudum sibi gaudia uulgus.
Hi spectant quo fixa loco tentoria regis
Astiterint: hi qua celsus de sede uocatas
Affatus fuerit turmas: ubi belliger Astur,
Atq; ubi atrox Garamas, fæuusq; tetēderit Hanno,
Corpora nunc uiua sparguntur gurgitis unda,
Nunc Anienicolis statuunt altaria Nymphis.
Tum festa repetunt lustratis mœnibus urbem.

SILII ITALICI
LIBER XIII.

SEgne iter emenso uix dum Tarpeia uideri
Culmina desierant, toruos cùm uersus ad urbem
Ductor Agenoreus uultus, remeare parabat.
Castra locat, nulla lædens ubi gramina ripa

Tutia

Tutia deducit tenuem sine nomine riuum,
Et tacitè Thuscis inglorius affluit undis.
Hic modò primores sociûm, modò iussa Deorum,
Nunc sese increpitat. dic ò cui Lidya cæde
Creuerunt stagna, & concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos, turrita celsa figura
Quas abitus miles causas illæsè dedisses?
Hymbres ò patria, & mistos cũ sanguine nymbos,
Et tonitrus fugio. procul hanc expellite gentis
Fœmineam Tyriæ labem: nisi luce serena,
Nescire, ac liquida Mauortem agitare sub æthra.
Terror adhuc inerat, Superûm, ac redolẽtia ĩ armis
Fulmina, & ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen, & cuicunq; incumbere iusso
Durabat uigor, ac sensim diffusus ad aures
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic ubi perrumpit stagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima uolumina gyros,
Mox tremulum uibrans motu gliscente liquorem
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
Donec postremo laxatis circulus oris,
Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At cõtra Agrippæ haud paruũ decus, inclyta nãq;
Semina ab Aenei ductoris stirpe trahebat
Octolidas interfuit haud ignobile nomen,
Lætus opum, sed clauda fides, seseq; calenti

Addi

Addiderat Pœno Latiæ diffisus habenæ,
Is uoluens ueterum memorata antiqua parentum,
Longo miles ait, quateret cum Teucria bello
Pergama, et ad muros ſtaret ſine ſanguine Mauors,
Sollicitis Calchas (nam ſic fortißimus heros
Poſcenti ſocero ſæpe inter pocula Dauno,
Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danais, niſi clauſum è ſedibus arcis
Armiſonæ curent ſimulachrum auellere diuæ.
Nonunquam affirmat therannæis Ilion armis
Ceſſurum, aut Ledæ rediturum nomen Amiclas.
Quippe Deis uiſum, ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas unquam poſſederit urbes.
Tum meus adiuncto monſtratam euaſit in arcem
Tydides Ithaco: & dextra molitus in ipſo
Custodes aditu templi cœleste reportat
Palladium, ac noſtris aperit mala pergama fatis.
Sed poſtquam Oenotrijs fundauit finibus urbem,
Aeger dilecti, Phrygium placare colendo
Numen, & Iliacos parat exorare Penates.
Ingens iam templum celſa ſurgebat in arce,
Laomedonteæ ſedes ingrata Mineruæ:
Cùm medios inter ſomnos, altamq; quietem,
Nec cælata Deam, & minitans Tritonia uirgo,
Non hæc Tydide tantæ pro laudis honore
Digna paras? non Garganus, nec Daunia tellus
Debentur nobis: quare in Laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris mœnia Troiæ.
Huc intra, captumq́; refer penetrale parentum.

Queis

Queis trepidus monitis Saturnia regna capeßit.
Iam Phryx condebat Lauinia pergama uictor,
Armaq; Laurenti figebat Troia luco.
Verùm ubi Tyrrheni peruētum ad fluminis undas,
Castraq; Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu: tum pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ,
Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrûm.
Pone Anchisiadæ memores irasq;, metusq;,
Quicquid ad Idæos Xanthum, Simoentaq; nobis
Sanguine sudatum, Scææq; ad limina portæ,
Haud nostrum est: egere Dei, duræq; sorores.
Nunc age quod superest, Cur non melioribus æui
Ducimus auspicijs? dextras iungamus inertes.
Fœderis en hæc testis erit: ueniamq; precatus,
Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
Hæc ausos Celtas irrumpere mœnia Romæ
Corripuit leto, neq; tot de milibus unum
Ingentis populi patrias dimisit ad oras.
His fractus ductor conuelli signa maniplis
Optato lætis abitu iubet. Itur in agros,
Diues ubi ante omnis colitur Feronia luco.
Et sacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama est, intactas longæui ab origine Fauni.
Creuisse in medium, congestis undiq; donis,
Immensum per tempus opes: lustrisq; relictum
Innumeris aurum, solo seruante Pauore.
Hæc auidas mentes, & Babara corda rapina
Polluit, atq; armat contemptu pectora Diuûm.

Auia

Aruia tunc longinqua placent, quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Brutius aruis.
Dum Libys haud lætus Rhegina ad littora tendit.
Victor summoto patrijs à finibus hoste
Fuluius infaustam Campana ad mœnia clausis
Portabat famam, miseriq; extrema mouebat.
Dum prensans paßim cuicunq; est nomē in armis,
Dedecus hoc defende manu. cur perfida, & urbi
Altera Carthago nostræ, post fœdera rupta,
Et missum ad portas Pœnum, post iura petita
Consulis alterni, stat adhuc: & turribus altis
Annibalem, ac Libycas expectat lenta cohortes?
Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas
Educi turres, queis uinceret ardua muri
Cogebat. nunc coniunctas adstringere nodis
Instabat, ferroq; trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretq; morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic grauida armato surgebat uinea dorso.
Ac postquam properata satis, quæ commoneret usus
Dat signum, atq; alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sæuis urbem terroribus implet.
Cùm subito dextram effulsit conatibus omen.
Cerua fuit raro terris spectata colore.
Quæ candore niuem, candore anteiret olores,
Hanc agreste Capys donum, cum mœnia sulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, sensusq; hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilisq; accedere mensis.

Atq;

Atq; ultro blanda, attactu gaudebat herili.
Aurato matres assuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci, famulamq́; Dianæ
Credebant, ac thura Deûm de more dabantur.
Hæc æui, uitæq́; tenax, felixq́; senectam
Mille indefessos uiridem duxisse per annos,
Sæclorum numero, Troianis condita tecta
Aequabat: sed iam longo mors uenerat æuo.
Nam subito incursu sæuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis, pauidaq́; petebat
Consternata fuga positos ad mœnia campos.
Exceptam læto iuuenum certamine, ductor
Mactat diua tibi (sibi enim hæc gratißima sacra)
Fuluius, atq; adsis orat Latonia cœptis.
Inde alacer, fidensq́; Dea, circundata clausis
Arma mouet, quaq́; obliquo curuantur in ore
Mœnia flexa sinu spissa uallata corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.
Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans
Euehitur porta sublimis Taurea cristis
Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor, & Autololas dedit, & Maurusia tela.
Is trepido alituum tinnitu stare neganti
Imperitans uiolenter equo, postquã auribus hostis
Vicinum sese uidet, ac clamore propinquo
Claudius, Huic inquit (præstabat Claudius arte

Bel

Bellandi,& merita mille inter prælia fama)
Huic(inquit)solum,si qua est fiducia dextræ,
Det sese campo,atq; ineat certamina mecum.
Vna mora Aeneadæ, postquã uox attigit aures,
Dum daret auspiciũ,usq; in certamina ductor.
Præuetitum capiti pœna committere Martem
Sponte uiris.erumpit ouans,ut Fuluius arma
Imperio soluit,patulumq́; inuectus in æquor
Erigit undantem glomerato puluere nubem.
Indignatus opem amenti,socioq́; iuuare
Expulsum nodo iaculum,atq; arcessere uires.
Taurea uibrabat nudus conatibus hastam,
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo spectatur:& omni
Corpore perlustrat,qua sit certissima ferro
In uulnus uia.nunc uibrat,nunc comprimit hasta
Mentiturq́; minas,mediam nunc transigit ictu
Parmam:sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum properè uagina detegit ensem,
Et iam ferrata rapiebat calce uolantem,
Taurea cornipedem fugiens minitantia fata.
Nec Rutulus leuior cedentis perdere terga:
Nam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Vtq́; metus uictum,sic ira,& gloria portis
Victorem immisit,meritiq́; cupido cruoris.
Ac dum uix oculis, uix credunt mentibus hostem
Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam properè trepidantum interritus urbem
Egit equum,aduersaq́; euasit ad agmina porta.

Hinc ardore pari,nisuq; incurrere muris
Ignescunt animi,penetrataq; tecta subire.
Tela simul,flammæq; micant. tunc saxeus hymber
Ingruit,& summis ascendunt turribus hastæ.
Nec pronum, audendi uirtutem excellere cuiquam:
Aequarunt iræ dextras: Dictæa per auras
Tranat,& in medium perlabitur urbis arundo.
Lætatur non hortandi,non plura monendi
Fuluius esse locum.rapiunt sibi quisq; laborem.
Quos ubi tam erectos animi uidet,& superesse
Fortuna sibi quenq; ducem,ruit impete uasto
Ad portam,magnæq; optat discrimina famæ.
Tres claustra æqueuo seruabant corpore fratres,
Queis delecta manus,centeni cuiq; ferebant
Excubias,unaq; locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor:cursu,plantaq; uolucri
Præstabat Laurens:membrorum mole Laburnus.
Sed non una uiris tela.hic mirabilis arcu:
Ille hastam quatere,ac medicatæ cuspidis ictu
Prælia moliri,& nudo non credere ferro:
Tertius aptabat flammis,ac sulfure tædas.
Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrum Geryones immane tricorporis iræ,
Cui tres in pugna dextræ uaria arma gerebant.
Vna ignes sæuos,ast altera ponè sagittas
Fundebat,ualidam torquebat tertia cornum:
Atq; uno diuersa dabat tria uulnera uisu.
Hos ubi,non æquis uariantes prælia Consul
Conspexit telis,& portæ limina circum

Stra

Stragem, & perfusos subeuntum sanguine postes,
Concitat intortam furiatis uiribus hastam.
Letum triste ferens auras secat Itala taxus:
Et qua nudarat, dum fundit spicula ab alto
Arcum protendens Numitor latus, ilia transit.
At non obsepto contentus limine Martem
Exercere leuis bello, sed turbidus ausi
Virrius incauto feruore eruperat amens
Reclusa in campum porta, miseramq; furori
Vincentum obtulerat pubem. ruit obuia in arma
Scipio, & oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant audere trucem, nec corpore magno
Mens erat inferior, subsidere sæpe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco,
Atq; obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat, crudo obliquè, & se attolere fato.
Is, dum præcipites expellit Virrius urbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leuiorq; premebat anhelos
Pondere loricæ, & palantes uictor agebat.
Iamq; Veliternum media transegerat aluo,
Iam solitum æquali ludo committere equestreis
Scipiadæ pugnas Marium tellure reuulso
Perculerat saxo: miser implorabat amicum
Cum gemitu expirans, scopulumq; premebat hiantẽ:
Sed ualidas sæuo uires duplicante dolore,
Effundit lacrimas pariter, cornumq; sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis

Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit,liquidas uolucris ceu scinderet auras,
Hasta uiri pectus,rupitq; immania membra,
Quanta est uis agili per cærula summa liburnæ,
Quæ pariter quoties reuocatæ ad pectora tonsæ
Percussêre fretum,uentis fugit ocior,& se
Quam longa est uno remorum præterit ictu.
Ascanium Volesus proiectis ocyus armis,
Quo leuior peteret muros,per aperta uolantem
Assequitur planta:deiectum protinus ense
Ante pedes domini iacuit caput:ipse secutus
Corruit ulterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra,reserata tueri
Mœnia:conuertunt gressus,recipiq; petentes
Infandum excludunt socios:tum cardine uerso
Obnixi torquent obices munimina seræ.
Acrius hoc instant Itali,clausosq; fatigant.
Et ni cæca sinu terras nox conderet atro,
Perfractæ rabido patuissent milite portæ.
Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
Hinc sopor impauidus,qualem uictoria nouit.
At Capua, aut mœstis ululantum flebile matrum
Questibus,aut gemitu trepidātum exterrita patrū,
Tormentis finem.metamq; laboribus orat.
Mussat perfidiæ ductorq;,caputq; senatus:
Virrius à Pœno nullam docet esse salutem
Vociferans,Pulsis uiuendi è pectore curis,
Speraui sceptra Ausoniæ,pepigiq; sub armis:
Si dexter Pœnis Deus,& Fortuna fuisset:

Vt

Vt Capuam Iliaci migrarent regna Quirini.
Qui quaterent muros, Tarpeiaq; mœnia nisi,
Hoc mihi poscendi uigor affuit: alter ut æquos
Portaret fasces nostro de nomine consul.
Hactenus est uixisse satis. dum copia noctis
Qui cordi comes, æterna est Acherontis ad undam
Libertas: petat ille meas mensasq; dapesq;,
Et uictus mentem fuso per membra Lyæo,
Sopitoq; necis morsu, medicamina cladis
Hauriat, & placidis exarmet fata uenenis.
Hæc ait, & turba repetit comitante penates.
Aedibus in medijs consurgens ilice multa
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis:
Nec uulgum cessat furiare dolorq; pauorq;.
Nunc menti seræ Decius redit, & bona uirtus
Exilio punita truci. despectat ab alto
Sacra Fides: agitatq; uirûm fallacia corda.
Vox occulta subit passim diffusa per aures:
FOEDERA *mortales ne sæuo rumpite ferro:*
Sed castam seruate fidem, fulgentibus ostro
Hæc potior regnis dubio: QVI *frangere rerum*
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici:
Non illi domus, aut coniux, aut uita manebit:
Nunq̃ expers luctus, lacrymæq;: aget æquore semp
Ac tellure premens, aget ægrum nocte, dieq;
Despecta, ac uiolata fides. Adit omnia iamq;
Concilia, ac mensas contingit, & abdita nube:
Accumbitq; toris, epulaturq; improba Erynnis.
Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo

Porrigit,& largè pœnas,letumq́; ministrat.
Virrius interea dum dat penetrare medullas
Exitio,ascenditq́; pyram,atq; amplexibus hæret,
Iungere tum fata,& subijci iubet ocyus ignes.
Stringebant tenebræ metas,uictorq́; ruebat:
Iamq́; superstantem muro,sociosq́; Milonem
Voce attollentem, pubes Campana uidebat.
Pandunt attoniti portas,trepidoq́; capessunt
Castra inimica gradu,queis leto auertere pœnas
Defuerant animi:patet urbs confessa furorem,
Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronæ,puériq́; ruunt,mœstumq́; Senatus
Concilium,nulliq́; hominum lacrymabile uulgus.
Stabant innixi pilis exercitus omnis:
Spectabantq́; uiros,& læta,& tristia ferre
Indociles.nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum:nunc fœdantes in puluere crinem
Canentem,& turpi lacryma,precibusq́; pudendis
Fœmineum tenues ululatum fundere in auras.
Atq; ea dum miles miratur inertia facta,
Expectatq; ferox sternendi mœnia signum:
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio,& sæuas componit numine mentes:
Ne flammam,tædasq́; uelint,ne templa sub uno
In cinerem traxisse rogo.subit intima corda
Perlabens sensim mitis Deus.ille superbæ
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam uisus passim monet.ille refusis
In spatium immensum campis habitanda relinqui

Vtile

Vtile tecta docet. paulatim atrocibus iræ
Languescunt animis, & uis mollita senescit.
Pan Ioue missus erat seruari tecta uolente
Troïa, pendenti similis Pan semper, & uno
Vix ulla inscribens terræ uestigia cornu.
Dextera lasciuit cæsa Tegeatide capra,
Verbera læta mouens festa per compita cauda.
Cingit acuta comas, & opaca tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, summoq; cadit barba hispida mento.
Pastorale Deo baculum, pellisq; sinistrum
Velat grata latus teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptũ tam prona, et inhospita cautes,
In qua non librans corpus, similisq; uolanti
Cornipedem tulerit præcisa per auia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendensq; manum solem inferuescere fronti
Aret, & umbrato perlustrat pascua uisu.
Hic, postquam mandata Dei perfecta, malamq;
Sedauit rabiem, & permulsit corda furentum.
Arcadiæ uolucris saltus, & armata reuisit
Menala, ubi argutis longè de uertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidûm flammas ductore iubente
Arceri portis, stantesq; relinquere muros,
Mite decus mentis, condunt ensesq;, facesq;.
Multa Deûm templis, domibusq; nitentibus auro
Egeritur præda, & uictus alimenta superbi.

Quisq; bonis periere uirum, de corpore uestes
Fœmineæ, mensæq; alia tellure petitæ,
Poculaq; Eoa luxum irritantia gemma.
Nec modus argento, celataq; pondera facti
Tantum epulis auri: tum passim corpora longo
Ordine captiua, & domibus deprompta talenta
Pascere longinquum non deficientia bellum,
Immensiq; gregis famulæ ad conuiuia turbæ,
Fuluius ut finem spoliandis ædibusære
Belligero reuocante dedit, sublimis ab alto
Suggestu, magnis fautor non futilis ausis:
Lauino generate (inquit) quem sospita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape uictor honorem
Tempora murali cinctus turrita corona.
Tum sontes procerum, meritosq; piacula prima
Accijt. & iusta punit commissa securi.
Hic atrox uirtus. nec enim occuluisse probatum
Spectatum uel in hoste decus, clamore feroci
Taurea tunc (inquit) ferro spoliabis inultus
Te maiorem animam: & iusso lictore, recisa
Ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?
Haud unquam hoc nobis dederit Deus. inde minaci
Obtutu toruum contra, & furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
Cui ductor, patriam moriens comitare cadentem:
Qui nobis animus, quæ dextera, quid'ue uiritim
Decernet Mauors, tibi si rebare pudendum
Iusta pati, licuit pugnanti occumbere letum.
Dum Capua infaustā luit haud sine sanguine culpā,

Interea geminos terra crudelis Ibêra
Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis,
Scipiadas, magnumq́; decus, magnumq́; dolorem.
Fortè Dicarchea iuuenis consedit in urbe
Scipio post belli repetens extrema penates.
Huc tristis lacrymans, & funera acerba suorum
Fama tulit: duris quanquàm non cedere suetus,
Pulsato lacerat uiolenter pectore amictus.
Non comites tenuisse ualent, non ullus honorum,
Militiæue pudor. pietas irata sinistris
Cœlicolis furit, atq; odit solatia luctus.
Iamq́; dies, iterumq́; dies absumpta querelis
Versatur species ante ora, oculosq́; parentis.
Ergo excire parat Manes, animasq́; suorum,
Alloquioq́; uirum, tantos mulcere dolores.
Hortatur uicina palus, ubi signat Auerni
Squalentem introitũ stagnans Acherusius humor.
Noscere uenturos agitat mens protinus annos.
Sic & Grynæam, quæ tum sub nomine Phœbi
Autonoë tripodas sacros antrumq́; tenebat.
Fert gressus iuuenis, consultaq́; pectoris ægri
Pandit, & aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu Vates, Mactare repostis
Mox umbris (inquit) consueta piacula, nigras
Sub lucem pecudes, reclusæq́; abdere terræ
Manantem iugulis spirantum cæde cruorem.
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cætera, quæ poscis, maiori uate canentur.
Nanq; tibi Elysio repetita oracula campo

Eliciam, ueterisq; dabo inter sacra Sibyllæ
Cernere fatidicam Phœbæi pectoris umbram.
Vade, age: & à medio cùm se nox humida cursu
Flexerit, ad fauces uicini castus Auerni
Duc prædicta sacris duro placamina Diti.
Mella simul tecum, & puri fer dona Lyæi.
Hoc alacer monitu, & promissæ nomine Vatis
Apparat occulto monstrata piacula cœpto.
Inde ubi nox iussam procedens contigit horam,
Et spatia æquarunt tenebras transacta futuras,
Consurgit stratis, pergitq; ad turbida portæ
Ostia Tartareæ, penitus queis abdita Vates
Promissa impleràt, Stygioq; sedebat in antro.
Tum quà se primum rupta tellure recludit
Inuisum cœlo specus, atq; eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem:
Inducit iuuenem, ferroq; cauare refossam
Ocyus urget humũ, atq; arcanũ murmur anhelans
Ordine mactari pecudes iubet. Acer operto
Ante omnes taurus Regi, tum proxima Diuæ
Cæditur Aetnea casta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alectò, tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
Fundunt mella super, bacchiq; & lactis honorem.
Stat iuuenis, faciemq; Herebo quæ surgit in omni
Exclamat Vates, Patere: accedentia cerno
Tartara, & ante oculos aßistere tertia regna,
Ecce ruunt uariæ species, & quicquid ab imo
Natũ hoĩm extinctũq; chao est. iã cuncta uidebat:

Cyclop

Cyclopas, Scyllamq; , & pastos membra uirorum
Odrysiæ telluris equos. contende tueri,
Eductumq; tene uagina interritus ensem.
Quæcunq; ante animæ tendunt potare cruorem,
Disiice, dum castæ procedat imago Sybillæ.
Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
Fert umbra, & properat tecum coniungere dicta,
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes
Sanguine non tacto solitas effundere uoces.
Aspicit, & subitò turbatur Scipio uisu.
Qui nam te, qui casus, ait, dux maxime fessæ
Eripit patriæ: cùm tales horrida poscant
Bella uiros? nec enim dextra concesserit ulli
Appius, aut astu decimum lux rettulit ortum.
Vt te, cùm Capua remearem uulnera uidi
Mulcentem: hoc uno mœstum, quod adire nequires
Saucius ad muros, & Martis honore careres.
Contra quæ ductor; Fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaëtontis equos auertit, & atris
Aeternum demisit aquis: sed lenta meorum
Dum uanos ritus cura, & solennia uulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Vt portet tumulis per longum membra paternis.
Quò te per nostri Martis precor æmula facta,
Arce, quæ patriis artus medicamina seruant.
Daq; uago portas quàm primùm Acherōtis adire.
Tum iuuenis, Gens ò ueteris pulcherrima Claudi
Haud ulla ante tuam, quãquam non parua fatigēt.
Curarum prior extiterit. nanq; ista per omnes
Discr

Discrimen seruat populos, uariatq; iacentum
Exequias: tumuli, & cinerum sententia discors.
Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Ibēra
Exanima obscœnus consumit corpora uultur:
Regia cum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes: Aegyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, et à mensis exanguē haud separat umbrā:
Exhausto instituit pontus uacuare cerebro
Ora uirûm, & longum myrrhata reponit in æuum:
Quid qui reclusa nudos Garamantes arena
Insodiunt? quid qui sæuo sepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Nasamones in oris?
At Celtæ uacui capitis circundare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant:
Cecropidæ ob patriam Mauortis sorte peremptos
Decreuere simul communibus urere flammis:
At gente in Scythica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.
Talia dum memorant, umbra ueniente Sybilla,
Autonoë finem hîc (inquit) sermonibus adde
Alternis: hæc hæc ueri fœcunda sacerdos.
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus nouisse Deus. me iam comitante tuorum
Tempus abire globo, et pecudes imponere flammis.
At grauida arcanis Cymes anus, attigit ore
Postquam sacrificum, delibauitq; cruorem,
In decus egregium uultus intenta iuuentæ,
Aetherea fruerer cum luce haud segniter (inquit)

Cymes

Cymeo populis uox nostra sonabat in antro.
Tunc te permissum seclis, rebusq; futuris
Aeneadum cecini sed non sat digna mearum
Cura tuis uocum: nec enim conquirere dicta,
Aut seruare fuit proauis solertia uestris.
Verùm age, disce puer, quando cognoscere cordi
Iam tua, deq; tuis pendentia Dardana fatis.
Nanq; tibi cerno properantum oracula uitæ
Hinc petere, & patrios uisu contingere Manes.
Armifero uictor patrem ulcisceris Ibêro,
Creditus ante annos Marti: ferroq; resolues
Gaudia Pœnorum, & missum lætabere bello
Omen, Ibêriacis uicta Carthagine terris.
Maius ad imperium post hæc capiere: nec ante
Iuppiter absistet cura, quam cuncta fugarit
In Libyam bella, & uincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem. pudet urbis iniquæ:
Quòd tu post decus hoc, patriaq;, domoq; carebis.
Sic uates, gressumq; lacus uertebat ad atros.
Tum iuuenis: Quæcunq; datur sors durior æui,
Obnitemur (ait) culpa modò pectora cessent.
Sed te oro (quando uitæ tibi causa labores
Humanos iuuisse fuit) siste inclyta uirgo
Paulisper gressum: & nobis Manesq; silentum
Enumera, Stygiaq; aperi formidinis aulam.
Annuit illa quidem, Sed non optanda recludis
Regna, ait. Hic tenebras agitãt, uolitãtq; p umbras
Innumeri quondam populi: domus omnibus una.
In medio uastum latè se tendit inane.

Huc

Huc quicquid terræ, quicquid freta, et igneus æther
Nutriuit primo mundi genitalis ab æuo,
Mors communis agit: descendunt cuncta, capitq́;
Campus iners quantum interiit, restatq́; futurum.
Cingunt regna decem portæ: quarum una receptat
Belligeros dura Gradiui sorte creatos:
Altera qui leges posuere, atq; inclyta iura
Gentibus, & primas fundarunt mœnibus urbes:
Tertia ruricolas, Cereris iustissima turba,
Quæ uenit ad manes, & fraudum illæsa ueneno.
Exin, qui lætas artes, uitæq́; colendæ
Inuenere uiam. nec dedignanda parenti
Carmina fudêrunt Phœbo, sua limina seruant:
Proxima quos uenti, sæuæq́; hausere procellæ
Naufraga porta rapit, sic illam nomine dicunt:
Finitima huic noxa grauido, & peccasse fatenti
Vasta patet populo pœnas Rhadamantus in ipso
Expetit introitu, mortemq́; exercet inanem:
Septima fœmineis reseratur porta cateruis,
Liuentes ubi casta souet Proserpina lucos:
Infantum hinc gregibus, uersas ad funera tædas
Passim uirginibus, turbæq́; in limine lucis
Est iter extinctæ, & uagitu ianua nota:
Tum seducta loco, & laxata lucida nocte
Claustra nitent, quæ secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos. hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, cœli nec posta sub axe:
Verùm ultra Oceanum sacro certamina fonti,
Lethæos potat latices obliuia mentis:

Extrema hinc auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, & admoto splendet ceu sydere luna.
Hæc animæ cœlum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ Ditem redeunt in corpora lustris.
Has paßim nigrum pandens mors lurida rictum
Itq; reditq; uias, & portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra uorago,
Limosiq; lacus latè exundantibus urit
Ripas sæuus aquis Phlegethon, & turbine anhela
Flammarum resonans saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, & spumanti gurgite fertur.
At magnis semper diuis, Regiq; Deorum
Iurari dignata palus picis horrida riuo
Fumiferum uoluit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie, crassoq; ueneno
Aestuat, et gelidam eructans cum murmure arenã,
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc optat saniem non uno Cerberus ore,
Hæc & Tisiphones sunt pocula: & atra Megæra
Hic sitit, ac nullo rabies extinguitur haustu.
Vltimus erumpit lacrimarum fontibus amnis
Ante aulam, atq; aditus, & inexorabile limen.
Quarta cohors omni stabulante per auia monstro
Excubat, & manes permisto murmure terret,
Luctus edax, Maciesq; malis comes addita Morbis
Et Mæror pastus fletu, & sine sanguine Pallor,
Curæq;, Insidiæq;, atq; hinc queribunda Senectus,
Hinc angens utraq; manu sua guttura Liuor,

Et

Et deforme Malum, ac sceleri proclivis Egestas,
Errorq́; infido gressu. & Discordia gaudens
Permiscere fretum cœlo. sed & hostia ditis
Centenis suetus Briareus recludere palmis,
Et Sphynx uirgineos rictus infecta cruore,
Scyllaq́;, Centauriq́; truces, umbræq́; Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat cùm Tartara uinclis,
Non ipsa Alecto, nec fœta furore Megœra
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Viperea latrans circunligat ilia cauda.
Dextera uasta comas, nemorosaq́; brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.
Hic diræ uolucres, pastusq́; cadauere uultur,
Et multus bubo, ac sparsis Stryx sanguine pennis,
Harpyæq́; fouent nidos, atq; omnibus hærent
Condensæ folijs. nutat stridoribus arbor.
Has inter formas coniux Iunonis Auernæ
Suggestu residens cognoscit crimina Regum.
Stant uincti, seroq́; piget sub iudice culpæ.
Circumerrant Furiæ, pœnarumq́; omnis imago.
Quàm uellent nunquam sceptris fulsisse superbis.
Insultant duro imperio, non digna, nec æqua
Ad Superos passi Manes, quæq́; antè profari
Non licitum uiuis tandem permissa queruntur.
Tunc alius sæuis religatur rupe catenis.
Ast alius subigit saxum, perq́; ardua montis
Vipereo domat hunc æterna Megœra flagello.
Talia letiferis restant patienda Tyrannis.
Sed te maternos tempus cognoscere uultus,

Cuius prima uenit non tardis paßibus umbra.
Astabat fœcunda Iouis Pomponia furto,
Nanq; ubi cognouit Latio surgentia bella
Pœnorum, Venus insidias ante ire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma. quæ ni prouisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc uirgo accenderet aras.
Ergo ubi gustatus cruor, admonuitq; Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noscere uultus,
Sic iuuenis prior, ô magni mihi numinis instar
Chara parens, quàm te ut nobis uidisse liceret,
Optassem Stygias uel leto intrare tenebras.
Quæ sors nostra fuit? cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies, & funere carpsit?
Excipit his mater, Nullos ô nate labores
Mors habuit nostra, æthereo dum pondere partu
Exoluor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iouis Elysias deduxit ad oras,
Attribuitq; pares sedes. ubi magna moratur
Alcidæ genitrix, ubi sacro munere Læda.
Verùm age nate tuos ortus, ne bella paucscas
Vlla, nec in cœlum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis. nunc deniq; disce.
Sola die caperem media cùm forte pcritos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille meo ueniente marito
Assuctus, facilisq; mihi. tum luce corusca,
Implebat quanquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) Iouem, nec me mutata fefellit

Forma Dei, quòd squalentem conuersus in anguem
Ingenti traxit curuata uolumina gyro.
Sed mihi post partum non ultra ducere uitam
Concessum. heu quantum gemui, quod spiritus, ante
Hæc tibi quam noscenda darem, discesßit in auras.
His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbraq; ter frustrà per inane petita fefellit.
Succedunt simulacra uirum concordia patris,
Vnanimiq; simul patrui. ruit ipse per umbram
& oscula uana petens iuuenis: fumoq; uolucri,
Et nebulis similes animas apprendere certat.
Quis te chare pater, cùm stabant Itala regna,
Exosus Latio Deus abstulit? hei mihi nam cur
Vlla fuere adeo, quibus à te sæuus abessem,
Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus nostris gens Itala pasßim
Dat gemitus. tumulus uobis, censente Senatu,
Mauortis geminus surgit per gramina campo.
Nec pasßi plura in medio sermone loquentis.
Sic adeo incipiunt. prior hæc genitoris imago.
IPSA quidem Virtus sibimet pulcherrima merces:
Dulce tamen uenit ad Manes, cùm gloria uitæ
Duret apud Superos, nec edunt obliuia laudem.
Verùm age fare decus nostrum, te quanta fatiget
Militia. heu quoties intrat mea pectora terror:
Cùm repeto, quàm sæuus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi. Per nostri fortisßime leti
Obtestor causas Martis, moderare furori.
Sat tibi sunt documenta domus. octaua terebat

Arentem

Arentem culmis messem crepitantibus æstas:
Exquo cuncta mihi calcata, meoq́; subibat
Germano, deuexa iugum Tartesia tellus.
Nos miseræ muros, & tecta renata Sagunto,
Nos dedimus Betin nullo potare sub hoste.
Nobis indomitus conuertit terq́;, quaterq́;
Germanus terga Annibalis. proh Barbara nunq̃
Impolluta fides, peterem cùm uictor adesum
Cladibus Asdrubalem, subitò uenale cohortes
Hispanæ uulgus, Libyco quas fecerat auro
Asdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite multum,
Ditior ipse uiris spisso circundedit orbe.
Non segnis nobis, nec inultis nate peracta
Illa suprema dies, & laude inclusimus æuum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.
Excelsæ turris post ultima rebus in arctis
Subsidium optaram, supremaq́; bella ciebam,
Fumantes tædas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces. nil nomine leti
De supis queror, haud paruo data mẽbra sepulchro
Nostra cremauerunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
Cesserit affusis oppressa Hispania Pœnis.
Contra quæ iuuenis turbato fletibus ore:
Dij quæso, ut merita est dignas pro talibus ausis
Carthago expendat pœnas: sed continet acres
Pyrenes populos, qui uestro Marte probatus
Excepit fessos, & notis Martius armis

 Successit

Succeßit bello. fusos quoq; fama ferebat
Victores acie, atq; exacta piacula cadis.
His læti rediere duces loca amœna piorum:
Prosequiturq; oculis puer aduceratus eunteis.
Iamq; aderat multa uix agnoscendus in umbra
Paulus, & epoto fundebat sanguine uerba.
Lux Italûm, cuius spectaui Martia facta,
Multum uno maiora uiro, descendere nunc te,
Atq; habitanda semel subigit, quis uisere regna?
Quem contra tales effundit Scipio uoces.
Armipotens ductor, quàm sunt tua fata per urbem
Lamentata diu? quàm pene ruentia tecum
Traxisti ad Stygias Oenotria tecta tenebras?
Tum tibi defuncto tumulum Sydonius hostis
Constituit, laudemq; tuo quæsiuit honore.
Dumq; audit lacrymans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus, et ægro
Absumptus Cannis stabat Seruilius ore:
Appellare uiros erat ardor, & addere uerba:
Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.
Nunc meritum sæua Brutum immortale securi
Nomen, nunc Superis æquantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non unquam cernit amicum.
Ora Sybilla docet uenientum, & nomina pandit.
Hic fraudes pacis, Pyrrhumq; à limine portæ
Deiecit uisus orbus: tulit ille ruentem
Tybridis in ripas regem, solusq; reuulso
Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
Si tibi dulce uirum, primo qui fœdera bello

Phœnic

Phœnicum pepigit uidisse: hic Martius ille
Aequoreis uictor cum classe Luctatius armis.
Si studiũ, & sanã cognoscere Hamilcaris umbrã:
Illa est (cerne procul) cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem. si iungere cordi est
Colloquium: sine gustato det sanguine uocem.
Atq; ubi permissum, & sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat, non miti Scipio uultu.
Talia ne ò fraudum genitor sunt fœdera nobis?
Aut hæc Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio, & perruptis molibus Alpes
Eluctatus adest: feruet gens Itala Marte
Barbarico, & refluunt obstructi stragibus amnes.
Post quæ Pœnus (ait) decimũ nõ cœperat annum
Excessisse puer, nostro cùm bella Latinis
Concepit iussu, licitum nec fallere diuos
Iuratos patri, quod si laurentia uastat
Nunc igni regna, & Phrygias res uertere tentat,
O pietas, ò sancta fides, ò uera propago.
Atq; utinam amissum reparet decus. inde citato
Celsus abit gressu, maiorq; recessit imago.
Exin designat uates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primiq; petitas
Miscuerint Italis Pyræo littore leges.
Lætatur, spectatq; utrûm insatiabilis ora
Scipio, & appellet cunctos. ni magna Sacerdos
Admoneat turbæ innumeræ. quot milia toto
Credis in orbe puer, lustras dum singula uisu,

x 3 Descend

Descendisse Herebo? nullo non tempore abundans
Vmbrarum huc agitur torrens, uectatq; capaci
Agmina mole Charon, et sufficit improba puppis.
Post hæc ostendens iuueni sic uirgo profatur.
Hic ille est tellure uagus, qui uictor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia Bactra, Dacæq;,
Qui Gangem bibit, & Pelæo ponte Nyphaten
Adstrinxit, cui stant sacro sua mœnia Nilo.
Incipit Aeneades. Libyci certißima proles
Ammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? similiq; cupidine rerum
Pectora nostra calent, quæ te uia, scire superbum
Ad decus, & summas laudem perduxerit artes.
Ille sub hæc, Turpis lenti sollertia Martis,
Audendo bella expedias. pigra extulit astris
Haud unquam sese uirtus. tu magna gerendi
Præcipita tempus. mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit, Crœsi mox aduolat umbra
Diues apud Superos, sed mors æquarat egenis.
Atq; hic Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis castæ, cui uitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic qui nam uirgo? nam luce refulget
Præcipua frons sacra uiro, multæq; sequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
Qui uultus? quem (si Stygia non esset in umbra)
Dixissem facile esse Deum. non falleris, (inquit
Docta comes Triuiæ) meruit Deus esse uideri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.

Carmine complexus terram, mare, sydera, Manes,
Et cantu musas, & Phœbum æquauit honore.
Atq; hæc cuncta, priusquam cerneret ordine terris
Prodidit, & uestram tulit usq; ad sydera Troiam.
Scipio perlustrans oculis lætantibus umbram,
Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret uates, quanto maiora futuros
Facta eadem intrarent hoc (inquit) teste nepotes?
Felix Aeacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi. creuit tua carmine uirtus.
Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens
Heroum effigies, maioresq; accipit umbras?
Inde uiro stupet Aeacide, stupet Hectore magno:
Aiacisq; gradum, uenerandaq; Nestoris ora
Miratur, geminos aspectans lætus Atridas.
Iamq; Ithacum corde æquantem Peleïa facta,
Victuram hinc cernit Ledæi Castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed subito uultus monstrata Lauinia traxit.
Nam uirgo admonuit tempus cognoscere manes
Fœmineos, ne cunctantem lux alma uocaret.
Felix hæc (inquit) Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Vis & Martigenæ thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne, hirsutos cum sperneret olim
Gens uicina procos, pastori rapta marito
Lustrauitq; casam, culmiq; è stramine fultum
Presit læta torum, & soceros reuocauit ab armis.
Aspice Carmentis gressus: Euandria mater

Haec fuit, & uestros tetigit praesaga labores,
Vis & quos Tanaql uultus gerat? haec quoq; casta
Augurio ualuit mentis, uenturaq; dixit
Regna uiro, & dextros agnouit in alite Diuos.
Ecce pudicitiae Latium decus inclyta leti
Fert frontem, atq; oculos terrae Lucretia fixos:
Non datur heu tibi Roma, nec est qđ malle deceret
Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
Cerne cruentato uulnus sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris:
Et patriã laudat miserando in uulnere dextram.
Illa est, quae Tybrim, quae fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere
Quondam Roma uiros, contemptrix Cloelia sexus.
Cùm subito aspectu turbatus Scipio poscit,
Quae poenae causa, & qui sint in crimine manes.
Tum uirgo, patrios fregit quae curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia fraenis,
Tullia non ullos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat: fornacibus atris
Fons rapidus furit, atq; ustas sub gurgite cautes
Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem, quae tondetur praecordia rostro
Alitis (en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Iouis) hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.
Iuxta (nonne uides? neq; enim leuiora domantur
Delicta) illatrat ieiunis faucibus orcus,

Armenti quondam custos immanis Ibêri,
Et morsu petit, & polluto euiscerat ungue
(Nec par pœna tamen sceleri) sacraria ueste
Polluit exuta sibi uirginitate sacerdos.
Sed satis hæc uidisse satis: mox deinde uidenti
Nunc animas tibi, quæ potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.
Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro
Etheriam in lucem) ueniet tibi origine parua
In longum imperium Consul, nec Sylla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux uocat, & nulli Diuûm mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpæ,
Quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam
Existet Syllæ qui se uelit esse secundum.
Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum,
Et gratum terris Magnus caput: ille Deûm gens
Stelligerum attollens apicem troianus Iulo
Cæsar auo, quantas moles, cum sede reclusa
Hac tandem erumpent, terraq;, mariq; mouebunt.
Heu miseri quoties toto pugnabitur orbe:
Nec leuiora lues quàm uictus crimina uictor.
Tum iuuenis lacrymans, Restare hæc ordine duro
Lamentor rebus latijs: sed luce remota
Si nulla est uenia, & merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ Pœnus quibus, aut Phlegethontis in undis
Exuret ductor scelus, aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus?
Ne metue, exclamat Vates, non uita sequetur

Inuiolata uirum, patria non ossa quiescent.
Nanq; ubi fractus opum, magna certamine pugna
Pertulerit uinci, turpemq; orare salutem,
Rursus bella uolet Macedûm instaurare sub armis,
Damnatusq; doli, desertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atq; unà profugus lustrabit cærula puppe:
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina uiset.
Proh quanto leuius mortalibus ægra subire
Seruitia, atq; hyemes, æstusq; fugamq;, fretumq;,
Atq; famem, quàm posse mori. post Itala bella
Aßyrio famulus regi, falsusq; cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora uelo.
Donec Prusiacas delatus segniter oras,
Altera seruitia imbellis patiatur in æuo.
Et latebram munus regni, perstantibus inde
Aeneadis, reddiq; sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiuo rapiet properata ueneno.
Ac tandem terras longa formidine soluet.
Hæc uates, Herebiq; cauis se rettulit umbris:
Tum lætos socios iuuenis, portumq; reuisit.

SILII ITALICI
LIBER XIIII.

FLectite nūc uestros Helyconis numina cantus
Ortygiæ pelagus, siculiq; ad littoris urbes.
Muneris hic uestri labor est. modò Daunia regna
Aeneadum, modò Sicanios accedere portus,
Aut Macedûm lustrare domos, & Achaica rura,

Aut

Aut uaga Sardoo uestigia cingere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremumq; diem, & terrarum inuisere metas.
Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna iacet Trinacria tellus.
Vt semel expugnante Noto, & uastantibus undis,
Accepit freta cæruleo propulsa tridente.
Nanq; per occultum cæca ui turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ uiscera terræ
Disiecit, & medio perrumpens arua profundo,
Cum populis pariter conuulsas transtulit urbes.
Ex illo seruans rapidus diuortia Nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æstu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus (fama est) sic arcta interuenit unda,
Et matutinos uolucrum transmittere cantus.
Multa solo uirtus. iam reddere semen aratris,
Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedemq; citum lituis generasse ferendis,
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.
Hic & Pæonios arcano sulfure fontes,
Hic Phœbo dignum, & Musis uenerabile uatum
Ora excellentum, sacras qui carmine syluas,
Quiq; Syracesia resonant Helycona camœna,
Promptæ gens linguæ. ast eadem cum bella cieret,
Portus æquoreis sueta insignire trophæis,
Post dirum Antiphatæ sceptrũ, et Cyclopea regna
Vomere uerterunt primum noua rura Sicano.

Pyre

Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio terræ imposuere uacanti.
Mox Ligurum pubes Siculo ductore nouauit
Possessis bello mutata uocabula regnis.
Nec res dedecori fuit, aut mutasse pudebat
Sicanum Siculo nomen: mox accola Minos
Duxerat Eteretum non fausta ad bella cohortes
Dædaleam repetens pennam, qui fraude nefanda
Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras
Cocalidum insidijs, fesso Minoïa turba
Bellandi studio, Siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes
Troianusq; Helymus, structis qui pube secuta
In longum ex sese donarunt nomina muris.
Nec zanclæa gerunt obscuram mœnia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo,
Sed decus Aenæis haud ullum pulchrius oris,
Quàm quæ Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.
At non æquus amat Trinacria Mulciber antra,
Nam Lipare uastis subter depasta caminis
Sulfureum uomit exeso de uertice fumum.
Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagiq; imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat irrequieta fragores,
Nocte dieq; simul. fonte è Phlegethontis ut atro
Flammarum exundat torrens, pyceaq; procella

Semi

Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exaestuat intus
Turbine, & aßiduè subnascens profluit ignis,
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, aeternoq; rigore
Ardentes horrent scopuli: stat uertice celsi
Collis hyems: calidaq; niuem tegit atra fauilla.
Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Ventorumq; domos, atq; addita clustra procellis?
Hic uersi penitus Pelopeia ad regna Pachyni,
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic contra Libycamq; sitim, Chaurosq; furentes
Cernit deuexas Lilybaeon nobile Chelas.
At qua diuersi lateris frons tertia terris
Vergit in Italiam prolato ad littora dorso,
Celsus arenosa tollit è mole Pelorus.
His longo mitis placido dominatur in aeuo
Praefuerat terris Hieron, tractare sereno
Imperio uulgum pollens, & pectora nullo
Parentum exagitare metu. pactamq; per aras
Haud facilis temerare fidem. socialia iura
Ausonijs multos seruarat casta per annos.
Verùm ubi fata uirûm fragili soluère senecta,
Primaeuo geßit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos accepit regia mores.
Nanq; bis octonis nondum rex praeditus annis,
Caligare alto in solio, nec pondera regni
Posse pati, & nimium fluxis confidere rebus.
Iamq; breui, nullum delicta tuentibus armis,

Fas

Fas notum, ignotumq; nefas. uilißima regi
Cura pudor. tam præcipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos, proauiq; superbum
Aeacidæ genus, atq; æternus carmine Achilles.
Ergo ardor subitus Pœnorum incepta fouendi.
Nec sceleri mora: iungit noua fœdera, pacto
Cederet ut Siculis uictor Sidonius oris.
Sed stabant pœnæ, tumulumq; negabat Erynnis,
Qua modò pactus erat socium non cernere terra.
Sæuos nanq; pati fastus, iuuenemq; cruento
Flagrantem luxu, & miscentem turpia duris
Haud ultra faciles, quos ira, metusq; coquebat,
Iurati obtruncant, nec iam modus ensibus addunt
Fœmineam cædem, atq; insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro. noua sæuit in armis
Libertas, iactatq; iugum, pars Punica castra,
Pars Italos, & nota uolunt. nec turba furentum
Desit, quæ neutro sociari fœdere malit.
Tali Trinacriæ motu, rebusq; Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore,
Tertia nam Latios renouarat purpura fasces:
Marcellus classem zancleis appulit oris.
Atq; ubi cuncta uiro, cædesq; exposta Tyranni,
Ambiguæq; hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneãt, & quanta locos, quod uulgus amicũ
Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat, perstetq; suas non pandere portas.
Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.

Non

Non aliter Boreas Rhodopes à uertice praeceps
Cùm sese immisit, decimoq; uolumine pontum
Expulit in terras: sequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.
Prima Leontinos uastarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Læstrigone terram.
Instabat ductor, cui tardè uincere Graias
Par erat, ac uinci turmas ruit æquore toto:
Fœmineum credas maribus concurrere uulgum:
Et Cereri placidos fœcundat sanguine campos.
Sternuntur paßim, pedibusq; euadere letum
Eripuit rapidus Mauors. ut cuiq; salutem
Promisit fuga, præueniens dux occupat ense.
Ite, gregem & metite imbellem, ac succidite ferro,
Clamat: cunctantes urgens umbone cateruas.
Pigro luctandi studio certamen in umbra
Molle pati docta, & gaudens splendescere oliuo.
Stat mediocre decus uincentum, ignaua iuuentus.
Hæc laus sola datur, si uiso uincitis hoste.
Ingruit audito ductore exercitus omnis,
Solaq;, quod superest, secum certamina norunt,
Quis dextra antistet, spolijsq; excellat opimis.
Euboici non per scopulos illisa Caphareo
Eurypi magis unda furit, pontum'ue sonantem
Eijcit angusto uiolentius ore Propontis:
Nec feruet maiore fretum, rapiturq; tumultu
Quod ferit Herculeas extremo sole columnas.
Mitte tamen dextræ decus, inter prælia tanta
Enituit, fama miles Tyrrhenus, Asylo

No

Nomen erat, captus quondã ad Thrasimena fluctã,
Seruitium facile, & dominantis mollia iussa
Expertus Berræ patrias remeabat ad oras
Sponte fauentis heri: repetitisq; impiger armis,
Tum ueteres Siculo casus Mauorte piabat.
Atq; is dum medios inter, fera prælia miscet,
Illatus Berræ, cui pacta ad regia misso
Pœnorum à populis, sociataq; bella gerenti
Aerato caßis munimine clauserat ora.
Inuadit iuuenem ferro, trepideq; ferentem
Instabiles retro gressus, prosternit arena.
Ac miser audita uictoris uoce, trementem
Cunctantemq; animam Stygia tunc sede reducens,
Caßidis à mento malefidæ uincula rupit,
Iungebatq; preces, atq; addere uerba parabat.
Sed subito aspectu, & noto conterritus ore
Tyrrhenus, ferrumq; manu reuocauit, & ultro
Talia cum gemitu lachrimis effudit abortis.
Ne quæso supplex lucem, dubiusq; precare:
Fas hostem seruare mihi: multo optimus ille
Militiæ, cui postremum est, primumq; tueri
Inter bella fidem. tu letum euadere nobis
Das prior, & seruas nondum seruatus ab hoste.
Haud equidem indignum memet, quæ tristia uidi,
Abnuerim, dignumq; iterum in peiora reuolui:
Si tibi per medios ignes, mediosq; per enses
Non dederit mea dextra uiam sic fatur, & ultro
Attollit, uitaq; exæquat munera uitæ.
At compos Sicula primum certaminis ora

Marcellus cœpti, uictricia signa quieto
Agmina progrediens Ephyrea ad mœnia uertit.
Inde Syracosias castris circundedit arces.
Sed ferri languebat amor: sedare monendo
Pectora cæca uirûm, atq; iras auellere auebat.
Nec (renuant si forte sibi, & si mitia malle
Credant esse metum) laxis aufertur omissa
Obsidio claustris. quin contra intentior ipse
Inuigilat cautis, tunc imperterritus armis,
Et struit arcana nec opima pericula cura.
Haud secus Eridani stagnis, ripa'ue Caystri
Innatat albus olor, pronoq; immobile corpus
Dat fluuio, & pedibus tacitas eremigat undas.
Interea dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi, atq; urbes socia arma ferebant.
Incumbens Messana freto, minimumq; reuulsa,
Discreta Italia, atq; Osco memorabilis ortu:
Tum Catina nimium ardenti uicina Typhœo,
Et generasse pios quondam celeberrima fratres:
Et cui non licitum fatis Camarina moueri.
Tum quæ nectareis uocat ad certamen Hymeton
Audax Hybla fauis: palmis quoq; onusta, Selynis:
Et iusti quondam portus, nunc littore solo
Subsidium infidum fugientibus æquora Myle:
Nec non altus Erix: nec non è uertice celso
Centuripe: largoq; uirens Entella Lyæo:
Entella Hectoreo dilectum nomen Acestæ.
Non Tapsos, non è tumulis glacialibus Acre
Defuerunt Agathyrna manus, geminoq; Lacone

Tindaris attollens sese affuit alter equorum.
Mille rapit turmas, atq; hinnitibus aëre flammat
Pulueream uoluens Agragas ad mœnia nubem.
Ductor Grophus erat cuius cœlata gerebat
Taurum Parma trucem, pœnæ monumenta uetustæ.
Ille ubi torreret subiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus, actaq; ueras
Credere erat stabulis armenta effundere uoces.
Haud impune quidem. nam diræ conditor artis
Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
Venit ab amne trahens nomen Gela, uenit et Hesa,
Et qui præsenti domitant periura Palici
Pectora supplicio, Troianaq; uenit Acesta:
Quiq; per Aethneos Acys petit æquora fines,
Et dulci gratam Nereida perluit unda,
Aemulus ille tuo quondam Polyphœme calori,
Dum fugit agrestem uiolenti pectoris iram.
In tenues liquefactus aquas: euasit & hostem.
Et tibi uictricem Galathea immiscuit undam.
Nec nō qui potant Hyspamq;: Alabynq; sonoros,
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten:
Qui fontes Vagedrusa tuos, & pauperis aluei
Hypaten, ac facilem superari gurgite parco
Pantagyam, rapidiq; colunt uada flaua Symethi.
Littora Thermarum prisca dotata camœna
Armauere suos: qua mergitur Hymera ponto
Aeolio. nam diuiduas se scindit in oras.
Nec minus occasus petit incita, qua petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,

Quo

Quo mons Sicania non surgit ditior umbra.
Aetna Deum lucis sacram dedit ardua dextram.
Hic specus ingentem laxans telluris hiatum
Caecum iter ad manes tenebroso limite pandit,
Qua nouus ignotas Hymenaeus uenit in oras.
Hac Stigius quondam, stimulante cupidine, rector
Ausus adire diem, mœstoq; Acheronte relicto
Illicitas egit currum per inania terras,
Tum rapta praeceps Aetnea uirgine cessit.
Attonitos cœli uisu, lucemq; canentes
In Styga rursus equos. & praedam condidit umbris.
Romanos Petrea duces, Romana petiuit
Fœdera Callipolis, lapidosiq; Eugion artus
Hadranum, Hergentumq; simul, telaq; superba
Lanigera Melite, & littus piscosa Melacte,
Quaeq; procelloso Cephaledias ora profundo
Caeruleis horret campis pascentia caete:
Et qui correptas sorbentem uorticis haustu,
Atq; iterum è fundo iaculantem ad sydera puppes
Taurominitana cernunt de sede Charybdim.
Haec Latium manus & Laurentia signa mouebat.
Caetera Hiseis aderat gens Sicana uotis.
Mille Agathyrna dedit, perflataq; Strõgilos Austris,
Mille Thoanteae sedes Fascellina diuae.
Tergemino uenit numero fœcunda panormos,
Seu syluis sectare feras, seu retibus aequor
Vertere, seu cœlo libeat traxisse uolucrem.
Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederant, non frondosis Morgentia campis

Et fontes Arhetusa tuos, ad bella uocari
Inuitum, quæ sponte diu non sumpserit, hostem
Induere arma sibi. telorum turbine uasto
Aggreditur muros, atq; armis intonat urbi.
Par omneis simul ira rapit, certantq; ruuntq;.
Turris multiplici surgens ad sydera tecto
Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat, & multas nemorũ consumpserat umbras.
Armatam hinc igni molem, & deuoluere saxa
Certabant, calidæq; picis diffundere pestem.
Hinc procul ardentem iaculatus lampada Cymber
Conijcit. & lateri telum exitiabile figit.
Pascitur adiuto Vulcanus turbine uenti,
Gliscentemq; trahens turris per uiscera labem,
Perq; altam molem, & turris nascentia tecta
Scandit ouans, rapidisq; uorat trepidantia flammis
Robora, & ingenti simul exundante uapore
Ad cœlum uictor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo, & nebula caliginis atræ,
Nec cuiquam euasisse datur. ceu fulminis ictu
Correptæ rapido in cineres abiere ruinæ.
Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Nanq; ubi se propius tectis, urbiq; tulere,
Qua portus muris pacatas applicat undas,
Improuisa nouo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres, atq; erasis undiq; nodis
Nauali similis malo, præfixa gerebat
Vncæ tela manus: ea celso ex aggere muri
Bellantes curui rapiebat in aëra ferri

Vnguibus, & mediam reuocata ferebat in urbem.
Nec solos uis illa uiros: quin sæpe triremem
Belligeræ rapuere trabes: cùm desuper actum
Incuterent puppi chalybem, morsusq́; tenaces.
Qui simul affixo uicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem (miserabile uisu)
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent undæ cum milite puppem.
His super insidijs angusta foramina murus,
Arte cauata dabat, per quæ confundere tela
Tutum erat opposito mittentibus aggere ualli.
Tunc sine fraude labos, arcta ne rursus eodem
Spicula ab hoste uia uicibus contorta redirent.
Calliditas Graia, atq; astus pollentior armis
Marcellum, tantasq́; minas, terraq́; mariq́;
Arcebat, stabatq́; ingens ad mœnia bellum.
Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facilè ante alios telluris alumnos,
Nudus opem, sed cui cœlum terraq́; paterent.
Ille, nouus pluuias Titan ut proderet ortu
Fuscatis tristis radijs: ille hæreat, an'ne
Pendeat instabilis tellus, cur fœdere certo
Hunc affusa globum Thetys circumliget undis,
Nouerat, atq; unà pelagi, lunæq́; labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet æstus.
Non illum mundi numerasse capacis arenas
Vana fides, puppes etiam, constructaq́; saxa
Fœminea traxisse ferunt contra ardua dextra.

Hic

Hic dum Italûm ductorem astu,Teucrosq; fatigat,
Adnabat centum latè Sidonia uelis
Claßis subsidio,& scindebat cærula Rostris.
Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
Adiungitq; suas portu progressa carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat,mersisq; celer fodit æquora remis.
Verberibus torsere fretum:salis icta frequenti
Albescit pulsu facies,perq; æquora latè
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago,ac Neptunia regna
Tempestate noua trepidant:tum uocibus æquor
Personat,& clamat scopulis clamoris imago.
Ac iam diffusus uacua bellator in unda
Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Nauali claudens humentem indagine campum.
At simili curuata sinu diuersa ruebat
Claßis,& arctabat lunato cærula gyro.
Nec mora,terrificis sæua stridoribus æris
Per uacuum latè cantu resonante profundum
Incubuere tubæ.queis exitus æquore Triton
Expauit,tortæ ad certantia murmura conchæ
Vix meminere maris.tam uasto ad prælia nisu
Incumbunt proni,positisq; in margine puppis
Extremæ plantis nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,
Celsaq; anhelatis exurgens ictibus alnus,
Cærula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliæ laceræ,atq; incußi roboris ictu

Detergent remos: alia per uiscera pinus
Transmißis ipso retinentur uulnere Rostris,
Quo retinent. medias inter sublimior ibat
Terribilis uisu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycis maior naualibus æuum.
Sed quater hæc centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, ueloq; superba capaci:
Cùm rapidum hauriret Boream, et cornibus omnes
Colligeret flatus, lento se corpore agebat.
Intraret fluctus, solis si pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili, dociles q; regentis
Audiuisse manum Latio cum milite puppes.
Has ut per læuum uenientes æquor Himilco
In latus obliquas, iussamq; incurrere proram
Conspexit, properè Diuis in uota uocatis
Aequoris, intento uolucrem de more sagittam
Aßignat neruo: utq; oculis librauit in hostem,
Et calamo monstrauit iter, diuersa relaxans
Brachia deduxit uultu comitante per auras
In uulnus telum, & residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram: nec deinde regenda
Puppe manus ualuit flectenti immortua clauo.
Dumq; ad opem accurrit, ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatoq; pari, neruoq; sagitta
In medium perlapsa globum, transuerberat ictu
Orba gubernacli subeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor.
Lætaq; complebat Stabiarum littore pubes.
Numen erat celsæ puppis uicina Dione,

Sed super ingestis propior quæ subita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda,
Diuisitq; fretum. clamantem spumeus ora
Nereus implet aquis: palmæq; trahente profundo,
Luctantum frustrà summis in fluctibus extant.
Hic audax ira magno per cærula saltu
Corbulo transgressus (nam textam robore turrim
Appulerant nexa ferri compage triremes)
Euadit tabulata super flammaq; comantem
Multifida pinum celso de culmine quassat.
Inde atros alacer, pastosq; bitumine torquet
Aduentante noto Pœnorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Vulcania paßim,
Atq; implet dispersa foros. trepidatur omisso
Summis remigio: sed enim tam rebus in arctis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
Et rapidus feruor per pingues unguine tædas
Illapsus, flammis uictricibus insonat alueo.
Qua nondũ tamen intulerat uim Dardana lampas,
Parcebatq; uapor, saxorum grandine dirus
Arcebat, fatumq; ratis retinebat Himilco.
Hic miser igniferam dum uentilat aëre pinum,
Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Voluitur in fluctus Lychæi uulnere Cydnus.
Fax nidore graui fœdauit cominus auras,
Ambusto instridens pelago: ferus inde citatum
Mißile adorata contorquet Sabrata puppe.
Ammon numen erat Libycæ gentile carinæ,
Cornigeraq; sedens spectabat cærula fronte.

Fer pater afflictis fer, ait Garamantice uates
Rebus opem, inq; Italos da certa effundere tela.
Has inter uoces tremulo uenit agmine cornus,
Et Neptunicolæ transuerberat ora Telonis.
Vrgebat nihilo leuius iam in limine mortis
Quos fuga præcipites partem glomerarat in unam
Puppis adhuc uacuam tedæ: sed proxima cursu
Fulmineo populatus ineuitabilis ardor,
Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
Primus ope æquorei funis delapsus in undas,
Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber æstus,
Ambustus socium remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Bathonis
Desertam ductore ratem. bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atq; exire procellas:
Idem quid Boreas, quid uellet crastinus Auster
Anteibat, nec peruigilem tu fallere uultum
Obscuro quamuis cursu Cynosura ualeres.
Is postquam aduersis nullus modus, accipe nostrum
Ammon sanguinem (ait) spectator cladis iniquæ,
Atq; acto in pectus gladio, dextra deinde cruorē
Excipit, & largè sacra inter cornua fundit.
Hos inter Daphnis deductum ab origine nomen
Antiqua fuit infelix, cui linquere saltus,
Et mutare casas infido marmore uisum.
At princeps generis quantò maiora parauit
Intra pastorem sibi nomina, Daphnin amarunt
Sicelides Musæ: dexter donauit auena
Phœbus Castalia, & iussit proiectus in herba

Siquando caneret, lætos per prata, per arua
Ad Daphnin properare greges, riuosq; silere.
Ille ubi septena modulatus harundine carmen
Mulcebat syluas, non unquam tempore eodem
Syren assuetos effudit in equore cantus,
Scyllæi tacuere canes, stetit atra Charydis,
Et lætus scopulis audiuit iubila Cyclops.
Progeniem hauserunt, & nomen amabile flammæ.
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos, ac longam sibimet facit æquore mortem.
Qualis Oilides fulmen iaculante Minerua
Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis.
Transfigitur ualida medius, dum se alleuat alui
Cuspide Marmarides Scyron, pars subnatat unda
Membrorum pars, extat aquis, totumq; per æquor
Portatur rigido miserandum immortua Rostro.
Accelerant puppes utrinq; atq; ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipsa adeò sæuis ductor Rhetheïus ibat
Pulsibus, & ualido superabat remige uentos.
Quam rapidis puppem manibus frænare Zilæus
Dum tentat, sæua truncatur membra bipenni,
Et fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania Oeliden portabant transtra Podetum
Hic æuo quanquàm nondum excessisset ephœbis,
Seu læui traxere Dei, seu feruida corda:
Nec sat maturus laudum, belliq; cupido,
Arma puer niueis aptarat picta lacertis,
Et freta gaudebat celsa turbare Chimera.

Iamq;

Iamq; super Rutula, super & Garamantide pinu
Ibat ouans melior remo, meliorq; sagitta,
Et iam turrigerum demerserat æquore Nessum.
Heu puero malè suada rudi noua gloria pugnæ.
Dum cristam galeæ trucis, exuuiasq; precatur
De duce Marcello Superos, temerarius hasta
Excepit raptim uulnus letale remissa.
Proh qualis, seu splendentem sub sydera nisu
Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas,
Vix tacto, uel dimensi spatia improba campi
Transiret uelox saltu. docuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis: cur facta puer maiora petebas?
Illum ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto
Fleuerunt freta, fleuerunt Cyclopea saxa,
Et Cyanes, & Anapus, & Ortygie Arethusa.
Parte alia præses puppem Tyberinus agebat,
Quaq; ferebatur ductor Sydonius, iò
Conclamant: iniecta ligant hinc uincula ferri,
Atq; illinc, steteruntq; rates ad prælia nexæ.
Nec iaculo, aut longe certatur harundine fusa.
Cominus, & gladio terrestria prælia miscent.
Perrumpunt Itali, qua cædes prima reclusit,
Monstrauitq; uiam: uastas & Mæla catenas
Hortatur socios, & uincla abrumpere ferri
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Auehere, & paribus pelago diducere ab armis.

Aetn

Aetnaeo Polyphoemus erat nutritus in antro,
Atq; inde antiquae nomen feritatis amabat,
Vbera praebuerat paruo lupa. corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, uultus in ira
Semper, & ad caedes Cyclopea corde libido.
Isq; relaxatis membrorum pondere uinclis
Impulerat puppim, & mergebat gurgite tonsas:
Duxissetq; ratem pressa Laronius hasta,
Ni properè duro nitentem exurgere uelox
Affixet transtro. uix morte incoepta remittit.
Nanq; manus seruat dum suetos languida ductus,
Ignauum summa attraxit super aequora remum.
Percußi cuneo Poeni densantur in unum,
Quod caret hoste, latus: subitò cùm pondere uictus
Insiliente mari submergitur alueus undis.
Scuta uirûm, cristaeq;, & inerti spicula ferro,
Tutelaeq; Deûm fluitant. hic robore fracto
Pugnat inops chalybis, seseq; in praelia rursus
Armat naufragio: remis malè feruidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo,
Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendae in uulnere prorae
Pascitur, & pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare, mox sua ponto
Singultante anima propulsà refunditur unda.
Nec desunt, qui correptos amplexibus arctis
Immergant pelago, & iaculis cessantibus hostem
Morte sua perimant. remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.

Haur

Haurit sanguineus contorta cadauera uortex.
Hinc clamor, genitus, illinc, mortesq́; fugaq́;.
Perfusum bello feruet mare. fessus acerbis
Terga fuga celeri Libyæ conuertit ad oras,
Exigua sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem. Graiusq́; Libysq́;:
Et iam captiuæ uinclis ad littora longo
Ordine ducuntur puppes: flagrantibus alto
Stant aliæ tædis: splendet lucente profundo
Mulciber, & tremula uibratur imagine Pontus:
Ardent nota fretis Cyane, pennataq́; Siren:
Ardet & Europe, niuei sub imagine tauri
Vecta Ioue, ac prenso tramittens æquora cornu:
Et quæ fusa comas curuum per cærula piscem
Nereis humenti moderatur roscida fræno.
Vritur undiuagus Phyton, & corniger Ammon,
Et quæ Sidonios uultus portabat Elisæ.
Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas,
Ac uinclis trahitur cognata in littora Anapus,
Gorgoneasq́; ferens ad sydera Pegasus alas.
Ducitur & Libyæ puppis signata figuram,
Et Triton captiuus, & ardua rupibus Aetna.
Spirantis regus Encheladi, Cadmæaq́; Sidon.
Nec mora, quin trepidos hac clade irrũpere muros
Signaq́; ferre Deûm templis iam iamq́; fuisset:
Ni subitò importuna lues, inimicaq́; pestis
Inuidia Diuûm, pelagiq́; labore parata
Polluto miseris rapuisset gaudia cœlo.
Criniger astriferis Titan feruoribus auras

Et patulam Cyanen, lateq; palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti oppleuit odore,
Temporaq; Autumni, latis florentia donis
Fœdauit, rapidoq; accendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aër.
Squalebat tellus uitiato feruida dorso,
Nec uictum dabat, aut ullas languentibus umbras,
Atq; ater picea uapor expirabat in æthra.
Vim primi sensère canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente uolucris.
Inde feræ syluis sterni: tum serpere labes
Tartarea, atq; haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua. & gelidus per uiscera sudor
Corpore manabat tremulo. descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum.
Aspera pulmonem tussis quatit, & per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem uix sufficientia lucem
Vnca nare iacent, saniesq; immista cruore
Expuitur, membrisq; cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor, insignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur leto iactantur in ignem
Dona superba uirûm multo Mauorte parata.
Succubuit medicina malis: cumulantur aceruo
Labentum, & magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta iacent, inhumataq; latè
Corpora pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens Acherusia pestis,
Nec leniore quatit Trinacria mœnia luctu,

Pœnorumq́; parem castris fert atra laborem,
Aequato par exitio,& communis ubiq;
Ira Deûm,atq; eadem leti uersatur imago.
Nulla tamen Latios fregit uis dura malorum
Incolumi ductore uiros:cladesq́; rependit
Vnum inter strages tutum caput.Vt grauis ergo
Primùm letiferos repressit Syrius æstus,
Et posuere auidæ mortis contagia pestes:
Ceu sidente Noto,cùm se maria alta reponunt,
Propulsa inuadit piscator cærula cymba.
Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
Marcellus pubem,lustratis rite maniplis:
Signaq́; circunstant alacres,auidisq́; tubarum
Respirant læti clangoribus.itur in hostem:
Et si fata ferant,iuuat inter prælia ferro
Posse mori.sociûm miseret,qui morte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Illaudatam animam.tumulos,inhonoraq́; busta
Respiciunt:& uel nullo iacuisse sepulcro,
Quam debellari morbis placet.ardua primus
Ad muros dux signa rapit.tenuata iacendo
Et maciem galeis abscondunt ora:malusq́;,
Ne sit spes hosti,uelatur casside pallor.
Infundunt rapidum conuulsis mœnibus agmen,
Condensiq́; ruunt.tot bellis inuia tecta,
Totq́; uno introitu capiuntur militis arces.
Totum quà uehitur Titan,non ulla per orbem
Tum sese Isthmiacis æquassent oppida tectis,
Tot delubra Deûm,totq́; intra mœnia portus.

Adde

Adde fora, & celsis suggesta theatra columnis,
Certantesq; mari moles. adde ordine longo
Innumeras, spatioq; domos aequare superbas
Rura. quid inclusos porrecto limite longis
Porticibus sacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?
Armaq; fixa Deis, aut quae Maratomus hostis
Perdidit, aut Libya quae sunt aducta subacta?
Hic Agathocleis sedes ornata trophaeis:
Hic mitis Hieronis opes: hic sancta Vetustas
Artificum manibus, non usquam clarior ullo
Gloria picturae saeclo. non aera uacabant
Quae scirent Ephyren: fuluo certaret ut auro
Vestis, spiranteis referens sub tegmine uultus.
Quae radio celat Babylon, uel murice picto
Laeta Tyros, quaeq; Attalicis uariata per artem
Aulaeis scribuntur acu, aut Memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula mista
Queis gemina quaesitus honos. simulachra Deorū
Numen ab arte datum, seruantia munera rubri
Praeterea ponti, depexaq; uellera ramis,
Foemineus labor. his tectis, opibusq; potitus
Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere, despexit trepidam clangoribus urbem,
Inq; suo positum nutu: stent moenia regum,
An nullos Oriens uideat lux crastina muros.
Ingemuit, nimiumq; uiris, tantumq; licere
Horruit: & properè reuocata militis ira
Iussit stare domos, indulgens templa uetustis

Incolere, atq; habitare Deis. sic parcere uictis
Pro præda fuit: & sese contenta, nec ullo
Sanguine pollutis plausit Victoria pennis.
Tu quoq; ductoris lacrymas memorande tulisti
Defensor patriæ: meditantem in puluere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,
Ignarus miles uulgi tum forte peremit.
At reliquum uulgus, resoluta in gaudia mente,
Certarunt uicti uictoribus. æmulus ipse
Ingenij Superûm, seruando condidit urbem.
Ergo extat sæclis, stabitq; insigne tropheum,
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi, si quondam ut bella solebant,
Nūc quoq; ĩexhaustas pax nostra relĩqueret urbes.
At ni cura uiri, qui nunc dedit otia mundo,
Effrenum arceret populandi cuncta furorem:
Nudassent auidæ terrasq;, fretumq; rapinæ.

SILII ITALICI
LIBER XV.

AT noua Romuleum carpebat cura, Senatum,
Quis trepidas gētes, Martēq; subiret Ibērū,
Attritis rebus. geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus, propioraq; bella pauescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina mœsti
Imperio circunspectant, Diuosq; precantur.

Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem, patrios, patruiq; piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradiuo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Molliri, regimenq; rudi deposcere in æuo.
Has lauri residens iuuenis uiridante sub umbra
Aedibus extremis uoluebat pectore curas:
Cùm subito aßistunt dextra, leuaq; per auras
Allapsæ (haud paulum mortali maior imago)
Hinc Virtus, illinc Virtuti inimica Voluptas,
Altera Achemenium spirabat uertice odorem,
Ambrosias diffusa comas, & ueste refulgens,
Ostrum quam fuluo Tyrium suffuderat auro,
Fronte decor quæsitus acu, lasciuaq; crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas:
Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam
Composita mutata coma, stans uultus, & ore
Incessuq; uiro propior, lætiq; pudoris,
Celsæ humeros niueæ fulgebat stamine pallæ.
Occupat inde prior promißis fisa Voluptas.
Quis furor hic non digne puer, consumere bello
Florem æui? Cannæ'ne tibi grauiorq; palude
Mœonius Stygia lacus excessere? Padusq;?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tu'ne etiam tentare paras Athlantia regna,

 Sid

Sidoniusq; domos? Moneo certare periclis
Desine, & armisonæ caput obiectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, Virtus te sæua iubebit
Per medias uolitare acies, mediosq; per ignes.
Hæc patrē, patruumq; tuos, hæc prodiga Paulum,
Hæc Decios Stygias Herebi detrusit ad undas:
Dum cineri titulum, memorandaq; nomina bustis
Prætendit, nec sensuræ, quid gesserit umbræ.
At si me comitare puer, non limite duro
Iam tibi decurret concessi temporis ætas:
Haud unquam trepidos abrumpet buccina somnos:
Non glaciem arctoam, non experiere furentis
Ardorem cancri, nec mensas sæpe cruento
Gramine cōpositas: aberunt sitis aspera, & haustus
Sub galea puluis, partiq; timore labores.
Sed current albusq; dies, horæq; serenæ:
Et molli dabitur uictu sperare senectam.
Quantas ipse Deus lætos generauit in usus
Res homini? plenaq; dedit bona gaudia dextra?
Atq; idem exemplar lenis mortalibus æui
Imperturbata placidus tenet ocya mente.
Illa ego sum, Anchisæ Veneris Simoentis ad undas
Quæ iunxi, generis uobis unde editus autor.
Illa ego sum, uerti Superûm quæ sæpe parentem
Nunc auis in formam, nunc torua in cornua tauri.
Huc aduerte aures: CVRRIT *mortalibus æuum,*
Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitq;
Tartareus torrens, ac secum ferre sub umbras
Si qua animo placuere negat. quis luce suprema

Dimi

Dimisisse meas serò non ingemit horas?
Postquàm conticuit, finisq; est addita dictis,
Tunc uirtus. Quas nam iuuenē floribus (inquit)
Pellicis in fraudes annis, uitaq; tenebras?
CVI *ratio, & magnæ cœlestia semina mentis*
Munere sunt concessa Deûm, mortalibus alti
Quantum cœlicolæ, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis. tribuit nanq; ipsa minores
Hos terris natura Deos: sed fœdere certo,
Degeneres tenebris animas damnauit Auernis.
At queis ætherij seruatur seminis ortus,
Cœli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphytrioniadem? quid cui post Seras, et Indos,
Captiuo Liber cùm signa referret ab Euro,
Caucaseæ currum duxere per oppida tygres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledeos referam fratres: uestrumq; Quirinum?
Non'ne uides, hominum ut celsos ad sydera uultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?
Cum pecudes, uolucrumq; genus, formasq; ferarum
Segnem, atq; obscœnam paßim strauisset in aluum.
Ad laudes genitum (capiat si munera Diuûm).
Felix ad laudes hominum genus. Huc age paulum
Aspice, nec longè repetam. modò Roma minanti
Impar Fidenæ, contentaq; crescere Asylo,
Quo sese extulerit dextris? idem aspice latè
Florenteis quondam luxus quas uerterit urbes?
Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes.
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.

 Ebrietas

Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris
Circa te semper uolitans Infamia pennis.
Mecum Honor, & Laudes, & læto Gloria uultu,
Et Decus, & niueis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra Triumphus.
Casta mihi domus, & celso stant colle penates.
Ardua saxoso perducit semita cliuo
Aspera principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur: labor ad nitendum intrare uolenti,
Nec bona conscendunt, quæ sors infida dedisset,
Atq; eadem rapuisse ualet. mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus. omnia contra
Experienda manent, q̃ spondet blanda uoluptas.
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes: frigusq; famemq; domabis.
Idem iustitiæ cultor, quæcunq; capesses,
Testes factorum stare arbitrabere Diuos.
Tunc quoties patriæ, rerumq; pericula poscent,
Arma feres primus, primus te in mœnia tolles
Hostica: nec ferro mentem uincere, nec auro.
Hinc tibi, non Tyrio uitiatas murice uestes,
Nec donum deforme uiro flagrantis amomi,
Sed dabo qui uestrum sæuo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu, laurumq; superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis.
Quæ postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
Exemplis lætum, uultuq; audita probantem
Conuertit iuuenem. sed enim indignata Voluptas
Non tenuit uoces: Nil uos iam demoror ultra

Excl

Exclamat: uenient, ueniēt mea tempora quondam:
Cùm docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet imperijs, & honor mihi habebitur uni.
Sic quassans caput, in nubes se sustulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitur, uisaq; calet Virtutis amore.
Ardua rostra petit, nullo sera bella uolente,
Et grauia ancipitis deposcit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi. pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui se uisere uultus.
Sed quanquam tacitus. magnis tamen ægra periclis
Pectora subrepit terror: molemq; pauentes
Expendunt belli, & numerat fauor anxius annos.
Dumq; ea confuso percenset murmure uulgus,
Ecce per obliquum cœli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila uisus
Anguis, & ardenti radiare per aëra sulco,
Quaq; ad cœliferi tendit plaga littus Atlantis
Perlabi resonante polo. bis, terq; coruscum
Addidit augurio fulmen pater, & uaga latè
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum uerò capere arma iubent, genibusq; salutant
Submißi augurium, atq; iri, qua ducere Diuos
Perspicuum, & patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum, belliq; ministri
Agglomerant sese, atq; acres sociare labores
Exposcunt: laudumq; loco est ijsdem esse sub armis.
Tum noua cæruleum descendit claßis in æquor.
It comes Ausonia, atq; in terras transit Ibêras.

Vt cùm saeua fretis immisit praelia Corus,
Isthmon curuata sublime suberigit unda:
Et spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Aegeo miscet mare. celsus in arma
Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur.
Diue tridente potens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da pater, & nostros ne sperne iuuare labores.
Per pontum pia bella ueho. leuis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus.
Iamq; agiles Tyrrhena sonant qua caerula puppes
Ausonium euasere latus, Ligurumq; citatis
Littora transmittunt proris: hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sydera cernunt,
Aërias Alpes: occurrunt moenia Graio
Condita Massillae, populis excincta superbis,
Barbarus immani quae territat accola ritu.
Antiquae morem patriae, cultusq;, habitumq;
Phocais armisonas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi. nemoroso uertice celsus
Apparet collis, fugiuntq; in nubila syluae
Pyrenes. tunc Emporiae, ueteresq; per ortus
Graiorum uulgus, tunc hospita Tarraco Boccho.
Confidunt portu, & securae gurgite clauso
Stant puppes: positusq; labor, terrorq; profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos,
Visa uiro stare effigies ante ora parentis,
Atq; hac aspectu turbatum uoce monere.

Nate

Nate salus quondam genitoris, nate parentis
Et post fata decus: bellorum dira creatrix
Euastanda tibi est tellus, & cæde superbi
Ductores Libyæ cauta uirtute domandi,
Qui sua nunc trinis deducunt agmina castris.
Si conferre manu libeat, coëantq; uocatæ
Hinc atq; hinc acies: ualeat quis ferre ruenteis
Tergemina cum mole uiros? absiste labori
Ancipiti: sed nec segnis potiora capesse.
Vrbs colitur Teucro quondam fundata uetusto
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Ibêris
Hæc caput est. non ulla opibus certauerit auri,
Non portu, celso'ue situ: non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela uigore.
Inuade auersis nate hanc ductoribus urbem:
Nulla acies famæ tantum, prædæ'ue pararit.
Talia monstrabat genitor, propiusq; monebat:
Cùm iuuenem sopor, & dilapsa reliquit imago,
Surgit, & Infernis habitantia numina lucis,
Ac supplex patrios compellat nomine Manes:
Este duces bello, & monstratam ducite ad urbem,
Vobis ultor ego, & Sarrano murice fulgens
Inferias mittam fustis insignis Ibêris,
Et tumulis addam sacros certamine ludos.
Progreditur, celeratq; uias, & corripit agmen
Pernici rapidum cursu, camposq; fatigat.
Sic ubi prosiluit piseo carcere præceps,
Ante suos it uictor equus: currumq; per auras

Non solùm ante alios, sed enim (mirabile dictu)
Haud ulli durant uisus æquare uolantem.
Iamq; Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Vrbis, & admoto crescebant culmina gressu:
Ac pelago uectus seruata Lælius hora,
Quam dederat ductor subigendæ ad mœnia claßi,
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Carthago impenso Naturæ adiuta fauore
Excelsos tollit pelago circunflua muros.
Arctatos ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
At qua prospectat Phœbi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantes egerit undas,
Quas auget ueniens, refluusq; reciprocat æstus.
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad arctos
Vrbs imposta iugo, pronumq; excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.
Audax ceu plano gradiens uictricia campo
Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Arris ductor erat, qui contra amplexus in arctis
Auxiliumq; excelsa loci præcinxerat arcem.
Pugnabat natura soli, paruoq; supernè
Bellantum nisu paßim per prona uoluti
Truncato instabiles fundebant corpore uitam.
Verùm ubi conceßit pelagi reuolubilis unda,
Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapsu,
Quaq; modo excelsæ sulcarant cærula puppes,
Hac impune dabat Nereus transcurrere planta.

Hinc tacitè nectens informidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit æquore pubem,
Perq; undas muris pedes aduolat. inde citati
A tergo accelerant, quâ fisus fluctibus Afris
Incustoditam sine milite liquerat urbem.
Tum prostratus humi (miserãdum) uincta cathenis
Pœnus colla dedit, populumq; addixit inermem.
Hanc oriens uidit Titan cum surgeret urbem
Vallari castris, captamq; aspexit eandem
Ocyus Hesperio quàm gurgite tingeret axem.
Aurora ingrediens terris excegerat umbras.
Principio statuunt aras: cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, pariterq; Tonanti,
Tum merita æquantur donis, ac præmia uirtus
Sanguine parta capit. Phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celsus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara, domusq;
Terdeno boue, & æquorei certaminis alto
Donatur titulo, Pœniq; recentibus armis
Rectoris: tunc hasta uiris, & Martia cuiq;
Vexilla, & meritum, & prædæ libamina dantur.
Postquam perfectæ laudes hominumq;, Deûmq;,
Captiuæ spectantur opes, digestaq; præda.
Hoc aurum patribus, bello, hæc Martiq; talenta:
Hoc regum donis, Diuûm hoc ante omnia templis,
Cætera bellantum dextris, pulchroq; labori.
Quin etiam acitus populi regnator Ibêri,
Cui sponsa, & sponsæ defixus in oßibus ardor,

Hanc notam formæ concesßit lætus, ouans q́;
Indelibata gaudenti uirgine donum.
Tum uacui curis uicino littore mensas
Instituunt, festoq́; agitant conuiuia ludo.
Lælius affatur: Macte ò uenerande pudici
Ductor macte animi. cedat tibi gloria, lausq́;
Magnorum heroum, celebrataq́; carmine uirtus.
Mille Mycæneas qui traxit in æquora proras
Rector, & Inachaijs qui Thessala miscuit arma,
Fœmineo socium uiolauit fœdus amore:
Nullaq́; tum Phrygio steterant tentoria campo
Captiuis non plena thoris. tibi barbara soli
Sanctius Iliaca seruata est Phœbade uirgo.
Hæc, atq; his paria alterno sermone requirunt,
Donec nox atro circundata corpus amictu
Nigrantes inuexit equos, suasitq́; quietem.
Emathio interea tellus Aetola tumultu
Feruebat, Macedum subitis perculsa carinis.
Proximus huic hosti dextras iungebat Acarnan.
Causa noui motus Pœnis, regiq́; Philippo,
In bellum Ausonium sociatæ fœdere uires.
Hic gente egregius, ueterisq́; ab origine regni
Aeacidum sceptris, proauoq́; tumebat Achille.
Ille & nocturnis conterruit Oricon armis,
Quaq́; per Illyricum Taulantius incola littus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus incesßit telis. ille æquore uectus
Nunc & Pheacum, Tesprotiaq́; arma lacessens
Epeirum casßis lustrabat futilis ausis.

Hinc & Anactoria signa ostentauit in ora,
Ambraciosq; sinus. Pellæaq; littora bello
Perfundit rapido, pepulit uada feruida remis
Leucatæ, & Phœbi uidit citus Actia templa:
Nec portus Ithacæ laertia regna, Samenq;
Liquit inaccessam, fluctuq; sonantia cano
Saxa Cephalenum, & scopulosis Neriton aruis.
Ille etiam Pelopis sedes, & Achaia adire
Mœnia gauisus, tristem Calydona Dianæ,
Oeneasq; domos, Curetica tecta subibat,
Promittens contra Hesperiam sua prælia Graijs.
Tum lustrata Ephyre, Patræq;, & regia Pleuron,
Parnassusq; biceps, Phœboq; loquentia saxa.
Ac sæpe ad patrios bello reuocante penates,
Cùm modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum uis exundasset in agros,
Incœpto tamen haud facilis desistere uano
Belli, per Graias umbram circuntulit oras:
Donec nunc pelago, nunc terra exutus omisit
Spem positam in Tyrijs, & supplex fœdera sanxit
Dardana, nec legem regno accepisse refugit.
Tunc & Tyndarij Latias fortuna Tarenti
Auxit opes, laudemq; simul, nam perfida tandem
Vrbs Fabio deuicta seni. postremus in armis
Ductoris titulus cauti sollertia tutum
Tũ quoq; adepta decus, captis sine sanguine muris.
Nanq; ut compertum, qui Punica signa regebat,
Fœminea exuri flamma, tacitusq; quiete
Exin uirtuti placuit dolus: iræ sorori

(*Nam*

(Nam castris erat in Rutulis germanus amatæ)
Cogitur,& magnis muliebria uincere corda
Pollicitis,si reclusas transmittere portas
Concedat Libycus rector,uotiq; potitus
Euicto Fabius Pœno,circundata telis
Incustodita penetrauit mœnia nocte.
Sed quis nam auersos Phœbũ tunc iungere ab urbe
Romulea dubitaret equos?qui tempore eodem
Marcellum acciperet letum oppetijsse sub armis?
Moles illa uiri,ualidoq; habitata Gradiuo
Pectora, & haud ullis unquã tremefacta periclis.
Heu quantum Annibalem clara fractura ruina
Procubuere:iacet campis Carthaginis horror.
Forsan Scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus,siquis paulum Deus adderet æuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere uallum
Ausonio,Dauni Mauors consederat aruis.
Curarum comes,& summi Crispinus honoris
Marcello socius communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus,Gestit lustrare propinquas
Mens syluas,medioq; uiros imponere monti,
Ne Libijs occultis tumulum prior occupet ausis,
Si cordi est,te participem Crispine laboris
Esse uelim: NVNQVAM *desunt consulta duobus.*
Hæc ubi sedere,ardentes attollere sese
Iam dudum certant in equos.Marcellus ut arma
Aptantem natum aspexit,lætumq; tumultu:
Vincis ait nostros mirando ardore uigores.
SIT *præmaturus felix labor.urbe Sicana*

Qualem te uidi, nondum permitteret ætas
Cùm tibi bella, meo tractantem prælia uultu.
Huc decus, huc nostrum, lateri te iunge paterno:
Et me disce nouum Martem tentare magistro.
Tum pueri colla amplectens, sic pauca profatur:
Summe Deûm Libyco saxis de præside uictor
His humeris tibi opima feram. Nec plura sereno
Sanguineos fudit cum Iuppiter æthere rores,
Atq; atris arma aspersit non prospera guttis.
Vix dum finitis intrarant uocibus arctas
Letiferi collis fauces: cùm turba uolucreis
Inuadunt Nonades iaculis, nimboq; feruntur
Aetherio similes: cæca fundente latebra
Armatos in bella globos. circundata postquam
Nil restare uidet uirtus, quod debeat ultra
Iam superis, magnum secum portare sub umbras
Nomen mortis auet. tortæ nunc eminus hastæ
Altius insurgit, nunc sæuit cominus ense.
Forsan & euasset rapidi freta sæua pericli,
Ni telum aduersos nati euenisset in artus.
Tum patriæ tremuere manus, laxataq; luctu
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obuia nudatum transmittit lancea pectus,
Labensq; impresso signauit gramina mento,
At postquam Tyrius sæua inter prælia ductor,
Infixum aduerso uidit sub pectore telum
Immane exclamat: Latias Carthago timere
Desine iam leges. iacet exitiabile nomen
Ausonij columen regni: sed dextera nostra

Tam

Tam similis non obscuras mittatur ad umbras.
MAGNANIMA *inuidia uirtus caret. Alta sepulchri*
Protinus extruitur, cœloq́; educitur ara.
Conuectant syluis ingentia robora: credas
Sidonium cecidisse ducem. tum thura, dapesq;,
Et fasces, clypeusq́; uiri pompa ultima fertur.
Ipse facem subdens, Laus (inquit) parta perennis.
Marcellum abstulimus Latio. deponere forsan
Gens Italûm tandem arma uelit. Vos ite superbæ
Exequias animæ, & cinerem donate supremi
Muneris officio. nunquam hoc tibi Roma negabo.
Quid uirtute uiri titulis decorare sepulchrum
Ingentis bello liceat, nomenq́; futuros
Aeternum in Rutulos possis mandare nepotes.
Alterius par, atq; eadem fortuna laborum.
Consulis, exanimum sonipes ad signa reuexit,
Talia in Ausonia. sed non est talis Ibèris
Armorum euentus campis. Carthaginis omnes
Per subitum raptæ pernix Victoria latè
Terruerat gentes. ducibus spes una salutis,
Si socias iungant uires. ingentibus orsum
Auspicijs iuuenem patriæ ceu gestet in armis
Fulmina, sublimi uallatam uertice montis
Ex oculis urbem cumulatam strage uirorum
Non toto rapuisse die: quam Martius ille
Annibal interea consumpto uerterit anno,
Nec pube æquandam, nec opum ubertate Sanguntū
Proximus applicito saxosis aggere syluis
Tendebat, fratris spirans ingentia facta

Hasdru

Hasdrubal. hinc robur, mistusq; rebellibus Afris
Cantaber, hinc uolucri Mauro pernicior Astur.
Tantaq; maiestas terrae rectoris Ibêra,
Annibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyrijs solennis honorem
Rettulerat, quo primum orsi Carthaginis altae
Fundamenta nouam coepere mapalibus urbem.
Et latus repetens gentis primordia ductor
Festa coronatis agitabat laurea signis,
Pacificans Diuos. fraternum lena nitebat
Demissa ex humeris domum. quam foederis arcti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Aeolijs gestatum insigne Tyrannis.
Aurata puerum rapiebat in aethera penna
Per nubes aquila, intexto uibrata uolatu.
Antrū ingens iuxta. quod acus simulauit in ostro,
Cyclopum domus. hic recubans manantia tabo
Corpora letifero sorbet Polyphoemus hiatu.
Circa fracta iacent, excussaq; morsibus ossa.
Ipse manu extenta Laertia pocula poscit,
Permiscetq; mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subtegminis arte
Gramineas pacem Superûm poscebat ad aras.
Ecce inter medios hostilia nuntius arma
Quadrupedante inuectus equo aduentare ferebat.
Turbatae mentes, imperfectusq; Deorum
Cessit honos, ruptis linquunt altaria sacris.
Clauduntur uallo, tenuemq; ut roscida misit
Lucem Aurora polo rapiunt certamina Martis.

Audax Scipiadæ stridentem Sabburæ cornum
Excepit: geminaq; acies, uelut omine, motæ.
Exclamat Latius ductor: Prima hostia uobis
Sacrati manes campo iacet. en age miles
In pugnam, & cædes; qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue, dumq; ea fatur,
Incumbunt. Myconum Zenas, Cirtamq; Latinus,
Et Thysdrum Maro, & incestum Catilina Nealcē
Germanæ thalamo obtruncat. cadit obuius acri
Cartalo Vasidio Libycæ regnator arenæ.
Te quoq; Cyrenes uidit conterrita tellus
Permistum Pœnis, & uix credenda furentem
Magnum Dardaniæ Læli decus: omnia felix
Cui Natura dedit nullo renuente Deorum.
Ille foro auditus cùm dulcia solueret ora,
Aequabat Pyliæ Nelcia uerba senectæ.
Ille ubi suspensi patres, & curia uocem
Posceret, & cantu ducebat corda Senatus.
Idem cùm subitum campo perstrinxerat aures
Murmur triste tubæ, tanto feruore ruebat
In pugnam atq; acies, ut natum ad sola liqueret
Bella. nihil uitæ peragi sine laude placebat.
Tunc è furtiua tractantem prælia luce
Deiecit Galam, sacris Carthaginis illum
Supposito mater partu subduxerat olim.
SED *stant nulla diu deceptis gaudia diuis.*
Tūc Alabim, Murū, *atq; Dracē demisit ad umbras,*
Fœmineo clamore Dracen extrema rogantem.
Huius ceruicem gladio inter uerba, precesq;

Ampu

Amputat. abscisso durabant murmura collo.
At non ductori Lybico par ardor in armis.
Frondosi collis latebras, ac saxa capessit
Auia, nec cædes, extremaúe damna mouebant
Agminis. Italiam profugus spectabat, & Alpes
Præmia magna fugæ. tacitum dat tessera signum.
Dimissa ut, in colles pugna, syluasq; ferantur
Dispersi, & summam quicunq; euaserit arcem
Pyrenes, culmenq; petat. tum primus honore
Armorum exuto, & parma celatus Ibêra
In montes abit, atq; uolans palantia linquit
Agmina desertis Latius uictricia signa
Immittit miles castris. non urbe recepta
Plus ulla partum prædæ, tenuitq; moratas
A cæde, ut Libycus ductor prouiderat, iras.
Fluminei ueluti deprensus gurgitis udis
Auulsa parte inguinibus, causaq; pericli
Enatat intento prædæ Fiber auius hoste.
Impiger occultis Pœnus postquam abditur umbris
Saxosæ fidens syluæ, maiora petuntur.
Rursus bella retro, & superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt.
Hasdrubalis spolium Gradiuo Scipio uictor.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebricia populos armabat Pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, belloq; paratas
Prodigere in bellum facilis. præmissa feroces
Augebant animos argenti pondera, & auri
Parta metalliferis longo discrimine terris.

Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
Venales animæ: Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undæ.
Iamq; hyeme affecta mitescere cœperat annus,
Inde iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas Alpes, ac peruia montis
Ardua, & Herculeæ quærit uestigia plantæ,
Germaniq; uias diuinis comparat ausis.
Vt uerò uentum in culmen, castrisq; resedit
Annibalis, Quos Roma (inquit) quos altius oro
Attollit muros? qui post hæc mœnia fratri
Victa meo stent incolumes? sit gloria dextræ
Felix tanta precor. ne'ue usq; ad sydera adisse
Inuideat læuus nobis Deus. agmine celso
Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto
Agger monstrat iter properatis deuolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli.
Nunc geminũ Annibalẽ, nunc iactant bina coire
Hinc atq; hinc castra: & pastos per prospera bella
Sanguine ductores Italo coniungere martem,
Et duplicare acies: uenturum ad mœnia cursu
Hostem præcipiti, & uisurum hærentia portæ
Spicula Eliseis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Oenotria tellus.
Tanto'ne (heu Superi) spernor contempta furore
Sidoniæ gentis? quæ quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris
Et regnare dedi? decima iam hæc uertitur æstas,
Ex quo proterimur. Iuuenis cui sola supersunt

In Superos bella, extremo de littore rapta
Intulit arma mihi: temeratisq; Alpibus, ardens
In nostros descendit agros. quot corpora texi
Cæsorum, heu stratis toties deformis alumnis.
Nulla mihi floret baccis felicibus arbor.
Immatura seges rapido succiditur ense.
Culmina uillarum nostrum delapsa feruntur
In gremium fœdantq; suis mea regna ruinis.
Nunc etiam uastis qui nunc sese intulit oris
Perpetiar miseras quærentem exurere belli
Relliquias. tum me scindat uagus Afer aratro.
Et Libys Ausonijs commendet semina sulcis:
Ni cuncta exultant quæ latis agmina campis,
Vno condiderim tumulo. dum talia uersat,
Et thalamos clausit nox atra hominumq; deûmq;
Tendit Amyclæi præceps ad castra nepotis.
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Pœnum, uicißim seruabat cespite ualli.
Hic iuuenem aggreditur Latiæ Telluris imago.
Clausorum decus, atq; erepto maxima Romæ
Spes Nero Marcello, rumpe, atq; expelle quietem.
Magnum aliquid tibi si patriæ uis addere fatis.
Audēdum est: quod depulso quoq; mœnibus hoste
Victores fecisse tremant. fulgentibus armis
Pœnus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum à populis seruat per secula nomen.
Ni properè alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deleta post auxilia bere Romæ.
Surge age, fer gressus: patulos regione Metauri

Damnaui tumulis Pœnorum, atq; oßibus agros.
His dictis abit, atq; abſcedens uiſa pauentem
Attrahere, & fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde ſoporem:
Ac ſupplex geminas tendens ad ſydera palmas,
Tellurem, Noctemq́;, & cœlo ſparſa precatur
Aſtra, ducemq́; uia tacito ſub lumine Phœben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras,
Quaq́; iacet ſuperi Larinas accola ponti,
Qua duri bello gens Marrucina, fidemq́;
Exuere indocilis ſocijs Frentanus in armis.
Tum qua uitiferos domitat Prætutia pubes
Læta laboris agros: & penna, et fulmine, et undis
Hybernis, & Achemenio uelocior arcu
Euolat. hortator ſibi quiſq́;, age, perge, ſalutem
Auſoniæ ancipites Superi, & ſtet Roma, cadat ne
In pedibus poſuere tuis, clamantq́;, ruuntq́;.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor.
Illum augent curſus adnixi æquare ſequendo,
Atq; indefeßi noctemq́;, diemq́; feruntur.
At Roma aduerſi tantum mala gliſcere belli
Accipiens, trepidare metu, nimiumq́; Neronem
Speraviſſe queri: atq; uno ſibi uulnere poſſe
Auferri reſtantem animam. non arma, nec aurum,
Nec pubem, nec quem fundant ſupereſſe cruorem.
Scilicet Haſdrubalem inuadant ad prælia ſoli.
Annibali ſatis eſſe nequit. iam rurſus ubi arma
Auertiſſe ſuo cognorit deuia uallo,
Haſurum portis Pœnum ueniſſe ſuperbo

Qui

Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Vrbis deletæ. fremit amens corde sub uno
Ordo patrum, ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris. quo nam se fine minanti
Seruitio eripiat, Diuosq; euadat iniquos.
Hos inter gemitus, obscuro noctis opacæ
Succedit castris Nero, quæ coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali uallo custode tenebat.
Belliger is quondam, scitusq; accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in æuo.
Mox falso læsus non æqui crimine uulgi,
Secretus ruri tristes absconderat annos.
Sed postquam grauior moles, terrorq; periclo
Poscebat propiore uirum, reuocatus ad arma
Tot cæsis ducibus patriæ deuorauerat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quanquàm tenebris nox texerat astus.
Pulueris in clypeis uestigia uisa monebant:
Et properè signum ad cursus, sonipesq;, uiriq;
Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
Præterea gemino prodebant iuncta magistro
Castra regi: uerùm fratri si uita superfit,
Quî tandem licitum socias coniungere uires
Consulibus? sed enim solum (dum uera patescunt)
Cunctandi restare dolum, Martemq; trahendi.
Nec consulta fugæ segni formidine differt.
Nox somni genitrix mortalia pectora curis
Purgarat, tenebræq; horrenda silentia alebant.
Erupit suspensa ferens uestigia castris,

Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
In lumen nacti per rura tacentia noctem
Accelerant: uitant socios, sed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit. implicat actas
Caeco errore uias, umbrisq; ferentibus arcto
Circumagit spatio sua per uestigia ductos.
Nam qua curuatas sinuatis flexibus amnis
Obliquat ripas, refluoq; per aspera lapsu
In sese redit, hac casso ducente labore,
Exiguum inuoluunt frustratis greßibus orbem:
Inq; errore uiae tenebrarum munus ademptum
Lux urget, panditq; fugam. ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atq; omnis ferrea latè
Tempestas operit campos. nondum arma, manusq;
Permistae: iam tela bibunt permista cruorem.
Hinc iussae Poenum fugientem sistere pennae
Dictaeae uolitant: hinc lancea turbine nigro
Fert letum cuicunq; uiro, quem prendidit ictus.
Deponunt abitus curam, trepidiq; coactas
Consistunt acies, & spes ad praelia uertunt.
Ipse inter medios (nam rerum dura uidebat)
Sidonius ductor tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens uocesq;, manusq;:
Per decora extremo uobis quaesita sub axe,
Per fratris laudes, oro uenisse probemus
Germanum Annibalis Latio fortuna laborat.
Aduersis documenta dare: atq; ostendere, quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Ibèrae
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.

Forsit

Forsitan & pugnas ueniet germanus in ipsas.
Digna uiro, digna obtestor spectacula, pleno
Corporibus properate solo. quicunq; timeri
Dux bello poterat fratri iacet. unica nunc spes.
Et penè è latebris infracto Liuius æuo
Damnatum offertur uobis caput. Ite, agite oro
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, & turpis finem donate senectæ.
At contra Nero, quid cessas clusisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria miles
Parta ingens: nunc accumula cœpta ardua dextra.
Heu temerè abducto rupisti robore castra.
Ni factum absoluit uictoria præripe laudem.
Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis,
Parte alia insignis nudatis caßide canis
Liuius. huc iuuenes, huc me spectate ruentem
In pugnas, quantumq; meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci, & tandem præcludite ferro,
Iam nimium patulas Pœnis grassantibus Alpes.
Quod ni ueloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Annibal adsit,
Quis Deus infernis quenquã nostrũ eximat umbris?
Hinc galea capite accepta, dicta horrida ferro
Sancit, & obtectus senium fera prælia miscet.
Illum per cuneos, & per densißima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit.
Turbati fugère Macæ, fugère feroces
Autololes, Rhodaniq; comas intonsa iuuentus.
Fatidicis Nabis ueniens Ammonis arenis

Improba miscebat securus prælia fati:
Ceu tutante Deo, ac patrijs spolia improba terris
Fixurum uano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma Garamantide cærula uestis,
(Vt cum sparsa micant stellarum lumina cœlo).
Et geminis galeam, clypeumq; accenderat auro,
Casside cornigera dependens insula, sacros
Præ se terrores, Diuûmq; ferebat honorem.
Arcus erat, pharetræq; uiro, atq; incocta cerastis
Spicula, & armatus peragebat bella ueneno.
Necnon cornipedis tergo de more repostus
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici, prona aduersos urgebat in hostes.
Tanto transfixum telo per membra, per arma,
Consulis ante oculos, magno clamore Sabellum
Asportabat ouans, & ouans Ammona canebat.
Non tulit hanc iram, tantosq; in corde tumores
Barbarico senior: telumq; intorsit, & unà
Prædam, animamq; simul uictori uictor ademit.
Astitit audito tristis clamore ruinæ
Hasdrubal, et cœptantem Atabũ raptare, perempto,
Gemmiferi spolium cultus, auroq; rigentes
Exuuias, iaculum à tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis uelamina palmis
Carpebat properè, & tepidos nudauerat artus:
Concidit, & sacras uestes, atq; aurea fila
Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
At Cantus Libycæ latè possessor arenæ
Quà celebre inuicti nomen posuere Phileni,

Ditem

Ditem Obium obtruncat Rutulũ.cui mille sub altis
Lanigeræ balant stabulis:ipse ocya molli
Exercens cura gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori,nunc lætus in umbra
Tondebat niueæ splendentia uellera lanæ:
Aut pecus è pastu cùm sese ad tecta referret,
Noscentes matres spectabat ouilibus agnos.
Occubuit clypei transfixo proditus ære,
Et serò ingemuit stabulis exisse paternis.
Acrius hoc Italûm pubes incurrit,& urget.
Vt torrens,ut tempestas,ut flamma corusci
Fulminis,ut Boream pontus fugit,ut caua currunt
Nubila,cùm pelago cœlum permiscuit Eurus.
Proceræ stabant Celtarum signa cohortes.
Prima acies,hos impulsu cuneoq; feroci
Laxat ui subita,& fessos errore uiarum,
Nec soli faciles,longiq; laboris anhelos.
Auertit patrius gentem pauor.addere tergo
Hastas Ausonius,teloq; instare sequaci,
Nec donare fugam.cadit uno uulnere Tyrus,
Non uno Rhodanus,profligatumq; sagitta
Lancea deturbat Morinũ,& iam iamq; cadentẽ
Cedentemq; urget totas largitus habenas
Liuius acer equo,& turmis abeuntibus infert
Cornipedem.tunc auersi turgentia colla
Diripit ense Mosæ,discußit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput,ac residentem
Turbatus rapuit sonipes in prælia truncum.
Hic Cato(nam medio uibrabat & ipse tumultu)

Si

Si primas (inquit) bello cùm amisimus Alpes,
Hic iuueni oppositus Tyrio foret, hei mihi quanta
Cessauit Latio dextra, & quot funera Pœnus
Donarunt parui suffragia tristia campi.
Iamq; inclinabant acies, cunctisq; pauorem
Gallorum induerat Pauor, & Fortuna ruebat
Sidonia, ad Rutulos Victoria uerterat alas.
Celsus ceu prima reflorescente iuuenta
Ibat consul ouans, maior, maiorq; uideri.
Ecce trahens secum canentem puluere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquensq; lacertis
Tela sonat, Cohibete fugam. cui cedimus hosti?
Non'ne pudet? conuersa senex marcentibus armis
Agmina agit. nūc quæso mihi, nūc dextera in armis
Degenerat, nostriq; piget? mihi Belus auorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, et ante omnes bello numerādus Hamilcar
Est genitor mihi. cui cedunt montesq;, lacusq;
Et campi, atq; amnes frater, me magna secundum
Carthago putat Annibali. me Betis in oris
Aequant germano passæ mea prælia gentes.
Talia dum memorat, medios ablatus in hostes,
Vt noua conspecti fulserunt consulis arma,
Hastam præpropero nisu iacit: illa per oras
Aerati clypei, & loricæ tegmine summo
Incidit haud felix humero, parceq; petitum
Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore,
Vana sed optanti promisit gaudia Pœno.
Turbati Rutuli, confusaq; pectora uisu

Terrisi

Terrifico. Tum increpitans conamina consul
Fœmineis læsum uana inter cornua corpus
Vnguibus, aut palmis credas puerilibus ictum
Ite, docete uiri Romanæ uulnera fuerint
Quanta afferre manus. Tum uerò effunditur ingẽs
Telorum uis, & densa sol uincitur umbra.
Iamq́; per extentos alterna strage uirorum
Corpora fusa iacent campos, diuersaq́; in undam
Iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas.
Vt cùm uenatu saltus exercet opacos
Dictynna, & lætæ prabet spectacula matri,
Aut Pindi nemora excutiens, aut Mænala lustrãs:
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, cursuq́; leues nemora auia cingunt
Corythi interea strident: ductisq́; sagittis
Pendentes saliunt, Nymphis obeuntibus, arua.
Tum per saxa feræ, perq́; ipsa cubilia fusæ
Per ualles, fluuiosq́;, atq; antra uirentia musco.
Multa strage iacent. exultat uertice montis.
Tunc latam lustrans oculis Latonia prædam.
Audito ante alios senioris uulnere, rumpit
Per medios Nero sæuus iter, uisaq́; uirorum
Aequali pugna: Quid enim. quid deinde relictũ est
Italiæ fatis? hunc si non uincitis hostem,
Annibalem uincetis ait? ruit ocyus amens
In medios, Tyriumq́; ducem inter prima frementem
Agmina ut aspexit. Rabidi ceu bellua ponti
Per longum sterili ad pastus iactata profundo
Cùm procul in fluctu piscem malè saucia uidit,

Aestu

Aestuat, et lustrans nantem sub gurgite prædam,
Absorbet latè permistum piscibus æquor.
Non telo mora, non dictis, Haud amplius (inquit)
Elabêre mihi. non hic nemora auia fallent
Pyrenes, nec promißis frustrabere uanis.
Vt quondam terra fallax deprensus Ibêra
Euasti nostram mentito fœdere dextram.
Hæc Nero, & intorquet iaculum, nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis uibrata resedit.
Inuadit stricto super hæc interritus ense,
Collapsiq; premens umbone trementia membra:
Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano uis forte tuo, portabimus, inquit.
Contra Sidonius: Leto non terreor ullo,
Vtere Marte tuo: dum nostris manibus adsit
Actutum uindex. mea si suprema referre
Fratri uerba paras. mando Capitolia uictor
Exurat, cineriq; Iouis permisceat ossa,
Et cineres nostros. cupientem adnectere plura
Feruentemq; ira mortis transuerberat ense,
Et rapit infidum uictor caput. agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Iamq; diem, solisq; uices nox abstulit atra:
Cùm uires parco uictu, somnoq; reducunt.
Ac nondum remeante die, uictricia signa
Quà uentum, referunt, clausis formidine castris.
Tum Nero procera sublimia cuspide portans
Ora ducis cæsi, Cannas pensauimus (inquit)
Annibal, & Trebiā, & Trasimeni littora tecū,
Frater

Fraterno capite. I, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arcesse acies. hæc præmia restant,
Qui tua transmißis optarint Alpibus arma.
Compreßit lacrymas Pœnus, minuitq; ferendo
Constanter mala, & inferias in tempore dignas
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum castris procul amotis, aduersa quiete
Dißimulans, dubia exclusit certamina Martis.

SILII ITALICI
LIBER XVI.

Brutia mœrentem casus patriæq;, suosq;
Annibalem accepit tellus. hic aggere septus
In tempus posita ad renouandum bella, coquebat.
Abditus ut sylua stabulis cùm ceßit ademptis.
Amisso taurus regno gregis, auia clauso.
Molitur saltu certamina: iamq; feroci
Mugitu nemora exterret, perq; ardua cursu
Saxa ruit, sternit syluas, rupesq; laceßit
Irato rapidus cornu: tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem.
Sed uigor hausturus Latium, si cætera Martis
Adiumenta forent, praua obtrectante suorum
Inuidia reuocare animos, agitare negata
Cogebatur ope, & senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæsitus terror, uelut inuiolabile telis
Seruabant sacrumq; caput, proq; omnibus armis.

Et

Et castrorum opibus, dextrisq; recentibus unum
Annibalis sat nomen erat. tot dissona lingua
Agmina, Barbarico tot discordantia ritu
Corda uirûm mansere gradu: rebusq; retusis,
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes,
Nec uerò Ausonia tantum se latus agebat
Dardanidis Mauors. iam terra cedit Ibêra
Auriferis tandem Phœnix depulsus ab aruis.
Iam Mago exutus castris, agitante pauore
In Libyam propero transmisit cærula uelo.
Ecce aliud decus. Haud primo contenta fauore
Nutribat fortuna duci. nam concitus Hanno
Aduentabat agens trepidantibus agmina cetris
Barbara, & indigenas serus raptabat Ibêros.
Non ars, aut astus belli. uel dextra deerat:
Si non Scipiadæ concurreret. agmina ductor
Magna adeò Ausonius maiori mole premebat.
Vt Phœbe stellas, ut fratris lumina Phœben
Exuperant, montesq; Atlas: ut flumina Nilus,
Vt pater Oceanus Neptunia cærula uincit.
Vallantem castra obscuro iam Vesper olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat umbram,
Aggreditur Latius rector, subitoq; tumultu
Ceduntur paßim cœpti munimina ualli.
Imperfecta super contexere herbida lapsos
Pondera & in tumuli conceßit cespes honorem.
Vix uni mens digna uiro: nouisse minores
Quam deceat, pretiumq; operæ sit tradere famæ.
Cantaber ingenio membrorum, & mole timeri

Vel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
More securigera miscebat prælia dextra:
Et quanquam fundi se circum pulsa uideret
Agmina, deleta gentilis pube cateruæ
Cæsorum implebat solus loca: seu foret hostis
Cominus, expleri gaudebat uulnere frontis
Aduersæ: seu læua acies in bella uocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat:
At cùm ponè ferox auersi in terga ueniret,
Victor nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat. nulla belli non parte timendus.
Huic, ducis inuicti germanus turbine uasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines. nanq; altius acta cucurrit
Cuspis, & elata procul est eiecta securi.
At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam asiliens magno clamore bipennem
Incutit: intremuere acies, sonuitq́; per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo.
Haud impune quidē, remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Auertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnæ species, sed pœnæ tristis imago
Illa erat. hinc tantum cedentum, atq; inde ruētum.
Per medios Hannon palmas post terga reuinctus
Ecce trahebatur, lucemq́; (heu dulcia cœli
Lumina) captiuus uitæ inter uincla petebat.
Cui rector Latius. Tanta en qui regna reposcant?

Queis cedat toga, & armiferi gens sacra Quirini?
Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?
Hæc inter celerare gradum, coniungat ut arma
Hasdrubalem ignarum cladis prænuntius affert
Explorator eques. raptat dux obuia signa.
At postquàm optatam lætus contingere pugnam
Vidit, & ad letum magno uenientia cursu
Agmina, suspiciens cœlũ, Nihil amplius (inquit)
Vos hodie posco Superi. protractus ad arma
Quod profugus, satis est. in dextra cætera nobis
Vota, uiri rapite. ite precor, uocat ècce furentes
Hinc pater, hîc patru⁹. gemina ò mihi numina belli
Ducite, adeste, sequor. dignas spectabitis (haud me
Præscia mens fallit) uestro iam nomine cædes.
Nam quis erit tandem campis telluris Ibêræ
Bellandi modus? en unquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum Carthago meorum
Aspiciam sonitus, admotaq; bella trementem?
Dixerat, & raucus stridenti murmure clangor
Increpuit, tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt: quantumq; rapit uiolentia ponti,
Vt Notus & Boreas, & inexorabilis Auster,
Cùm mergunt plenas tumefacta sub æquora classes:
Aut cum letiferos accendens Syrius ignes,
Torret anhelantem sæuis ardoribus orbem:
Tantum acies, hominumq; ferox discordia ferro
Demetit. haud ullus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna, aut strages: per inhospita lustra
Vnquam tot dederit rabies horrenda ferarum.

Iam campi, uallesq; madent, hebetataq; tela,
Et Libys occubuere, & amantes Martis Ibêri.
Stat tamen una loco perfoßus debilis armis,
Luctaturq; acies, qua concutit Hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies, animosaq; uirtus.
Ni perlapsa foret loricæ tegmine harundo,
Et parco summum uiolasset pondere corpus,
Suasissetq; fugam. rapido certamina linquit
In latebras euectus equo, noctisq; per umbram
Ad Tarthesiacos tendit per littora portus.
Proximus in pugna ductori Marte, manuq;
Regnator Nomadum fuerat: mox fœdere longo,
Cultuq; Aeneadum nomen Masinissa superbum.
Huic fesso, quos dura fuga, & nox suaserat atra
Carpenti somnos, subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispamq; inuoluere uisa est
Mitis flamma comã, atq; hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli, & serpentes pectora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandæua Deûm prænoscens omina mater:
Sic, sic Cælicolæ, portentaq; uestra secundi
Condite, ait: durer capiti per sæcula lumen.
Ne uero, ne nate, Deûm tu læta pauesce
Prodigia, aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
Ignis, & adiunget Latijs tua nomina fastis.
Sic uates, iuuenisq; animum tam clara mouebant
Monstra: nec à Pœnis ulli uirtutis honores

 Annib

Annibal ipse etiam iam iamq; modestior armis
Ire uidebatur, Martisq; liquescere famam.
Aurora obscuri tergebat nubila cœli,
Vixq; Atlantiadum rubefecerat ora sororum,
Tendit in Ausonios, & adhuc hostilia castra,
Atq; ubi se uallo intulerat, ductorq; benigno
Accepit Latius uultu, rex talibus infit.
Cœlestum monita, & sacra responsa parentis,
Dijsq; tua ò Rutulum rector gratissima uirtus,
Auulsum Tyrijs huc me duxere uolentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina sæpe
Visi stare sumus, dignam te nate Tonantis
Afferimus dextram: nec nos aut uana subegit,
Incertæ mentis leuitas, & mobile pectus:
Aut spes, & læti sectamur præmia Martis.
Perfidiam fugio, & periuram ab origine gentem,
Et quando Herculeis finisti prælia metis,
Hanc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
Possedit regna, & scalas ad mœnia Romæ
Admouet, in Libyam flammis, ferroq; trahēdus.
Sic Nomadū ductor. Tunc dextra Scipio dextram
Amplexus. Si pulchra tibi Mauorte uidetur,
Pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilingues
Ex animo socios, magna hinc te præmia claræ
Virtutis Masinissa manent: citiusq; uel armis
Quàm stratæ studio uincetur Scipio mentis.
Cætera quæ Libyam portare incendia suades,
Expediet tempus. nec enim sunt talia rerum

Non

Non meditata mihi, & mentem Carthago fatigat.
Hinc iuueni dona insignem uelamine picto
Dat chlamydem: stratumq́; ostro, quē cœperat ipse
Deiecto uictor Magone, animumq́; probarat
Cornipedem: & cum qua diuûm libabat ad aras
Hasdrubal ex auro pateram, galeamq́; comantem.
Exin firmato sociali fœdere regis,
Vertendas agitat iam nunc Carthaginis arces.
Massylis regnator erat ditißimus oris
Nec nudus uirtute Syphax, quo iura petebant
Innumeræ gentes, extremaq́; littore Thetys.
Multa uiro terra, ac sonipes, & bellua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus:
Nec foret aut ebore, aut solido qui uinceret auro,
Getulis'ue magis fucaret uellus ahenis.
Has adiungere opes auidus, reputansq́; laborem
Si uertat rex ad Pœnos, dare uela per altum
Imperat, atq; animo iam tum fera bella capeßit.
Verùm ubi peruentum, & portus tenuere carinæ,
Iam trepida fugiens per proxima littora puppe
Hasdrubal afflictis aderat noua fœdera quærens
Rebus, & ad Tyrios Massylia signa trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent,
Disceptentq́; armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat, & tanto regni se tollit honore.
Tum lætos uoluens oculos aduersa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem, ac prius incipit ultro.

Quam te Dardanide pulcherrime mente serena
Accipio, intueorq́; libens? quamq́; ora recordor
Lætus Scipiadæ? reuocat tua forma parentem.
Nam repeto Herculeas Erythrea ad littora Gades
Cùm studio pelagi, & spectandis æstibus undæ
Venissem, magnos uicina ad flumina Betis,
Ductores miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona uiri præda delecta tulere.
Arma simul, regnoq́; meo. tum cognita primum
Cornipedum fræna, atq; arcus, queis cedere nostra
Non norunt iacula, & ueteris tribuere magistros
Militiæ, qui dispersas sine lege cateruas
Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego cùm nostra (in nostris quæ copia regnis)
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
Nil ualui precibus. solos sibi cæpit uterq;
Quos cohibebat ebur uaginæ sectilis enses.
Quare age lætus habe nostros intrare penates,
Ac mea quando habuit Libycũ fortuna per undas
Ductorem, facili quæ dicam percipe mente,
Et uos qui Tyriæ regitis Carthaginis arces
Hasdrubal huc aures, huc queso aduertite sensus.
Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat, & Latio suprema minetur:
Vtq́; bibant Tyrium bis quinos sæua per annos
Sicana nunc tellus, nunc littora Ibêra cruorem.
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella? & depositis arma uolentes?
Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.

Haud

Haud deformis erit uobis ad fœdera uersis,
Pacator, mediusq; Syphax. subiungere plura
Non passus gentis morem, arbitriumq; senatus
Scipio demonstrat. nanq; illum absistere cœpti
Spe iubet, & patres docet hæc expendere solos.
Suadendi modus hic, quodq; est de parte diei
Exacti super ad mensas, & pocula uertunt.
Atq; epulis postquam finis, dant corpora somno,
Et dura in noctem curarum uincula soluunt.
Iamq; nouum terris pariebat lumine primo
Egrediens Aurora diem, stabulisq; subibant
Ad iuga Solis equi. nec dum ipse ascenderat axē,
Sed pro rupturis rutilabant æquora flammis.
Exigit è stratis corpus, uultuq; sereno
Scipio contendit Maßyli ad limina regis.
Illi mos patrius fœtus nutrisse leonum,
Et catulis rabiem, atq; iras expellere alendo.
Tum quoq; fulua manu mulcebat colla, iubasq;,
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem accepit adesse,
Induitur chlamydem, regniq; insigne uetusti,
Gestat leua decus, cinguntur tempora uitta
Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta uocat, secretisq; ædibus hospes
Sceptrigero cum rege, pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terræ pacator Ibēræ.
Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, iræ
Ad tua regna fuit properantem, & maxima cura
O sceptri ueneranda Syphax: nec me æquore sæuus

Tardauit medio pontus, non ardua regnis
Quæsumus, aut inhonora tuis. coniunge Latinis
Vnanimum pectus, sociusq; accede secundis.
Non tibi Maßylæ gentes, extentaq; tellus
Syrtibus, & latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quàm Romula uirtus.
Certa inuicta fide, & populi Laurentis honore.
Cætera quid referam? non ullus scilicet ulli
Aequus Cœlicolûm, qui Dardana læserit arma.
Audiuit læto Maßilus, & annuit ore,
Complexusq; uirum: firmemus prospera (dixit)
Omina, nec uotis Superi concordibus absint:
Cornigerumq; Iouem, Tarpeiumq; ore uocemus,
Et simul extructis cespes surrexerat aris,
Victimaq; admotæ stabat subiecta bipennis:
Cùm subito abruptis fugiens altaria taurus
Exilijt uinclis, mugituq; excita latè
Impleuit tecta, & fremitu suspiria rauco
Congeminat. trepida terrorem sparsit in aula,
Vittaq; maiorum decoramen fronte, sine ullo
Delapsa attactu nudauit tempora regis.
Talia Cœlicolæ casuro tristia regno
Signa dabant. sæuiq; aderant grauia omina fati.
Hinc fractum bello regem, solioq; reuulsum
Tempus erit cùm ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat socialia fœdera supplex.
His actis repetit portum, puppemq; secundo
Dat uento, & notis reddit se Scipio terris.
Concurrunt auidæ gentes, uariosq; subacta

Pyrene

Pyrene misit populos. en omnibus una
Concordes regem appellant,regemq́; salutant.
Scilicet hunc summum norunt uirtutis honorem.
Sed postquam miti reiecit munera uultu
Ausonio non digna uiro,patriosq́; uicißim
Edocuit ritus,& Romam nomina regum
Monstrauit nescire pati,conuersus in unam
Quæ restat curam, nullo super hoste relicto,
Et Latium simul,& uulgum Betisq́;,Tagiq́;
Conuocat,ac medio in cœtu sic deinde profatur.
Quando ita Cœlicolûm nobis propensa uoluntas
Annuit,extremo Libys ut deiectus ab orbe,
Aut his occideret campis,aut axe relicto
Hesperio patrias exul lustraret arenas.
Iam uestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus,pacemq́; dare exposcentibus umbris.
Mente fauete pari,atq; aures aduertite uestras.
Septima cùm solis renouabitur orbita cœlo,
Quiq́; armis,ferroq́; ualent,quiq́; arte regendi
Quadriiugos pollent curras,queis uincere planta
Spes est,& studium iaculis impellere uentos
Adsint,& pulchræ certent de laude coronæ.
Præmia digna dabo,& Tyria spolia ĩclyta præda,
Nec quisquam nostri discedet muneris expers.
Sic donis uulgum,laudumq́; cupidine flammat.
Iamq́; dies prædicta aderat,cœtuq́; sonabat
Innumero campus,simulatasq́; ordine iusto
Exequias rector lacrymis ducebat obortis.
Omnis Iber,omnis Latio sub nomine miles

Conclamant, plausuq; fremunt, uotiq; peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.
At queis interior cura, & prudentia circi
Altior, effusas primo certamine uoces
Damnare, & caßis longè increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu,
Quo nimius, quo Cirne ruis? (nam Cirnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas.
Heu surdas aures. fertur securus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere restet.
Proximus à primo distans, quantum æquore currus
Occupat ipse loci, tantum sed proximus ibat
Astur Panchates. patrium frons alba nitebat
Insigne, & patrio pes omnis concolor albo.
Ingentes animi, membra haud procera, decusq;
Corporis exiguum: sed tum sibi fecerat alas
Concitus, atq; ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem, atq; augeri membra putares,
Cyniphio rector radiabat fronte Peloro
Camphasus. ipse asper, nec qui ceruicis amaret
Applausæ blandos sonitus, clausumq; cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
At docilis freni & melior parere Pelorus,
Non unquam effusum sinuabat deuius axem,
Sed leuo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa ceruice, & plurimus idem
Ludentis per colla iubæ (mirabile dictu)
Vnus erat leuis, ut zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genitrix effuderat Harpe.

Nobi

Nobilis. hunc Durius stimulabat in æquore currum
Camphasus antiquo fidebat Atlante magistro,
Ipsum Aetola uago Diomedi condita Tyde
Miserat, exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant, quos Aeneæ Simoentis ad undas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.
Iamq; ferè medium euecti certamine campum
In spatia addebant, nisusq; apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire,
Et præcedentem iam iamq; ascendere currum
Ponè uidebatur, curuatisq; ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas, sed non & segnior ibat
Postremo Durio. pacis de more putares
Aequata fronte & concordi currere fræno.
Sensit, & exhaustas, qui proximus ibat, Ibêrus,
Callaicas cernit uires; nec, ut ante, salire
Præcipitem currum, & fumantes uerbere cogi
Aßiduo uiolenter equos. Ceu monte procella
Cum subita ex alto ruit, usq; ad colla repentè
Cornipedum protentus, & in capita ardua pendens
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchaten, uocesq; addit cum uerbere mistas.
Te'ne Astur certante feret quisquã æquore palmã
Erepto? consurge, uola, perlabere campum.
Assuetis uelox pennis decrescit anhelo
Pectore consumptus Lampon, nec restat hianti
Quem ferat ad metas iam spiritus. Hæc ubi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc è carcere primo

Corriperet ſpatium, & nitentem opponere læuos,
Aut æquare gradus, Cyrnum poſt terga relinquit.
Confremuit & cœlum, & percuſſus uocibus altis
Spectantum circus fertur ſublime per auras
Altius attollens ceruicem uictor ouantem
Panchates, ſociosq́; trahit prior ipſe iugales.
At poſtremus Atlas, Durius poſtremus in orbẽ
Exercent artes. læuos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit: certatq́; ſubire
Dexter, & alterni nequicquam fallere tentant.
Donec confiſus primæuæ flore iuuentæ
Obliquum Durius conuerſis pronus habenis
Oppoſuit currum, atq; euerſum propulit axem
Atlantis ſenio inualidi, ſed iuſta querentis,
Quo ruis? aut qui nã hic rabidi certaminis eſt mos?
Et nobis & equis, letum commune laboras.
Dumq́; ea proclamat, perfracto uoluitur axe
Cernuus, ac pariter fuſi (miſerabile) campo
Diſcordes ſternuntur equi. quatit æquore aperto
Lora ſuis uictor, mediaq́; Pellorus arena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cirni deſeſſos prendere currus:
Hunc quoq; cunctantẽ, et ſero moderamina equorũ
Diſcentem rapido præteruolat incitus axe.
Impellit currum clamor, uocesq́; fauentum.
Iamq́; etiam dorſo, atq; humeris trepidantis Ibêri
Ora ſuperpoſuit ſonipes, flatuq́; uapore
Terga premi, & ſpumis auriga caleſcere ſentit.
Incubuit campo Durius, miſitq́; citatos

Ver

Verbere quadrupedes: nec frustrà æquare uidetur,
Aut etiam æquauit iuga præcedentia dexter.
Attonitus tum spe tanta, genitore Pelore
Te zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen.
Quantum diuini præcellis seminis ortus.
Victor dona dabis, statuesq; altaria patri.
Et ni successu nimio, lætoq; pauore
Proditus elapso foret inter uerba flagello,
Forsan sacrasset zephyro quas uouerat aras.
Tum uerò infelix ueluti delapsa corona
Victoris capiti foret, in se uersus ab ira
Auratam medio discindit pectore uestem,
Ac lacrymæ simul, & questus ad sydera fusi.
Nec iam subducto parebat uerbere currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Intereà metis: certus iam laudis agebat
Sese Panchates, & præmia prima petebat
Arduus; effusas lenis per colla, per armos
Ventilat aura iubas. Tum mollia crura superbi
Attollens gressus, magno clamore triumphat.
Par donum solido argento cælata bipennis.
Omnibus, ac uario distantia cætera honore.
Primus equum uolucrem Massyli munera regis
Haud spernenda tulit, tulit huic uirtute secundus
E Tyria, quæ multa iacet, duo pocula præda.
Aurifero perfusa Tago uillosa leonis
Terga feri, & cristis horrens Sidonia cassis.
Tertius inde honor, & postremo munere Atlantis

Quamuis perfracto senior subsederat axe,
Attritum donat uictor miseratus & æuum,
Et sortem casus. famulus florente iuuenta
Huic datur adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina planta
Inuitat, positisq; accendit pectora donis.
Hanc primus geleam, hac acies terrebat Ibêras
Hasdrubal: hunc ensem, cui proxima gloria cursu
Accipiet, caso pater hunc detraxit Hyempsæ,
Tertius extremam tauro solabere palmam.
Cætera contenti discedent turba duobus
Quisq; ferox iaculis, quæ dat gentile metallum.
Fulgentes pueri Tarthessos, & Hesperos ora
Ostendêre simul, uulgi clamore secundo.
Hos Tyria misere domo patria inclyta Gades,
Beticus hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba & haud parco certamine læta fouebat.
Inde comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis impleuit caueam clamoribus omnem
Eurytus. excelso nutritum colle crearat
Setabis, atq; aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus, & Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,
Et Theron potator aquæ sub nomine Lethes.
Quæ fluit immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam arrecti plantis, & corpora proni,
Pulsantesq; æstu laudum exultantia corda
Accepere tuba spacium, exiluere per auras
Ocyus effusis neruo exturbante sagittis.
Diuersa & studia, & clamor pendentq; fauentes

Vngui

Vnguibus, atq; suos, ut cuiq; est gratia, anheli
Nomine quenq; cient. grex inclytus aequore fertur,
Nullaq; transmissa uestigia signat arena.
Omnes primaeui, flauentiaq; ora decori,
Omnes ire leues, atq; omnes uincere digni.
Extulit incumbens medio iam limite gressum
Euritus, & primus breuibus, sed primus abibat
Praecedens spacijs. instat non segnius acer
Hesperos, & prima stringit uestigia planta
Progressae calcis. satis est huic, esse priori:
Huic sperare sat est, fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus, animiq; uigore
Corpora agunt. auget pueris labor ipse decorem.
Ecce leni nisu postremoq; agmine cursus,
Postquam sat uisum sibi concepisse uigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine uires,
Non expectato. subitusq; erumpit ad auras.
Prauehitur Theron, credas Cyllenida planta
Aethereo nexis cursu talaribus ire.
Iamq; hos, iamq; illos populo mirante relinquit:
Et modò postremus, nunc ordine tertia palma
Hesperon infestat sua per uestigia pressum.
Nec iam quem sequitur tantum, sed prima corona
Spes trepida tantis uenientibus. Eurythus alis.
Quartus sorte loci, sed si tres ordine seruent
Incoeptos cursus, nequicquam uana laborans
Tarthessos fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
Igneus, & plenum praeteruolat Hesperon ira.
Vnus

Vnus erat super,& meta propioribus agros
Vrebat finis stimulis,quascunq; reliquit
Hinc labor,hinc penetrãs pauor in pręcordia uires.
Dum sperare licet,breuia ad conamina uterq;
Aduocat.æquatur cursus,pariterq́; ruebant.
Et forsan gemina meruissent præmia palmæ
Peruecti simul ad metas,ni terga secutus
Theronis,fusam latè per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset sæuus ab ira,
Traxissetq́; comam.tardato lætus,ouansq́;
Durythus euadit iuuene,atq; in prælia uictor
Emicat,& galeæ fert donum insigne coruscæ.
Cætera promisso donata est munere pubes,
Intonsasq́; comas uiridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc grauiora uirûm certamina,cominus ensis
Districtus,belliq́; feri simulacra cientur.
Nec quos culpa tulit,quos crimina noxia uitæ.
Sed uirtus,animusq́; ferox ad laudis amorem,
Decreuere pares ferro,spectacula digna
Martigena uulgo,suetiq́; laboris imago.
Hos inter,gemini.quid iam non regibus ausum?
Aut quod iam regni restat scelus?impia circo
Innumero,fratres,cauea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt prælia dextris.
Is genti mos dirus erat,patriumq́; petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrêre animis:quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat,multoq́; cruore

Exatiata simul portantes corda sub umbras
Occubuere pari nisu, per pectora ad ictus
Intima descendit mucro. superaddita saeuis
Vltima uulneribus uerba, & conuitia uoluens
Dirus in inuitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem paßi, nam corpora iunctus
Vna cum raperet flamma rogus impius, ignis
Dißiluit, cineresq; simul iacuisse negarunt.
Caetera distincto donata est munere turba,
Vt uirtus & dextra fuit. duxere iuuencos
Impreßis dociles terram proscindere aratris.
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuuenes, quos dat Maurusia praeda.
Nec non argenti, nec non insignia uestis
Captiuae precia, & sonipes, & crista nitenti
Insurgens cono spolia, exuuiaeq; Libyssae.
Tum iaculo petiere decus spectacula circi
Postrema, & metae certarunt uincere finem.
Qua Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
Accola Burnus auis maiorum, & stemate clarus,
Et Glagus, insignis uentos ante ire lacerto,
Et cuius nunquam fugisse hastilia cerui
Praerapida potuere fuga uenator Acontheus.
Indibilisq;, diu laetus bellare, Latinis
Iam socius, uolucresq; uagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem & bellator Ilerdes.
Cui ludus nullam cursu non tollere damam.
Laus Burni prima infixit qui spicula metae
Est Damum serua, albenteis inuertere lanas

Muri

Muricę getulo docta. at quem proxima honorant
Præmia, uicinam metæ qui propulit hastam
Accepto lætus puero discessit Ilerdes.
Tertia palma, habuit geminos insignis Acōtheus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquã clamor plausúsq; probauit honores,
Germanus ducis, atq; effulgens Lælius ostro
Nomina magna uocant læti, manesq; iacentum,
Atq; hastas simul effundunt. celebrare iuuabat
Sacratos cineres, atq; hoc decus addere ludis.
Ipse etiam mentis testatus gaudia uultu
Ductor, ut æquauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius Asturica rapidos de gente iugales.
Contorquet magnis uictricem uiribus hastam
Consurgens, umbrisq; dari testatus honorem.
Hasta uolans (mirum dictu) medio incita campo
Substitit ante oculos, & terræ infixa cohæsit.
Tum subitæ frondes, celsoq; cacumine rami,
Et latam spargens quercus dum nascitur umbram,
Ad maiora iubent præsagi tendere Vates.
Id monstrare Deos, atq; hoc portendere signis,
Quo super augurio, pulsis de littore cunctis
Hesperio Pœnis, cultor patriáq;, domusq;,
Ausoniam repetit Fama ducente triumphum:
Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
Quàm iuueni Libyã, & summos permittere fasces,
Sed frigens animis, nec bello prospera turba
Ancipiti senior temeraria cœpta uetabant.

Magnosq; horrebant cauta formidine caſus.
Ergo ubi delato Conſul ſublimis honore
Ad patres conſulta refert:deturq; poteſtas
Orat delendæ Carthaginis:altius orſus
Hoc grandæua modo Fabius pater ora reſoluit.
Haud equidem metuiſſe queam ſatiatus & aui
Et decoris,cui iam ſupereſt & gloria,& ætas,
Ne credat nos inuidiæ certamine Conſul
Laudibus obtrectare ſuis.ſatis inclyta nomen
Geſtat fama meum,nec egent tam proſpera laude
Facta noua:uerùm & patriæ dum uita manebit
Deeſſe nefas.animumq; nefas ſcelerare ſilendo
Bella noua in Libyæ moliris ducere terras?
Hoſtis enim deeſt Auſonia,nec uincere nobis
Eſt ſatis Annibalem?petitur quæ gloria maior
Littore Eliſeo?ſtimuli ſi laudis agunt nos?
Hanc ſegetem mete.compoſuit propioribus auſis
Dignum te fortuna parem.uult Itala tellus
Ductoris ſæui,uult tandem haurire cruorem.
Quo Mariē, aut quo ſigna trahis? reſtinguere pri
Ardētem Italiam.tu feſſos obuius hoſtes(mum eſt
Deſeris,ac ſeptem denudas protinus arces.
An,cum tu Syrtem,ac ſteriles uaſtabis arenas,
Non dira illa lues nostis iam mœnibus urbis
Aſsiliet?uacuumq; Iouem ſine pube,ſine armis
Inuadet?quanti ut cedas.Romamq; relinquas
Emerito?aſt tanto perculſi fulmine belli
Siccine te,ut nuper Capua eſt accitus ab alta
Fuluius,equoreis Libyæ reuocabimus oris?

Vince

Vince domi, & trinis mœrentem funera lustris
Ausoniam purga bello, tum tende remotos
In Garamantas iter, Nasamoniacosq; triumphos
Molire. angustæ prohibent nunc talia cœpta
Res Italæ, pater ille tuus, qui nomina uestræ
Addidit haud segnis genti, cum Consul Ibêri
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus
Descendenti auide superatis Alpibus ultro
Opposuit sese Annibali. tu Consul abire
A uictore paras hoste, atq; auellere nobis
Scilicet hoc astu Pœnum? si deinde sedebit
Impauidus, nec te in Libyam, tuaq; arma sequetur,
Capta damnabis consulta improuida Roma.
Sed fac turbatum conuertere signa, tuaq;
Classis uela sequi: nempe idem erit Annibal, idem.
Cuius tu uallum uidisti è mœnibus urbis.
Hæc Fabius, seniorq; manus paria ore fremebant.
Tum contra Consul, cæsis ductoribus olim
Magnanimis leto gemino, cui tota subisset
Sidonium possessa iugum Tarthesia tellus?
Non Fabio, non queis eadem est sententia cordi,
Quoquam ad opem uerso (fateor) primoribus annis
Excepi nubem belli, solusq; ruenti
Obieci tela caput, atq; in me omnia uerti.
Tum grandæua manus, puero male credita bella
Atq; idem hic uates temeraria cœpta canebat.
Dijs grates, laudemq; fero, sub nomine quorum
Gens Troiana sumus. puer ille & futilis ætas,
Imbellesq; anni, nec dum maturus ad arma

Scipio restituit terras illæsus Ibêras
Troiugenis.pepulit Pœnos: Solisq́; secutus
Extremas ad Atlanta uias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyæ: nec rettulit auri
Signa prius, quam fumantes circa æquora uidit
Romano Phœbum soluentem littore currus.
Adsciuit reges idem: nunc ultimus actis
Restat Carthago nostris labor. Hoc sator aui
Iuppiter æterni monet: Annibalem ecce senectus
Intremuit, aut ægros simulat mentita timores.
Ne finem longus tandem peperisse ruinis,
Sit noster titulus: certè iam dextera nobis
Experta, & robur florentibus auximus annis.
Ne uerò fabricate moras, sed currere sortem
Hanc finite, ad ueterũ delenda opprobria cladum,
Quam mihi seruauêre Dei. sat gloria cauto
Non uinci pulchra est Fabio: peperitq́; sedendo
Omnia cunctator nobis. nec Mago, nec Hanno,
Nec Gisgone satus, nec Hamilcare terga dedissent:
Segnes si clauso traheremus prælia uallo.
Sidonius'ne puer uix pubescente iuuenta
Laurenteis potuit populos, & Troia adire
Mœnia, flauentemq́; sacro cum gurgite Tybrim,
Et potuit Latium longo deposcere bello?
Nos Libyæ terris transmittere signa pigebit.
Et Tyrias agitare domos? secura pericli
Littora lata patent, & opima pace quieta
Stat tellus. timeat tandem Carthago, timeri
Assueta: & nobis, quamuis Oenotria nondum

Annib

Annibale arua uacent, superesse intelligat arma.
Illum ego, quem nosmet cauti, consultaq; uestra
In Latio fecere senem. cui tertia large
Fundenti nostrum dicuntur lustra cruorem,
Illum ego ad incensas trepidantem, et saeua pauentē
Aduertam patriae sedes. an Roma uidebit
Turpia Agenoreae muris uestigia dextrae?
Carthago immunis nostros secura labores
Audeat interea? & portis bellabit apertis
Tum uerò pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete. Sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
Talibus accensi patres, fatoq; uocante
Consulis annuerant dictis: faustumq; precati
Vt foret Ausoniae, transmittere bella dederunt.

SILII ITALICI

LIBER XVII.

Hostis ut Ausonijs discederet aduena terris,
Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae.
Caelicolum Phrygia genitricem sede petitam,
Laomedonteae sacrandam moenibus urbis:
Aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
Concilio patrum, praesentis degeret aeui
Optimus. Heu nomen melius, maiusq; triumphis.
Iamq; petita aderant, Latia portante Cybelen
Puppe, atq; omnis magno cedente Senatu
Obuius, accitis properabat Scipio sacris.

Qui genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isq; ubi longinquo uenientia numina ponto
Accepit supplex palmis, thusciq; sonora
Tybridis adducit sublimis ad ostia puppim:
Fœmineæ tum deinde manus subiere pe amnem,
Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta canis tinnitibus æra, simulq;
Certabant rauco resonantia tympana pulsu.
Semiuiriq; chori, gemino qui Dyndima monte
Casta colunt, qui Dictæo bacchantur in antro,
Quiq; Idæa iuga, & lucos nouere silentes.
Hos inter fremitus, ac leto nota tumultu,
Substitit adductis renuens procedere uinclis
Sacra ratis, subitisq; uadis immobilis hæsit,
Tum puppe è media magno clamore Sacerdos,
Parcite pollutis contingere uincula palmis,
Et procul hinc moneo, procul hinc quæcũq; profana
Ferte gradus, nec uos casto miscete labori,
Dum satis est monuisse Deæ: quòd si qua pudica
Mente ualet, si qua illæsi sibi corporis astat
Conscia, uel sola subeat pia munera dextra.
Hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia, non æqua populi malè credita fama,
In puppim uersis palmisq;, oculisq; profatur:
Cœlicolum genitrix, numen quod numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terramq;, fretumq;,
Syderaq;, & Manes regnorum sorte gubernat:
Si nostrum nullo uiolatum est crimine corpus,

Testis

Testis Diua ueni,& facili me absolue carina,
Tum secura capit funem:fremitusq; leonum
Audiri uisus subitò,& grauiora per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Diuæ.
Fertur prona ratis(uentos impellere credas)
Contraq; aduersas ducentem præuenit undas.
Extemplò maior cunctis spes pectora mulcet,
Finem armis tandem,finemq; uenire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra,
Abscondit latè propulsis puppibus æquor:
Cui numen pelagi placauerat hostia taurus
Iactaq; cæruleis innabant fluctibus exta.
Tunc à sede Deûm,purumq; per æthera lapsæ
Armigeræ Iouis ante oculos cœpere uolucres
Aequoreas monstrare uias,ac ducere classem.
Augurium clangor lætum dabat:inde secuti
Tantum progressos liquida sub nube uolatus,
Quantum non frustrà speculantum lumina seruant,
Littora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec segnis,tanta in semet ueniente procella,
Africa terribilem magno sub nomine molem
Regis opes contra,& Maßila parauerat arma.
Spesq; Syphax Libycis una,et Laurentibus unus,
Terror erat:campos pariter,uallesq; refusas.
Littoraq; impleverat:nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas assuetus,densæq; per auras
Condebant iaculis stridentibus æthera nubes
Immemor is dextræq; datæ,iunctiq; per aras
Fœderis,& mensas testeis,atq; hospita iura,

Fasq; fidemq; simul prauo mutatus amore
Ruperat, atq; thoros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia specie, claroq; parente,
Hasdrubalis proles, thalamus quam cœpit ut altis
Ceu face succensis prima, tædaq; iugali.
Vertit opes gener ad Pœnos, Latiaq; soluto
Fœdere amicitiæ, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuisse fuit. sit fidus, & ictum
Obseruet fœdus, neu pacis iura resoluat.
Stet regno. reputet Superos facta hospita seruet.
Longè coniugia, ac longè Tyrios Hymeneos
Inter Dardanias acies fore. sanguine quippe,
Si renuat, blando nimium, faciliq; marito,
Statura obsequia, & thalami flagrantis amores.
Sic Latius permista minis, & cassa mouebat
Ductor: nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo asper, monitis frustra nitentibus, enses
Aduocat, & castas polluti fœderis aras
Testatus, uaria Martem mouet impiger arte.
Castra leui calamo, cannaq; intorta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur furtim armorum tutantibus umbris,
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde ubi collecti rapidam diffundere pestem
Cœperunt ignes, & se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clarè expatiantur in auras,
Et frænos uolucri propellunt lumine flammæ:
It totis inimica lues cum turbine castris

Atq; alimenta uorat strepitu Vulcanus anhelo
Arida, & ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisq; prius, quàm cernitur ignis
Excitis somno, multorumq; ora uocantum
Auxilium inuadunt flammæ. fluit undiq; uictor
Mulciber: & rapidis amplexibus arma, uirosq;
Corripit. exundat pectus, semiustaq; castra
Ardenti uolitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti Regis tentoria saltu
Lugubre increpitans latè circumuolat ardor.
Hausissetq; uirum: trepidus ni clade satelles
E somno, ac stratis rapuisset multa precantem.
Verùm ubi mox iuncto sociarant aggere uires
Maßylus, Tyriusq; duces, accitaq; regno
Venerat pubes infausta uulnera noctis,
Ira, pudorq; dabant, & coniux tertius ignis
Immanes animos: afflataq; Barbarus ora
Castrorum flammis, & se uelamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
Frendebat minitans: sed enim non luce Syphacem,
Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
A quoquam uinci. ictarat talia uecors.
Sed iam claudebat flatus, nec plura sinebat
Atropos, & tumidæ properantur stamina linguæ.
Nanq; ubi prosiluit castris: ceu turbidus amnis,
Qui syluas, ac saxa trahens per deuia præceps
Voluitur, & ripas spumanti gurgite laxat,
Ante omnes prouectus equo. trahit agmina uoce
Contra sana manus Rutuli, celsusq; ruebat

Viso

Viso Rege procul rapiis exercitus armis.
Ac sibi quisq;, Vides ne? uides, ait, agmine primus
Massylus uolitat deposcens prælia rector?
Fac nostrũ hoc mea dextra decus: uiolauit et aras
Cœlicolum, & casti ductoris fœdera rupit.
Sit satis, hunc castris semel effugisse crematis.
Sic secum taciti, & certatim spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta uolans, erexitq; ore cruento
Quadrupedem elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus: confixaq; cuspide membra
Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.
Inuadunt, unanimq; fugam, atq; attollere fessos
Adnitentem artus, reuocato à uulnere telo
Corripiunt. tum uincla uiro, manicæq; pudenda
Addita: ET, *exemplum, non unquam fidere lætis,*
Sceptriferas arcta palmas uinxere catena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modò sub pedibus terras, & sceptra, patensq;
Littora ad Oceani sub nutu uiderat æquor.
Prostratis opibus regni, Phœnissa metuntur
Agmina, & inuisus Marti, notusq; fugarum
Vertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Carthago truncatis undiq; membris
Vni nixa uiro: tantoq; fragore ruentem
Annibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum fessos opis, auxiliiq; ciere
Rerum extrema iubent. huc confugêre pauentes.
Postquam se Superûm desertos numine cernunt.

Nec

Nec mora propulsa sulcant uada salsa carina
Qui reuocent, patrumq; ferant mandata monentes,
Ne lentus nullas uideas Carthaginis arces,
Tolle moras, patriæq; celer succurre cadenti
Annibal, & nostris depelle à mœnibus hostem.
Quarta Aurora ratem Dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Nanq; grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminiũ, Gracchumq; , et cernere Paulum
Visus erat simul aduersos mucronibus in se
Districtis ruere, atq; Itala depellere terra:
Omnisq; à Cannis, Thrasimeniq;, omnis ab undis
In pontum impellens umbrarumq; exercitus ibat.
Ipse fugam cupiens, notas euadere ad Alpes
Quærebat, terræq; ulnis amplexus utrisq;
Hærebat Latiæ: donec uix sæua profundo
Truderet, & rapidum daret asportare procellis.
His ægrum uisis adeunt mandata ferentes
Legati, patriæq; extrema pericula pandunt,
Massyla ut ruerint arma, ut ceruice catenas
Regnator tulerit Libyæ, letoq; negato
Seruetur noua pompa Ioui: Carthago laboret:
Vt trepidi Hasdrubalis, qui rerũ agitabat habenas,
Non una concussa fuga, se triste profatur
Vidisse, arderent cum bina in nocte silenti
Castra, & luceret sceleratis Africa flammis:
Prærapidum iuuenem minitari, Brutia feruet
Littora dum Pœnus, detracturum ignibus atris
Omnia, & excidium extremum Carthagini adesse:

In quam se referant patriam, suaq; inclyta facta
Commemorant, Italis strages quas fecerit oris.
Hæc postquam dicta, & casus patuere, metusq;:
Effundunt lacrymas, dextramq; ut numẽ adorant.
Audiuit toruo obtutu defixus, & ægra
Expendit tacitò cura secum ipse uolutans.
An tanti Carthago foret, sic deinde profatur.
O dirum exitium mortalibus! ò nihil unquam
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia! euersam iam pridem exscindere Romam,
Atq; æquasse solo potui traducere captam
Seruitum gentem, Latioq; imponere leges.
Dum sumptus, dumq; arma duci, fessosq; secundis
Summisso tyrone negant recreare maniplos:
Dumq; etiam cerere, & uictũ fraudasse cohortes
Hannoni placet: induitur tota Africa flammis.
Pulsat Agenoreas Rhetëia lancea portas
Nunc patriæ decus, & patriæ nunc Annibal unus
Subsidium, nunc in nostra spes ultima dextra.
Vertentur signa, ut patres statuere: simulq;
Et patriæ muros, & te seruabimus Hannon
Hæc ubi detonuit, celsas è littore puppes
Propellit, multumq; gemens mouet æquore classem.
Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
Non reuocare uirum. cuncti præstare uidentur
Quod sponte abscedat Superi: tandemq; resoluat
Ausoniam, uentos optant, & littora ab hoste
Nuda uidere sat est. Ceu flamina comprimit Auster
Cùm fera, & abscedens reddit mare: nauita parco

Inter

Interea uoto non auras poscit amicas,
Contentus caruisse Noto, pacemq; quietam
Pro facili cursu reputat salis. omnis in altum
Sidonius uisu conuerterat undiq; nulcs.
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus uultus, manantesq; ora rigabant
Per tacitum lacrymæ, & suspiria crebra ciebat.
Haud secus ut patriam pulsus, dulcisq; penates
Linqueret, & tristes exul traheretur in oras.
Vt uerò affusis puppes procedere uentis,
Et sensim cœpere procul subsidere montes:
Nullaq; iam Hesperia, et nusquā iam Daunia tellus,
Hæc secū infrēdens, Mentis'ne ego cōpos, et hoc nūc
Indignus reditu, qui memet finibus unquam
Amorim Ausoniæ? flagrasset subdita tædis
Carthago, & potius cecidisset nomen Elisæ.
Quid tunc? sat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia, Iouemq;
Detraxi solio? sparsissem incendia montes
Per septem bello uacuos: gentiq; superbæ
Iliacum exitium, & proauorum fata dedissem.
Cur porrò hæc angant? nunc, nunc inuadere ferro
Quis prohibet, rursumq; ad mœnia tendere gressū?
Ibo. & castrorum relegens monumenta meorum,
Quâ uia nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
Flectite in Italiam proras, auertite classem,
Faxo ut uallata reuocetur Scipio Roma.
Talibus ardentem furijs Neptunus ut alto
Prospexit, uertiq; rates ad littora uidit:

Quasi

Quassans cæruleum genitor caput, æquora fundo
Eruit, & tumidum mouet ultra littora pontum.
Extemplo uentos, imbresq́;, è rupe procellas
Concitat æolias, ac nubibus æthera condit.
Tum penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu Thetyn impellit, & ortu,
Ac totum Oceani turbat caput. æquora surgunt
Spumea, & illisu scopulus tremit omnis aquarum
Primus se attollens Namosanum sedibus Auster
Nudauit Syrtim correpta nubilus unda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus. intonat ater
Discordi flatu, & partem rapit æquoris Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atq; hinc crebra micare
Fulmina, & in classem ruere implacabile cœlum.
Concessere ignes, nimbiq́;, & fluctus, & ira
Ventorum, noctemq́; freto imposuere tenebræ.
Ecce intorta Noto, ueniensq́; à rupe procella
Antennæ immugit, stridorq́; immite rudentum
Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo,
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat uoluens oculos cœloq́;, fretoq́;:
Felix ò frater, Diuisq́; æquate cadendo
Hasdrubal, egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, & cui fata dedêre
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, & illæ
Egregiæ occubuere animæ, dimittere uitam
Non licitum, uel cùm ferrem in Capitolia flammas,

Tarpeij Iouis ad manes descendere telo.
Talia dum mœret diuersis flatibus acta
In geminum ruit unda latus, puppimq; sub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox nigris alta pulsa exundantis arenæ
Vorticibus ratis ætherias remeauit ad auras:
Et fluctus supra, uento librante, pependit.
At geminas Notus in scopulos, atq; horrida saxa
Dura sorte rapit (miserandum, & triste) biremes.
Increpuere ictu proræ. tum murice acuto
Dißiliens sonuit rupta compage carinæ.
Hic uaria ante oculos facies natat æquore toto
Arma inter, galeasq; uirûm, cristasq; rubentes,
Florentis Capuæ gaza, & seposta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, mensæq; Deorum,
Cultaq; nequicquam miseris simulacra Latinis.
Cùm Venus emoti facie conterrita ponti
Talibus alloquitur regem maris, Hoc satis iræ
Intereà genitor, satis ad maiora minarum.
Cæterà parce precor pelago: ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput: nostrosq; in funera Pœni
Aeneadas undis, totoq; eguisse profundo.
Sic Venus, & tumidi consîdunt gurgite fluctus,
Obuiaq; aduersis propellunt agmina castris.
Dux uetus armorum, scitusq; accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu, decorisq; urebat pectora flammis.
Tu mihi Flaminij portas rorantia cæsi

Ora ducis, noſco dextram: tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis, ac defigis in oſſa
Mucronem: tibi pugnacis geſtamur opima
Marcelli, Gracchusq́; cadens tibi proluit enſem.
Ecce manus, quæ te pulſantem belliger Appi
Mœnia ſublimis Capuæ de culmine muri
Excelſo fuſa moribundum perculit haſta.
Ecce aliud fulmen dextræ, quo nobile nomen
Fuluius excepit non unum pectore uulnus.
Huc prima te ſiſte acie, qui Conſul in armis
Criſpinus cecidit: me tu comitare per hoſtes,
Qui uobis (memini) ad Cannas lætiſsimus ire
Seruili fers ora ducis ſuffixa ueruto.
Cerno flagrantes oculos, uultumq́; timendum
Non ipſo minus enſe tuum, fortiſsime Pœnûm
O iuuenis: qualem uidi cum flumine ſæuo
Inſignis Trebiæ complexum ingentibus ulnis
Merſiſti fundo luctantem uana tribunum.
At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadæ patris tinxiſti ſanguine ferrum,
Incœpta exequere, & nati mihi redde cruorem.
Horreſcam'ne ipſos, ueniant ſi ad prælia, diuos,
Cum ſteteris prope me? uidi certantia cœlo
Cùm iuga calcaſtis, ſummas uolitare per Alpes.
Cùm uideam, quorum ferro, manibusq́; capaces
Arſere Argyripæ campi: num ſegnior ibis
Nunc mihi, qui primus torquens in mœnia telum
Dardana, nec noſtræ facilis concedere laudi?
Te uero, te extimulem, qui fulmina contra

Et

Et nimbos,tonitrusq́;,ac summi nominis iras
Cum starem,perferre ferox ac uana iubebas
Nubila,& ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid uos,queis claro deletum est Marte Sagūtum
Exhorter,quos nobilitant primordia belli?
Vt meq́;,& uobis dignum,defendite quæso
Præteritas dextræ laudes.Diuûm ipse fauore,
Vincendoq́; senex patriam post trina labantem
Lustra,& non uisos tam longa ætate penates,
Ac natum,& fida iampridem coniugis ora
Confisus uobis repeto.non altera restat
Iam Libyæ,nec Dardanijs pugna altera restat.
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
Annibal hæc:sed non patiens remorantia uerba
Ausonius miles,quatiens dux cœperat ora
Soluere:ad effatus signum,pugnamq́; petebat.
Hæc procul aëria spectantem nube sororem,
Vt uidit Diuûm genitor,mœstosq́; sub acri
Obtutu uultus,sic ore effatus amico est:
Qui te mentis edunt morsus?da noscere coniux,
Num Pœni casus ducis,& Carthaginis angit
Cura tuæ?sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios gentem contra,& fatalia regna
Teucrorum.quis erit quæso germana rebelli
Fractis fœderibus populo modus?ipsa malorum
Non plus Carthago tulit,exhausitq́; laboris,
Quàm pro Cadmæa tu exercita gente tulisti.
Turbasti maria,ac terras,iuuenemq́; ferocem
Immisti Latio.tremuerunt mœnia Romæ,

Perq́; bis octonos primus fuit Annibal annos
Humani generis. Tempus componere gentem:
Ad finem uentum: & claudenda est ianua belli.
Tum supplex Iuno, Neq; ego mutare laborans,
Queis est fixa dies, pendenti nube resedi:
Nec reuocare acies, bellumq́; extendere quæro,
Quæ donare potes: quoniam mihi gratia languet.
Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
Aduersus posco: uertat terga Annibal hosti,
Vt placet, & cineres Latij Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror, & coniux oro: tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, uitaq́; remittas,
Né ue sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea mœnia, fracto
Nomine Sidonio, & nostro seruentur honori.
Sic Iuno, & breuiter contra sic Iuppiter orsus,
Do spatium muris (ut uis) Carthaginis altæ:
Stent lachrymis, precibusq́; tuis, sed percipe coniux
Quatenus indulsisse uacet. non longa supersunt
Fata urbi: ueniet q́; pari sub nomine ductor,
Qui nunc seruatas euertat funditus arces.
Aetherias quoq; (uti poscis) trahat Annibal auras
Ereptus pugnæ. miscere hic sidera ponto,
Et terras implere uolet, redeuntibus armis.
Noui fœta uiri belli præcordia, sed lex
Muneris hæc esto nostri: saturnia regna
Ne post hac uideat, repetat né ue amplius unquam
Ausoniam: nunc instanti raptum auehe leto.

Ne si

Ne si miscebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextra.
Dum statuit fata omnipotens urbiq́;,duciq́;,
Inuadunt acies pugnam,& clamore lacessunt
Sidera:non alio grauiores tempore uidit
Aut populos tellus,aut qui patria arma mouerent
Maiores certare duces.discriminis alta
In medio merces,quicquid tegit undiq; cœlum.
Ibat Agenoreus præfulgens ductor in ostro,
Excelsumq́; caput penna nutante leuabat
Crista rubens:sæuus magno de nomine terror
Præcedit,Latioq́; micat bene cognitus ensis.
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clypeum,quo patris,& unà
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies:flammam ingentem frons alta uomebat.
Sub tanta cunctis ui telorumq́; uirûmq́;,
In ducibus stabat spes,& Victoria solis.
Quin etiam subigit fauor,ut plerunq;,metus'ue,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos essent uentura nepotes,
Annibal Ausonia genitus si sede fuisset,
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.
Contremuere auræ,rapido uibrantibus hastis
Turbine,& horrificam traxêre per æthera nubem.
Inde ensis,propriorq́; acies,& cominus ora
Admota,ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quæ primis se præcipitem tulit obuia telis,

Gentilemq; bibit tellus inuisa cruorem.
Feruidus ingenij Masinissa, & feruidus aui
In primas Macedûm turmas, immania membra
Infert, & iaculo circunuolat alite campum.
Cærulus haud aliter cùm dimicat incola Thyles,
Agmina falcifero circunuenit arcta couinno.
Graia phalanx patrio densarat more cateruas,
Innixisq; astat nullis penetrabilis hastis.
Immemor has pacti post fœdus in arma Philippus
Miserat, & quassam refouebat Agenoris urbem.
Rarescit multo laxatus uulnere miles,
Atq; aperit patulas prostrato corpore late
Inter tela uias. irrumpit mole ruinæ
Ausonius globus, & periuria Graia resignat.
Archemorum Rutilus, Teucrũ Norbanus, et ambos
Mantua labenti genitrix dimiserat æuo.
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni.
At Clytium Selius Pellæum, & uana tumentem
Ad nomen patriæ Clytium: sed gloria Pellæ
Haud ualuit misero defendere Daunia tela.
Sæuior his Latios uastabat Brutia signa
Lælius increpitans: Adeo'ne Oenotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera, perq;
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit. Latio'ne cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?
Hæc dicens, Silarum meditantem in prælia telo
Præuenit. hasta uolans imo sub gutture sedit,
Et uitæ, uocisq; uias simul incita clausit.

Virgilio Caudinus, acerbo Saris Amano
Sternitur. accendunt iras, uultusq; uirorum
Armorumq; habitus noti, et uox consona linguæ.
Quos ubi nutantes conspexit Hamilcare cretus
Terga fugæ, State, ac nostram ne prodite gentem,
Vociferans subit, & conuertit prælia dextra.
Qualis in æstiferis Garamantum fœta ueneno
Attollit campis feruenti pastus harena
Colla Parethonius serpens, lateq; per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuò infesta portantem cuspide uulnus
Impedit anteuolans Herium, cui nobile nomen
Marrucina domus, clarumq; Theate ferebat.
Atq; illi magnum nitenti, & laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit:
Quærebatq; miser morienti lumine fratrem,
Cùm iuuenis subit, & leto stimulatus acerbo
Pleminius sæuum mucronem ante ora coruscat,
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcæ, Germanum reddere uero
Si placet, haud renuo: maneãt modò fœdera nostra
Hasdrubalem reuocare umbris. Ego'ne aspera ponã
Vnquam in Romanos odia: aut mansuescere corda
Nostra sinam: parcamq; uiro, quem terra crearit
Itala? dum manes inimica sede repellat,
Aeterna, socioq; abigat me frater Auerno.
Sic ait, & clypei propulsum pondere toto
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nixus, prosternit, & occupat ense.

Extendit labens palmas, Heriumq́; iacentem
Amplexus iuncta leniuit morte dolorem.
Tum Libys inuadit mista certamina turbæ,
Conuertitq́; ruens per longum hostilia terga.
Vt cùm fulminibus permista tonitrua mundum
Terrificant, summiq́; labat domus alta parentis:
Omne hominum terris trepidat genus, ipsaq́; oborta
Lux atrox micat, & præsens astare uiritim
Creditur intento perculsis Iuppiter igne.
Parte alia (ceu sola forent discrimina campo
Qua miscebat agens truculentus Scipio matrem)
Aspera pugna nouas uaria sub imagine leti
Dat formas. hic ense iacet prostratus adacto:
Hic saxo perfracta gemit lacrymabilis ossa:
Atq; hos turpè pauor fusos deiecit in ora:
Horum aduersa dedit Gradiuo pectora uirtus.
Ipse super strages ductor Rhéteius instat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior Ebrum,
Et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors
Lætus cæde niues, glaciemq́; Aquilonibus auctam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis,
Iamq́; ardore truci lustrans fortissima quæq;
Nomina obit ferro: claris spectata per orbem
Stragibus occumbit latè inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos, miserasq́; nefandi
Principium belli fecere Sagunte ruinas.
Qui sacros Thrasymene lacus, Phaëthontia quiq́;
Polluerant tabo stagna, ac fiducia tanta
Quos tulit, ut Superum regi soliumq́;, domosq́;

Irent

Irent direptum, mactantur cominus uno
Exitio, redduntq; animas, temerata ferebant
Qui secreta Deûm, & primo reserasse negatas
Greßibus humanis Alpes. formidinis huius
Plena acies properè retrò exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis urbis Vulcania pestis
Cùm sese infudit, rapidusq; incendia flatus
Ventilat, & uolucres spargit per nubila flammas.
Attonitum erumpit subita formidine uulgus:
Lateq; ut capta paßim trepidatur in urbe.
Verùm ubi cunctari tædet dispersa uirorum
Prælia sectantem, & leuiori Marte teneri
Omnes, in causam belli, autoremq; malorum
Vertere iam uires tandem placet. Annibal unus
Dum restet, non si muris Carthaginis ignis
Subdatur, cæsiq; cadant exercitus omnes,
Profectum est Latio: contrà si concidat unus
Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma, uirosq;.
Illum igitur lustrans circunfert lumina campo,
Rimaturq; ducem. iuuat in certamina summa
Ferre gradum: cuperetq; uiro concurrere, tota
Spectante Ausonia. celsus clamore feroci
Prouocat increpitans hostem, et noua prælia poscit.
Quas postquam audiuit uoces conterrita Iuno,
Ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam, properèq; coruscis
Attollit cristis: addit clypeumq;, iubasq;
Romulei ducis, atq; humeris imponit honorem
Fulgentis saguli. dat gressus, habitusq; cientis

Praelia, & audaces addit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis imagine uana
Cornipedis moderanda: citò per deuia passu
Belligerae datur ad speciem certaminis umbrae.
Sic Poeni ducis ante oculos exultant, & ultro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
Ac uiso laetus rectore ante ora Latino,
Et tandem propius sperans ingentia Poenus,
Quadrupedi citus imponit uelocia membra,
Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
Dat terga, & campo fugiens uolat ales imago,
Transmittit acies. tum uerò ut uictor & alti
Iam compos uoti, ferrata calce cruentat
Cornipedē, & largas Poenus quatit asper habenas.
Quò fugis oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est ò Scipio terra.
Haec ait, & stricto sequitur mucrone uolantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arua
Diuersa spatio procul à certamine pugnae:
Tum fallax subitò simulacrum in nubila cessit,
Fulmineus ductor, Quis nam se lumine caeco
Composuit nobis (inquit) Deus? aut latet idem
Cur monstro? tantum'ne obstat mea gloria Diuis?
Sed non auelles unquam quicunq; secundus
Caelicolum stas Ausoniae non artibus hostem
Eripies uerum nobis. fraena inde citatis
Conuertit furibundus equis, campumq; petebat.
Cùm subita occulto pestis collapsa tremore
Cornipedis moles ruit, atq; efflauit anhelo

Pecto

Pectore Iunonis curis in nubila uitam.
Tum uerò impatiens, Vestra est hæc altera nostra,
Fraus (inquit) Superi: non fallitis, æquore mersum
Texissent scopuli, pelagusq; hausisset, & undæ.
An'ne huic seruabar leto? mea signa secuti
Queis pugnæ auspiciũ dedimus, ceduntur: et absens
Accipio gemitus, uocesq;, & uerba uocantum
Annibalem. Quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? simul hæc fundebat, & unà
Spectabat dextram, ac leti seruebat amore.
Tum Iuno miserata uirum, pastoris in ora
Vertitur, ac syluis subitò procedit opacis,
Atq; his alloquitur uersantem ingloria fata:
Quæ nam te syluis accedere causa subegit
Armatum nostris? num dura ad prælia tendis
Magn⁹ ubi Ausoniæ reliquos domat Annibal armis?
Si uelox gaudes ire, & compendia grata
Sunt tibi, uicino in medios te tramite ducam.
Annuit, atq; onerat promißis pectora largis
Pastoris: patresq; docet Carthaginis alta,
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Præcipitem, & uasto superantem proxima saltu
Circumagit Iuno, & fallens regione uiarum
Non gratam inuito seruat cælata salutem.
Interea Cadmæa manus deserta, pauensq;,
Non ullum Annibalem, nusquam certamina cernit
Sæui nota ducis. pars ferro occumbere credunt,
Pars damnasse aciem, & superis ceßisse sinistris.
Ingruit Ausonius, uersosq; agit æquore toto

Rector:

Rector:iamq; ipsæ trepidant Carthaginis arces.
Impletur terrore uago cuncta Africa pulsis
Agminibus:uolucriq; fuga sine Marte ruentes,
Tendunt attonitos extrema ad litora cursus,
Ac Tarthesiacas profugi sparguntur in oras.
Pars Batti petiere domos,pars flumina Lagi.
Sic ubi ui cæca tandem deuictus ad astra
Euomuit pastos per secula Vesbius ignes,
Et pelago,& terris fusa est Vulcania pestis.
Videre Eoi monstrum admirabile Seres
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Iuno ducem,facies unde omnis,& atræ
Apparent admota oculis uestigia pugnæ.
Qualem Gargani campum,Trebiæq; paludem,
Et Tyrrhena uada,& Phaëthontis uiderat amnē
Strage uirûm undantem.talis(miserabile uisu)
Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tum superas Iuno sedes turbata reuisit.
Iamq; propinquabant hostes,tumuloq; subibant,
Cùm secum Pœnus,Cœlum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat,terræq; dehiscant,
Non ullo Cannas abolebis Iuppiter æuo:
Decedesq; prius regnis,quàm nomina,gentes
Aut facta Annibalis sileant.nec deinde relinquo
Securam te Roma mei:patriæq; superstes
Ad spes armorum uiuam tibi.nam modò pugnæ
Præcellis,resident hostes:mihi satq;,superq;
Vt me Dardaniæ matres,atq; Itala tellus

Dum

Dum uiuam, expectent, nec pacem pectore norint.
Sic rapitur paucis fugientum mistus, & altos
Inde petit retro montes, tutasq; latebras.
Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci: iura improba adempta,
Armaq;, & incisæ leges, opibusq; superbis
Vis fracta, & posuit gestatas bellua turres.
Excelsæ tum sæua rates spectacula Pœnis
Flammiferam accepere facem, subitaq; procella
Arserunt maria, atq; expauit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per secula rector,
Deuictæ referens primus cognomina terræ,
Securus sceptri repetit per cærula Romam,
Et patria inuehitur sublimi tecta triumpho.
Antè Syphax feretro residens, captiua premebat
Lumina, & auratæ seruabant colla catenæ.
Hic Hanno, clariq; genus Phœnissa iuuenta,
Et Macedûm primi, atq; incocti corpora Mauri,
Tum Nomades, notusq; sacro cum lustrat arenas
Ammoni Garamas, & semper naufraga Syrtis.
Mox uictas tendens Carthago ad sydera palmas
Ibat, & effigies oræ iam lenis Ibêræ
Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe, Betisq; lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis unda,
Frondosumq; apicem subigens ad sydera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Ibêrus
Cùm simul illidit ponto, quos attulit amnes.
Sed non ulla magis mentesq;, oculosq; tenebat,

Quàm

Quàm uiſa Annibalis campis fugientis imago.
Ipſe aſtans curru, atq; auro decoratus, & oſtro
Martia præbebat ſpectanda Quiritibus ora.
Qualis odoratis deſcendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænata tigride currus.
Aut cum Phlegræis confecta mole Gigantum,
Inceßit campis tangens Tyrinthius aſtra:
Salue inuicte parens, non conceſſure Quirino
Laudibus, ac meritis non conceſſere Camillo.
Nec uerò, cùm te memorat de ſtirpe Deorum,
Prolem Tarpeij mentitur Roma tonantis.

FINIS.

